

**Житомирський державний університет
імені Івана Франка**

**БЕЗПЕРЕРВНИЙ
ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК
ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ
В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ**

Монографія

**Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2023**

УДК 378.14.032
ББК 74.03
Б48

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 6 від 31.03. 2023 року)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Дубасенюк О.А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Климова К.Я., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Поліського національного університету;

Пантюк Т.І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, заслужений професор Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Пастовенський О.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР

Б 48 Безперервний професійний розвиток вчителів іноземних мов в Україні та за кордоном : монографія / Вознюк О.В., Гуманкова О.С., Денъгаєва С.В., Зимовець О.А., Кравець О.Є., Кулак В.І., Михайлова О.С. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2023. 364 с.

ISBN 978-966-484-288-0

У монографії представлено теоретико-методологічні та практичні основи безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов в Україні та за кордоном. Теоретичні та практичні здобутки щодо визначеного напрямку постають певним внеском в імплементацію парадигми безперервного професійного розвитку. Результати дослідження можуть бути використані у професійній підготовці майбутніх вчителів іноземних мов, а також у процесі післядипломної освіти і перепідготовки у контексті формування креативного конкурентоспроможного вчителя іноземних мов нового покоління, здатного до безперервного професійного розвитку.

Монографію адресовано широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, аспірантам, студентам закладів вищої освіти.

УДК 378.14.032
ББК 74.03

ISBN 978-966-484-288-0

© Колектив авторів, 2023
© ЖДУ ім. І.Франка, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ I. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПІД ЧАС ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	9
Вступ	9
1.1. Генеза становлення соціокультурного виховання майбутніх учителів іноземних мов	11
1.2. Модель соціокультурного виховання майбутніх учителів іноземних мов	25
1.3. Педагогічний експеримент щодо соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов	30
Висновки	57
РОЗДІЛ II. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РАНЬОМУ ЕТАПІ	58
Вступ	58
2.1. Аналіз базових понять дослідження	60
2.2. Компоненти готовності майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій	64
2.3. Структурно-функціональна модель та технологія підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі	78
Висновки	108
РОЗДІЛ III. ПІДГОТОВКА ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ	109
Вступ	109
3.1. Аналіз базових понять дослідження	114
3.2. Медіаосвітні технології	118
3.3. Інструменти медіаосвітніх технологій	120
Висновки	141

РОЗДІЛ ІV. ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТУВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКОВИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІКТ	142
Вступ	142
4.1. Аналіз базових понять дослідження.....	145
4.2. Основні аспекти дистанційного навчання.....	151
4.3. Проектна діяльність в освітній сфері	153
4.4. Адаптивний підхід до освітньої діяльності.....	156
4.5. Авторська технологія формування проєктувально-інформаційної компетентності у майбутніх вчителів англійської мови	159
Висновки	180

РОЗДІЛ V. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	191
Вступ	191
5.1. Групи професійних умінь учителів іноземних мов у початкових класах	193
5.2. Етапи формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ	195
5.3. Комп'ютерно-орієнтовані завдання для формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах	221
Висновки	237

РОЗДІЛ VI. АНГЛОМОВНИЙ РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ ЯК ПРЕДМЕТ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНИМ ВЧИТЕЛЕМ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	238
Вступ	238
6.1. Теоретичні засади дослідження англomовного рекламного тексту.....	241
6.2. Функції рекламного тексту та граматичні особливості його перекладу	259
6.3. Практичне дослідження специфіки відтворення англomовних рекламних текстів українською мовою	271
Висновки	284

РОЗДІЛ VII. НЕТРАДИЦІЙНІ, ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ ЯК СУТТЄВИЙ РЕСУРС БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ	286
Вступ	286
7.1. Педагогічна імпровізація.....	288
7.2. Театрально-рольова педагогіка	304
7.3. Недирективне навчання К. Роджерса.....	310
7.4. Педагогіка усвідомлених сновидінь та її імплікації	314
7.5. Апроксимально-аналітичний метод навчання іноземних мов	327
Висновки	344
ВИСНОВКИ. Проєкт «Технологія безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов».....	353
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	363

ПЕРЕДМОВА

Монографія написана членами кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Житомирського державного університету імені Івана Франка за результатами відповідної науково-дослідної роботи (номер державної реєстрації НДР: 0112U007620, терміни виконання: 01.2013 – 01.2023).

Безперервний професійний розвиток вчителя іноземних мов є одним з найбільш важливих завдань у контексті реформування вищої мовної освіти, яке потребує врахування всіх впливових факторів і пошуку нових форм удосконалення професійної компетентності педагога.

У зв'язку з цим досліджено та проаналізовано теоретико-методологічні основи проблеми безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов в Україні та за кордоном, обґрунтовано сучасні моделі безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов в Україні та за кордоном, розроблено технологію безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов, впроваджено авторські інноваційні технології та методики безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов.

Також досліджено основні чинники безперервного розвитку вчителів іноземних мов в Україні. Встановлено, що безперервний професійний розвиток реалізується у контексті розвитку внутрішньої мотивації вчителів, активізації їх творчої активності та формування мотивації до самовдосконалення й саморозвитку, становлення прагнення до реалізації педагогічного ідеалу.

З'ясовано механізми забезпечення безперервного професійного, особистісного і творчого саморозвитку майбутніх і працюючих педагогів, освітньо-професійних програм і траєкторій професійного самовдосконалення відповідно до їхніх здібностей, можливостей та домагань. Безперервний професійний розвиток розглядається як вбудований у систему професійно-особистісних пріоритетів сучасного вчителя іноземної мови.

У рамках НДР проведено дослідження особливостей організації тематичного модуля з питань планування безперервного професійного розвитку як інноваційного компонента змісту методичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в українських університетах, що уможливило висновок про доцільність раннього ознайомлення студентів з теорією і практикою професійного удосконалення, оскільки це сприяє

формуванню позитивного, діяльнісно-орієнтованого ставлення майбутніх учителів іноземних мов до власного професійного зростання.

У зв'язку з цим важливим є і оцінювання рівня готовності майбутнього вчителя до безперервного професійного розвитку повинно відбуватися процесуально, тобто у процесі виконання реальних чи максимально моделюючих їх професійних завдань і стимулювати поглиблене вивчення, систематизацію, структурування навчального матеріалу, перенесення знань у нові ситуації, розвиток творчих елементів у їх навчанні. Важливо відмітити, що процесуальне оцінювання включає оцінку розвитку студента щодо його власного потенціалу, а не порівняно з іншими студентами¹.

До форм професійно орієнтованої діяльності майбутніх учителів, які сприяють процесуальному оцінюванню, відносяться публічні виступи (захист проектів, проведення семінарів і методичних майстерень з професійного розвитку), професійний портфоліо як збір даних про професійні досягнення за весь період навчання у вигляді конкретних робіт. Крім того, для дії у певних ситуаціях учитель завжди застосовує прийоми педагогічного інтегрування, тому важливо ще у період навчання у закладі вищої освіти дати можливість студенту розвинути вміння бачити педагогічну ситуацію у різних ракурсах, аналізувати чинники, що спричиняють її, визначати загальне у специфічному і, крок за кроком, оволодіти технологіями конструктивізму.

Саме на процесуальне оцінювання рівня оволодіння інтегрованим підходом орієнтовані такі види професійної діяльності, як ділові ігри, постерні проекти (групова проектна робота з метою створення плаката (poster), на якому за допомогою вербальної чи невербальної інформації буде представлена точка зору групи з певної професійної проблеми), мозковий штурм, укладання і рецензування професійних портфелів та ін.

Загалом, теоретичні та практичні здобутки щодо визначеного напряму постають певним внеском в імплементацію парадигми безперервного професійного розвитку. Результати дослідження можуть бути використані у процесі професійної підготовки вчителів іноземних мов, а також у процесі їх післядипломної освіти і перепідготовки. Результати дослідження дають можливість підвищити ефективність професійної підготовки вчителів іноземних мов. Соціальний ефект дослідження полягає у підготовці креативного конкурентоспроможного вчителя іноземних мов нового покоління, здатного до безперервного професійного розвитку.

¹ Вдосконалення викладання у вищій освіті: теорія та практика : монографія / [Калашнікова С., Базелюк Н., Базелюк О. та ін.] ; за наук. ред. С. Калашнікової. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України. 255 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/TE.2023>

Узагальнення на основі теоретичного дослідження, яке стосується безперервного розвитку вчителів іноземних мов в Україні, викладені у колективній монографії «Безперервний професійний розвиток вчителів іноземних мов в Україні та за кордоном», також розкриті у навчально-методичних посібниках «Методичний експрес», у численних статтях, науково-методичних матеріалах тощо.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у здійсненні експериментальної перевірки запропонованої в рамках спільного проекту Міністерства освіти і науки України та Британської Ради в Україні інноваційної типової програми, яка враховує національні та міжнародні освітні пріоритети, інтегрує зарубіжний досвід та приводить зміст методичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у відповідність до викликів часу.

РОЗДІЛ І. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПІД ЧАС ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена реформуванням національної системи освіти в контексті економічного, соціального, інтелектуального, духовного та культурного розвитку суспільства зумовлює необхідність підготовки нової генерації фахівців, здатних до осмислення педагогічних реалій виховання, реалізації соціально-культурного досвіду минулого, ефективної життєдіяльності в умовах полікультурного освітнього середовища. Ця ідея знайшла своє відображення у сучасних матеріалах Ради Європи, які визначають гуманітарну політику в Європі на сучасному етапі у контексті країнознавчих реалій та соціокультурних аспектів (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті»).

Теоретичну основу дослідження становлять положення та висновки фундаментальних теорій: філософії освіти (В.П. Андрущенко, Г.П. Васянович, В.А. Михайлович, П.Ю. Саух, В.Г. Скотний, Н.В. Скотна); особистісно орієнтованої освіти та виховання (І.Д. Бех, І.А. Зязюн, О.Я. Савченко та ін.); загальнотеоретичне та соціально-психологічне обґрунтування суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчально-виховному процесі (М.М. Забродський, І.О. Зимняя, І.С. Кон, Г.С. Костюк, О.О. Леонтьєв та ін.); теорії соціокультурної освіти та виховання (О.П. Первак, Л.П. Рудакова, С.Г. Тер-Минасова, Джереми Хамер); концептуальні ідеї соціокультурної освіти та виховання (П.В. Бех, А.Я. Касюк, В.Г. Редько, В.В. Сафонова, Г.Д. Томахін, Клер Крамш, Роберт Ладо); особистісно-гуманний підхід у вихованні (Ш.А. Амонашвілі, В.О. Сухомлинський); співвідношення мови і культури у контексті їх національної специфіки (Є.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, Майк Бірам); концепції інтеграції компонентів культури у процесі вивчення гуманітарних дисциплін (Н.Ф. Бориско, Н.К. Воробйова, Н.В. Ішханян, Ю.І. Пассов, О.Б. Тарнопольський, В.Т. Топалов та ін.); погляд на культуру як соціальну систему в культурно-історичному розвитку особистості (Б.Г. Ананьєв,

А.С. Ахієзер, Л.В. Виготський, Г.А. Воробйов, С.Л. Рубінштейн); концептуальні розуміння теорії гуманізації освіти (Г.О. Балл, В.П. Беспалько, С.У. Гончаренко), що ґрунтуються на: виявленні особливостей виховання фахівця у системі вищої педагогічної освіти (Н.Г. Ничкало, В.Г. Кремень, С.О. Сисоєва); особистісного становлення майбутнього учителя як суб'єкта діяльності, здатного до моральної саморегуляції та саморозвитку (О.В. Киричук, В.С. Мухіна).

Аналіз літератури показав, що важливе значення СКВ майбутніх учителів іноземних мов – досягнення достатнього рівня соціокультурної вихованості, що передбачає засвоєння соціокультурних (СК) знань, формування вмінь та особистісних якостей, необхідних для полікультурного діалогу в ситуації толерантного комунікативного середовища.

Окреслення невирішених питань, порушених у розділі. Аналіз науково-методичної літератури, вивчення досвіду роботи вищої школи та авторський досвід СКВ майбутніх учителів іноземних мов засвідчили наявність низки суперечностей, що потребують розв'язання, а саме: між державними вимогами до загальнокультурного рівня майбутніх учителів іноземних мов та реальним станом їх підготовки; між необхідністю формування СК та соціально вихованої особистості і недостатнім виховним потенціалом вищого навчального закладу; між потребою досконалого володіння СК знаннями та вміннями і недостатньою сформованістю у майбутніх учителів іноземних мов навичок їх застосування у професійній діяльності.

1.1. ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Отже, пропонуємо проаналізувати генезу становлення та компоненти моделі СКВ майбутніх учителів іноземних мов.

Теоретична розробка моделі СКВ передбачає, насамперед, визначення принципів соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов. Уважне вивчення психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми дозволяє виокреслити провідні ідеї, які визначають сутність соціокультурного виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів: гуманізації, об'єктивності, дидактичної культуровідповідності, діалогу культур, реалізації потенціалу особистості в колективі, позитивної емоційної забарвленості.

Принцип гуманізації соціокультурного виховання передбачає повагу і прийняття унікальної особистості студента, створення умов для творчого розвитку і самореалізації майбутнього вчителя, створення ситуації вибору найбільш ефективних способів навчання, виховання і самовдосконалення.

Принцип об'єктивності вимагає застосування методів і прийомів, які дозволяють отримати найбільш достовірні дані про педагогічне явище, яке досліджується.

Міжкультурне виховання студентів ефективно, на наш погляд, лише у випадку, коли цей тип навчання здійснюється відповідно до *принципу діалогу культур*, який передбачає не тільки контрастивно-зіставлене співвивчення культур, але й побудову педагогічних умов для підготовки майбутніх учителів до виконання ролі суб'єкта діалогу культур або культурного посередника в ситуаціях міжкультурної комунікації.

Принцип позитивної емоційної забарвленості, який відображає положення загальної психології про те, що емоційний фактор лежить в основі довгострокової пам'яті та розвитку мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Ця ідея визначає позицію викладача в студентському колективі в якості помічника і консультанта, прикладу доброзичливості й джерела позитивних емоцій, довіри в особистісних відносинах, що створюватиме сприятливі психологічні умови для активізації творчої професійно-педагогічної діяльності студентів у ході експерименту.

Принцип реалізації потенціалу особистості в колективі зумовлює провідну роль навчальної групи – колективу, перебування в якому є умовою розвитку особистості, засобом активізації її психічної діяльності. Наявність характерних для колективу відносин (симпатії, співчуття, визнання, підтримки, взаємодопомоги) дозволяє студенту

розвивати потенційні можливості та природні нахили, реалізовувати і вдосконалювати свої професійно-педагогічні вміння й особистісні якості. Спілкування в колективі передбачає високий навчально-виховний ефект і дозволяє студентам подолати прогалини у знаннях, використовуючи «загальний багаж» групи, навчитися адекватно оцінювати себе та інших, будувати відносини з людьми, не відволікаючись, працювати над своїми вадами.

Принцип дидактичної культуровідповідності студенти реалізують у процесі відбору соціокультурного матеріалу, методів, засобів, прийомів СКВ у спільній діяльності з викладачем, яка цілеспрямовано орієнтована на соціокультурне збагачення світосприйняття майбутніх учителів, їх підготовку до міжкультурної комунікації.

Так у процесі вивчення іноземних мов згідно з цим принципом при відборі студентами матеріалів іншомовної культури, способів її інтерпретації послідовно буде:

а) визначатися ціннісний смисл та культурологічна значущість матеріалів, з метою формування власних уявлень про історію і культуру народів, мова яких вивчається, варіативності їх стилів життя і культурозбагачених взаємовпливів;

б) уточнюватися, якою мірою цей матеріал може бути стимулом для СКВ учнів;

в) у соціокультурному матеріалі усуватимуться викривлені факти про країни і народи, мова яких вивчається, про суспільство і можливості маніпулювати культурними уявленнями студентів. Увага акцентуватиметься на більш вагомих перевагах іншомовної культури, що має позитивну виховну та освітньо-ціннісну значущість. Цим принципом також будемо керуватися при відборі форм, методів і режимів роботи, які є необхідними та достатніми для СКВ майбутніх учителів іноземних мов.

У визначенні етапів соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов будемо послуговуватися положенням О.М. Леонтьєва про те, що розвиток усіх психічних якостей людини проходить ряд поступових етапів², а також принципом поступовості фаз соціокультурної адаптації особистості³.

² Професійна свідомість керівника: навчальний посібник / Дробот О.В. К.: Талком, 2016. 339 с.

³ Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: Монографія / Авт. кол. О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, С.С. Вітвицька, Н.Г. Сидорчук, О.М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк: Вид. 2-е, доп. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 380 с.

У теоретико-абстрактному плані визначимо етапи СКВ студентів педагогічних ВНЗ, які є основою для професійного становлення особистості майбутнього фахівця. Це *теоретико-ознайомлюваний, самостійно-пошуковий та індивідуально-творчий етапи* (див. табл. 1.). Сутність кожного з етапів будемо розглядати крізь призму практичної орієнтації соціокультурного виховання, що закладена в багатоаспектному змісті мети професійної підготовки вчителя-гуманітарія та передбачає наявність навчального, пізнавального, розвивального та виховного аспектів.

Навчальний аспект виражається в таких функціях: задоволення інтересу майбутнього вчителя до своєї професії; необхідність і можливість спільних дій щодо формування СКВ; обговорення впливу об'єктів дійсності на студентів у процесі засвоєння надбань власної культури і пізнанні чужої.

Пізнавальний аспект передбачає набуття студентами професійно значущих знань, задоволення своїх власних професійних та соціокультурних інтересів, оволодіння формами, методами навчання та виховання.

Розвивальний аспект мети міститься в розвитку психічних функцій, пов'язаних з вивченням психолого-фізіологічних особливостей учнів, розвитку мисленневих операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення), оскільки вивчення культур побудовано на їх порівняльно-історичному аналізі, розвитку певного виду мотивації, емоцій у процесі соціокультурного виховання.

Виховний аспект мети полягає в тому, що соціокультурне виховання є засобом міжкультурної толерантності та патріотизму. Цьому слугують: використання автентичних матеріалів, відеопрограм про життя і внески в різні галузі науки і культури видатних людей сучасності; спеціально організовані вправи, які вимагають від студентів обґрунтованого та аргументованого формулювання власних думок. При виконанні завдань такого типу майбутній учитель-гуманітарій готується до виконання соціальної ролі вихователя толерантності й патріотизму: національної любові та гордості за свою країну, її народ і культуру, поваги до чужої культури як рівноправно існуючої.

Таблиця 1

Етапи соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов

<i>ЕТАПИ</i>	<i>МЕТА</i>	<i>ДИСЦИПЛІНИ</i>	<i>ФОРМИ І МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ</i>
1. Теоретико-ознайомлювальний	Навчити осмислювати загальнокультурні явища засобами іноземної мови	І. Історія України; Зарубіжна література; Філософія; Етика та естетика; Соціологія; Культурологія; Політологія; Українознавство; ІІ. Країнознавство; Історія англійської та американської літератури; Історія німецької літератури;	- «Капсула культури» (міні-лекція, міні-бесіда); - «група явищ культури» (декодування); - «аналіз між-культурного спілкування»; - міні-дослідження.
2. Самостійно-пошуковий	Формувати у студентів уміння самостійної роботи над актуальними проблемами навчання і виховання, вміння застосовувати теоретичні знання в навчально-виховній практиці засобами іноземної мови	Практика мови; Практика 2-ї іноземної мови; Практична граматики; Практична фонетика; Теоретична граматики; Теоретична фонетика; Лексикологія; Історія англійської мови; Теорія і практика перекладу; Інтерпретація тексту;	- «Культурна адаптація»; - «міні-драма про культуру»; - рольова гра; - ділова гра; - круглий стіл; - дискусія; - проєктувальна діяльність студентів.
3. Індивідуально-творчий	Диференціювати засоби і методи впливу відповідно до індивідуальних особливостей кожного конкретного студента засобами іноземних мов	Порівняльна типологія. ІІІ. Методика викладання шкільного курсу іноземної мови; Методика викладання шкільного курсу 2-ї іноземної мови; Методологія та методи психологічного дослідження; Технології навчально-виховного процесу; Методика використання ТЗН.	- Драматизація; - педагогічна практика; - методична майстерня; - нестандартні уроки.

Робота з автентичними джерелами вимагає від майбутнього вчителя підготовки до здійснення трудового виховання, в процесі якого формуються вміння й навички та прийоми інтелектуальної праці, необхідні для пошуку певної соціокультурної інформації, певних невідомих соціокультурних явищ, знаходження ілюстративного матеріалу до наявних соціокультурних фактів, виконання усних і письмових соціокультурних завдань.

СКВ орієнтує студента вищого педагогічного навчального закладу на формування вмінь реалізувати естетичне виховання: пізнаючи культуру будь-якої країни через музику, літературу, історію, образотворче мистецтво і порівнюючи її з культурою рідної країни (або інших країн), виховуються естетичні смаки, прийняття чи неприйняття тієї чи іншої течії в мистецтві, вироблення свого особистого ставлення до почутого. На основі вищевикладеного, визначимо сутність кожного етапу в контексті впливу соціокультурного виховання на формування професійно значущої системи ЗУНів та якостей особистості майбутнього вчителя в процесі вивчення іноземних мов.

Розглянемо зміст моделі СКВ майбутніх педагогів відповідно до розроблених етапів СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов. Схематично їх можна представити у вигляді рисунків (див. рис. 1).

Теоретико-ознайомлюваний етап – передбачає осмислення загальнокультурних, філософських та педагогічних явищ, а також явищ рідної мови з метою визначення їх суті, теоретичного аналізу, місця, часу, за яких умов відбувся той чи інший факт; випадковий він чи віддзеркалює тенденцію розвитку педагогічного явища; які причини його виникнення.

На цьому етапі СКВ вивчення гуманітарних дисциплін дозволяє глибше оволодіти теоретичними знаннями про закономірності розвитку, навчання і виховання, розібратися в суті, принципах, змісті, формах і методах організації навчально-виховного процесу; оволодіти професійно-педагогічними уміннями, необхідними для зростання педагогічної майстерності.

Розуміння і теоретичне осмислення явища соціокультурного виховання передбачає знання фактів, уміння аналізувати, пояснювати їх, усвідомлювати характер впливу педагога, дій студента, педагогічного результату.

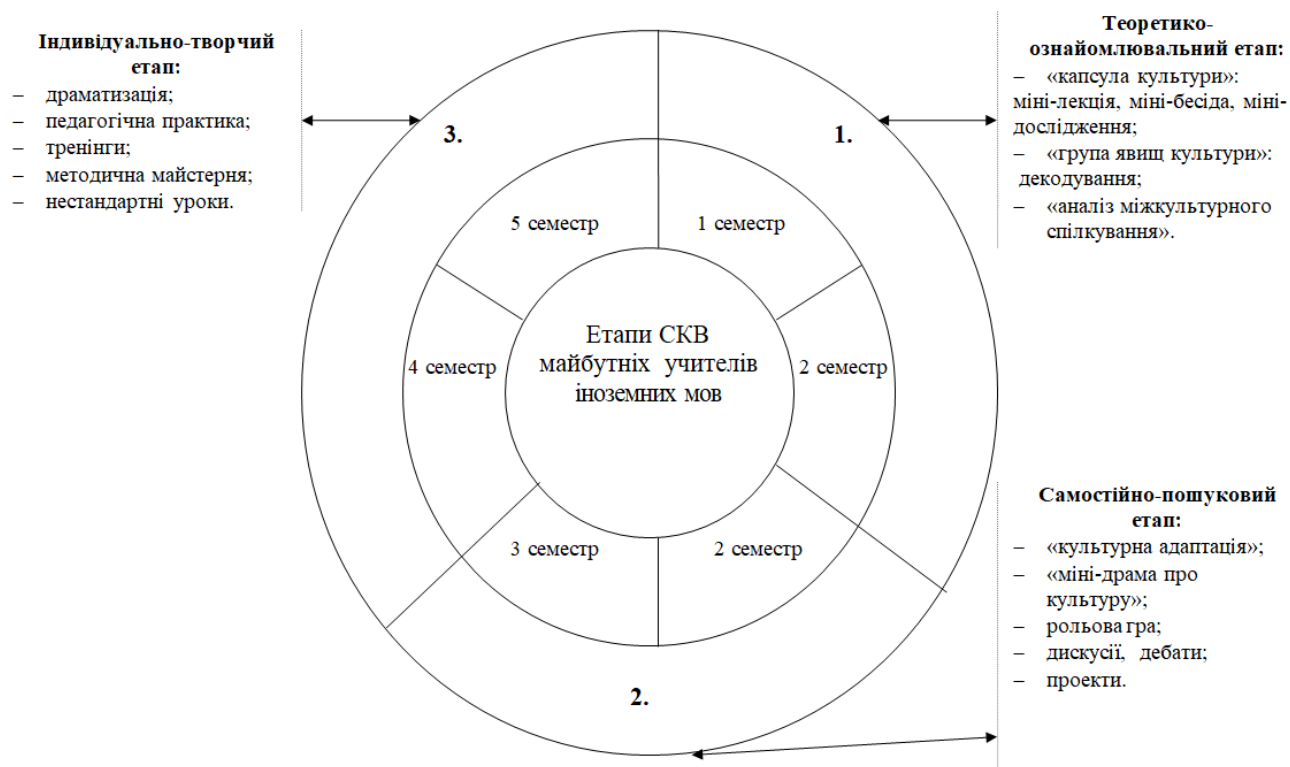

Рис. 1. Зміст етапів СКВ майбутніх учителів іноземних мов

Особливої значущості у цей період набуває організація навчальної діяльності студентів. Згідно з теоріями О.М. Леонтьєва, П.Я. Гальперіна та ін., знання, які підлягають засвоєнню, не можуть бути передані у готовому вигляді, шляхом звичайного повідомлення чи показу. Соціокультурні знання можуть бути засвоєні лише унаслідок певної діяльності особистості, тобто у результаті виконання певної системи дій^{4,5}.

У цьому контексті заслуговують на увагу розроблені у світовій науці форми та методи соціокультурного виховання у процесі викладання іноземної мови. Одна з найперших спеціалізованих форм, так звана «капсула культури» (culture capsule), розроблена Х. Тейлером і Д.Соренсом, – міні-лекція, на якій йдеться про один аспект тотожності або відмінності між рідною та іноземною культурою. Порівняльний аналіз здійснюється безпосередньо викладачем, а від студентів вимагається розуміння характерних особливостей елементів культур, що розглядаються, і, можливо, відповіді на поставлені викладачем

⁴ <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4770>

⁵ Професійна свідомість керівника: навчальний посібник / Дробот О.В. К.: Талком, 2016. 339 с.

запитання. Застосування такої форми роботи сприяє розкриттю соціального змісту навчального аспекту СКВ і виражається у задоволенні інтересу майбутнього вчителя щодо соціальнокультурних надбань різних країн та народів.

З цією ж метою на даному етапі доцільно використовувати методи *декодування* символів, театральних і кіноафіш, карт місцевості з метою виконання пошукових дій та обговорення дискусійних проблем для здійснення творчої дії, що задовольняє пізнавальний аспект практичної орієнтації виховання.

Включення студентів у аналітичну діяльність з елементами порівняння практикується у формі *«аналізу міжкультурного спілкування»*. Під час цього аналізу здійснюється короткий опис ситуації конфлікту та проблеми, що зумовлена непорозумінням між комунікантами, які належать до різних культур. Інформація містить опис місця дії, національності, суперечностей та, можливо, емоційного стану людей, що спілкуються. Пояснення причини інциденту відсутнє, тому задача студентів – виявити і пояснити передумови виникнення конфлікту. Даний прийом дозволяє впевнитись, що наша власна реакція на чужу поведінку та його інтерпретація визначається специфікою національної приналежності, усвідомленням необхідності пошуків об'єктивних та суб'єктивних причин поведінки комунікантів, урахування їх культурного коріння, визначення перспектив подальшої комунікації на взаємовигідних, толерантних, коректних умовах.

Таким чином, реалізується розвивальний аспект мети СКВ, який пов'язаний з вивченням психолого-фізіологічних ментальних особливостей комунікаторів, розвитку мисленнєвих операцій (аналіз, синтез, порівняння тощо). Теоретико-ознайомлюваний етап передбачає виконання міні-дослідження у зв'язку з запропонованою ситуацією або проблемою. Студенти знайомляться з різними способами візуальної презентації соціокультурної інформації, узагальнення різних аспектів життєдіяльності англомовних країн, відбувається формування інтегративних комунікативних умінь декодувати зображально-схематичну культурну інформацію та інтерпретувати їх соціокультурний або культурознавчий аспект^{6 7}.

Створення системи соціокультурних знань майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних наук відбувається на ***самостійно-пошуковому етапі***, який забезпечує формування у студентів умінь:

⁶ Калінін В.О. Language and Culture. Харків : Видав. гр. «Основа», 2014. 96 с.

⁷ Касюк О.Я. Соціокультурний аспект та його облік у процесі навчання мов. *Іноземні мови у шкільництві*. 2009. № 3. С. 15-19.

самостійної роботи над актуальними проблемами навчання і виховання; застосування теоретичних знань у навчально-виховній практиці. Студенти самостійно працюють над проблемними темами, які потребують відтворення певних положень теорії, обґрунтування вибору конкретних шляхів розв'язання тієї чи іншої проблеми, визначення методів у процесі створення системи роботи, аналізу досягнутих результатів. Викладач лише визначає конкретні завдання, а студенти окреслюють систему практичних заходів для вирішення поставлених завдань.

Доречним вважаємо використання методу *«культурна адаптація»* (culture assimilator), який головним чином застосовується у самостійній роботі студентів. Після опису інциденту міжкультурного спілкування слідує можливі причини непорозуміння. Обравши доцільне пояснення, студент переходить до читання коментарів, де у випадку правильного вибору, дається опис цієї причини, а у випадку неправильного – пояснення, чому відповідь неправильна. Після цього студент повертається до першочергового завдання вибору. Даний прийом є достатньо ефективним у реалізації навчального та пізнавального аспектів мети професійної підготовки вчителя, оскільки направлений на здобуття професійно значущих знань та задоволення пізнавальних інтересів. Подібним до *«культурної адаптації»* є застосування методу *«міні-драма про культуру»*. До уваги студентів пропонується розгляд конфліктної ситуації міжкультурного спілкування. Майбутні вчителі повинні вирішити суперечливу комунікативну ситуацію, спираючись на знання системи цінностей, світорозуміння, моделей поведінки іншомовної культури, що, беззаперечно, має виховний вплив на створення системи особистісних цінностей за засадах гуманізму та толерантності.

Високий потенціал для розвитку вмінь аналізу і порівняння соціокультурних явищ має *«ділова гра»*, проведення якої сприяє розвитку емпатії стосовно представників іншомовної культури (за Д. МакКеффері) на основі виокремлення та порівняння, аналізу соціокультурних явищ, що можна визначити як самостійний чинник соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Вважаємо, що соціокультурне виховання передбачає творче ставлення викладача до глибокого засвоєння знань майбутніми учителями. Їх творча активність зумовлює постійний пошук нових рішень педагогічних завдань, упевненість у необхідності організації розвитку мисленнєвих операцій студентів. На нашу думку, для викладачів іноземних мов характерна розвинена творча уява, вони

оперують образним мисленням, що сприяє розвитку емоційної сфери студентів. Цей факт, безперечно, впливає на методику організації та проведення занять з предметів гуманітарного циклу, де відкриваються можливості для прояву творчого потенціалу, своєрідності й оригінальності індивідуальної особистості майбутнього вчителя. Різноманітність занять зумовлюється їх практично-професійною орієнтацією і передбачає вибір, наприклад, таких форм, як *круглий стіл, дискусії* тощо.

Лекція чи практичне заняття-дискусія мають на меті не тільки формування дискусивних умінь студентів, але й формування культури спілкування, здібностей використання вербальних та невербальних засобів, які притаманні представникам різних культур.

Важливого значення у процесі СКВ на даному етапі набуває метод *проекування*, спрямований на формування *адаптивних умінь* майбутніх учителів: вибрати цікавий для певної вікової групи соціокультурний матеріал; адаптувати його до рівня соціокультурної підготовки учнів. Це передбачає визначення значущості соціокультурної педагогічної проблеми, виконання завдань, які потребують творчого пошуку. Практична, теоретична, пізнавальна значущість результатів методу проєкування визначається у процесі спільного виготовлення колажів, постерів, відеофільмів, доповідей, самостійної пошукової роботи; оформлення кінцевих результатів, підведення підсумків тощо.

На *самостійно-пошуковому* етапі особливо ефективними є завдання *пошукового-ігрового, пошукового-пізнавального та пошуково-творчого характеру*, які стимулюють самостійне творче мислення, мовленнєву активність, сприяють розвитку інтелектуальних здібностей майбутніх педагогів⁸.

Пошукового-ігрові завдання сприяють активізації розумової діяльності студентів, удосконаленню розумових операцій (порівняння, синтез, аналіз, абстрагування, узагальнення, систематизація) під час зіставлення різних культур у різноманітних видах ділових ігор, реалізуються на основі автентичних матеріалів вербального, вербально-зображувального характеру. Ігровий компонент передбачає виконання розвивальних дій, а саме: здогадки, порівняння, спостереження, концентрації уваги, розвитку уяви тощо⁹.

Погоджуємося з думкою В.О. Калініна, що на даному етапі доцільно

⁸ Касюк О.Я. Соціокультурний аспект та його облік у процесі навчання мов. *Іноземні мови у шкільництві*. 2009. № 3. С. 15-19.

⁹ Ковальова С.М. Формування загально-професійних умінь студентів у контексті неперервної освіти. *Вісник ЖДУ імені Івана Франка*. 2005. № 22. С. 58.

використовувати пошуково-ігрові завдання в контексті розгляду статей, соціокультурних тестів, соціокультурного коментарю, уривків художніх творів або діалогічних тестів тощо. Студенти опрацьовують їх зміст та виконують завдання на здогадку з опорою на власний мовленнєвий досвід та фонові країнознавчі знання¹⁰.

Пошуково-пізнавальні завдання передбачають виконання індивідуальних або парних пошукових і пізнавальних навчальних дій на основі узагальнення й обговорення всією групою. Пошуковий компонент містить проблему або нестандартну ситуацію, навколо якої відбувається пошукова дія. Пізнавальна орієнтація завдання вимагає від студента виконання пізнавальної дії, спрямованої на розширення загального і лінгвокраїнознавчого світогляду студента. У таких умовах відбувається: засвоєння соціокультурних знань на основі текстів історичного, географічного, суспільного і культурного характеру про життя англomовних країн^{11 12}; формування у студента вміння систематизувати й узагальнювати інформацію, аналізувати і класифікувати різні явища та факти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки¹³.

Метою *пошуково-творчих завдань* є формування у майбутнього вчителя професійно спрямованих соціокультурних умінь знаходити соціокультурний компонент навчального матеріалу і на його основі розвивати творчий потенціал студентів через рольову гру, дискусію, проектну роботу. Такі завдання стимулюють комунікативно-пізнавальну діяльність майбутніх учителів, сприяють розвитку відносин співробітництва між групами студентів, забезпечують самостійне поглиблення знань й умінь^{14;15}. Це уможливорює реалізацію здатності комунікантів вести розгорнуту дискусію щодо ролі історичних подій або осіб у міждисциплінарних знань, власного досвіду, соціокультурного пошуку.

¹⁰ Калінін В.О. Language and Culture. Харків : Видав. гр. «Основа», 2014. 96 с.

¹¹ Там само.

¹² Дмитрієв Г.Д. Багатокультурність як дидактичний принцип. *Педагогіка*. 2015. № 10. С. 3-11.

¹³ Семенчук Ю.О. Формування англomовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 13.00.02. Київ, 2017. 201 с.

¹⁴ Ковальова С.М. Формування загально-професійних умінь студентів у контексті неперервної освіти. *Вісник ЖДУ імені Івана Франка*. 2005. № 22. С. 58.

¹⁵ Котнюк Л.Г. Культурологічний аналіз художніх текстів. *Teach and Learn: збірник науково-методичних матеріалів*. Вип. 1. Житомир : Волинь, 1998. С. 82.

Індивідуально-творчий етап – є завершальним у процесі оволодіння загально-професійними соціокультурними вміннями. Чітка диференціація засобів і методів впливу відповідно індивідуальних особливостей кожного конкретного студента є суттю індивідуально-творчого етапу, на якому реалізуються принципи гуманності у відносинах, розвиваючого та виховуючого характеру, динамічності та активізації діяльності студентів, різноманітності шляхів організації індивідуально-творчої роботи. Студенти набувають знань про форми, методи індивідуальної роботи у процесі ознайомлення з передовим педагогічним досвідом учителів-новаторів під час педагогічної практики, що вимагає мобілізації психолого-педагогічних знань та створює сприятливі умови для подальшого розвитку, закріплення і вдосконалення педагогічних умінь, дає можливість перевірити ступінь своєї готовності для самостійної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах, а також формує достатній рівень професійної рефлексії.

На індивідуально-творчому етапі достатньо ефективно використовуються розроблені В. Мідом і Д. Морейном «групи явищ культури» (culture cluster), які представляють собою об'єднання деяких близьких за тематикою «капсул культури» в серію презентацій, за якими слідує *драматизація*, де студенти повинні на практиці продемонструвати рівень засвоєння матеріалу.

Як правило, такі презентації використовуються під час проходження *педагогічної практики, стажування*, що формує у студентів почуття впевненості у своїх силах, здатність правильно оцінювати співвідношення своїх можливостей із труднощами здійснення професійної діяльності.

Проведення під час педагогічної практики *нестандартних* уроків сприяють соціокультурному вихованню як студентів, так і учнів у процесі реалізації різних, емоційно-яскравих, нетрадиційних методів і прийомів навчання та виховання, які підвищують рівень професійної мотивації майбутніх учителів та сприяють розвитку здібностей та умінь учнів: декламувати вірші, інсценувати літературні твори, співати іноземною мовою та широко знайомитися з традиціями, звичаями і культурною спадщиною англомовних країн. Крім цього, підготовка та проведення нестандартних уроків, окреслених однією сюжетною лінією, дозволяють максимально реалізувати практичну мету соціокультурного виховання: розвинути загальнокультурний світогляд практикантів, поглибити та застосувати знання про культуру інших народів, сприяти розвитку якостей, необхідних для соціокультурного життя, таких, як толерантність до іншої культури, гордість за свою рідну країну.

«Методична майстерня» містить автентичний соціокультурний матеріал, який майбутній учитель може застосувати відповідно до цілей і задач даного уроку або позакласного заходу.

Сучасність вимагає від особистості вчителя бути мобільним, гнучким, енергійним у динамічному соціокультурному просторі з метою створення такої системи способів та прийомів діяльності, яка б відповідала новим освітнім тенденціям та інтересам вихованців.

У сучасних педагогічних дослідженнях А.К. Маркової, А.Б. Орлова, О.О. Миролубова аргументована думка і про багатоаспектність *мотивації* в процесі СКВ, яка безпосередньо пов'язана з формуванням умінь та удосконаленням навичок соціокультурного виховання майбутніх учителів^{16;17}. Під *мотивацією* вчені розуміють систему збуджуючих імпульсів, які спрямовують навчальну діяльність на більш глибоке оволодіння своєю майбутньою спеціальністю, її вдосконалення та намагання розвивати потреби її пізнання¹⁸. У контексті нашого дослідження важливим є «досвід емоційного ставлення до процесу оволодіння іншомовною культурою, культурою іноземної мови в житті суспільства – досвід, який звернений на систему особистісних цінностей»¹⁹.

Мотиваційними є чинники, які спонукають студентів до СКВ, сприяють осмисленню важливості отриманих соціокультурних знань. Вони пов'язані з потребою підвищити рівень соціокультурної вихованості, вдосконалити свою професійну компетенцію в СКВ; виховати громадянську спрямованість, соціальну відповідальність, патріотичні й моральні почуття, працелюбність, що ґрунтуються на самореалізації, самоконтролі, саморегуляції; розвинути власні професійні здібності у міжкультурному вихованні, підвищити рівень знань про зміст та методи професійної діяльності тощо.

Учені єдині в думці, що вчитель повинен володіти певною базою знань, яка дозволяє йому успішно здійснювати свою професійно-педагогічну діяльність.

¹⁶ Мартинович Н.С. Розвиток творчого потенціалу особистості вчителя засобами мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 1997. 16 с.

¹⁷ Миролубов А.А. Культурознавча спрямованість у навчанні іноземним мовам. *Іноземні мови у шкільництві*. 2011. № 5. С. 11-15.

¹⁸ Дробот О.В. Професійна свідомість керівника: навчальний посібник. К.: Талком, 2016. 339 с.

¹⁹ Гуманізація навчально-виховного процесу : *збірник наукових праць*. Спецвип. 6. Ч. 1. Слов'янськ : СДПУ, 2012. 266 с.

С.У. Гончаренко виділив принципи відбору знань: значення знань і дій для широкої сфери практики; відповідність знань і дій виховуючого навчання; універсальність значення навчального матеріалу для загальної освіти; необхідність знань для досягнення цілісності виділеного змісту згідно з метою навчання та ін. Учений вважає, що мистецтво педагогіки не в тому, щоб препарувати реальність так, як її розуміє держава, не в тому, щоб світосприймання вчителя стало доступним учневі, а в тому, щоб подати світ цікавим, таким, що подає надії і зберігає зміст. Тобто йти треба не від «ідеології», не від навчального предмета, навіть не від себе, а від того живого запитання, яке є в учня²⁰.

У цьому контексті основоположними є загальні та практичні знання з теорії та методики виховання, базові історичні та філософські знання, які складають основу виховання і без яких неможливе СКВ майбутніх учителів. Це знання педагогічної майстерності; знання цілей, закономірностей та принципів виховання дітей різних вікових груп; знання змісту, форм та методів виховної діяльності у сучасній школі; знання способів організації виховного процесу; знання педагогічних задач та елементів виховного процесу. Загальні та практичні педагогічні й психологічні знання покладені в основу всіх функцій діяльності вчителя і синтезують усі компоненти його професійно-педагогічної діяльності.

Наприклад, знання основ педагогіки співробітництва дозволить виробити необхідний стиль відносин зі своїми учнями на засадах партнерства та взаєморозуміння, що впливає на рівень соціокультурної вихованості та сприяє особистісному розвитку майбутнього вчителя. Для майбутнього фахівця важливим є також методичний компонент змісту соціокультурного виховання з огляду на те, що знання принципів відбору соціокультурного матеріалу, володіння ефективними формами і методами виховної діяльності забезпечують успішне СКВ. Ці знання складають групу професійно-методичних знань.

Окрім вищезазначених знань, до бази знань учителя вчені відносять технологічні знання: знання документів Ради Європи; Державного стандарту України з історії, філософії, соціології, культурології, іноземної мови; програми з гуманітарних дисциплін ЗВО та інше.

Обґрунтування моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних наук потребує розгляду соціокультурних умінь, які формуються у процесі СКВ. Ю.І. Пассов²¹,

²⁰ Гончаренко С.У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація. *Неперервна професійна освіта. Проблеми, пошуки, перспективи*. К., 2018. С. 81–108.

²¹ <http://eprints.zu.edu.ua/32727/1/%D0%96%D0%94%D0%A3%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%905.pdf>

автор концепції іншомовної освіти, визначає уміння як свідому діяльність, яка заснована на системі підсвідомо функціонуючих дій та спрямована на вирішення комунікативних задач. Для обґрунтування психологічних механізмів соціокультурного спілкування у полілозі культур таке визначення вмінь, на нашу думку, є доречним.

Оскільки ми маємо справу з учителем-гуманітарієм та його педагогічною діяльністю, необхідно враховувати наявність у нього педагогічних умінь «як сукупності послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних засадах»²². Саме через педагогічні уміння, насамперед, розкривається структура професійної компетенції педагога.

У нашому дослідженні ми зосередимо увагу на оволодінні вчителем організаторськими, комунікативними, соціокультурними, професійно-педагогічними вміннями, які істотно впливають на рівень соціокультурної вихованості майбутнього педагога.

Організаторські уміння, що формуються в процесі СКВ визначають подальшу професійну діяльність майбутнього вчителя у контексті його готовності до самостійного вибору життєвого плану та організації щоденної життєдіяльності як носія культури.

Комунікативні вміння пов'язані з професійно-педагогічною діяльністю майбутнього вчителя і передбачають високий рівень комунікативної культури, оскільки мають інтенсивно-розвивальний, а не інформаційно-споживацький характер.

Сприймання, розуміння та засвоєння студентами у процесі вивчення гуманітарних наук соціокультурного матеріалу, правил вербальної і невербальної комунікативної поведінки формує *соціокультурні вміння*:

регулювати міжособистісні стосунки в полікультурному середовищі;

- застосовувати певні методи, прийоми педагогічного впливу;
- створювати атмосферу психологічної підтримки всіх корисних починань учнів;
- розвивати соціокультурне асоціативне мислення за умов іншомовного спілкування;
- встановлювати контакти з представниками різних культур;
- здійснювати індивідуальний та диференційний підхід до учнів під час СКВ;
- встановлювати особистісну й ділову взаємодію на уроці.

²² Мойсеюк Н.Е. Педагогіка : *Навчальний посібник*. К., 2001. 608 с.

1.2. МОДЕЛЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Здійснений нами науковий аналіз головних підходів та структури соціокультурного виховання майбутніх педагогів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін дав можливість спроектувати **модель соціокультурного виховання майбутніх учителів іноземних мов** (рис.2).

Беручи до уваги той факт, що СКВ майбутніх учителів іноземних мов у вузі є складним багатостороннім механізмом, при побудові моделі ми застосували комплекс **підходів**.

Реалізація *системного підходу* до предмета нашого дослідження дозволила побудувати узагальнену модель системи за допомогою методів системного аналізу і моделювання.

Технологічний підхід дає можливість цілісного проектування процесу, його послідовної і планомірної реалізації на практиці. Використання *аксіологічного підходу* спрямоване на формування ціннісного ставлення до процесу соціокультурного виховання.

Особистісно-орієнтований підхід до професійної підготовки майбутнього вчителя пов'язаний з формуванням особистісних і професійних якостей студента, розвитку його творчого потенціалу, врахування індивідуальних особливостей.

Культурологічний підхід визначає поступовий розвиток творчого і культурного потенціалу майбутнього педагога, формування вміння аналізувати соціокультурне явище, розуміти і тлумачити його, що впливає на розвиток необхідних майбутньому вчителю здібностей, які необхідні йому у процесі педагогічного спілкування²³.

Креативний підхід є сферою реалізації творчої активності майбутнього вчителя, орієнтації на формування творчої індивідуальності, відпрацювання власного стилю діяльності, вибору нестандартного рішення педагогічних задач, здатності до інновацій у СКВ учнів. Комунікативна креативність є професійно значущою якістю особистості майбутнього вчителя у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, що проявляється в готовності до творчого рішення соціокультурних задач, які з'являються у процесі навчання та виховання і є адекватними ситуаціям, партнерам, умовам спілкування.

²³ Калінін В.О. Language and Culture. Харків : Видав. гр. „Основа”, 2014. 96 с.

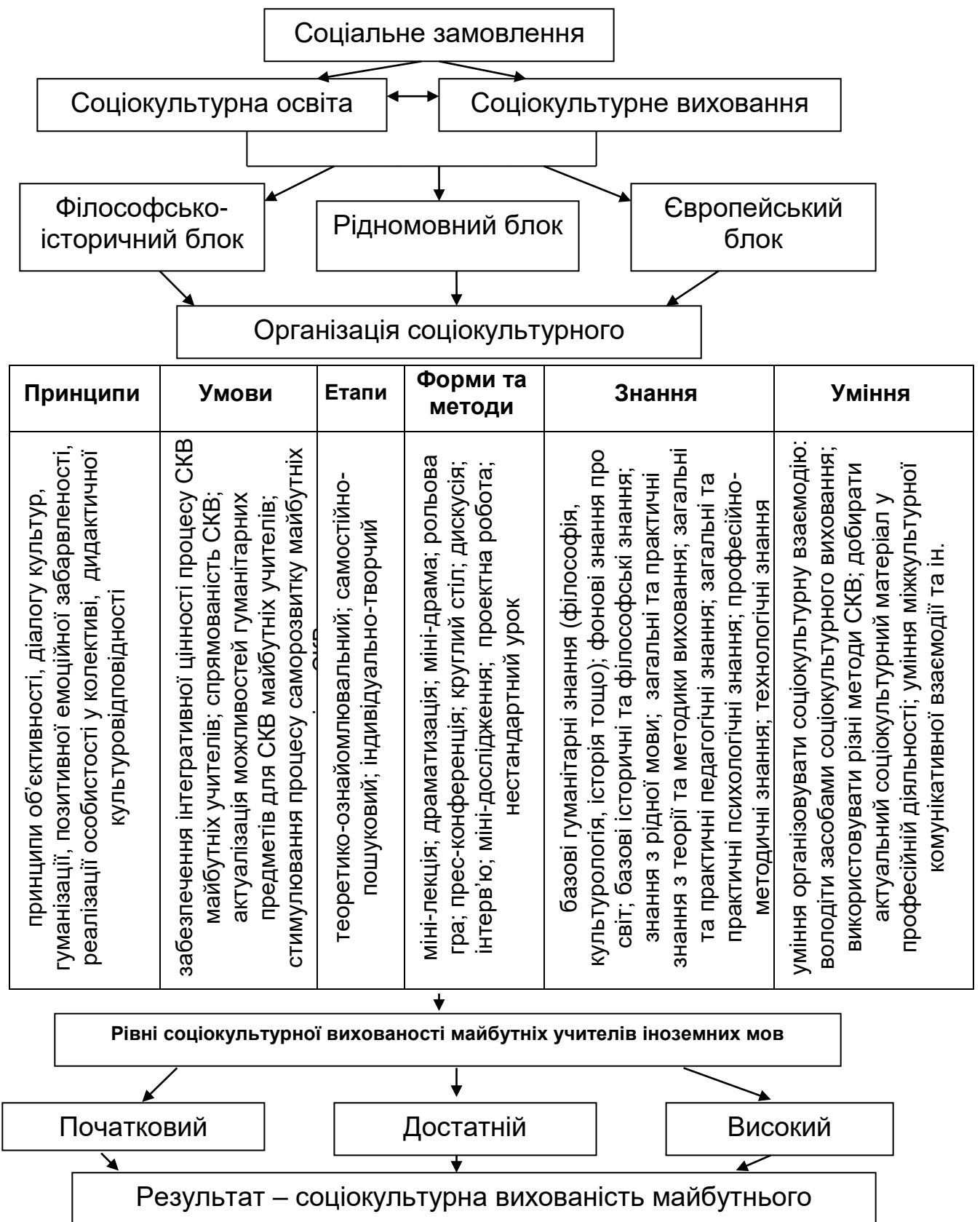

Рис. 2. Модель соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов

Вона дозволяє ефективно використовувати наявні знання студента, професійно значущі вміння та навички у нових ситуаціях та рішеннях нестандартних комунікативних задач. Саме за допомогою комунікативної креативності студент має можливість конструювати ефективні способи спілкування, будуючи основу для набуття нових соціокультурних педагогічних знань і формування професійних умінь та навичок.

Крім основних підходів СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов, ми виділили рівні соціокультурної вихованості майбутніх учителів.

Початковий рівень характеризується слабкою соціокультурною вихованістю, ситуативним пізнавальним інтересом до іншомовної культури, низьким рівнем володіння професійно значущими знаннями, невмінням використовувати їх у професійних педагогічних соціокультурних ситуаціях, недостатнім рівнем проєктувальних, організаційних та комунікативних умінь СКВ. На цьому рівні у студентів спостерігається відсутність багатьох педагогічних здібностей та якостей, а також здатність критично оцінити себе.

Достатній рівень характеризується більш розвиненою соціокультурною вихованістю, мотивацією в оволодінні професією, зацікавленістю в змісті моделі СКВ та знанням їх на достатньо добромu рівні. Студенти добре орієнтуються у сучасних проблемах дидактики, знаннях, які необхідні для СКВ, а також при виборі методів та засобів СКВ. Прийоми СКВ правильно використовуються у різноманітних режимах, але студенти ще не впевнені в деяких професійних соціокультурних вміннях та не вміють обґрунтовувати дії, що ведуть до педагогічних помилок. Рівень рефлексії досягненого рівня соціокультурної вихованості вищий порівняно з попереднім рівнем, але відсутня у багатьох студентів здатність до подальшої самоосвіти.

Високий рівень характеризується яскравою соціокультурною вихованістю та використанням професійно значущих педагогічних знань, здатністю до СКВ. На цьому рівні студенти володіють науково-дослідними, проєктувальними та іншими професійними вміннями, проявом творчості, впевненості у використанні педагогічних технологій СКВ, що свідчить про особистісне та професійне збагачення. Студенти демонструють наявність специфічних якостей та здібностей, необхідних для успішного СКВ, а також бажання подальшої самоосвіти та поповнення недостатніх знань.

Отже, розглянувши генезу становлення та компоненти моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів, нами визначено основні етапи СКВ (теоретико-ознайомлюваний, самостійно-пошуковий,

індивідуально-творчий), рівні соціокультурної вихованості майбутніх учителів іноземних мов (початковий, достатній та високий), а також знання, уміння, форми та методи – компоненти моделі.

Процеси демократизації в українському суспільстві створюють умови для формування таких провідних ідей, як: гуманізація педагогічної освіти; виховання і розвиток особистості, що орієнтується на засвоєння національних та світових культурних надбань у контексті діалогу культур; адаптації індивіда до життя у полікультурному плюралінгвістичному просторі.

Ці принципи націлюють майбутніх педагогів на позитивну комунікативну соціалізацію засобами гуманітарних дисциплін, що сприяє формуванню загальнолюдських цінностей, системи соціальних і професійних ідеалів адекватно налаштованої, гуманістично мислячої особистості, готової до конструктивної діяльності в суспільстві²⁴.

Однак вищезазначені принципи можуть бути впроваджені у практику СКВ за умови володіння майбутніми вчителями іноземних мов ідеями особистісно орієнтованого та соціокультурного підходів до навчання та виховання. Згідно з Рекомендаціями Ради Європи у контексті діяльнісно-орієнтованого підходу вчителі іноземних мов повинні бути готовими до міжособистісної міжкультурної співпраці як у своїй країні, так і на міжнародному рівні, а отже, мати достатній рівень соціокультурної вихованості. За таких умов майбутньому педагогу-гуманітарію необхідно здійснювати активний пошук інноваційних форм і методів навчання та виховання, які могли б стимулювати зростання власних інтелектуальних сил, демонстрували б компетентність, ініціативу, творчість, саморегуляцію, унікальність розумових здібностей учня з огляду на те, що вчитель є носієм конкретних інновацій, їх творцем, модифікатором.

Погоджуємося з думкою видатного українського педагога І.А.Зязюна, що «вчитель, об'єктивно залишаючись носієм і провідником культури, несе в собі позачасовий чинник, беручи участь у формуванні особистості як синтезу всіх багатств людської культури. Вчитель – це людина, яка скерована в майбутнє». Саме такий учитель здатний вирішити завдання, які висуває перед ним суверенна українська держава, а саме: забезпечення формування творчої особистості,

²⁴ Професійна свідомість керівника: *навчальний посібник* / Дробот О.В. К.: Талком, 2016. 339 с.

відтворення культури та духовності і, врешті-решт, – виведення національної освіти на світовий рівень²⁵.

Для майбутнього вчителя-гуманітарія розуміння сутності нових цілей, функцій полікультурної освіти є першорядним, оскільки процес формування особистості відбувається шляхом присвоєння їй культурно-історичного досвіду в активній діяльності²⁶.

Посилення соціокультурного компонента у педагогічній діяльності майбутнього вчителя дає можливість реалізувати принцип комунікативної спрямованості, що орієнтує на організацію зацікавленого спілкування і взаємодії, тобто відкриває доступ до культури іншого народу, забезпечує діалог культур.

²⁵ Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Неперервна професійна освіта: Проблеми, пошуки, перспективи : *Монографія*. К. : Віпол, 2000. 636 с.

²⁶ <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4770>

1.3. ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЩОДО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Технологічно-експериментальна розробка моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов передбачає чітке окреслення програми нашого дослідження, яку було складено відповідно до основних етапів побудови і проведення експериментальної роботи. Організація експериментального дослідження складається з констатувального і формувального експериментів щодо впровадження розробленої нами **моделі соціокультурного виховання** майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов. Таким чином, **об'єктом** експерименту було обрано СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Вибіркову сукупність експериментальної роботи склали студенти-магістранти I – II курсів Навчально-наукового інституту іноземних мов та Навчально-наукового інституту педагогіки. Усього експериментом було охоплено 86 студентів: 50 в ЕГ і 36 у КГ. Експериментальна робота проводилася в природних умовах навчально-виховного процесу, в якому виявлялася ефективність СКВ майбутніх учителів, якість виховання спеціаліста, здатного до роботи у новому соціокультурному просторі.

У контрольних групах виховання здійснювалося традиційно, додаткові умови не створювалися. В експериментальних групах реалізувалася модель соціокультурного виховання майбутніх учителів іноземних мов.

Відповідно до мети і поставлених завдань експериментальна робота проводилася нами у три етапи впродовж 2020-2023 років.

Охарактеризуємо етапи експериментальної роботи, визначимо завдання, які вирішувалися:

I етап, констатувальний (2020-2021 н.р.), був присвячений вивченню практики роботи сучасної вищої школи з СКВ майбутніх учителів, підготовки їх до роботи в сучасних соціокультурних умовах і визначенні шляхів її удосконалення; розробці моделі СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов; визначенню рівнів соціокультурної вихованості студентів до роботи в соціокультурному просторі; обґрунтуванню педагогічних умов, які забезпечують ефективність СКВ майбутніх учителів.

На цьому етапі експериментальної роботи передбачалося вирішення таких **завдань**:

- сприяти створенню позитивного ставлення і стійкого інтересу до СКВ на основі усвідомлення студентами соціальної значущості професії вчителя-гуманітарія;

- розкрити сутність СКВ майбутніх учителів іноземних мов;

- сформуванню спрямованість студентів на СКВ у процесі вивчення іноземних мов.

Організуючи експериментальну роботу зі студентами магістратури в процесі СКВ, ми виходили з того, що у цьому віці спостерігається перехід до професійної особистої відповідальності за результати власної діяльності. Саме цей етап виховання, на думку психологів, сприяє інтенсивному формуванню мотивації, системи ціннісних орієнтацій, життєвих позицій і установок, становленню професійної майстерності студентів^{27 28}.

На **другому** етапі експериментальної роботи передбачалося розв'язання таких **завдань**:

- уточнення моделі СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов;

- упровадження розробленої моделі СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов;

- визначення методів, форм СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов.

У процесі експериментального виховання були введені експериментальні засоби СКВ майбутніх учителів, які забезпечували: актуалізацію фундаментальних, теоретичних та практичних професійно значущих знань з методики викладання іноземних мов; розвиток у студентів професійних умінь здійснювати педагогічну діяльність щодо СКВ; формування рівнів соціокультурної вихованості майбутніх учителів; поетапний ріст і актуалізацію пізнавальної, пошукової соціокультурної діяльності студентів; перевагу у вирішенні студентами методичних задач; виявлення повноти і системності засвоєних студентами професійно значущих знань, рівня володіння професійними соціокультурними вміннями.

На **третьому** етапі експериментальної роботи студенти виявляли повну самостійність у здійсненні СКВ учнів під час педагогічної практики в школі. На ньому передбачалося вирішення таких **завдань**:

²⁷ Гез Н.Н. Актуальні проблеми професійної підготовки вчителів німецького мови. *Іноземні мови в школі*. 2021. № 4. С. 40–45.

²⁸ Костюк Г.С. Навально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К., 1989. 608 с.

- виявлення рівня ефективності запропонованої моделі СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов;
- визначення доцільності використання засобів СКВ майбутніх учителів іноземних мов;
- характеристика кількісних та якісних показників і рівнів сформованості соціокультурної вихованості майбутніх учителів іноземних мов.

Визначення стану соціокультурного виховання майбутніх учителів вимагає, на нашу думку, розгляду засвоєння соціокультурних знань, формування відповідних умінь, що визначають рівень їх здатності до соціокультурної взаємодії у процесі педагогічного спілкування.

Педагогічне спілкування – це прийоми і методи, які забезпечують реалізацію цілей і задач педагогічної діяльності та організують взаємодію викладача та студента. Зміст цієї взаємодії включає: обмін інформацією, міжособистісне пізнання, організацію і регуляцію взаємовідносин за допомогою різних комунікативних засобів з метою здійснення виховної взаємодії. Педагог виступає при цьому як активатор процесу, він організує його та керує ним²⁹. СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов передбачає оволодіння студентами такими основними видами педагогічного спілкування:

а) *ситуативно-ділове*, яке є необхідним для трансформації соціокультурної інформації з опорою на різні види стимулів: аудитивних, аудіо-візуальних, наочних тощо;

б) *позаситуативно-пізнавальне*, яке орієнтоване на формування у суб'єктів навчально-виховного процесу вміння обґрунтовувати власну точку зору, особисту думку з приводу різноманітних культурних реалій, подій, фактів;

в) *позаситуативно-особистісне* спілкування, яке дозволить майбутньому вчителю ефективно систематизувати індивідуальні думки щодо належних висновків відносно соціокультурного явища, що розглядається.

Отже, володіння майбутнім учителем різноманітними видами педагогічного спілкування є одним із чинників, що визначають рівень його соціокультурної вихованості у нових полікультурних умовах.

Теоретичний аналіз ролі учителя-гуманітарія у новій освітній політиці в Україні, а також стан розробленості проблеми СКВ у вітчизняній та зарубіжній науково-педагогічній літературі, дозволяє визначити стан соціокультурної вихованості майбутніх учителів у

²⁹ Калінін В.О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2005. 313 с.

процесі вивчення іноземних мов за допомогою виокремлення критеріїв оцінки рівня соціокультурної вихованості студентів педагогічних ВНЗ, що вимагає більш детального розгляду сутності поняття критеріїв та їх показників.

На думку вчених, *критерії* – це якості, властивості й ознаки досліджуваного об'єкта, які дозволяють визначати його стан і рівень функціонування та розвитку, а *показники* – це якісні або кількісні характеристики сформованості кожної якості, властивості, ознаки досліджуваного об'єкта, тобто міра сформованості того або іншого критерію³⁰.

На основі виділення основних компонентів моделі СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов та обґрунтування етапів СКВ майбутніх учителів-гуманітаріїв у процесі дослідження розроблено критерії, які дозволяють визначити рівень соціокультурної вихованості майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов. До таких віднесено: 1) *мотиваційно-ціннісний критерій* – визначає спрямованість майбутнього вчителя-гуманітарія до виховання у соціокультурному контексті, сукупність мотивів та потреб, які спонукають його до СКВ, інтерес до всіх його складових та їх використання; якості та здібності майбутнього вчителя-гуманітарія, що визначають особистісну професійну значущість СКВ для майбутнього вчителя; 2) *змістовий критерій* – передбачає наявність сформованої системи знань майбутніх учителів-гуманітаріїв про сутність СКВ та рівень усвідомленості його практичної значущості, а також володіння основними видами знань, необхідними та достатніми для успішного СКВ; 3) *практичний критерій* – сукупність умінь, якими має володіти майбутній учитель-гуманітарій для ефективної діяльності з СКВ. Кожному визначеному критерію відповідає показник, що відображено в таблиці 2 (див. табл. 2).

На основі отриманих результатів соціокультурної вихованості майбутніх учителів доцільно виокремити рівні їх вихованості. У науковій педагогічній літературі наводяться різні класифікації рівнів: інтуїтивний, репродуктивний, реконструктивний та еталонний³¹; репродуктивно-творчий, творчий³²; низький, середній, високий³³.

³⁰ Кузнецов Ю. Глобальні проблеми розглянув всесвітній філософський форум. *Освіта України*. 2013. 26 вересня. С. 2-5.

³¹ Гапоненко Л.П. Формування готовності студентів вищих педагогічних закладів до іншомовного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Кривий Ріг, 2003. 20 с.

³² Молодиченко Н.А. Психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до морального виховання підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2002. 22 с.

Критерії та показники соціокультурної вихованості майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов

<i>КРИТЕРІЇ</i>	<i>ПОКАЗНИКИ</i>
<i>1. Мотиваційно-ціннісний</i>	<ul style="list-style-type: none"> •спрямованість майбутніх учителів на досягнення відповідного рівня соціокультурної вихованості (сукупність мотивів та потреб у пізнанні культури інших народів та своєї рідної); •особистісно-професійна значущість СКВ для майбутнього вчителя;
<i>2. Змістовий</i>	<ul style="list-style-type: none"> •Володіння системою соціокультурних знань (базовими методичними, технологічними та психолого-педагогічними знаннями); •розуміння сутності СКВ та його значущості у процесі професійної підготовки; •здатність до вибору доцільної навчальної інформації у процесі СКВ.
<i>3. Практичний</i>	<ul style="list-style-type: none"> •уміння володіти засобами СКВ; •уміння використовувати різні методи СКВ; •уміння відбирати актуальний соціокультурний матеріал у подальшій професійній діяльності та ін.

Педагогічний експеримент передбачає розгляд чинників, які спонукають майбутніх учителів до соціокультурного виховання:

1. Виховання в контексті європейських країн.
2. Необхідність залучення особистості до культури країни, мову якої вивчаємо.
3. Включення людини у дійсність світового простору і часу, що є стимулом до саморозвитку та до самопізнання.
4. Необхідність комплексу знань про цінності, зразки поведінки, звичаї, традиції, мови, рух культури, які належать певному суспільству і характеризують його.
5. Виявлення взаємовпливу культур через призму культурного світобачення людини.
6. Здатність порівнювати особливості культур народів, мови яких вивчають.

³³ Єремєєва В.М. Педагогічна технологія підготовки майбутніх вчителів до індивідуалізації навчання учнів : дис. ...кандидата пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2002. 230 с.

7. Визнання права та достоїнств усіх культур і права представників інших культур зберігати свою культурну самобутність, традиції, звичаї.

8. Залучення до світової соціокультурної спадщини.

9. Необхідність адекватно діяти в різноманітних соціокультурних середовищах (див. табл. 3).

Таблиця 3

Результати дослідження чинників, які спонукають учителів до здійснення соціокультурної вихованості на початку експерименту в КГ і ЕГ (у відносних частотах)

Чинники	До експерименту	
	ЕГ	КГ
1.	0,47	0,46
2.	0,62	0,64
3.	0,55	0,54
4.	0,59	0,57
5.	0,46	0,48
6.	0,64	0,63
7.	0,58	0,59
8.	0,41	0,43
9.	0,62	0,60

Хід проведення педагогічного експерименту передбачає розгляд сформованості соціокультурних знань (див. табл. 4).

Знання студентами СКВ.

1. Чи вважаєте Ви справедливою думку про невіддільність вивчення від одночасного ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається?

2. Поясніть сутність поняття «соціокультурне виховання»?

3. Ви у змозі порівнювати особливості культур народів, мови яких вивчаєте?

4. Ви обізнані з особливостями народних традицій країн, мови яких вивчаєте?

5. Ви у змозі аналізувати відмінності та спільні риси між культурами різних країн?

6. Ви маєте знання, яким чином інтегруватись у культуру інших народів?

7. Чи відображена у змісті навчальних дисциплін гуманітарного циклу ЗВО багатоманітність світу, країн?

8. Виховний процес ЗВО побудований через призму діалогу носіїв різних культур у часі і просторі?

9. Під час викладання іноземної мови у ЗВО використовуються знання предметів гуманітарного циклу?

10. Чи утвердження культурної самобутності сприяє звільненню народів?

11. Культурна самобутність сприяє та розширює можливості для всебічного розвитку людини, мобілізуючи кожен народ, змушуючи його черпати сили у своєму минулому, засвоювати елементи інших культур?

12. Усі культури складають єдине ціле в усій спадщині людства?

Таблиця 4

Результати дослідження знань студентів у КГ і ЕГ на початку проведення педагогічного експерименту (у відносних частотах)

Знання	До експерименту	
	ЕГ	КГ
	Відносні частоти	Відносні частоти
1.	0,22	0,24
2.	0,21	0,20
3.	0,33	0,34
4.	0,29	0,28
5.	0,23	0,23
6.	0,18	0,17
7.	0,25	0,27
8.	0,17	0,16
9.	0,36	0,35
10.	0,27	0,26
11.	0,21	0,22
12.	0,32	0,31
13.	0,24	0,26
14.	0,29	0,30
15.	0,36	0,37
16.	0,23	0,24
17.	0,38	0,37

13. Культурна самобутність народів оновлюється та збагачується в результаті контактів із традиціями та цінностями інших народів?

14. Культура – це діалог, обмін думками та досвідом, осягнення цінностей та традицій інших?

15. Чи універсальність людської культури складається із досвіду усіх народів, кожен з яких стверджує свою самобутність?

16. Чи пов'язані між собою культурна різноманітність та культурна самобутність?

17. Чи міжнародна спільнота вважає за свій обов'язок зберігати та захищати культурну спадщину кожного народу?

Наступним кроком експерименту стало визначення рівня сформованості соціокультурних умінь у процесі вивчення гуманітарних дисциплін (див. табл. 5).

Таблиця 5

Результати дослідження сформованості умінь студентів у КГ і ЕГ на початку проведення педагогічного експерименту (у відносних частотах)

Уміння	До експерименту	
	ЕГ	КГ
	Відносні частоти	Відносні частоти
1.	0,09	0,08
2.	0,13	0,14
3.	0,11	0,11
4.	0,07	0,08
5.	0,17	0,18
6.	0,10	0,09
7.	0,12	0,12
8.	0,08	0,09
9.	0,16	0,17
10.	0,11	0,10
11.	0,21	0,22
12.	0,14	0,15
13.	0,07	0,06
14.	0,19	0,18

Уміння організувати соціокультурну взаємодію.

1. Уміння аналізувати ситуацію СКВ.
2. Уміння передбачати наслідки СК взаємодії.
3. Уміння конструювати та організувати СК взаємодію.
4. Уміння долати бар'єри/перешкоди під час СК контактів.
5. Уміння адаптуватись до особливостей комунікації з представниками різних культур.
6. Уміння долати страх вступаючи в іншомовне спілкування.
7. Уміння аналізувати зміст програм, підручників, навчальних посібників з точки зору можливості їх ефективного використання для СКВ.
8. Уміння аналізувати педагогічні СК ситуації, які виникають.

Ознаки рівнів соціокультурної вихованості
майбутніх учителів іноземних мов

<i>Рівень соціокультурної вихованості</i>	<i>Педагогічні спеціальності</i>	<i>Характерні риси соціокультурної вихованості майбутніх учителів</i>
Високий рівень соціокультурної вихованості	Майбутні вчителі іноземних мов	<p>Доцільно добирають необхідний соціокультурний матеріал, імпровізують, знаходять лінії поведінки у нестандартних ситуаціях.</p> <p>Достатньо швидко визначають істотні особливості іншомовної культури, здатні самостійно знайти вирішення будь-якої соціокультурної ситуації.</p> <p>Виявляють потяг до пізнання, самовдосконалення, застосовують свої знання, досвід, уміння в умовах міжкультурної комунікації.</p>
Достатній рівень соціокультурної вихованості	Майбутні вчителі іноземних мов	<p>В основному правильно тлумачать соціокультурну інформацію в змісті іноземних мов.</p> <p>Переважно ефективно вирішують соціокультурні задачі, незважаючи на труднощі сприйняття краєзнавчого матеріалу.</p> <p>Виявляють достатній рівень готовності до вирішення соціокультурних задач під час педагогічних практик.</p>
Початковий рівень соціокультурної вихованості	Майбутні вчителі іноземних мов	<p>Недостатньо володіють системою соціокультурних знань та вмінь.</p> <p>Намагаються запозичити готові відповіді щодо вирішення соціокультурних задач.</p> <p>Не виявляють здатності до практичного втілення отриманих у процесі вивчення іноземних мов соціокультурних знань та вмінь на практиці.</p>

9. Уміння визначати причини власних невдач під час СК взаємодії.
10. Уміння володіти технологіями і прийомами СК комунікації.
11. Уміння толерантно взаємодіяти з представниками різних культур.
12. Уміння вести діалог з представниками різних культур.

13. Уміння синтезувати різноманітний СК досвід у ціннісне бачення світу.

14. Уміння організувати пошук необхідної СК інформації.

У контексті дослідження проблеми соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов вважаємо доцільним виокремити *початковий, достатній та високий рівень соціокультурної вихованості*.

Результати детального аналізу дозволили виділити характерні ознаки рівнів соціокультурної вихованості майбутніх учителів іноземних мов (див. табл. 6).

Вивчення стану соціокультурної вихованості майбутніх учителів іноземних мов дозволяє дійти висновку про відмінності у рівні їх особистісного потенціалу та сформованості соціокультурних норм поведінки. Причиною, на нашу думку, є не тільки інновації в освітній політиці, що знайшло своє відображення в усіх державних документах України, але й зафіксований нами низький рівень сформованості деяких соціокультурних умінь, що стало наслідком відсутності у навчальних програмах педагогічних вузів з дисциплін психолого-педагогічного та гуманітарного циклів чітко сформульованих цілей та завдань щодо СКВ майбутнього вчителя. Підручники, навчальні посібники, які використовуються в Навчально-науковому інституті іноземних мов та Навчально-науковому інституті педагогіки часто містять тільки соціокультурну інформацію, але не чітко визначені завдання, вирішення яких впливає на ефективне СКВ, що є причиною недостатнього рівня підготовки майбутнього вчителя до СКВ у процесі вивчення іноземних мов.

Визначення етапів експерименту, критеріїв та показників рівня соціокультурної вихованості майбутніх учителів вимагає реалізувати зміст розробленої нами моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів іноземних мов.

Дослідження СКВ майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов визначалося нашими педагогічними міркуваннями про те, що рівень самостійності й творчості студентів значно підвищиться завдяки реалізації змісту моделі СКВ студентів педагогічних ВНЗ, що передбачає:

1) діагностування причин недоліків оволодіння професійно-педагогічними соціокультурними уміннями, пошук шляхів підвищення ефективності їх навчально-виховної роботи;

2) виявлення труднощів при СКВ, які повинні долати майбутні вчителі у процесі вивчення іноземних мов;

3) інформування студентів про динаміку розвитку СКВ на різних етапах СКВ майбутніх учителів, критерії оцінки рівнів соціокультурної вихованості майбутніх педагогів.

Виховання майбутнього вчителя іноземних мов у сучасній педагогічній науці та практиці ґрунтується на сучасній теорії плюралізму щодо інноваційних методів і технологій, які стимулюють саморозвиток, творчу ініціативу, дають можливість самореалізації у межах єдиної соціокультурної парадигми³⁴.

Технологія навчання, на думку вчених, – це послідовність операцій і процедур, які складають у сукупності цілу дидактичну систему, реалізація якої у педагогічній практиці призводить до досягнення конкретних цілей навчання і виховання в оптимально короткі терміни, з найменшою витратою педагогічних сил і засобів³⁵; це «культурне поняття, пов'язане з новим педагогічним мисленням і професійною діяльністю вчителя, з одного боку, й інтелектуальною переробкою загальноосвітніх, культурних і соціально значущих якостей і здібностей підростаючого покоління – з іншого»³⁶.

Перший, теоретико-ознайомлювальний етап включає постановку цілей і завдань, визначення ціннісних орієнтацій і мотивів щодо СКВ майбутніх учителів. **Метою** реалізації моделі на цьому етапі є накопичення знань та осмислення майбутніми вчителями-гуманітаріями загальнокультурних засобами іноземної мови. Зміст розробленої нами моделі СКВ майбутніх педагогів, яку ми запропонували на цьому етапі, передбачає створення умов для навчання студентів у контексті діалогу культур, за яких майбутні вчителі-гуманітарії вивчали іноземну мову, культуру інших країн, у процесі порівняння та переосмислення яких краще пізнавали рідну культуру. Варто зазначити, що у процесі СКВ майбутніх учителів значна увага приділялася накопиченню країнознавчих та соціокультурних знань про культуру країни, мова якої вивчається, а соціокультурне виховання майбутніх учителів іноземних мов передбачало акцентування уваги на засвоєнні знань про національну культуру.

³⁴ Лаврентьєва О. О. Розвиток методологічної культури майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки: теоретико-методичний аспект : *Монографія*. Київ : КНТ, 2014. 456 с.

³⁵ Стечак Г. Формування та розвиток педагогічної компетентності у студентів медичних закладів вищої освіти з використанням інноваційних технологій. *Молодь і ринок*, 2019. Вип. 11 (178). С. 42-51.

³⁶ Маслюк А.О. Формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2012. 313 с.

Як засіб соціокультурного виховання використовувалися навчально-педагогічні соціокультурні ситуації самопізнання і самовираження шляхом спілкування з викладачами, одногрупниками, проводилися проблемні лекційно-дискусійні заняття тощо.

Основним методом реалізації змісту моделі стала «капсула культури» (culture capsule), міні-лекція з соціокультурною орієнтацією, на яку відводилося 30-40 хвилин лекційних занять. Це дозволило ввести професійно важливі поняття і категорії до наукового обігу студентів, допомогло визначити проблемні питання щодо соціокультурної освіти і виховання. Варто зазначити, що завдяки цьому методу відбулися позитивні зміни у сприйнятті молоддю національної культури, а також підвищенні рівня володіння елементами української культури. «Капсула культури» застосовувалася на заняттях з практики англійської мови (тема «Освіта у Великій Британії»), де студенти порівнювали освіту в Україні та у Великій Британії, виявляли спільні та відмінні риси, а також давали відповіді на запитання:

- 1) про позитивні та негативні риси вітчизняної та зарубіжної системи освіти, шляхи подолання недоліків;
- 2) надання переваги державним чи приватним формам навчання;
- 3) необхідність безкоштовної вищої освіти;
- 4) потреба позашкільної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах;
- 5) рівень ефективності системи освіти в Україні;
- 6) прагнення навчатися за кордоном або у школах різної форми власності.

Особливо ефективним було застосування даного методу при вивченні теми «Важливі історичні події Великої Британії», у процесі засвоєння якої студенти отримували інформацію про історико-культурну спадщину Великої Британії, національні музеї історії, проводили історичні паралелі між британцями та українцями стосовно перших завоювань обох країн, головних історичних подій, військових баталій, які відбулися на їхніх територіях, знаходили спільні та відмінні риси; знайомилися з важливими історичними постатями, які змінили хід історії; тощо.

На всіх запропонованих міні-лекціях створювалися умови „входження” студентів до специфічного світу педагогічної професії вчителя, визначався спектр її спеціальних характеристик, якостей і особливостей, ставилися дискусійні запитання про статус сучасної української школи в нових полікультурних умовах, про зростання ролі іноземної мови у світі та Україні, підвищення ролі педагога у вирішенні соціальних, політичних, соціокультурних проблем та інші. Можна

констатувати достатньо високий рівень зацікавленості у студентів щодо міні-лекцій, які були розроблені на основі лекцій Джеремі Хамера в соціокультурному аспекті³⁷.

Наступним етапом реалізації соціокультурного виховання вчителів у процесі вивчення гуманітарних наук було застосування *міні-бесіди*. Підготовлений соціокультурний матеріал у формі запитання дозволив залучити до дискусії всіх студентів. Таким чином, був здійснений не тільки двосторонній зв'язок, але і значне підвищення рівня фонових, базових історичних і країнознавчих знань студентів, які були отримані раніше в міні-лекціях або самостійно. Виховний потенціал визначався ступенем сприяння формуванню у студентів культури мови, збагаченню і розвитку навичок професійного спілкування, що стимулювало пізнавальну активність, викликало особистісну зацікавленість та формування особистісно значущих професійних якостей.

Значущим кроком у реалізації змісту моделі СКВ стало використання методу *«група явищ культури»*, що передбачає *декодування*, метою якого визначалося виконання пошукових дій та обговорення дискусійних проблем для здійснення творчої дії. На занятті з практики англійської мови, наприклад, під час вивчення теми *«Свята у Великобританії»* студентам пропонувалося: 1) прослухати зразки англійських текстів; 2) назвати їх спільні та відмінні риси; 3) визначити стиль кожного уривку тексту; 4) виокремити мовні засоби, що формують його стилістичні риси. Також майбутні вчителі порівнювали особливості відзначення свят в Україні та у Великобританії; визначали їх специфічні культурологічні характеристики. Це дало можливість реалізувати критичну й оцінювальну особистісні функції, виховувати у студентів почуття громадянської свідомості, любові до своєї батьківщини та її народних традицій, а також повагу до культурних надбань іншої країни, навчати культури спілкування. Переважна більшість студентів виявили вміння швидкого й аргументованого тлумачення власної позиції, активності, винахідливості.

Достатньо ефективним, на наш погляд, задля розвитку в студентів умінь іншомовного комунікативного спілкування в межах різноманітних соціокультурних ситуацій, виховання загальнолюдських цінностей, почуття гордості за культурну спадщину свого народу, поваги до культури інших народів, їх історичних пам'яток стало вивчення теми *«Лондон – столиця Великої Британії»*. Таке заняття проводилося у формі заочної екскурсії, побудованої на основі аналізу віртуальних

³⁷ Harmer J. How to Teach English. England : Addison Wesley Longman Limited, 1998. 198 p.

ситуацій, що стимулюють пізнавальний інтерес і творчу уяву, а також об'єднують студентів, які цікавляться синхронними перекладами, люблять спілкуватися з іноземними гостями, розповідати їм про свою країну, особливості життя у ній, її культуру, звичаї тощо.

На цьому етапі на заняттях з практики усної та письмової англійської мови застосовувався *«аналіз міжкультурного спілкування»*, який є особливо актуальним у контексті вивчення теми *«Географічне положення Великої Британії»* і передбачає орієнтацію майбутніх учителів на самостійний пошук відповідей на поставлені запитання. Така пошуково-дослідна робота стимулювала студентів до праці в системі INTERNET, з довідковою та інформаційною літературою, що сприяло розширенню їх поняттєвого апарату, формуванню вміння аналізувати і систематизувати знайдену інформацію.

Не менш ефективним на теоретико-ознайомлювальному етапі стало застосування *міні-дослідження*, яке сприяло ознайомленню студентів з американською та англійською музикою, порівнянню творчості українських авторів, глибокому розумінню музичної культури англійських та американських композиторів, формуванню музичного смаку (заняття з практики англійської мови *«Музика в нашому житті»*). *Міні-дослідження* дало можливість студентам висловити власну думку, обґрунтувати естетичні смаки і, водночас, продемонструвати обізнаність у певній галузі культури. Такі заняття, на наше глибоке переконання, створюють сприятливі умови для формування позитивних емоцій, романтичних та поетичних почуттів, особистісних поглядів на культуру іншомовних країн.

Проведення занять з практики англійської мови передбачало наступні види роботи, – які пропонувалися студентам: 1) візуально проаналізувати зображення музичних інструментів різних культур, назвати та спробувати визначити їх приналежність до культури тієї чи іншої країни; 2) створити 3-4 групи для обговорення окресленої проблеми; 3) назвати українські народні пісні, їх жанрову приналежність; 4) назвати українські і британські народні танці тощо. Ці види діяльності супроводжувалися ознайомленням з різними способами візуальної презентації соціокультурної інформації, узагальненням різних аспектів життєдіяльності англомовних країн, що передбачало також формування комунікативно-пізнавальних умінь.

Експериментальна робота на другому, **самостійно-пошуковому**, етапі полягала у формуванні у студентів умінь самостійної роботи над актуальними проблемами соціокультурного навчання й виховання, а також удосконаленні вміння використовувати соціокультурні знання на практиці шляхом застосування *«культурної адаптації»* (culture

assimilator), в межах якого студенти самостійно працювали над проблемною темою «*Національні символи Великої Британії*», обґрунтовували вибір конкретних шляхів її розв'язання. Навчально-виховні завдання, побудовані на принципах розвивального навчання із застосуванням проблемних та евристичних методів, викликали у студентів жвавий інтерес. Проблемні педагогічні соціокультурні ситуації включали такі завдання: визначити значущість національних символів у незалежній державі; визначити особливості емоційного сприйняття гімну держави; окреслити особливості ритуалу офіційного підняття національного прапора у Великобританії та Україні; визначити відмінності у використанні національних символів в Україні та Великій Британії.

Виконання завдань вимагало порівняльної оцінки, глибокого аналізу матеріалу, методів, засобів навчання та виховання, які спрямовані на обґрунтування ефективності їх використання на заняттях, розвиток вербального мислення студентів, збагачення їх професійної діяльності, формування вміння об'єктивно оцінити рівень власної педагогічної майстерності.

Експериментальне дослідження свідчить про значний інтерес студентів до використання «*міні-драми про культуру*». На розгляд майбутнім учителям послідовно пропонувалося три епізоди, які презентували розвиток конфліктної ситуації міжкультурного спілкування. Кожна нова частина включала додаткові деталі, що конкретизували причини конфлікту, не розкриваючи їх сутність повністю. Студенти спрямовували свої зусилля на певне відсторонення власних почуттів та інтерпретацій від ситуації та діючих в ній осіб, використовуючи знання щодо системи цінностей, світорозуміння, моделей поведінки представників іншомовної культури, шукали ефективні шляхи вирішення конфліктної ситуації.

Так, вивчаючи тему «*Спорт*», ми пропонували студентам актуалізувати інформацію про українських та англійських спортсменів, провести паралель між українськими та британськими видами спорту, відомими спортсменами, правилами англійських ігор, новими популярними видами спорту, визначити важливість розвитку національних спортивних клубів. Усі ідеї, які презентували студенти, занотовувалися на дошці у вільній скороченій формі. Викладач цікавився думкою студентів, використовував усю інформацію, що допомагало майбутнім учителям визначити спільні та відмінні риси організації та проведення спортивних змагань. У такий спосіб, коли визнавалася значущість кожного міркування, студенти заохочувалися до активної участі у спільній навчальній діяльності.

Такий же метод застосовувався на занятті з практики англійської мови у процесі вивчення теми «Погода». Студентам пропонувалася розмова про погоду між представниками різних культур, а саме українцем і англійцем, у процесі якої ставилося завдання визначити відмінність суджень, їх специфіку, а також можливі непорозуміння, які могли виникнути у процесі спілкування.

Важливим, на нашу думку, є також такий спосіб підготовки вчителя до діяльності як моделювання її видів та форм у навчально-виховному процесі (ділова, педагогічна або рольова гра), оскільки володіння майбутньою професією має задовольняти соціальну і професійну нестачу знань, необхідних не тільки для вирішення навчальних задач, але й для формування можливостей у вирішенні суміжних або наступних задач³⁸. Ігрова діяльність формує, розвиває і вдосконалює професійне мислення, майстерність, компетентність, світогляд, стиль і культуру, професійну поведінку і спілкування тому є важливим шляхом упровадження змісту моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Педагогічна гра – це спосіб відображення реальної діяльності вчителя в штучно створених педагогічних ситуаціях, імітація дій педагога. Вона дозволяє синтезувати знання у процесі вивчення гуманітарних дисциплін і використовувати їх для розв'язання практичних задач, що може бути достатньо ефективним у контексті здійснення безпосередньої підготовки студентів до самостійної педагогічної роботи у процесі СКВ.

На заняттях з методики викладання застосовувалися педагогічні ігри, що були імітаційними моделями майбутньої педагогічної діяльності. Виконувалися соціальні ролі: вчителя-партнера учнів при вирішенні різних комунікативних задач на уроці; вчителя-фасилітатора; вчителя-керівника у процесі проведення позакласної роботи з гуманітарних дисциплін у школі.

Рольова гра передбачає підготовку до майбутньої педагогічної діяльності, дозволяє студентам розкрити потенційні можливості, сприяє виробленню активної позиції, розвитку особистісних якостей, професійних умінь, формує об'єктивну оцінку своїх сил і здібностей в умовах максимально наближених до реальної майбутньої професії. Проведення рольової гри на заняттях з практики англійської мови (тема «Пори року. Погода») дало можливість познайомити студентів з інформацією про погоду у Великобританії, навчити порівнювати кліматичні умови двох країн, виховувати пізнавальний інтерес до засвоєння та використання природничої інформації.

³⁸ Fet A.I. DESSA SPEL SOM MANNISKOR SPELAR. Philosophical arkiv, Sweden, 2016. 166 p.

Рольова гра стала не тільки ефективним засобом довільного запам'ятовування матеріалу і тренування вивчених мовних одиниць, але й шляхом виховання у студентів почуття колективізму, відповідальності за діяльність колеги по команді. Можна стверджувати, що соціокультурні рольові ігри ненав'язливо сприяють вихованню толерантності у сприйнятті іншомовної культури, розширенню лінгвістичного світогляду майбутніх учителів.

Одним з елементів реалізації моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов було застосування *ділової гри*. Так, на занятті з практики англійської мови (Тема «Засоби масової інформації» (*Mass Media*)) студентам було запропоновано у парах спробувати здійснити комунікацію у запропонованих варіантах телефонної розмови між представниками різних культур: а) гумористично ділового характеру; б) офіційно-ділового стилю; в) приватного характеру.

У процесі проведення заняття можна було констатувати достатнє володіння студентами різними стилями української мови, артистичні здібності майбутніх учителів, які проявлялися під час презентації особливостей спілкування представників інших культур. Педагогічний аналіз підсумків проведеного заняття дозволяє стверджувати про високий рівень сформованості таких особистісних якостей, як упевненість у своїх силах, здатність правильно оцінювати співвідношення своїх можливостей із труднощами здійснення СКВ.

Практичний досвід роботи засвідчив, що саме ділова гра дозволяє побудувати типові життєві ситуації, у процесі яких студент має визначити доцільну лінію поведінки, оптимальне вирішення проблеми, яке відповідає реальним обставинам його майбутньої професії. Атмосфера ділової гри визначає необхідність максимально мобілізувати соціокультурні знання, навички, уміння, досвід, уявлення.

Упровадження моделі соціокультурного виховання у процесі засвоєння гуманітарних дисциплін показало, що заняття у формі *круглого столу* є цікавим та ефективним, якщо складається з підготовлених та спонтанних завдань з домінуванням «спонтанного мовлення», передбачає використання фонових знань, отриманих на інших заняттях, з радіо- та телепередач, довідкової літератури тощо. Викладач самостійно визначає проблематику, яка може обговорюватися студентами без підготовки, а також ту, яка вимагає пошуку спеціальної інформації. Окрім того, дискусія є переконливою та обґрунтованою за умов дотримання певних вимог, заздалегідь визначених викладачем. На таких заняттях варто використовувати матеріали статей, соціокультурних текстів, соціокультурних коментарів, уривків художніх

творів або діалогічних текстів, що сприяє формуванню творчої уяви, критичного мислення, компаративного аналізу культурних явищ різних країн.

Дана форма використовувалася на занятті з практики англійської мови (тема «*Діалог культур*»), де студентам пропонувалося:

1) розглянути інформацію про народні традиції України та Великої Британії, знайти спільні та відмінні риси;

2) проаналізувати прислів'я «Скільки країн, стільки й традицій»;

3) визначити українські еквіваленти англійським прислів'ям;

4) віднайти та систематизувати інформацію про народне вбрання українців та англійців;

5) скласти тестове завдання «Як добре Ви знаєте українські та англійські традиції». Використання даного прийому сприяє формуванню у студентів громадянської свідомості, вихованню почуття любові до своєї батьківщини та її народних традицій, а також повагу до традицій іншої країни, навчає культури спілкування в діалогах.

Ефективним на даному етапі реалізації моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних наук є ведення *дискусії*. У процесі дискутування на тему «*Мистецтво – вічне, життя – коротке*» студентам було запропоновано: 1) пояснити тлумачення цього вислову; 2) визначити улюблені жанри мистецтва, назвати, наприклад, імена англійських художників та їх картини тощо; 3) репрезентувати культурологічний матеріал про творчість українських художників; 4) порівняти роботи Т. Гейнзборо і М. Пимоненка; 5) простежити сатиричні елементи у картинах Уі. Хогарта і С. Васильківського; 6) подати соціокультурний матеріал щодо українських та англійських художників-портретистів; 7) обговорити у групах роботи художників щодо естетичних почуттів, які виникають у процесі долучення до шедеврів художнього мистецтва; 8) скласти діалоги, використовуючи соціокультурний матеріал. Проведення дискусивного навчального заняття дало можливість студентам впевнитися у пріоритетності загальнолюдських цінностей, сформувавши потребу і виявити здібність до рефлексії і критичного мислення; готовність до пошуку істини; виховати естетичні смаки, почуття та емоційне сприйняття.

Не менш доречним у реалізації моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів виявилось *проекткування*, метою застосування якого є формування адаптивних умінь майбутніх учителів щодо вибору актуального для певної вікової групи соціокультурного матеріалу і пристосування його до рівня мовної підготовки учнів. На занятті з

проектування кожен студент створював власний проект (колаж, постер, доповідь до різних тем тощо).

Також на *самостійно-пошуковому етапі* реалізації моделі використовувалися завдання:

1) *пошуково-ігрового характеру* з використанням статей, соціокультурних текстів, уривків художніх текстів, які передбачали опрацювання змісту, виконання задач на здогадку, використання суб'єктного досвіду та фонових країнознавчих знань;

2) *пошуково-пізнавальні*, які передбачали дослідження та аналіз текстів історичного, географічного, суспільного і культурного характеру про життя англомовних країн, систематизацію й узагальнення інформації, класифікацію різних явищ та фактів, а також установалення причинно-наслідкових зв'язків;

3) *пошуково-творчі* з використанням зображень-подій, зображень-перспектив, що уможливило ведення комунікантами розгорнутої дискусії щодо ролі історичних подій, власного досвіду, соціокультурного пошуку, формування вміння інтерпретувати одержану інформацію і творчо використовувати її для власних проектів.

Заключний *індивідуально-творчий* етап реалізації моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов передбачав автономну методичну діяльність студентів щодо підготовки до СКВ. Були використані такі елементи моделі, як драматизація, педагогічна практика, методична майстерня, нестандартні заняття.

Драматизації є заключним етапом застосування „групи явищ культури, як об'єднання близьких за тематикою „капсул культури” в серію презентацій. Наприклад, заняття з теми *«Пророки землі» (The prophets of their Land)* супроводжувалося виступами студентів у ролях відомих на той час англійських та українських письменників, обговоренням та презентацією літературних творів, висловлюваннями, які засвідчували рівень соціокультурних знань. Це сприяло вихованню суспільної свідомості, честі, гідності, гармонійному поєднанню національних та загальнолюдських цінностей, утвердженню ідеалів гуманізму, демократії, добра та справедливості, розвитку в студентів інтересу і поваги до історії і культури свого народу та інших народів, бажання зберегти і збагатити культурну спадщину своєї країни і всього людства.

Проведення *методичних майстерень* було побудоване на об'єктивній позиції студента і передбачало діяльність з урахуванням власних здібностей, інтересів і суб'єктного досвіду в умовах, коли майбутні вчителі сприймалися як самостійні, творчі особистості, здатні

позитивно впливати на своїх потенційних учнів, виховувати та формувати у них такі ментально формуючі складові як новий спосіб мислення та дії в ситуації полікультурного життєвого простору. Під час педагогічної практики пропонувалося проведення педагогічних майстерень, провідні ідеї яких визначалися особистісно орієнтованим, культурологічним і соціокультурними підходами, розкривали творчий потенціал майбутніх учителів, а також принципи педагогіки співробітництва, які визначають необхідність і потребу вивчення інших культур для успішної взаємодії у полікультурному просторі.

На етапі реалізації моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів студенти набували знань про форми, методи індивідуальної роботи шляхом ознайомлення з досвідом педагогів-новаторів у процесі *педагогічної практики*, формували педагогічні уміння, а також визначали рівень своєї готовності до самостійної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі.

Педагогічна практика вимагала мобілізації психолого-педагогічних знань і створювала сприятливі умови для подальшого розвитку особистості студента у процесі навчання, що підтверджує думку С.Л. Рубінштейна³⁹, який, визнаючи велике значення спеціально відокремленої навчальної діяльності для оволодіння спеціальними знаннями чи вміннями як „технічним” компонентами тієї чи іншої діяльності, наголошував, що справжньої майстерності людина досягає не лише навчаючись, а й на підставі попереднього навчання.

Під час педагогічної практики був підготовлений і проведений цикл *нестандартних уроків*, а саме: урок-гра, урок-подорож, урок-хіт-парад, урок-екскурсія, урок-розмова за круглим столом, урок-дискусія. Такі заняття сприяли соціокультурному вихованню як майбутніх учителів, так і учнів шляхом застосування різних емоційно-яскравих, нетрадиційних методів і прийомів навчання та виховання, підвищили мотивацію до навчальної діяльності студентів, слугували розвитку індивідуальних здібностей та нахилів усіх учасників навчально-виховного процесу.

Окрім того, нестандартні заняття розвинули загальнокультурний світогляд студентів, сприяли розвитку таких актуальних для соціокультурного життя особистісних якостей, як миролюбність у ставленні до іншої країни, гордість за батьківщину.

³⁹ Романова С.М. Професійна адаптація особистості в теорії соціалізації. Теоретичні засади соціально-педагогічної підготовки вчителя : *Збірник науково-методичних праць*. К. : ІЗМН; Житомир : ЖДПІ, 1999. С. 188-190.

Експериментальне дослідження ефективності моделі соціокультурного виховання передбачало проведення після педагогічної практики тестування «Тест незакінчених речень» майбутніх учителів іноземних мов з метою виявлення ефективних форм та методів СКВ.

Уявіть себе в звичайній шкільній ситуації, де Ви в ролі вчителя. Закінчіть наступні речення. Довго не думайте.

1. Я відчуваю себе впевненою(ним), коли ...
2. Я готова (вий) до ...
3. Я чітко усвідомлюю ...
4. Мені соромно, коли ...
5. Мій звичайний стан – це ...
6. Мій улюблений вид занять – ...
7. Я відчуваю прикрість ...
8. Мені легко ...
9. Мені не завжди вдається ...
10. Особливо тяжко для мене ...
11. Я буваю внутрішньо не готова (вий) ...
12. Я задоволена (вий) собою, якщо ...
13. Мені подобається, коли ...
14. Результати своїх педагогічних дій я ...
15. Я подобаюсь собі, коли ...
16. Я не подобаюсь собі, коли ...
17. Я хочу ...
18. Я можу ...
19. Я вмію ...
20. Я вважаю, що СКВ ...

У тестуванні брали участь 86 майбутніх учителів іноземних мов. Двадцять незакінчених речень тесту ми умовно поділили на 4 групи: I – питання, що характеризують СКВ; II – питання, що дозволяють виявити рівень професійних знань майбутніх учителів; III – питання, що визначають готовність майбутніх учителів до СКВ; IV – питання, з допомогою яких можна виявити ефективні форми та методи СКВ.

Обробка результатів довела, що 96% студентів задоволені результатами педагогічної практики. Серед характеристик СКВ частіше зустрічалися відповіді, які пов'язані з діяльністю учнів (наприклад, «Я готовий до...»). Учні виявляють інтерес до СКВ та запропонованого соціокультурного матеріалу й до діяльності самого вчителя (наприклад, «Я чітко усвідомлюю...»), що допомагає засвоювати цінності культур суспільства, а також самовизначатися в ньому та ін.

Аналіз відповідей наступної групи свідчить, що 57% студентів відчувають невпевненість у своїх педагогічних діях, що вказує на

недостатній рівень сформованості професійних знань, умінь та навичок у процесі здійснення СКВ учнів («Мені соромно, коли...», «Я відчуваю прикрість, коли...»: Я не можу відповісти на запитання учнів; я не можу пояснити соціокультурне явище та інше).

Відповіді III групи тесту дають змогу визначити рівень готовності майбутніх учителів до СКВ. 24% студентів виявили недостатню готовність до СКВ, наприклад, «Мені не завжди вдається...стимулювати учнів активно працювати; долати конфлікти; залучити всіх учнів до оволодіння СКВ» та ін.

Результати відповідей на запитання IV групи незакінчених речень свідчать про те, що 75% студентів вважають, що СКВ є більш ефективним за умови використання на уроках та у позашкільній навчально-виховній діяльності потенціалу предметного, текстово-виховного, аудитивного матеріалів, соціокультурних ситуацій, тем, що супроводжують учнів у процесі входження у соціокультурну сферу діяльності тощо. І тільки 25% студентів вважають за доцільне організовувати процес соціокультурного виховання виключно у позаурочний час з огляду на можливість розкрити свої приховані здібності під час проведення позакласної роботи. Окрім того, позакласна робота дозволяє максимально врахувати особисті потреби учнів, ґрунтується на самостійному виборі форми позакласної роботи.

Вищезазначене свідчить про актуальність та своєчасність розробки моделі СКВ майбутнього вчителя у процесі вивчення іноземних мов.

Вчені довели, що труднощі демонструють суперечності процесу СКВ і виконують як позитивну, так і негативну роль. Позитивна роль полягає в стимулюванні праці вчителя, активізації його творчих сил, що сприяє виділенню, формуванню, усвідомленню та успішному розв'язанні СК завдань. Також труднощі дають змогу набути досвід для ефективного вирішення проблем СКВ. Негативна роль труднощів полягає у напруженості, важкості, невдоволеності, що на думку О.А.Дубасенюк може стати причиною заниженої самооцінки⁴⁰.

Для того, щоб виявити, які труднощі повинні долати майбутні вчителі при СКВ у процесі вивчення іноземних мов, ми провели анкетування серед майбутніх учителів іноземних мов, де їм було запропоновано оцінити ці труднощі (всього 86 майбутніх учителів). Майбутні вчителі оцінювали труднощі з якими вони стикалися у своїй педагогічній діяльності під час педагогічної практики, за наступною шкалою: 1) СКВ – це легка справа; 2) не викликає особливих труднощів;

⁴⁰ Дубасенюк О.А. Виховна діяльність педагога: досвід порівняльного дослідження. Житомир : Видавництво ЖДПУ, 2019. 184 с.

3) викликає певні труднощі; 4) викликає значні труднощі; 5) СКВ – дуже важка справа. Рівень труднощів СКВ був визначений знаходженням середньої арифметичної оцінки, або медіани. Отримані дані дозволили нам класифікувати труднощі на три групи: I група – великі труднощі, тобто утруднення, які виникали у всіх майбутніх учителів, II група – певні труднощі, тобто утруднення, які є типовими для майбутніх учителів, III група – незначні труднощі, тобто утруднення, які виникали у тих чи інших майбутніх учителів.

Таблиця 7

Визначення рівнів труднощів СКВ майбутніх учителів іноземних мов

№ п/ п		Легко		Не викликає особливих труднощів		Викликає певні труднощі		Викликає великі труднощі		Дуже важко		Загальна кількість респондентів	
		Абсол. знач.	% від заг.	Абсол. знач.	% від заг.	Абсол. знач.	% від заг.	Абсол. знач.	% від заг.	Абсол. знач.	% від заг.	Абсол. знач.	% від заг.
1.	Розробляти СК завдання.	0	0	0	0	4	6,7	22	36,6	34	56,6	60	
$0+0+12+88+170=270:60=4,5$													
2.	Відбирати матеріал для відповідних СК ситуацій.	0	0	3	5	12	20	15	25	30	50	60	
$0+6+21+60+175=261:60=4,4$													
3.	Організовувати різні ефективні режими роботи для оволодіння СКВ.	0	0	4	6,7	9	15	21	35	26	43,3	60	
$0+8+30+80+130=249:60=4,2$													
4.	Організовувати самостійну роботу, спрямовану на пошук необхідної СК інформації.	0	0	3	5	14	21,7	23	38,3	20	33,3	60	
$0+6+42+92+100=240:60=4$													
5.	Передбачати можливі СК помилки.	4	6,7	10	16,7	10	16,7	24	40	12	20	60	
$0+20+36+96+60=219:60=3,5$													
6.	Знаходити методи та прийоми для подолання труднощів у СКВ.	1	1,7	9	15	20	33,3	26	43,3	4	6,7	60	
$1+18+60+104+20=203:60=3,4$													

7.	Відбирати ситуації, які є типовими для іншомовного спілкування.	2	3,3	10	16, 7	23	38, 3	18	30	7	11, 7	60
$2+20+69+72+35=198:60=3,3$												
8.	Передбачати можливі труднощі учнів у різних видах виховної діяльності.	3	5	18	30	19	31, 7	22	36, 7	0	0	60
$3+36+57+88+0=184:60=3,1$												
9.	Формувати навички позаурочної роботи у процесі оволодіння СКВ.	6	10	28	46, 7	19	31, 7	7	11, 7	0	0	60
$6+56+57+28+0=147:60=2,5$												
10.	Розв'язувати з учнями СК завдання, ситуації.	10	16, 7	31	51, 7	11	18, 3	8	13, 3	0	0	60
$10+62+33+32+0=137:60=2,3$												
11.	Керувати СКВ учнів.	7	28, 3	25	41, 7	11	18, 3	7	11, 7	0	0	60
$17+50+33+28=128:60=2,1$												

До першої групи відносяться труднощі, середнє арифметичне яких складає 4 і вище; до другої групи труднощів – ті, середнє арифметичне яких було від 3 до 3,9; до третьої групи – труднощі, середнє арифметичне яких було нижче 3. Труднощі, середнє арифметичне яких було нижче 2, ми не виділяли в окрему групу, тому що, на думку опитаних майбутніх учителів, вони не перешкоджають СКВ. Результати наведені у таблиці (див. табл. 7).

Як видно з таблиці, для майбутніх учителів іноземних мов труднощами є:

розробляти соціокультурні завдання (4,5);

відбирати матеріал для відповідних соціокультурних ситуацій (4,4);

організувати різні ефективні режими роботи для оволодіння СКВ (4,2);

організувати самостійну роботу, спрямовану на пошук необхідної соціокультурної інформації (4).

Це свідчить про те, що майбутні вчителі недостатньо володіють соціокультурними і професійно-методичними знаннями, а також спираються на стереотипні режими організації навчально-виховної діяльності. А соціокультурний підхід передбачає використання проблемних задач, рольових ігор, драматизації, нестандартних уроків тощо, які вимагають не тільки фронтальні форми роботи, а й роботу в парах, трійках, командах.

До групи «певні труднощі» опитувані майбутні вчителі віднесли наступні труднощі: передбачати можливі соціокультурні помилки (3,5); знаходити методи та прийоми для подолання труднощів у СКВ (3,4); відбирати ситуації, які є типовими для іншомовного спілкування (3,3); передбачати можливі труднощі учнів у різних видах виховної діяльності (3,1).

На нашу думку, уміння передбачати труднощі та соціокультурні помилки базуються на знаннях майбутнього вчителя рівнів мовної компетенції учнів свого класу та їх психофізіологічних особливостях, а також від зацікавленості учнів у виконанні соціокультурних завдань. Тому майбутній вчитель повинен підібрати ряд цікавих країнознавчих завдань, які відповідатимуть віку учнів.

Наступні труднощі, з якими стикалися майбутні вчителі, відносяться до третьої групи «незначні труднощі»: формувати навички позаурочної роботи у процесі оволодіння СКВ (2,5); розв'язувати з учнями соціокультурні завдання, ситуації (2,3); керувати СКВ учнів (2,1).

На наш погляд, ці труднощі залежать від самого вчителя, якому необхідно змінити стиль роботи, і які, можуть бути усунені за допомогою додаткових засобів і методів навчання та виховання.

Нами було проведено аналіз отриманих результатів дослідження за методикою О. Смирнова⁴¹.

Сутність цієї методики полягає у використанні відносних частот. За допомогою запропонованої О. Смирновим методики оцінка кожної ознаки проводилася нами за 7-бальною шкалою.

При цьому враховувалися два показники: важливість названого компонента та самооцінка досліджуваного вміння. Відповідно, за кожним параметром бал «7» завбачував максимальні показники досліджуваного явища, а бал «1» – навпаки, мінімальні.

Результати експериментальної перевірки моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов вказують на суттєві зміни в опануванні соціокультурними знаннями та соціокультурними вміннями у процесі вивчення іноземних мов, що визначає рівень їх соціокультурної вихованості (табл. 8, рис. 3).

⁴¹ Вакалюк Т.А. Підготовка майбутніх учителів інформатики до розвитку логічного мислення старшокласників: теоретико-методологічний аспект : *Монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2013. 236 с.

Таблиця 8

Рівні сформованості соціокультурної вихованості майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов

Рівні	До експерименту				Після експерименту			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	АЗ	%	АЗ	%	АЗ	%	АЗ	%
Високий	11	6,4	9	6,2	59	34,3	21	14,6
Достатній	52	30,2	46	32,0	99	57,6	85	59,0
Початковий	109	63,4	89	61,8	14	8,1	38	26,4

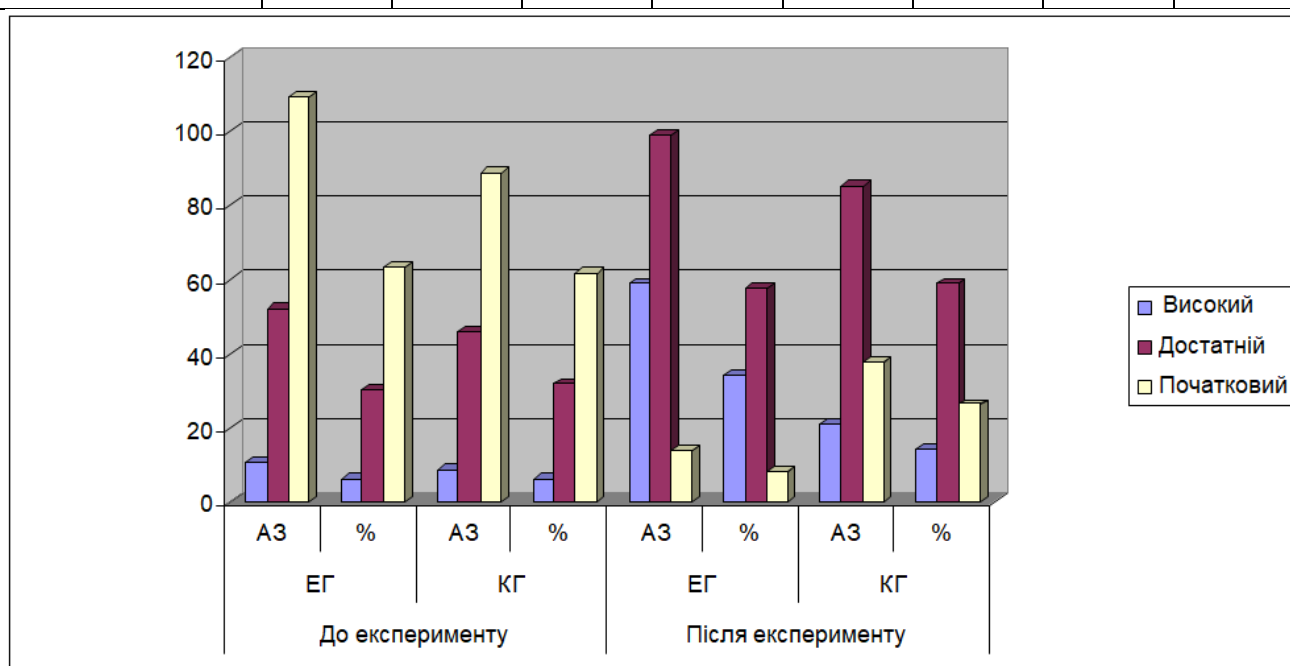

Рис. 3. Рівні сформованості соціокультурної вихованості студентів КГ і ЕГ до та після експерименту

Результати формувального етапу експерименту перевірені методами математичної статистики t-критерія Стьюдента та φ^* – кутового перетворення Фішера.

На початковому етапі констатувального експерименту ми визначили вихідний рівень соціокультурної вихованості студентів, в результаті виявили різні рівні сформованості соціокультурних якостей, а саме студенти-магістранти Навчально-наукового інституту іноземної філології мали найвищий рівень соціокультурної вихованості. Це на нашу думку, пояснюється тим, що саме іноземна мова виступає інструментом виховання в діалозі культур сучасного світу й за допомогою неї відбувається порівняння й усвідомлення мови і культури

з національною (рідною) і культурою, що передбачає взаємопов'язаний комунікативний та соціокультурний розвиток студентів.

Проводячи дослідження, ми врахували той факт, що іноземна мова має свій виховний потенціал та містить активні елементи знань, використання яких з урахуванням законів пізнавальної діяльності дає значний ефект у СКВ студентів. Ті форми, засоби, прийоми, які, ми вважаємо, є ефективними у СКВ студентів, ми використовували під час аудиторної та поза аудиторної роботи. Це автентичні тексти для читання, матеріали з медіа джерел, аудіо та відео курси з відповідними завданнями. На всіх рівнях соціокультурної вихованості ми використовували різні рівні складності, тому що автентичний матеріал дійсно відображає особливості мови, побуту, життя, історії, культури різних країн. Це також рольові та ділові ігри, дискусії, розмови за круглим столом, міні-дослідження, нестандартні уроки, а також методи: «капсула культури», декодування, «культурна адаптація», «міні драма про культуру», які спрямовані на поєднання виховання студентів з навчанням.

Представлені результати свідчать, що студенти виявляють достатній рівень соціокультурної вихованості у процесі вивчення іноземних мов.

ВИСНОВКИ

Експериментальна перевірка моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов дозволила визначити стан соціокультурної вихованості майбутніх учителів за допомогою виокремлення критеріїв та показників рівнів соціокультурної вихованості студентів педагогічних ЗВО. Зроблено висновок про відмінності у рівні їх особистісного потенціалу та сформованості соціокультурних норм поведінки. Визначено причини зафіксованого низького рівня сформованості системи соціокультурних знань і деяких соціокультурних умінь, що стало наслідком відсутності у навчальних програмах педагогічних ЗВО чітко сформульованих цілей і завдань щодо СКВ майбутнього вчителя.

Обґрунтовано основні форми та методи СКВ, ефективність яких доведена у ході проведення педагогічного експерименту та використання їх значно підвищує рівень фонових, базових історичних і країнознавчих знань студентів, реалізації виховного потенціалу, що стимулює пізнавальну активність, викликає особистісну зацікавленість і формування особистісно значущих професійних якостей та достатнього рівня соціокультурної вихованості.

Результати експериментальної перевірки моделі соціокультурного виховання майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін вказують на суттєві зміни в опануванні соціокультурними знаннями й оволодінні соціокультурними вміннями в процесі вивчення іноземних мов, що визначає рівень їх соціокультурної вихованості.

РОЗДІЛ II. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РАННЬОМУ ЕТАПІ

ВСТУП

Динамічні зміни у різних сферах життя українського суспільства, домінуючий вектор розвитку держави у напрямі євроінтеграції актуалізують питання модернізації іншомовної освіти на всіх етапах її реалізації. Враховуючи надзвичайну важливість саме початкового етапу в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності особистості, ваги набуває проблема якісного покращення рівня викладання іноземних мов, зокрема англійської мови, з раннього віку.

Для виходу на новий, якісний рівень викладання іноземної мови на ранньому етапі необхідним для вчителя є володіння інноваційними методами та технологіями, що дозволяють створити варіативну систему іншомовного навчання, яка органічно поєднає традиційні та інноваційні елементи.

Зауважимо, що ранній етап вивчення іноземної мови може набувати реалізації, як в умовах закладу дошкільної освіти (ЗДО), так і в умовах початкового етапу шкільного навчання, разом з тим, вивчення мови в початковій школі може бути органічним продовженням етапу дошкільного її вивчення, що обґрунтовує доцільність підготовки вихователів з правом викладання англійської мови та вчителів початкової школи до використання інноваційних технологій в процесі формування основ англійської комунікативної компетентності дітей дошкільного віку та учнів початкової школи.

Важливі аспекти підготовки вчителів та вихователів до інноваційної педагогічної діяльності в цілому та формування готовності педагогів у зазначеній сфері розкрито в численних наукових дослідженнях: І.Богданової, О. Бартків, І. Беха, О. Гончарової, І. Гавриш, Т. Демиденко, І. Дичківської, О. Дубасенюк, Т. Калюжною, Н. Клокар, О. Огієнко, В.Сластьоніна, В. Уруського та інших.

Питання професійної підготовки вихователів до організації іншомовного навчання дошкільників розроблялись: Т. Барбелко, С.Будаком, В. Буренко, Т. Марчій-Дмитраш, І. Мордоус, Т. Шкваріною та іншими.

Проблему професійно-методичної підготовки вчителів до викладання іноземної мови в початковій школі студіювали: Т. Бабенко, О. Бігич, А. Гергель, Т. Зубенко, О. Кміть, В. Редько, С. Роман, та інші.

Інноваційні технології у навчанні іноземної мови учнів початкової школи та дітей дошкільного віку та аспекти підготовки педагогів до використання зазначених технологій у професійній діяльності розкрито у доробках: Л. Байдюк, О. Бойко, С. Гунько, Л. Гусака, О. Казачінер, Л.Калініной, Г. Коберник, О. Коломіновой, О. Комар, О. Костікової, Ю.Руднік та інших.

Не зважаючи на існування великої кількості досліджень, проблема підготовки майбутніх вихователів та вчителів початкової школи до використання інноваційних технологій у навчанні англійської мови не втрачає важливості. Зазначене обумовлено тим фактом, що трансформаційні процеси в освітній системі визначають нові актуальні проблеми ранньої іншомовної освіти, які потребують інноваційних, ефективних шляхів рішення шляхом розширення спектру технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

Метою нашого дослідження є розгляд підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі під час організації їх професійного становлення у закладі вищої освіти (ЗВО).

2.1. АНАЛІЗ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Досліджуючи процес підготовки вчителів початкової ланки до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі, ми вважаємо за необхідне встановити взаємозв'язок між поняттями «підготовка» та «готовність до діяльності», який ми окреслили таким чином: підготовка до діяльності є процесом, спрямованим на формування готовності до діяльності; готовність, своєю чергою, виступає результативною характеристикою процесу підготовки.

Відповідно, питання підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій у навчанні англійської мови є безпосередньо пов'язаним з визначенням поняття «готовності до використання інноваційних технологій». Визначення змісту та складових компонентів готовності до використання інноваційних технологій дозволяють встановити основні напрями її формування у процесі професійного навчання майбутніх вихователів та учителів початкової ланки у закладі вищої освіти.

Звернемось до розгляду змісту та структурних компонентів досліджуваного поняття.

З точки зору психології, готовність до діяльності – психічний стан, який характеризується мобілізацією ресурсів суб'єкта на виконання конкретної діяльності⁴²; синтез особливостей особистості, які визначають її здатність до діяльності⁴³. Науковці виокремлюють такі аспекти готовності: операційний (володіння певним набором способів дій, знань, умінь, навичок), мотиваційний (система спонукальних якостей до певної діяльності), соціально-психологічний (рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно-різностільну діяльність), психофізіологічний (готовність систем організму діяти у певному напрямі). Залежно від змісту діяльності та умов її здійснення, провідним може бути один з таких факторів⁴⁴.

⁴² Умінець С. Проблема формування психологічної готовності до професійно-педагогічної діяльності. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2019. №13. С. 535-544.

⁴³ Моначик І. Попик Т. Сутність поняття психологічної готовності до діяльності. *Матеріали V Міжнародної науково-технічної конференції молодих вчених. Актуальні засади сучасних технологій*. Тернопіль. 17-18 листопада 2016. С. 351-352.

⁴⁴ Психологічний словник / за ред: В. В. Давидова, А. В. Задорожця, Б. Ф. Ломова та ін. М.: 1983. 448 с.

Готовність до діяльності також має часові характеристики: вона буває тривалою та ситуативною. Готовність формується у результаті цілеспрямованих, спеціально організованих впливів⁴⁵.

У контексті нашого дослідження нас цікавить саме тривала готовність, яка має сформуватися у процесі організації навчально-виховного процесу у ЗВО. Конкретизуючи визначення досліджуваного поняття та його структури з точки зору педагогічної науки, звернемось до аналізу визначень науковців у контексті цього питання.

Так, М.Карченкова визначає готовність до діяльності як інтегрований стан особистості, який поєднує оптимальну суму знань, соціальних умінь, практичних навичок, професійно важливих здібностей, особистісні якості, що в сукупності обумовлюють високу ефективність діяльності в будь-якій галузі⁴⁶.

На думку А.Старевої готовність до діяльності є особистісним утворенням, що забезпечує внутрішні умови для успішного виконання професійної діяльності, компонентами якої є установка, мотиви, знання про предмет і способи діяльності, навички та вміння їх практичного використання⁴⁷.

Г. Троцько вважає, що готовність є цілісним, складним особистісним утворенням, що забезпечує високий рівень діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, вміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно удосконалюватись⁴⁸.

Готовність до професійної діяльності С. Слюсарчук-Літвін визначає як набуту стійку характеристику особистості, що включає позитивне відношення до професійної діяльності, мотивацію, темперамент, риси характеру, а також необхідні знання, вміння, навички, стійкі професійно-важливі особливості психічних, емоційних та вольових особливостей⁴⁹.

⁴⁵ Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2005. 399 с.

⁴⁶ Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2006. 20 с.

⁴⁷ Пехота О.М., Старева А.М. Особистісно орієнтоване навчання: Монографія. Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2005. 272 с.

⁴⁸ Троцько Г.В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01; 13.00.04. К.: Інститут ПППО, 1997. 54 с.

⁴⁹ Слюсарчук-Літвін С.С. Готовність майбутнього вихователя до педагогічної діяльності як результат його професійної підготовки. *Науковий Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ. Видавничий дім Гельветика, 2019. Вип. 72. Том 2 С. 164 – 169.

Підсумовуючи зазначене відзначаємо, що готовність до діяльності є інтегрованою якістю особистості фахівця, яка ґрунтується на спеціальних знаннях, уміннях, навичках, професійних, особистісних якостях, здібностях, цінностях, спрямованості та мотивах.

Відповідно до мети нашого дослідження нами було проаналізовано наукові праці, присвячені вивченню компонентного складу готовності до професійно-педагогічної діяльності, в тому числі й інноваційної.

О. Дубасенюк в структуру такої готовності включає цільовий, мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та оцінно-рефлексивний компоненти⁵⁰.

О. Комар до структури готовності включає три компоненти: мотиваційно-ціннісний (ставлення і особистісні цілі), інформаційно-змістовий (знання), операційно-комунікативний (уміння і навички)⁵¹.

В. Урський розглядає компонентний склад готовності до професійної діяльності у вигляді єднання наступних компонентів: когнітивного, який пов'язано з пізнавальною сферою людини та являє собою сукупність знань, необхідних для професійно-педагогічної праці; операційного, який є сукупністю вмінь та навичок практичного вирішення завдань у процесі педагогічної діяльності; особистісного, який представляє собою сукупність особистісних якостей важливих для виконання професійної діяльності⁵².

З точки зору І. Дичківської готовність до інноваційної педагогічної діяльності – це особливий особистісний стан, який включає мотиваційний, когнітивний, креативний, рефлексивний компоненти⁵³.

Р. Михайлишин розглядає у складі готовності до інноваційної діяльності таку сукупність складових: мотиваційної, когнітивної, креативної та рефлексивної⁵⁴.

Своєю чергою, Н. Клокар характеризує готовність до інноваційної діяльності у єдності мотиваційного (мотивація інноваційної діяльності), когнітивного (знання про предмет і способи діяльності), процесуального

⁵⁰ Професійно-педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во. ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 504 с.

⁵¹ Комар О.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології навчання: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 Черкаси, 2011. 40 с.

⁵² Урський В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: Методичний посібник. Тернопіль: ТОКІППО, 2005. 96 с.

⁵³ Дичківська І.М. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. Х., 2018. 54 с.

⁵⁴ Михайлишин Р. Професійна готовність педагога до інноваційної діяльності. *Вісник Львівського Університету*. Львів, 2016. Вип. 31. С. 11-18.

(професійні навички та вміння, що визначають цілісне стійке утворення та спрямовують мобілізуючи сили особистості на оволодіння діяльністю чітко визначеного напрямку) компонентів⁵⁵.

Підводячи підсумок аналізу компонентного складу готовності до професійної діяльності, в тому числі й інноваційної, відмічаємо, що більшість науковців чітко вирізняють такі компоненти:

1) компонент, який характеризує цільову орієнтацію, мотивацію особистості на виконання конкретної діяльності;

2) компонент, який представлено спектром особистісних якостей, здібностей, спрямованістю особистості на виконання конкретної діяльності;

3) компонент, пов'язаний з ресурсним фондом знань, необхідним для виконання конкретної діяльності;

4) компонент, який представлено сумою навичок та вмінь фахівця, який дозволяє реалізовувати таку діяльність;

5) компонент, що характеризує свідоме, рефлексивне ставлення особистості до діяльності, яка виконується.

⁵⁵ Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності: дис канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 1997. 227с

2.2. КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Відповідно, *готовність до використання інноваційних технологій* включає низку взаємопов'язаних компонентів (*цілемотиваційний, особистісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та оцінно-рефлексивний*), зміст яких ми конкретизуємо у зв'язку з реалізацією інноваційних технологій майбутніми вихователями та вчителями початкової ланки в контексті організації навчання англійської мови дошкільників/учнів початкової школи.

Першим компонентом є *цілемотиваційний компонент*, який ми пов'язуємо з особистісним осмисленням, усвідомленням й прийняттям мотивів та цілей використання *інноваційних технологій* в процесі організації навчально-пізнавальної діяльності учнів/дошкільників, під час формування у них основ англійської мовної комунікативної компетентності, розвитком потреби у реалізації зазначених технологій у професійній діяльності.

Крім того, *цілемотиваційний компонент* включає аспекти, що характеризують усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні актуальних проблем ранньої іншомовної освіти, розуміння важливості використання технологій, які, з одного боку, дозволяють оптимізувати формування іншомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників, а з іншого, дозволять синхронізувати навчальний процес з постійно змінюваними вимогами щодо його організації з урахуванням сучасних тенденцій та освітніх трансформацій. До зазначеного компонента також належить орієнтація на підвищення ефективності власної професійної діяльності в контексті викладання іноземної мови шляхом використання інноваційних технологій формування та розвитку іншомовних мовних навичок та мовленнєвих умінь учнів/дошкільників. Пізнавальний інтерес до технологій навчання, які дозволяють оптимізувати іншомовний освітній процес з урахуванням як вікових так і індивідуальних особливостей учнівського контингенту, надати йому особистісної орієнтації та максимальної продуктивності також створює основу *цілемотиваційного компонента* готовності майбутніх вчителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

Особистісний компонент готовності до використання *інноваційних технологій* є тісно пов'язаним з розвитком ціннісних орієнтацій учителя та визначає його спрямованість.

Ми погоджуємось з точкою зору І.Дичківської, що важливості у даному випадку набуває саме інноваційна спрямованість педагога, яка включає інноваційне ставлення до світу, особистісну спрямованість на пошук нового, усвідомлення обмеженості стереотипних підходів до розвитку сучасних учнів⁵⁶.

Надзвичайної актуальності набуває розвиток гуманістичної спрямованості, яка полягає в усвідомленні унікальності кожного учня/дошкільника, важливості його розвитку у процесі навчання. Такий пріоритет активізує творчий пошук майбутнього педагога у напрямі технологій навчання, які дозволяють врахувати індивідуальні психологічні особливості учнів/вихованців, а також забезпечують умови фасилітації формування у них основ англомовної комунікативної компетентності.

Також цей компонент готовності до використання інноваційних технологій репрезентує сукупність професійних та особистісних якостей, здібностей майбутніх педагогів. У світлі нашого дослідження професійно-значущі якості вихователів та вчителів набувають специфічного забарвлення.

Педагогічний гуманізм, який проявляється у повазі до дітей, спрямовує вчителя на сприйняття кожного учня/вихованця як цілісної особистості з власними бажаннями, інтересами, прагненнями, орієнтує на створення особистісно значущого для учня/дошкільника спілкування іноземною мовою, створення доброзичливої атмосфери на уроках/заняттях англійської мови⁵⁷. Саме ця риса націлює педагога на розгляд своєї позиції під час проведення уроків/занять у якості фасилітатора та партнера у англомовному спілкуванні, що втілюється на практичному рівні в оновленні підходів, методів та технологій навчання англійської мови.

Надзвичайної важливості набуває емпатія як здатність до співчуття, співпереживання. Саме ця якість спрямовує фахівця на пошук технологій навчання, які позитивно впливають на учня молодшого віку/дошкільника, дозволяють створити сприятливі умови для засвоєння іноземної мови, мінімізувати стрес, організувати процес навчання з урахуванням провідного виду діяльності дітей конкретної вікової групи.

Педагогічний обов'язок, відповідальність, які виявляються у свідомому ставленні до результатів своєї професійної діяльності,

⁵⁶ Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Підручник. Київ: Академвидав, 2015. 304 с.

⁵⁷ Леврінц М. Гуманізм як концептуальна основа фахової підготовки вчителів іноземних мов у США. *Гірська школа Українських Карпат наукове фахове видання з педагогіки*. Івано-Франківськ, 2019. №20. С. 40-52.

намаганні підвищити її продуктивність є важливими складовими готовності вчителя до використання інноваційних технологій навчання англійської мови.

Важко переоцінити роль креативності в контексті реалізації інноваційних технологій навчання. Саме креативність, що визначається як комплекс особливостей індивіда, які дозволяють йому генерувати ідеї, інноваційні пропозиції, способи нестандартного рішення професійних питань, творчо ставитися до праці, намагатися отримати високі професійні досягнення⁵⁸, є надзвичайно вагомою складовою особистісного компонента готовності майбутніх вчителів до використання інноваційних технологій навчання іноземної мови, в тому числі і на ранньому етапі.

Важливим показником особистісного компоненту готовності майбутніх учителів до використання інноваційних технологій є комунікативна культура. Оскільки викладання іноземної мови ґрунтується на постійній міжособистісній комунікації, контакт між учителем та учнями набуває першорядності. Адже, неможливо сформувати основи іншомовної комунікативної компетентності без створення атмосфери іншомовного спілкування, яка стимулює дітей до використання іноземної мови, сприяє осмисленню та суб'єктивації навчального матеріалу. Для вчителя недостатньо бути фахівцем у володінні іноземною мовою для того, щоб учні успішно нею спілкувалися, потрібно виходити за рамки уроку та застосовувати спектр інноваційних технологій, які дозволять вивчати іноземну мову через спілкування, створюватимуть мотиваційне забезпечення іншомовної комунікативної діяльності на уроках/заняттях англійської мови. Фактично, ефективність комунікативної взаємодії у навчанні іноземної мови на початковому етапі є одним із факторів, який зумовлює вибір технологій навчання.

Наявність такої особистісної риси, як критичність мислення також є важливою складовою готовності до використання інноваційних технологій навчання, оскільки саме цей тип мислення дозволяє аналізувати та оцінювати дійсність, знаходити причини та альтернативи, генерувати ідеї на основі фактів спрямовує на аналіз, синтез та переосмислення інформації, пошук нестандартних рішень⁵⁹. Саме

⁵⁸ Овчаров С.М. Основоположні принципи розвитку креативності майбутніх учителів. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі*: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. С. 160-183.

⁵⁹ Кононенко Н.В. Проблеми розвитку критичного мислення у студентів. *Інновації в професійній діяльності педагога: проблеми, теорія, практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: 17-18 жовтня 2019. С.14-17.

критичність мислення є підґрунтям оновлення знань, раціонального використання передового педагогічного досвіду, різноманітних авторських методик, інноваційних технологій навчання з метою оптимізації вирішення завдань, що стоять перед ранньою іншомовною освітою.

Педагогічна спостережливість є невід'ємною якістю, яка фактично забезпечує реалізацію інноваційних технологій навчання. Уважне ставлення до учнів/дошкільників, правильна діагностика їх якостей, інтересів, здібностей створює передумови для вибору певної технології навчання.

Іншими якостями, які є важливими для реалізації інноваційних технологій навчання, є наявність у педагога таких рис, як цілеспрямованість, що проявляється у досягненні спектру цілей, які стоять перед ранньою іншомовною освітою; активність у пошуку ефективних технологій навчання англійської мови учнів/дошкільників шляхом проведення досліджень та експериментальної роботи; ініціативність у виборі технологій та стратегій навчання, які дозволять оптимізувати формування основ іншомовної комунікативної компетентності на ранньому етапі.

Когнітивний компонент готовності до використання інноваційних технологій становить система набутих у процесі професійного навчання майбутнім вихователем/учителем знань, яка є необхідною для практичної реалізації зазначених технологій у процесі організації занять/уроків англійської мови.

У загальному вигляді це сукупність знань з дисциплін світоглядно-гуманітарного циклу, які реалізують завдання формування не тільки системи світоглядних знань, а й системи світоглядних позицій студентів та дозволяють майбутньому педагогу усвідомити основи прогресивного розвитку України у загальноєвропейському і світовому контекстах, сутнісні характеристики сучасних цивілізаційних процесів, вектори трансформацій в освітніх системах різних країн та, як наслідок, побачити освітнє середовище як культуротворче, в якому основною цінністю є особистість того, хто навчається⁶⁰. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції).

Оволодіння психолого-педагогічними знаннями є необхідною умовою реалізації соціально-професійних функцій педагога будь-якої

⁶⁰ Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції: монографія (рукопис) / Б.А.Воронкова, М.А.Дебич, Н.М.Дем'яненко та ін. за заг. ред. Г.В. Онкович. Київ, 2014. 326 с.

спеціалізації⁶¹, базисом на тлі якого у майбутніх вчителів формується здатність до вирішення професійних задач у педагогічній діяльності, в тому числі і в процесі організації навчання іноземної мови учнів/дошкільників. Психолого-педагогічні знання є орієнтиром, який розкриває перед учителем сутність навчально-виховної діяльності, дозволяє визначити її закони, принципи, встановити взаємозв'язок між навчанням та розвитком особистості учня, визначити психологічні характеристики учнів/дошкільників, які мають безпосередній вплив на ефективність навчання англійської мови.

Безумовний пріоритет у формуванні когнітивного компонента готовності вчителя до використання інноваційних технологій навчання англійської мови належить предметно-методичній складовій його професійної підготовки.

Зрозумілим є той факт, що вчитель, який буде викладати іноземну, мову має опанувати останню на рівні С1, рівні досвідченого користувача згідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти⁶², що дозволить ефективно реалізовувати професійну діяльність в контексті навчання учнів/дошкільників англійської мови.

Своєю чергою, ґрунтовний рівень методичних знань є основою для методично-коректної імплементації інноваційних технологій навчання у контекст уроків/занять англійської мови на ранньому етапі. Безсумнівно, набуття знань студентами у сфері методики навчання англійської мови має передувати опануванню знань у галузі використання інноваційних технологій її навчання.

Лише раціональна інтеграція зазначених попередньо видів професійних знань може надати необхідний результат, тобто формування готовності у майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови у професійно-педагогічній діяльності. В сукупності зазначені знання дозволяють коректно імплементувати різні інноваційні технології навчання у процес викладання, визначаючи межі, до яких можна проводити адаптацію змісту навчального матеріалу, дозволяють окреслити найбільш доцільні технології навчання з урахуванням специфіки конкретного учнівського контингенту та конкретних начальних цілей .

⁶¹ Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ...канд. пед. наук. спец. 13.00.04. Львів, 2015. 224 с.

⁶² Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с

Когнітивний компонент готовності визначають також знання безпосередньо з проблеми інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі (ресурсні знання), а саме:

- змісту та взаємозв'язку педагогічних понять «інновація», «педагогічна інновація», «технологія навчання», «традиційна технологія навчання», «інноваційна технологія навчання», «інноваційні технології навчання іноземних мов», «інноваційні технології навчання англійської мови»;

- знання сучасних тенденцій та напрямів розвитку ранньої іншомовної освіти в Україні та за кордоном;

- знання сутнісних характеристик (ознак) інноваційних технологій навчання;

- знання сутності і структури конкретних інноваційних технологій навчання (концептуальна основа, процесуальні та змістові компоненти);

- знання педагогічного досвіду реалізації конкретних інноваційних технологій навчання іноземної/англійської мови на ранньому етапі в нашій країні та за кордоном;

- знання авторських технологій (методик) навчання іноземної/англійської мови на ранньому етапі;

- знання вікових особливостей учнів/дошкільників, які можуть стати підставою для використання конкретних технологій навчання;

- знання специфіки практичної реалізації окремих інноваційних технологій навчання на ранньому етапі;

- знання особливостей формування компонентного складу іншомовної комунікативної компетентності на ранньому етапі з використанням інноваційних технологій навчання;

- знання практичних шляхів імплементації інноваційних технологій навчання у методичну структуру уроків/занять англійської мови та загальновизнані етапи формування окремих складових іншомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників;

- знання, необхідні для проведення експериментального дослідження в реальних навчальних умовах з метою перевірки ефективності використання інноваційних технологій навчання англійської мови (АМ).

З огляду на викладене, можна зробити висновок про те, що когнітивний компонент готовності майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання містить не лише знання з проблеми інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі, а й також загальнокультурні, психолого-педагогічні та предметно-методичні знання.

Графічно цей компонент можна представити у вигляді схеми (рис. 1).

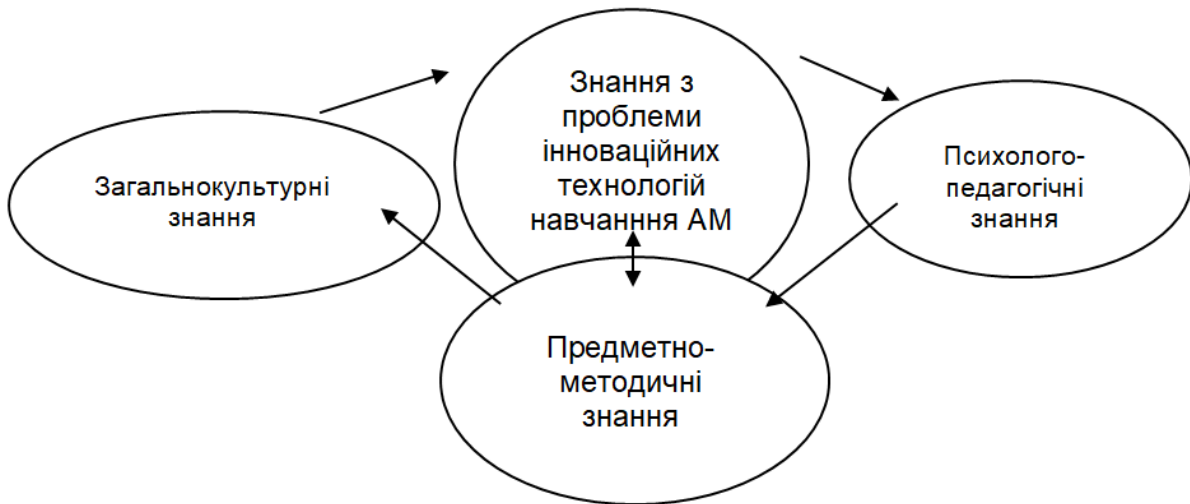

Рис. 1. Когнітивний компонент готовності майбутнього вчителя до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

Операційно-діяльнісний компонент готовності майбутнього учителя до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі розглядається нами як система сформованих у процесі професійної підготовки навичок та умінь, які є необхідними педагогу для ефективної реалізації технологій навчання у професійній діяльності, а саме, у процесі формування основ англійської мовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників.

На нашу думку, виділені Н. Кузьміною та іншими науковцями⁶³ уміння, які є співставними з компонентним складом педагогічної діяльності, можуть бути використані як орієнтована основа діяльності педагога у досліджуваній сфері.

В узагальненому вигляді уміння реалізації інноваційних технологій навчання є здатністю вчителя англійської мови педагогічно доцільно імплементувати зазначені технології у процес організації раннього іншомовного навчання дітей конкретної вікової групи (дошкільників, учнів початкової школи).

Конкретизуємо змістове наповнення кожної групи умінь (гностичних, проєктувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних) у контексті реалізації вчителем англійської мови означених технологій у професійній діяльності.

⁶³ Кіліченко О. І. Основи педагогічної майстерності: модульно-рейтинговий підхід. Навчальний посібник. Івано-Франківськ. 2012. 206 с.

Гностичні вміння пов'язані з осмисленням, аналізом інформації з проблеми інноваційних технологій навчання; усвідомленням їх сутнісних характеристик, цілей використання у навчально-виховній діяльності, у процесі формування основ іншомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників, специфіки практичної реалізації конкретних технологій навчання. До гностичних умінь відносимо такі вміння:

- аналізувати основні компоненти базових понять з проблеми інноваційних технологій навчання іноземної мови;

- аналізувати компонентний склад конкретних інноваційних технологій навчання англійської мови (концептуальну основу, змістову та процесуальну складову);

- аналізувати наукову літературу з метою осмислення різних підходів до визначення інноваційних технологій навчання;

- накопичувати інформацію з проблеми інноваційних технологій навчання англійської мови ;

- аналізувати ефективність та доцільність використання різних інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі у конкретних навчальних умовах (початкова школа, заклади дошкільної освіти);

- аналізувати та критично оцінювати навчальний матеріал, навчальні посібники, засоби навчання стосовно можливості їх використання у процесі реалізації інноваційних технологій навчання;

- аналізувати передовий педагогічний досвід: вітчизняний, зарубіжний з проблеми використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі з метою його перейняття та можливості власного професійного вдосконалення у зазначеній сфері.

Вважаємо за необхідне серед гностичних умінь виділити окремо діагностичні вміння, оскільки володіння цією групою умінь є надзвичайно важливим для практичної реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови.

Діагностичні вміння передбачають вивчення вікових, індивідуально-психологічних особливостей учнів/дошкільників, встановлення їх рівня володіння англійською мовою.

Перелік діагностичних умінь:

- визначати вікові та індивідуально-психологічні особливості учнів/дошкільників, які обумовлюють вибір інноваційних технологій навчання англійської мови;

- визначати рівень розвитку іншомовних мовних навичок та іншомовних мовленнєвих умінь учнів/дошкільників з метою вибору

доцільності використання тих чи інших інноваційних технологій навчання та конкретизації напрямів їх застосування;

- вивчати мотиваційну сферу конкретного учнівського контингенту з метою визначення доцільних шляхів інтродукції інноваційних технологій навчання в різні етапи уроків/занять англійської мови;

Крім того, підтримуючи погляди С. Роман, в групі гностичних вмінь виділяємо окрему групу дослідних умінь, які, на думку науковиці, є необхідними для творчої реалізації педагогічних функцій на початковому етапі навчання англійської мови. З нашої точки зору, такі вміння є необхідними для формування готовності майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання.

Дослідні вміння передбачають проведення елементарного педагогічного дослідження в реальних навчальних умовах та є значущими для запозичення досвіду використання інноваційних технологій та перевірки їх ефективності.

Перелік дослідних умінь:

- уміння висувати гіпотезу щодо ефективності використання окремих технологій навчання у процесі формування основ англійської комунікативної компетентності учнів/дошкільників;

- уміння організовувати й проводити нескладні експерименти в реальних навчальних умовах;

- спостерігати та вивчати діяльність педагогів, які використовують інноваційні технології навчання на уроках/заняттях англійської мови за попередньо визначеними критеріями з метою вивчення та запозичення досвіду їх роботи⁶⁴.

Проектувальні вміння пов'язані з постановкою цілей та задач навчально-виховної діяльності в умовах реалізації інноваційних технологій навчання. Ці вміння необхідні для моделювання навчального процесу в умовах використання інноваційних технологій навчання, зокрема, моделювання змісту, форм, методів навчання, які дозволяють на практиці реалізувати вимоги конкретних технологій.

Перелік проектувальних умінь:

- визначати цілі навчання у процесі реалізації конкретної технології навчання;

- обирати зміст, форми, методи навчання, які відповідатимуть цілям використання конкретної інноваційної технології навчання англійської мови;

⁶⁴ Роман С.В. Методика навчання англійської мови в початковій школі: Навчальний посібник. Київ. Ленвіт, 2005. 208 с.

- прогнозувати напрями майбутнього розвитку учнів/дошкільників в умовах реалізації конкретної технології навчання англійської мови;
- прогнозувати результати та ефективність використання різних інноваційних технологій навчання англійської мови;
- прогнозувати можливі проблеми, складності, недоліки у ході реалізації конкретної технології навчання англійської мови;
- моделювати різноманітні види діяльності учнів/дошкільників відповідно до конкретної технології навчання іноземної мови;
- проектувати систему контролю за ходом і результатами роботи учнів/дошкільників та моніторинг розвитку іншомовних мовних навичок та мовленнєвих вмінь учнів/дошкільників.

Конструктивні вміння пов'язані з формулюванням тактичних задач та плануванням діяльності у процесі реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови на рівні окремого уроку/заняття. Ці вміння стосуються відбору та композиції змісту навчання, проектування діяльності учнів/дошкільників в умовах реалізації конкретної технології, планування власної діяльності в умовах її реалізації.

Перелік конструктивних умінь:

- планувати власну діяльність та діяльність учнів/дошкільників у процесі реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови;
- розробляти алгоритм власної діяльності у процесі реалізації інноваційних технологій навчання та індивідуально прийнятну методичку їх використання на уроках/заняттях англійської мови;
- створювати алгоритм дій учнів/дошкільників в процесі реалізації вчителем конкретної інноваційної технології навчання англійської мови;
- конструювати зміст та форми навчальної роботи в умовах здійснення конкретної інноваційної технології навчання англійської мови;
- планувати урок/заняття, враховуючи специфіку окремих видів інноваційних технологій навчання англійської мови;
- складати варіативні завдання/ігри з урахуванням специфіки конкретної інноваційної технології навчання англійської мови;
- вибирати форми, методи, стратегії та засоби навчання у відповідності до конкретної інноваційної технології навчання англійської мови;
- планувати втілення конкретної інноваційної технології навчання в різні етапи уроку/заняття іноземної мови та у різні етапи формування складових англомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників (мовних, мовленнєвих, лінгвосоціокультурної та навчально-стратегічної компетентностей).

Організаційні вміння включають уміння педагогічно-цілеспрямованого управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів/дошкільників в умовах використання інноваційних технологій навчання англійської мови.

Перелік організаційних умінь:

- організовувати навчання в умовах реалізації конкретної інноваційної технології навчання англійської мови;
- організовувати навчання на основі адаптації його компонентів з урахуванням специфіки конкретної інноваційної технології навчання англійської мови;
- організовувати навчання у раціональному поєднанні індивідуальної, групової, фронтальної роботи учнів/дошкільників;
- організовувати навчання з урахуванням вікових та конкретних індивідуальних особливостей учнів, які передбачено конкретною технологією навчання;
- приймати оптимальні рішення в умовах використання інноваційних технологій навчання англійської мови;
- інтегрувати елементи конкретної технології навчання у різні методичні етапи уроку/заняття англійської мови, етапи формування складових іншомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників;
- використовувати варіативні методи перевірки та моніторингу рівня розвитку складових англійської комунікативної компетентності учнів/дошкільників в ході та після використання конкретної інноваційної технології навчання.

Зазначимо, що комунікативні уміння набувають надзвичайної актуальності для вчителя іноземної мови в цілому, не втрачають вони своєї значущості і для реалізації інноваційних технологій у навчанні учнів/дошкільників.

У центрі організації навчання іноземної мови знаходиться саме комунікація, яка є центральною ланкою, що об'єднує окремі етапи організації навчання на уроці/занятті англійської мови.

Будь-яка навчальна технологія та технологія з включенням елементів інноваційності, ядром має саме комунікацію, продуктивну співпрацю учителя та учнів/дошкільників.

У контексті реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови, комунікативні уміння проявляються у становленні демократичного стилю спілкування, створенні умов для адаптації інформації, форми її викладу до особливостей учнівського контингенту. Саме комунікативні уміння дозволяють учителю встановити партнерські відносини з учнями у ході реалізації інноваційних технологій навчання,

стимулювати інтерес учнів/дошкільників до навчальної діяльності, забезпечити особистісно-значуще використання англійської мови як засобу спілкування.

Комунікативні уміння включають:

- уміння стимулювати інтерес учнів/дошкільників до навчальної/ігрової діяльності в ході використання інноваційних технологій навчання;

- уміння будувати діалогічну взаємодію в ході реалізації конкретних технологій навчання;

- уміння стимулювати зацікавленість учнів/дошкільників у досягненні певного рівня розвитку іншомовних мовленнєвих вмінь;

- уміння цілеспрямовано залучати учнів/дошкільників до іншомовної мовленнєвої діяльності під час уроків/занять з використанням інноваційних технологій навчання.

- уміння стимулювати виявлення життєвого досвіду учнів/дошкільників в ході проведення уроків/занять.

- уміння створювати особистісно-значущий контекст для іншомовного спілкування.

Останній компонент готовності до використання інноваційних технологій навчання на ранньому етапі визначаємо як *оцінно-рефлексивний*. «Рефлексія – вид пізнання, у процесі якого суб'єкт стає об'єктом свого спостереження»⁶⁵. Цей компонент проявляється в уміннях контролю та оцінювання ефективності професійної діяльності, здатності до саморозвитку, прогнозування професійного розвитку. Хоча рефлексивні уміння включаються науковцями Н. Кузьміною, та іншими до гностичного компоненту педагогічної діяльності, ми вважаємо за необхідне виділити його окремо. Слушною вважаємо думку В. Калініна, що оцінно-рефлексивний компонент готовності не лише допомагає майбутньому вчителю побачити, осмислити та проаналізувати власні дії щодо практичної реалізації інноваційних технологій навчання, а й спрямовувати майбутнього педагога до самоосвіти, самовдосконалення у контексті їх використання⁶⁶.

Цей компонент дозволяє усвідомити педагогу досягнутий рівень готовності до використання інноваційних технологій навчання

⁶⁵ Словник термінів і понять сучасної освіти / За заг. ред. Л. М. Михайлової. Северодонецьк, 2020. 194 с.

⁶⁶ Калінін В. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур: дис. ... канд. пед. наук. спец. 13.00.04. Житомир, 2005. 173 с.

англійської мови та націлити його, у разі потреби, на подальшу самоосвіту у цьому напрямі.

До *оцінно-рефлексивних* умінь ми відносимо:

- уміння здійснювати самоаналіз правильності постановки цілей в контексті використання інноваційних технологій навчання англійської мови;

- уміння аналізу відповідності власної діяльності щодо впровадження інноваційних технологій навчання іноземної мови до нововведень у ранній іншомовній освіті;

- оцінювати вибір певних інноваційних технологій англійської мови, адекватного наявним умовам/особливостям учнівського контингенту;

- аналізувати ефективність методів, форм та прийомів, які використовуються у процесі реалізації інноваційних технологій навчання з точки зору їх впливу на розвиток англійської комунікативної компетентності учнів/дошкільників;

- виявляти та аналізувати причини невдач та труднощів використання інноваційних технологій навчання англійської мови;

- критично оцінювати ефективність власної діяльності в ході реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови;

- розширяти фонд знань та підвищувати рівень розвитку умінь реалізації інноваційних технологій навчання шляхом самоосвіти та накопичення досвіду у цій сфері.

Схематично основні компоненти структури готовності до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі представимо у вигляді схеми (рис. 2).

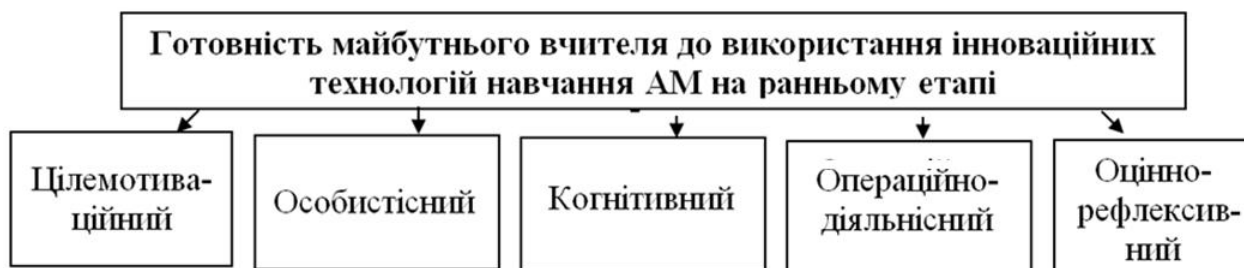

Рис. 2. Структура готовності майбутнього вчителя до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі

На основі аналізу компонентів структури готовності майбутнього вчителя до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі визначаємо її як *інтегроване утворення особистості фахівця, що включає систему загальнокультурних, психолого-педагогічних, предметно-методичних знань, знань власне з проблеми інноваційних технологій навчання англійської мови, необхідну*

систему умінь і навичок їх реалізації у процесі організації іншомовного навчання учнів/дошкільників, а також цільові установки, мотиви, ціннісні орієнтації, які спонукають педагога до використання інноваційних технологій, наявність у нього якостей та здібностей важливих для ефективної реалізації означених технологій у професійній діяльності та педагогічної рефлексії.

Відповідно, поняття підготовка майбутнього вчителя до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі розглядається нами як багатофункціональний процес, спрямований на усвідомлення мотивів, потреб, становлення ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів, які спонукають їх до реалізації інноваційних технологій у процесі організації англійськомовного навчання учнів/дошкільників, формування у них особистісних якостей та здібностей, які є підґрунтям реалізації цих технологій, засвоєння знань, формування навичок та умінь необхідних для ефективного їх використання в процесі формування основ англійськомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників.

Процес підготовки майбутніх вчителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі має бути підпорядкований принципам діяльності вищої школи та здійснюватися на основі застосування комплексу підходів, враховуючи його багатоаспектність та багатофункціональність.

2.3. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ТА ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РАННЬОМУ ЕТАПІ

Нами була розроблена структурно-функціональна модель об'єктом якої була технологія підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

В процесі створення моделі ми керувались вимогами до педагогічного моделювання, окресленими у науковій літературі (Ю. Руднік, Н. Щерба), зокрема врахували: загальні підстави для здійснення цієї педагогічної розробки, мету підготовки, її завдання, дидактичні передумови організації цього процесу (підходи та принципи), педагогічні умови її ефективності, зміст, форми, методи та результати⁶⁷.

Крім того, нами було враховано структуру педагогічної технології, представлену у дослідженні Г. Селевка, згідно якої структура будь-якої педагогічної технології включає:

- а) концептуальну основу;
- б) змістову частину навчання (цілі навчання загальні та конкретні, зміст навчального матеріалу);
- в) процесуальну частину (організація начального процесу, методи та форми навчальної діяльності, методи та форми роботи, діагностика навчального процесу⁶⁸).

Беручи до уваги зазначене попередньо, базуючись на структурі педагогічної технології, розробленої кафедрою педагогіки ЖДУ імені І. Франка⁶⁹, виділяємо такі компоненти технології підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі: цільовий, змістовий, процесуальний та оцінно-результативний.

Цільовий компонент відображає комплекс стратегічних, тактичних, оперативних цілей підготовки майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови.

⁶⁷ Щерба Н.С. Підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів іншомовної стратегічної компетентності: дис. ... канд. пед. наук. спец. 13.00.04. Житомир, 2009. 343 с.

⁶⁸ Селевко Г. К. Сучасні освітні технології: навчальний посібник. Миколаїв : Народна освіта, 1998. 256 с.

⁶⁹ Практикум з педагогіки : навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2003. 483 с.

Стратегічними цілями підготовки майбутніх вихователів/вчителів початкової школи до використання інноваційних технологій навчання англійської мови є: задоволення потреби суспільства у підвищенні якості підготовки вчителів іноземної мови початкової ланки з метою оптимізації формування основ англійської комунікативної компетентності дошкільників/учнів початкової школи в контексті сучасних змін та трансформацій системи ранньої іншомовної освіти у державі та, відповідно, забезпечення достатнього рівня готовності майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання під час організації занять/уроків англійської мови в закладах дошкільної освіти та початковій школі.

Тактичні цілі варіюються залежно від кожного етапу підготовки майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі (**орієнтувально-актуалізаційного, навчально-практичного та самостійно-творчого**).

Оперативні цілі конкретизуються у процесі вивчення окремої теми/модуля, в якому розгортається підготовка майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови.

Змістовий компонент технології підготовки майбутніх вихователів/учителів до використання інноваційних технологій у навчанні англійської мови передбачає відбір і структурування інтегрованого, психолого-педагогічного, предметно-методичного навчального матеріалу, який спрямований на розкриття особистості майбутнього педагога, формування його готовності до реалізації інноваційних технологій навчання у професійно-педагогічній діяльності. Змістовий компонент технології підготовки набуває розгортання у процесі вивчення студентами різних блоків дисциплін («Педагогіка/Дошкільна педагогіка», «Інноваційні технології в початковій школі/ Інноваційні технології в дошкільній освіті», «Методика навчання англійської мови в початковій школі/Методика навчання англійської мови в ЗДО», дисципліни вільного вибору студента «Інноваційні технології навчання англійської мови»), проходження виробничої педагогічної практики, здійснення науково-дослідницької роботи студентів.

Процесуальний компонент технології підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі вміщує форми, методи, прийоми навчання, які використовуються на всіх етапах формування готовності до зазначеної діяльності.

Оцінно-результативний компонент технології відображає методи контролю ефективності підготовки студентів (тести, письмові

контрольні роботи, опитування), методи самоконтролю (самооцінка рівня знань, умінь, навичок, якостей, мотивів), які реалізуються на кожному етапі підготовки. В загальному сенсі, цей компонент технології представлено оцінкою, самооцінкою рівня готовності майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі та визначенням напрямів корекції підготовки майбутніх педагогів у цьому напрямі.

Як було зазначено попередньо, складові готовності майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання підлягають цілеспрямованому формуванню та розвитку під час організації професійного навчання майбутніх фахівців у ЗВО. Доцільним вважаємо розкриття дидактичних умов організації такої підготовки, тобто розгляд підходів та принципів, які обумовлюють її ефективність.

Аналіз концептуальних підходів до організації професійної підготовки майбутніх учителів свідчить про те, що найбільшого поширення набуває діяльнісний підхід.

Згідно основних положень означеного підходу система професійного навчання розглядається на основі системоутворюючого фактору – діяльності тих, хто навчається⁷⁰. Тобто, результати навчання пов'язуються безпосередньо з формуванням у студентів уміння здійснювати професійну діяльність. Програми навчання, зміст, форми, методи розглядаються стосовно задачі формування діяльності студента.

Слушною, з нашого погляду, є думка Н. Ничкало про те, що «сучасний зарубіжний і вітчизняний досвід свідчить, що нормальне функціонування системи професійної підготовки фахівців можливе лише тоді, коли її учасники діють на основі методології діяльнісного підходу, головний принцип якої учити фахівців тому, що їм реально знадобиться у процесі діяльності і, відповідно, контролювати ступені розвитку необхідних знань та умінь»⁷¹. Саме діяльнісний підхід стає основою визначення змісту підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі, оскільки згідно положень цього підходу, стрижнем визначення необхідних знань, умінь, які мають бути засвоєні у процесі такої підготовки є аналіз педагогічної діяльності в контексті використання інноваційних технологій на уроках/заняттях англійської мови в початковій школі та ЗДО.

⁷⁰ Атанов А.Г. Діяльнісний підхід у навчанні: монографія. Донецьк: ЄАІ-прес, 2001. 160 с.

⁷¹ Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький : ТУП, 2002. 334 с.

Ми підтримуємо точку зору З. Слєпкань стосовно того, що діяльнісний підхід орієнтує на те, що «етапи засвоєння знань розглядаються разом з етапами засвоєння діяльності»⁷², це підтверджує необхідність визначення етапів формування готовності до використання інноваційних технологій навчання англійської мови майбутніх учителів.

Отже, застосування діяльнісного підходу сприяє опануванню студентами способів дій, формуванню у них умінь і навичок виконання педагогічної діяльності стосовно використання інноваційних технологій навчання в процесі формування основ англійської комунікативної компетентності учнів початкової школи/дошкільників та дозволяє активізувати майбутніх педагогів у навчальному процесі, створити умови для свідомого засвоєння ними необхідних знань.

У наш час, пріоритетності набуває питання особистісного розвитку суб'єктів навчального процесу в період набуття ними освіти будь-якого рівня. Відповідно, набуває актуальності розгляд освіти в цілому, професійно-педагогічної освіти зокрема, з позицій особистісно орієнтованого підходу, який «передбачає здійснення педагогічного процесу, спрямованим на кожну окрему особистість з визнанням її унікальності, інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу, створення сприятливих умов для розвитку її індивідуальних особистісних здібностей і творчого потенціалу»⁷³.

Представники цього підходу у професійно-педагогічній освіті роблять особливий наголос на тому, що саме він забезпечує необхідні умови для розвитку особистості майбутніх педагогів у процесі професійного становлення.

О. Дубасенюк підкреслює той факт, що «особистісно орієнтований підхід постає основоположним елементом системи педагогічної освіти, конструювання якої передбачає комплексний вплив на особистість ... і базується на принципах природовідповідності, гуманності, розвитку, самовизначення, індивідуальної творчої самореалізації»⁷⁴.

Ми також вважаємо, що професійна освіта має сприяти особистісному розвитку студента та здійснюватись на основі врахування його вікових та індивідуальних особливостей, здібностей, інтересів; на

⁷² Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. Посіб. – К.: Вища шк., 2005. 239 с

⁷³ Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А.В. Семенової О.: Пальміра, 2006. 221 с.

⁷⁴ Дубасенюк О.А. Теоретико-технологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя. *Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід*: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14-40.

основі визнання його суб'єктом власного професійного становлення та всебічного сприяння його саморозвитку, творчої самореалізації в процесі набуття освіти. Безперечно, реалізація запиту суспільства на спеціаліста, як соціально активної особистості, здатної до критичного мислення, адаптації у швидкозмінних умовах суспільного середовища, безперервного професійного розвитку можлива лише за умови використання означеного підходу у навчанні.

Окремі науковців підкреслюють важливість раціонального поєднання обох підходів у професійній підготовці майбутніх учителів.

Так Є. Барбіна зазначає, що «органічна єдність особистісного та діяльнісного підходів передбачає подолання тих бар'єрів та обмежень, які накладаються на навчально-виховний процес ЗВО. Тільки єдність підходів, при яких особистість, яка розвивається у певних умовах на певному рівні, починає перетворювати діяльність, внаслідок чого набуває нового імпульсу розвитку, дозволяє подолати відповідні обмеження, вивести тих, хто навчається, на простір індивідуальної творчості та самореалізації у відповідному виді діяльності»⁷⁵.

Ми також вважаємо, що лише єдність *особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів* дозволяє органічно поєднати два аспекти, на які має бути спрямована професійна підготовка майбутнього педагога до використання інноваційних технологій навчання англійської мови: особистісний професійний розвиток в зазначеній сфері та оволодіння системою практичних умінь реалізації технологій в процесі формування основ англійської комунікативної компетентності учнів початкової школи/дошкільників.

Особливої доцільності в контексті підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання набуває *системний підхід*, який полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними⁷⁶. Застосування зазначеного підходу виявляється в тому, що підготовка до використання інноваційних технологій навчання англійської мови розглядається як складова системи професійної освіти, будучи самою системою, відкритою для постійної взаємодії з навколишнім середовищем, що, своєю чергою, дозволяє підготувати фахівця, здатного адаптуватись до постійно змінюючихся освітніх вимог. В межах цього підходу підготовка вчителя розглядається як «комплекс складових, де їх взаємодоповнення набуває

⁷⁵ Барбіна Е. С. Формирование педагогического мастерства учителя в системе непрерывного педагогического образования : монография. К. : Вища школа. 1997. 153 с.

⁷⁶ Шабанова Ю. Системний підхід у вищій школі: підручник для студентів магістратури за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» Д.: Національний горний університет Д.:НГУ, 2014. 119 с.

характеру взаємодії всіх компонентів, спрямованих на отримання сфокусованого результату⁷⁷ який, в даному випадку, розглядається як готовність вчителя до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

Використання *технологічного підходу*, який застосовується для управління освітнім процесом і гарантує досягнення освітніх завдань⁷⁸, дозволяє спроектувати процес підготовки майбутніх педагогів у досліджуваній сфері у форматі технології, в опорі на послідовну та планомірну її реалізацію у контексті досягнення попередньо визначених цілей та результатів, тобто готовності до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

Акмеологічний підхід, провідною ідеєю якого є забезпечення акмеологічного розвитку педагога, а суб'єктними ознаками якого є: ініціатива, самостійне цілепокладання, планування й інтенсивна включеність в діяльність, постійна орієнтація особистості на саморозвиток і самооновлення, прагнення до самореалізації і творчого творення⁷⁹ дозволяє розкрити внутрішній потенціал та зорієнтувати майбутніх фахівців на безперервний професійний розвиток у напрямі підвищення якості викладання англійської мови на ранньому етапі.

Аксіологічний підхід, що характеризується конкретним спрямуванням освіти на розвиток ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів та формує систему цінностей професійної діяльності⁸⁰ спрямовує підготовку на формування у студентів ціннісного ставлення до використання інноваційних технологій навчання як засобу сприяння оптимізації формування основ англомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників.

Синергетичний підхід, який визнає основою навчального процесу не тільки забезпечення майбутнього фахівця ґрунтовними професійними знаннями, навичками та вміннями, а й розвиток у нього самостійного, критичного, творчого мислення, умінь і навичок контролю,

⁷⁷ Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : монографія / [авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін.]; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2006. 322 с.

⁷⁸ Грицик Н.В. Скорик Т.В. Технологізація як напрям модернізації професійної підготовки майбутнього вчителя у закладі вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 31. С. 75-79.

⁷⁹ Акмеологічна концепція професійного розвитку педагога. Професійно-педагогічна освіта: акмесинергетичний підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 11-57.

⁸⁰ Калюжна Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія / за наук. ред. О.В. Уваркіної. К.: Вид-во. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. 128 с.

прогнозування, своєчасного прийняття обґрунтованих рішень, а головне – сприяння соціальній самореалізації особистості⁸¹, дозволяє спрямувати підготовку майбутніх учителів на їх творчу самореалізацію шляхом використання інноваційних технологій навчання, сприяти розвитку їх здатності до прийняття нестандартних рішень у педагогічних ситуаціях, які виникають у професійній діяльності під час використання інноваційних технологій навчання, сформувати у майбутніх педагогів здатність до рефлексії, професійного саморозвитку в сфері підвищення ефективності професійної діяльності під час організації іншомовного навчання учнів початкової школи/дошкільників.

Підводячи підсумок зазначеного попередньо, вважаємо за доцільне розглядати підготовку майбутніх вихователів та вчителів початкової школи до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі з позицій окреслених підходів.

Наступним компонентом технології, який розкриває дидактичні передумови організації підготовки майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови, є комплекс принципів, що складають підґрунтя її ефективності.

Принцип, ми розглядаємо як «вихідне положення, провідну ідею, першорядне правило певної діяльності, що виконує функцію обґрунтування змісту діяльності або процесу щодо порядку і способу її здійснення»⁸².

Розглянувши описані в науковій літературі принципи навчання у вищій школі, проаналізувавши їх у зв'язку з реалізацією підходів, зазначених попередньо, та, враховуючи специфіку предмету нашого дослідження, ми виокремили принципи, дотримання яких, з нашої точки зору, є найбільш важливим у ході організації підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі та забезпечить її ефективність.

До таких ми віднесли:

1. *Принцип гуманізації*, який орієнтує на розгляд студентів як самоцінних особистостей, зумовлює необхідність стимулювання їх самовиявлення та самореалізації у процесі професійного навчання. Ознаками цього принципу є: стимулювання розвитку суб'єктних рис

⁸¹ Цюняк О.П. Синергетичний підхід як методологічна основа дослідження системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ. Видавничий дім Гельветика, 2019. Вип. 27. С. 123–130.

⁸² Рудницька О. В. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2005. 360 с.

студентів, запровадження діалогічних освітніх засад у навчальному процесі ЗВО, створення умов для актуалізації функції особистісного вибору студентів, визнання за ними права на особистісну професійну самореалізацію під час організації іншомовного навчання учнів/дошкільників. Реалізація цього принципу набуває особливої актуальності у контексті специфіки спеціалізації вчителів, які викладають іноземну мову, оскільки відображає, в своїй суті, логіку іншомовної освіти, згідно якої процес іншомовного навчання ґрунтується на постійній діалогічній взаємодії та різних видах та формах іншомовної комунікації. Методи та прийоми, що супроводжують втілення цього принципу на практиці навчального процесу ЗВО, з погляду науковців мають відповідати таким вимогам: *діалогічність; творчий характер діяльності; надання суб'єктам необхідного простору для виявлення здібностей, свободи для прийняття самостійних рішень творчості, вибору змісту та способів діяльності*⁸³. Це спрямовує на використання активних, інтерактивних, проблемно-пошукових методів навчання студентів під час здійснення підготовки вчителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

Принцип диференціації є важливим у процесі підготовки вчителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови. Реалізація цього принципу у вищій школі має ґрунтуватися на врахуванні індивідуально-типологічних психологічних особливостей студентів. У педагогічній літературі співіснують різні погляди на те, які саме особливості студентського контингенту слід враховувати у контексті реалізації цього принципу у навчанні. Узагальнюючи погляди П. Гусака, О. Спіріна, С. Овчарова та інших вважаємо за доцільне врахування комплексу таких особливостей, які вдало названо актуалізованими особистісними особливостями студентів (АОО), а саме: навчальні здібності, пізнавальні інтереси, мотиви, когнітивні стилі⁸⁴.

Отже, реалізація принципу диференціації у ході організації підготовки студентів вимагає:

- 1) виявлення індивідуальних особливостей студентів (АОО) шляхом використання комплексних методів діагностики;
- 2) виділення індивідуально-типологічних особливостей студентів;

⁸³ Подмазін С. Сутність парадигми особистісно орієнтованої освіти. *Директор школи*. 2000. № 8. С. 19–25.

⁸⁴ Гусак П. М. Підготовка учителя: технологічні аспекти : монографія. Луцьк : Вежа, 1999. 278 с.

3) врахування індивідуально-типологічних особливостей студентів в організації навчального процесу;

4) варіювання методів, форм, способів діяльності та засобів навчання у відповідності до попередньо визначених типологічних особливостей студентського контингенту.

У результаті це призводить до планування та використання у ході занять різних за рівнем складності завдань для кожної умовно-виділеної типологічної групи студентів, а також застосування варіативних форм, методів, прийомів навчання з огляду на специфіку типологічних особливостей студентів, які підлягають врахуванню (комплекс АОО)⁸⁵.

Принцип індивідуалізації, передбачає, на відміну від диференціації, врахування індивідуальних особливостей кожного студента. Ознаками використання цього принципу у практиці роботи ЗВО є надання студентам індивідуальних завдань, які вони можуть виконувати самостійно або за допомогою викладача. Такими завданнями є: індивідуальні мікродослідження в контексті використання інноваційних технологій навчання в ході реалізації іншомовного навчання учнів/дошкільників під час педагогічної практики, ведення методичного портфоліо, науково-дослідна робота студентів (курсіві проекти), підготовка до участі в методичних олімпіадах та науково-методичних конференціях.

Принцип науковості віддзеркалює логіку відбору змісту навчального матеріалу, який пропонується студентам, та вибору методів навчання. Згідно цього принципу, зміст підготовки, тобто зміст навчання, має відповідати стану розробки проблеми використання інноваційних технологій навчання англійської на ранньому етапі в сучасних наукових педагогічних та методичних дослідженнях.

Принцип систематичності та послідовності, який впливає з факту, що пізнання навколишнього світу можливе у певній системі, в якій попередній рівень знань виступає фундаментом ефективності засвоєння наступної частини знань⁸⁶, веде до розуміння того, що підготовка до використання інноваційних технологій навчання має в основі фундамент, закладений під час вивчення психолого-педагогічних та предметно-методичних дисциплін, власне її ефективність залежить від ґрунтовності цих груп знань студентів. Саме тому, вважаємо за доцільне вводити дисципліну за вибором студента «Інноваційні

⁸⁵ Гуманкова О.С. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до здійснення диференційованого підходу у навчанні учнів загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ...канд. пед. наук. спец. 13.00.04. Житомир, 2012. 220 с.

⁸⁶ Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. К. : Знання, 2005. 486 с.

технології навчання англійської мови» після вивчення студентами блоку психолого-педагогічних та методичних дисциплін.

Принцип інтеграції, ґрунтується на тому факті, що професійно-педагогічна освіта об'єднує психолого-педагогічну та предметно-методичну підготовку майбутніх педагогів⁸⁷ та передбачає інтеграцію психолого-педагогічних, лінгвістичних, методичних знань студентів, знань з проблеми використання інноваційних технологій в процесі формування готовності майбутніх фахівців до використання зазначених технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

Принцип орієнтації на практичну діяльність є синонімічним за своїм значенням до принципу зв'язку теорії та практики, зумовлює не тільки виклад теоретичних положень, понять, законів, а й розкриття їх місця та значення у навколишньому світі, реальному житті, професійній діяльності та ґрунтується на систематичному налаштуванні студентів в процесі підготовки до організації практичної діяльності⁸⁸, спрямованої на використання інноваційних технологій у навчанні учнів/дошкільників англійської мови. Ознаками реалізації цього принципу є моделювання в процесі навчання студентів різних видів ситуацій, які можуть виникати у ході імплементації інноваційних технологій навчання в процес формування основ англійської комунікативної компетентності учнів/дошкільників. Реалізація цього принципу зумовлює використання на заняттях у ЗВО професійно-методичних задач, рольових та ділових ігор, моделювання фрагментів уроків/занять англійської мови в умовах використання інноваційних технологій навчання.

Принцип єдності наукового та навчального процесу, який дозволяє залучити студентів до участі в пошуковій, науковій діяльності під час проведення занять, заохотити їх до участі в наукових гуртках, групах з певної наукової проблематики⁸⁹ є важливим в контексті формування готовності до використання інноваційних технологій навчання англійської мови оскільки студенти виконують індивідуальні дослідження реального навчального процесу англійської мови з використанням зазначених технологій, приймають участь у роботі проблемної групи відповідного спрямування, виконують курсові дослідження, формалізують результати своєї науково-дослідної роботи у

⁸⁷ Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності: теорія та практика. Монографія. Авт. кол.: О.І. Огієнко, Г.К. Калюжна, Л.О. Мільото та ін. Київ: 2016. 258 с.

⁸⁸ Туркот Т.І. Педагогіка та психологія вищої школи. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів: Херсон: Олді-Плюс: 2013. 466 с.

⁸⁹ Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. Київ «Академвидав» 2006. 239 с.

вигляді наукових статей та участі у науково-практичних студентських конференціях.

Принцип свідомості, активності, самостійності і креативності студентів у навчальному процесі ЗВО сприяє формуванню свідомих, активних, самостійних творчих особистостей, запобігає виникненню формалізму, безініціативності, байдужості⁹⁰. Ознаками реалізації цього принципу у процесі організації підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання є надання студентам можливості планувати та організовувати свою навчальну діяльність, формування у них розуміння сенсу підготовки у зазначеній сфері, інтересу до знань, навичок та умінь, які формуються у ході її реалізації. Цей принцип вимагає діалогічних методів навчання, які формують і розвивають самостійність, творчість та активність студентів. Постійне стимулювання інтересу студентів, залучення їх до аналізу додаткової інформації з проблеми, аналізу педагогічного досвіду використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі у нашій країні та за кордоном є також важливими умовами реалізації зазначеного попередньо принципу у процесі підготовки майбутніх педагогів у досліджуваній сфері.

*Принцип екстеріоризації індивідуального досвіду студентів*⁹¹ передбачає надання студентам можливості осмислення та використання власного досвіду (життєвого, учнівського) у контексті розгляду питань, пов'язаних з вивченням англійської мови в цілому, та реалізацією інноваційних технологій зокрема. Ознаками цього принципу є створення на заняттях ситуацій, які дозволяють студентам екстраполювати життєвий досвід, загальні знання з різних блоків дисциплін для рішення завдань, пов'язаних із використанням інноваційних технологій навчання. Методи, які реалізують цей принцип у практиці навчального процесу ЗВО є методи діалогічного та проблемного характеру.

Принцип інноваційності, який передбачає інтеграцію інноваційних педагогічних, методичних, інформаційних технологій у навчальний процес навчання майбутніх педагогів⁹² є надзвичайно важливим у ході реалізації підготовки майбутніх учителів у досліджуваному контексті

Принцип рефлексивності, який полягає в самоаналізі ефективності професійної діяльності в процесі використання інноваційних технологій

⁹⁰ Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навчальний посібник. Дніпропетровськ. 2014. 416 с.

⁹¹ Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч. посібник / З. І. Слєпкань. – К. : Вища школа, 2005. 239 с

⁹² Баранова Ю.В. Особливості підготовки учителів іноземної мови до науково-дослідної роботи в закладах вищої освіти. Вип.13 Том 1. 2019. С. 13-16.

навчання англійської мови⁹³ також забезпечує ефективність підготовки вчителів у досліджуваній сфері та передбачає не тільки сприяння професійній рефлексії студентів, а й спрямування майбутніх педагогів до самоосвітньої діяльності в цьому напрямі.

Підготовка майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі може бути ефективною лише завдяки реалізації комплексу педагогічних умов. Поняття «педагогічні умови», ми визначаємо як взаємопов'язану сукупність психолого-педагогічних факторів в освітньому процесі вищої педагогічної школи, що забезпечують досягнення майбутніми педагогами достатнього рівня готовності⁹⁴ до використання інноваційних технологій навчання англійської мови.

Проаналізувавши описані у психолого-педагогічній літературі педагогічні умови підготовки вчителів до професійної діяльності, інноваційної діяльності та умов формування готовності до здійснення різних видів педагогічної діяльності і розглянувши їх співвідносно до теми нашого дослідження, ми виділили такі педагогічні умови:

- спрямованість підготовки на розвиток готовності до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі як важливої складової загальної готовності майбутніх учителів початкової школи та вихователів ЗДО до професійної діяльності;

- актуалізація можливостей навчальних дисциплін у контексті реалізації підготовки, що проявляється в інтеграції загальнокультурних, психолого-педагогічних, предметно-методичних та ресурсних знань по проблемі використання інноваційних технологій навчання;

- забезпеченні утворення у ході організації підготовки міжпредметних зв'язків;

- відповідне науково-методичне забезпечення підготовки, що проявляється у наявності компетентних педагогічних дій у ході її реалізації;

- стимулювання пізнавальної активності, творчості та саморозвитку майбутніх учителів/вихователів у ході реалізації підготовки, що проявляється у використанні активних, пошукових, дослідницьких, проблемних методів навчання, різних форм аудиторної та позааудиторної роботи;

⁹³ Руднік Ю.В. Підготовка вчителів початкової школи до застосування інноваційних технологій навчання іноземних мов : дис. ...канд. пед. наук. спец. 13.00.04. Київ, 2018. 233 с.

⁹⁴ Гуманкова О.С. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до здійснення диференційованого підходу у навчанні учнів загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ...канд. пед. наук. спец. 13.00.04. Житомир, 2012. 220 с.

- гуманні відносини між студентами та викладачами у ході організації підготовки, що проявляються у їх суб'єктній взаємодії, співпраці, яка будується на діалогічних засадах міжособистісної комунікації.

- створення інноваційного освітнього середовища під час організації підготовки студентів, що полягає у широкому використанні інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання, побудову відносин між викладачами та студентами на ціннісно-партисипативній основі та на засадах активної співпраці, стимулювання особистісної самореалізації та професійного розвитку майбутніх педагогів, мотивування їх творчості та налаштування на постійне вдосконалення в сфері організації іншомовного навчання учнів/дошкільників.

Звернемось до розгляду етапів та, відповідно, змісту форм та методів організації підготовки майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі.

Перший етап – *орієнтувально-актуалізаційний* передбачає мотивування студентів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови, поступове ознайомлення майбутніх педагогів з важливими педагогічними, методичними категоріями, які належать до необхідного фонду знань з проблеми педагогічної інноватики засобами педагогічних, методичних дисциплін, зокрема, курсів «Педагогіка/Дошкільна педагогіка», «Інноваційні технології в початковій школі/ Інноваційні технології в дошкільній освіті» «Методика навчання англійської мови в початковій школі/Методика навчання англійської мови в ЗДО».

Мета технології підготовки майбутніх педагогів на цьому етапі становить засвоєння студентами таких важливих категорій як «технологія навчання», «інноваційна технологія навчання», «традиційні технології навчання», «дидактичні основи навчання англійської мови» та формування окремих умінь різних груп, на яких ґрунтується реалізація інноваційних технологій навчання. На орієнтувально-актуалізаційному етапі використовується контекстне включення питань, пов'язаних з досліджуваною проблемою, у хід занять з відповідної тематики курсів «Педагогіка/Дошкільна педагогіка», «Інноваційні технології в початковій школі/ Інноваційні технології в дошкільній освіті» «Методика навчання англійської мови в початковій школі/Методика навчання англійської мови в ЗДО», оскільки саме в процесі вивчення цих дисциплін, згідно з програмами, студенти мають ознайомитися із зазначеними попередньо поняттями та визначити їх зміст.

Надзвичайно важливу роль у формуванні готовності до використання інноваційних технологій навчання належить дисципліні «Методика навчання англійської мови в ЗДО/Початковій школі», адже саме ґрунтовний рівень професійно-методичних знань та вмінь студентів стає необхідною основою для формування досліджуваної готовності. Лише студент, який розуміє цілі та зміст навчання іноземної мови на конкретному етапі, специфіку організації іншомовного навчання учнів початкової школи та дітей дошкільного віку, етапи формування складових іншомовної комунікативної компетентності, етапи та послідовність формування та розвитку іншомовних мовних навичок та мовленнєвих вмінь учнів/дошкільників та володіє достатньою мірою розвиненими професійно-методичними вміннями може педагогічно-доцільно та методично-коректно впроваджувати інноваційні технології під час організації іншомовного навчання учнів початкової школи/дітей дошкільного віку.

Другий етап підготовки до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі – *навчально-практичний* передбачає цілеспрямоване формування ресурсного фонду знань студентів по проблемі інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі, формування у них всіх груп умінь необхідних для практичної реалізації зазначених технологій у професійно-педагогічній діяльності, стійкої мотивації на реалізацію інновацій у процесі організації іншомовного навчання учнів початкової школи/дошкільників. Другий етап підготовки майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови розгортається у процесі вивчення студентами дисципліни за вибором «Інноваційні технології навчання англійської мови», розробленої викладачами кафедри, яку студенти спеціальностей «Початкова освіта» та «Дошкільна освіта» можуть обирати на четвертому курсі. Ця дисципліна дає змогу актуалізувати та інтегрувати знання, вміння студентів, набуті у процесі вивчення дисциплін різних блоків, систематизувати і поглибити ресурсний фонд знань майбутніх педагогів по проблемі використання інноваційних технологій навчання, розвинути навички та вміння планування та практичної реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі під час проведення уроків/занять з англійської мови в початковій школі та закладах дошкільної освіти. Дисципліна за вибором студента реалізовує такі цілі:

Освітні: формування достатнього фонду знань студентів з проблеми інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі (сутність, теоретичні засади, практичні шляхи реалізації), розвиток

навичок та вмінь майбутніх педагогів у плануванні та організації інноваційних технологій навчання на основі врахування вікових та різних індивідуальних особливостей учнівського контингенту на уроках/заняттях англійської мови, умінь інтеграції інноваційних технологій навчання у методичні етапи уроків/занять та етапи формування різних складових іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи/дошкільників.

Розвивальні: розвиток стійкої мотивації студентів до використання інноваційних технологій навчання у професійно-педагогічній діяльності, усвідомлення та прийняття цілей використання інноваційних технологій у контексті реалізації вимог сучасної освітньої парадигми та з метою оптимізації формування основ англомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи/дошкільників, розвиток особистісних та професійних рис майбутніх учителів важливих для реалізації зазначених технологій; розвиток здатності студентів до рефлексії та самовдосконалення у цьому напрямі.

Виховні: формування у майбутніх педагогів індивідуальної позиції стосовно реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови, виховання почуття відповідальності за результати своєї професійної діяльності в контексті формування основ англомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи/дошкільників.

Дисципліна за вибором студентів «Інноваційні технології навчання англійської мови» включає розгляд таких аспектів (питань):

Модуль 1. Інноваційні технології навчання як засіб модернізації ранньої іншомовної освіти.

Сучасні тенденції та напрями розвитку ранньої іншомовної освіти в Україні, задекларовані у провідних освітніх документах. Традиції та інновації в галузі іншомовної освіти. Сутнісні характеристики інноваційних технологій навчання (структура, вимоги, рівні використання). Типологія інноваційних технологій навчання. Послідовність реалізації інноваційних технологій у професійно-педагогічній діяльності вчителів іноземної мови початкової школи та керівників гуртків англійської мови закладів дошкільної освіти (ЗДО).

Організація педагогічного спілкування у ході реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови. Шляхи оптимізації міжособистісної комунікації вчителя та учнів/дошкільників, засоби активізації, мотивації, стимулювання учнів/дошкільників до самовиявлення у процесі реалізації інноваційних технологій навчання.

Модуль 2. Упровадження інноваційних технологій у процес раннього іншомовного навчання.

Сутність та практичні шляхи реалізації технології повної фізичної реакції на уроках англійської мови в початковій школі та заняттях англійської мови в ЗДО.

Технологія інтерактивного навчання. Проектна технологія та особливості її реалізації на ранньому етапі.

Технологія диференційованого навчання. Практичні аспекти реалізації теорії множинних інтелектів Г. Гарднера в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності на заняттях англійської мови на початковому етапі.

Технологія інтегрованого навчання та особливості її реалізації на уроках англійської мови в початковій школі та на заняттях в ЗДО. Контекстно - мовне інтегроване навчання (CLIL) на уроках англійської мови в початковій школі та заняттях в ЗДО.

Технологія використання методу асоціативних символів (МАС) на початковому етапі вивчення іноземної мови.

Технологія розповідання історій (storytelling), особливості її реалізації на уроках англійської мови та заняттях в ЗДО. Цифрові оповідання у навчанні англійської мови на ранньому етапі.

Технологія драматизації, особливості її реалізації з метою оптимізації формування різних складових іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи/дошкільників.

Технологія використання медіаресурсів у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності на ранньому етапі.

Технології розвитку лінгвосоціокультурної компетентності в процесі формування іншомовних мовних навичок та мовленнєвих вмінь учнів початкової школи та дошкільників.

Технологія варіативного використання організаційних форм навчання англійської мови на ранньому етапі⁹⁵.

Одразу відмічаємо, що у більшості наукових досліджень з проблеми використання інноваційних технологій навчання на початковому етапі вивчення іноземної мови особливий наголос робиться на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, проте кафедрою англійської мови з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті розроблено дисципліну за вибором студента «Теорія та практика навчання іноземної мови з використанням ІКТ»⁹⁶, яка включає всі сучасні питання в цій сфері, тому ми не додавали у зміст дисципліни «Інноваційні технології навчання англійської мови» аналогічні аспекти.

⁹⁵ Сайт ЖДУ <https://eportfolio.zu.edu.ua/op/3/bachelor/2022/>

⁹⁶ Сайт ЖДУ <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/TeachingProgram/173/qxuuuqhc.pdf>

Вивчення дисципліни «Інноваційні технології навчання англійської мови» побудовано за принципом поєднання теоретичних знань студентів з оволодінням ними практичними навичками та вміннями реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови у професійно-педагогічній діяльності.

Під час лекційних занять відбувається забезпечення студентів необхідною інформацією, виявляється обсяг знань студентів з проблеми, який викладач розширяє, поглиблює та деталізує. Під час практичних занять студенти виконують перелік завдань, які цілеспрямовано зорієнтовані на формування різних груп умінь необхідних для реалізації інноваційних технологій навчання та педагогічної рефлексії у зазначеному контексті. (гностичних, діагностичних, дослідних, проектувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних, рефлексивних).

Щодо лекційних занять зазначеної дисципліни, вони проводились у різних форматах, зокрема лекційне заняття на тему: «Сучасні тенденції та напрями розвитку ранньої іншомовної освіти в Україні, задекларовані у провідних освітніх документах» проводилось у форматі лекції - конференції, яка реалізується за схемою наукових конференцій. Така лекція складається із заздалегідь поставленої проблеми і системи доповідей по кожному питанню, що висвітлюють проблему. При цьому виступ готується як логічно закінчений текст, який є результатом самостійної роботи студента. Функції викладача полягають у керуванні підготовкою таких доповідей⁹⁷. В контексті нашої тематики студенти готували доповіді-аналізи оновлених освітніх програм з іноземної мови для початкової школи, Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової загальної освіти, Державного стандарту дошкільної освіти в Україні у новій редакції, Базового компонента дошкільної освіти, оновлених програм розвитку дітей дошкільного віку за напрямом розвитку «Мовлення дитини. Іноземна мова» тощо. Викладач допомагав студентам систематизувати інформацію стосовно загально-педагогічних тенденцій розвитку освітньої системи в цілому та тенденцій, вимог до розвитку іншомовної освіти на ранньому етапі зокрема.

Ще один вид лекцій, лекцію проблемного характеру було проведено з теми «Традиції та інновації в галузі іншомовної освіти. Сутнісні характеристики інноваційних технологій навчання (структура, вимоги, рівні використання). Типологія інноваційних технологій навчання». Під час проведення лекції студентам було запропоновано проблемне

⁹⁷ Брюховецька О.В. Інноваційний формат університетської лекції в сучасному освітньому процесі. *Післядипломна освіта в Україні*. 2012. Том 2 (21). С. 50-61.

питання: Чи потребує традиційна система навчання іноземної мови на ранньому етапі інновацій? Студенти мали довести або спростувати доцільність використання інноваційних технологій навчання у процесі організації іншомовного навчання. Також їм було потрібно провести так званий SWOT-аналіз використання інноваційних технологій у процесі навчання іноземної мови на ранньому етапі. Суть аналізу полягає в розділенні чинників та явищ, що впроваджують на функціонування конкретної системи згідно чотирьох категорій: *strengths* (сильні сторони), *weakness* (слабкі сторони), *opportunities* (можливості), *threads* (загрози)⁹⁸.

На перетині блоків студентам пропонувалось утворити чотири поля: S – сила і можливості використання інноваційних технологій на ранньому етапі навчання англійської мови; W – що може зашкодити використанню інноваційних технологій навчання; T – загрози, проблеми, з якими можна стикнутися під час використання інноваційних технологій навчання на ранньому етапі; O – можливості, в контексті оптимізації іншомовного навчання на ранньому етапі. Такий метод дозволив активізувати студентів, спрямував на виявлення власного життєвого та професійного досвіду, сприяв розвитку вмінь гностичних, рефлексивних тощо.

Лекцію дискусійного характеру було запропоновано по темі «Послідовність реалізації інноваційних технологій у професійно-педагогічній діяльності вчителів іноземної мови початкової школи та керівників гуртків англійської мови ЗДО».

На початку лекції студентам пропонувалась до обговорення послідовність інноваційної діяльності вчителя іноземної мови, яка є актуальною і для вчителя початкової ланки:

- 1) наслідування досвіду, технології, концепції, окремого прийому;
- 2) копіювання через творче наслідування;
- 3) наслідувальна творчість, коли педагог, беручи за основу ідею, повністю розробляє зміст, методи й форми її реалізації;
- 4) створення власної оригінальної концепції, методики навчання⁹⁹.

Проведення лекції в такому форматі дозволило студентам не тільки виявити необхідну послідовність дій педагога в процесі імплементації інноваційних технологій в процес формування основ англомовної

⁹⁸ Махія Т. В. Визначення сильних і слабких сторін діяльності навчального закладу у процесі дослідження його внутрішнього середовища. *Народна освіта науково-методичний журнал*. 2015. №3 (27). С. 21-25.

⁹⁹ Бережанська Н.А. Сутність і зміст інноваційної діяльності вчителя іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 33. Том 1. С 7-13.

комунікативної компетентності учнів/дошкільників, а й сконцентрувати їх увагу на тому факті, що під час використання інноваційних технологій важливим є перехід від наслідувальної діяльності до творчої.

Лекція-бесіда з теми «Організація педагогічного спілкування у ході реалізації інноваційних технологій навчання» дозволила зацентрувати увагу студентів на необхідності взаєморозвиваючої міжособистісної комунікації педагога та учнів/вихованців у процесі організації навчання англійської мови в цілому, та під час реалізації інноваційних технологій зокрема, визначити шляхи мотивації та активізації учнівського контингенту з урахуванням його вікової специфіки, конкретизувати шляхи створення особистісно-значущих контекстів англомовного спілкування учнів початкової школи/дошкільників.

Лекції – візуалізації з використанням мультимедійних технологій пропонувались студентам під час ознайомлення із сутнісними характеристиками конкретних інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі (технологія диференційованого навчання, технологія інтегрованого навчання, технологія використання методу асоціативних символів тощо). Під час проведення таких лекцій студентів було ознайомлено із концептуальними засадами, змістовими та процесуальними аспектами реалізації цих технологій у контексті формування основ англомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи та дошкільників. Такі лекції мали інтерактивний характер, оскільки передбачали активне залучення студентів до відбору конкретних елементів технологій можливих для реалізації в початковій школі та ЗДО, аналіз особистого досвіду у вивченні іноземної мови, аналіз конкретних ситуацій, відео занять з використанням зазначених технологій, пропонованих вчителями англійської мови початкової школи та керівниками гуртків англійської мови в ЗДО, також студентам пропонувались матеріали, представлені на сайті Британської Ради в Україні (British Council) тощо.

Практичні заняття, лабораторні роботи, методичні тренінги, методичні майстерні були використані нами у ході вивчення тем, пов'язаних безпосередньо з розглядом конкретних інноваційних технологій навчання, які представлено в другому модулі.

Практичні заняття із зазначеної дисципліни передбачали систематизацію знань студентів з проблеми, їх закріплення та були цілеспрямовано зорієнтовані на формування та розвиток професійно-методичних груп умінь, які є основною складовою готовності до використання інноваційних технологій навчання.

Зокрема, розвиток гностичних умінь досягався завдяки аналізу педагогічного досвіду у сфері реалізації інноваційних технологій

навчання англійської мови на ранньому етапі, аналізу прийомів, методів та засобів, які використовуються для реалізації конкретних технологій навчання. Діагностичні вміння набували розвитку у ході ознайомлення студентів з методами (методиками) діагностики різних психологічних особливостей дітей (репрезентативні системи, домінуючі інтелекти, психофізіологічні характеристики тощо) шляхом проведення майбутніми педагогами самодіагностики, діагностики членів своєї групи.

Розвиток інших груп умінь під час практичних занять досягався завдяки розв'язанню студентами професійно-педагогічних задач, проблемних ситуацій, плануванню та програванню мікро-фрагментів уроків/занять у контексті використання інноваційних технологій навчання англійської мови, інтеграції технологій у загальну методичну структуру уроків/занять англійської мови та етапи формування складових іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи/дошкільників.

Особливої важливості, на нашу думку, набуває такий аспект як інтеграція інноваційних технологій навчання у методичний контекст уроків/занять англійської мови. Багато педагогів, вважаючи важливим використання інноваційних технологій навчання, відчувають проблеми щодо коректної їх інтеграції у загальновизнані методичні етапи уроків/занять, етапи формування складових іншомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників. Беручи до уваги зазначене, на практичних заняттях з дисципліни ми приділяли час розвитку у студентів умінь інтеграції інноваційних технологій у контекст уроків/занять англійської мови. Нагадаємо, що зазначені вміння нами було включено до групи організаційних вмінь у складі готовності до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі. Звернемось до конкретного прикладу. Методична наука скерує вчителя англійської мови на необхідність дотримання чіткої послідовності формування складових іншомовної комунікативної компетентності, що не дозволяє будувати урок/заняття лише на основі однієї технології навчання з огляду на важливість іншомовних навичок та іншомовних мовленнєвих вмінь, які підлягають розвитку або формуванню на конкретному уроці/занятті. Відповідно, декларування окремими науковцями можливості організації іншомовного навчання на основі використання окремої інноваційної технології на уроках/заняттях, ставить перед учителем завдання, вирішити яке йому дуже складно. Доцільності в даному випадку набуває раціональний синтез традиційних та інноваційних технологій навчання англійської мови, який дозволяє оптимізувати формування складових іншомовної

комунікативної компетентності не порушуючи загально визнаних методичних етапів їх розвитку. Наочною ілюстрацією зазначеного попередньо є створений автором методичний посібник¹⁰⁰, який містить рекомендації стосовно інтеграції технології диференційованого навчання на основі врахування домінуючих когнітивних здібностей учнів початкової школи (теорія множинних інтелектів Г. Гарднера¹⁰¹) у методичні етапи формування різних складових іншомовної комунікативної компетентності, зокрема компетентностей в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі. У посібнику пропоновано опис типологічних характеристик учнів з різними домінуючими когнітивними здібностями (вербально-лінгвістичною, логіко-математичною, візуально-просторовою, музично-ритмічною, кінетичною, міжособистісною, внутрішньоособистісною, натуралістичною), окреслено шляхи активізації різних груп учнів, запропоновано алгоритми діяльності вчителя, які дозволяють коректно інтегрувати диференційоване навчання у методичний контекст уроків англійської мови. Матеріали посібника були використані нами на практичних заняттях з відповідної теми, практичні розробки пропонувались студентам для аналізу та використовувались як зразок для створення власних фрагментів уроків, своєю чергою, типологічні характеристики учнів з різними домінуючими когнітивними здібностями майбутні педагоги використовували для створення каталогів диференційованих вправ для учнів.

Окрема увага на практичних заняттях з цієї дисципліни приділялась відмінностям реалізації інноваційних технологій навчання під час організації роботи з учнями початкової школи та дітьми дошкільного віку. Так, теорія Г. Гарднера, будучи ефективною для реалізації на уроках в початковій школі, є неефективною в роботі з дошкільниками, оскільки діагностика когнітивних здібностей передбачає анкетування дітей. Значно більш ефективною в роботі з дітьми дошкільного віку є диференціація на основі врахування домінуючих репрезентативних систем дітей: аудіальної, візуальної та кінестетичної. Працюючи із студентами-майбутніми керівниками гуртків англійської мови в ЗДО, ми виставляли акценти саме на такому виді диференційованого навчання та шляхах його інтеграції в методичні етапи занять англійської мови в ЗДО.

В узагальненому вигляді практичні заняття дисципліни включали низку взаємопов'язаних аспектів, представлених у монографії

¹⁰⁰ Гуманкова О. С. Диференційований підхід у навчанні на уроках іноземної мови в початковій школі : навчально-методичний посібник. Харків : Основа, 2009. 120 с.

¹⁰¹ Гарднер Г. Множинні інтелекти. Теорія в практиці. Київ : Мегатайп, 2004. 290 с.

«Професійно-методична підготовка студентів-філологів у вищому навчальному закладі»¹⁰², співавтором якої ми є: обговорення (концептуальні, змістові, процесуальні характеристики конкретної інноваційної технології навчання англійської мови, специфіка її реалізації в процесі роботи з учнями початкової школи/дошкільниками); перевірка індивідуальних завдань/завдань для самостійної роботи студентів; відео-лабораторна робота із заповненням таблиць спостереження за конкретними аспектами; аналіз текстового фрагменту уроку/заняття з використанням конкретної технології; рішення методичних проблемних задач; методична майстерня з програванням мікро-фрагментів уроків/занять; тестування; рефлексивна самооцінка студентами успішності опанування конкретної технології.

Звернемо увагу на особливу ефективність таких видів роботи, як: відео-лабораторні роботи та методичні майстерні.

Відео-лабораторні роботи, які представляли собою перегляд відео-уроків/занять англійської мови, на яких демонструвалась практика реалізації інноваційних технологій, дозволили нам не лише ознайомити студентів з досвідом їх впровадження, а й навчити майбутніх педагогів критично оцінювати ефективність таких уроків/занять з огляду на активність, вмотивованість дітей та відповіді учнів/дошкільників, навчити аналізувати такі уроки/заняття щодо структури та шляхів імплементації технологій навчання та надавати конкретні пропозиції щодо можливих напрямів їх вдосконалення та корекції, пропонувати власні варіанти завдань та вправ, творчо переосмислювати побачене. Під час проведення відео-лабораторної роботи студенти мали заповнити тематичні бланки, які дозволяли сконцентрувати увагу на важливих аспектах реалізації кожної технології.

Методичні майстерні, інтегровані в практичні заняття, дозволили реалізувати творчий потенціал студентів. В роботі методичних майстерень навчання здійснювалося у різних режимах: командному, мікро-груповому. Студенти самостійно обирали аспект реалізації конкретної технології навчання, проводили роботу з навчальним матеріалом, текстами, наочністю (вербальною, невербальною), алгоритмами, схемами, пропонували власні варіанти завдань, програвали мікро-фрагменти уроків/занять, розробляли індивідуально-прийнятну методику реалізації технологій на уроках/заняттях англійської мови.

¹⁰² Професійно-методична підготовка студентів-філологів у вищому навчальному закладі: монографія/ Н.В. Зінукова, Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич, Н.Р. Петранговська, О.С. Гуманкова та ін. Д.: Вид-во ДУЕП, 2009. 494 с.

Практичні заняття дозволили систематизувати знання студентів з проблеми, ознайомити з особливостями діяльності педагога у контексті реалізації інноваційних технологій навчання та передовим педагогічним досвідом у цій сфері, сприяли усвідомленню студентами важливості реалізації технологій з точки зору реформування системи ранньої іншомовної освіти, виробленню навичок та умінь, які є підґрунтям реалізації технологій на уроках англійської мови в початковій школі та заняттях в ЗДО.

Отже, лекційні та практичні заняття дозволили нам задіяти в ході реалізації підготовки майбутніх педагогів ресурс аудиторних форм роботи.

Крім того, в процесі підготовки студентів до використання інноваційних технологій навчання, нами було задіяно і ресурс позааудиторних форм роботи студентів. Ми використали такі позааудиторні форми підготовки студентів: індивідуальні форми (створення методичного портфолію); групові форми (робота студентів в науковій проблемній групі, що дозволило їм під керівництвом викладача поглиблено розглянути та дослідити різні інноваційні технології навчання англійської мови); колективні форми (зустрічі студентів з учителями-новаторами, відвідування майстер-класів вчителів/керівників гуртків англійської мови, які реалізують інноваційні технології у практиці професійної діяльності, проведення студій професіоналів тощо).

Звертаючи увагу на методи та засоби реалізації технологій підготовки студентів на навчально-практичному етапі, відмічаємо, що ми використали репродуктивні, активні, інтерактивні методи навчання.

Звернемося до конкретних прикладів. Активні, інтерактивні методи навчання реалізовувались у ході організації вивчення студентами дисципліни шляхом використання проблемних питань, проблемних ситуацій, рішення професійно-методичних задач, які студенти здійснювали як індивідуальному так і мікрогруповому режимом. Також ми використовували методи моделювання навчальних ситуацій, який проводили у формі рольових та ділових ігор, драматизацій, відповідних темам дисципліни.

Систематично відбувалося планування та проведення мікрофрагментів занять, в яких демонструвалися реалізація інноваційних технологій та їх інтеграція у процес формування різних компонентів англомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників.

З метою вироблення особистісного ставлення студентів до проблеми реалізації інноваційних технологій навчання, нами використовувався кейс-метод. Під час розробки кейсів викладачі керувались положеннями

методу, представленими у дослідженні Ю. Сурміна¹⁰³, тобто студентам пропонувались ситуації, пов'язані з необхідністю оптимізації навчання англійської мови на ранньому етапі, викликані реальними обставинами шкільної/дошкільної освітньої практики, майбутні педагоги мали самостійно визначити сутність проблеми, причини її виникнення, спрогнозувати її наслідки та визначити можливі шляхи вирішення цієї проблеми завдяки використанню різних інноваційних технологій навчання.

У ході організації занять з дисципліни ми використовували діалогічні методи навчання, надавали студентам можливість критично аналізувати пропонувані підходи та варіанти реалізації різних видів інноваційних технологій навчання, стимулювали висловлення студентами власних точок зору та особистих ставлень до проблем, які розглядалися. Також ми спрямовували майбутніх фахівців на виявлення власного життєвого учнівського досвіду, надавали можливість вільного вибору рівнів складності практичних завдань до занять з дисципліни та їх спрямованості.

Під час вивчення дисципліни студенти вели методичні портфоліо, в яких містилися: схеми – описи сутнісних характеристик різних інноваційних технологій навчання, каталоги вправ та прийомів активізації різних груп учнів/дошкільників, фрагменти уроків/занять англійської мови з використанням елементів різних інноваційних технологій навчання у процесі формування різних компонентів іншомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників. До кожної теми дисципліни студенти заповнювали спеціальний листок (анкету) рефлексивного характеру, який складався в узагальненому вигляді з двох аспектів, а саме:

- 1) Що я дізнався та чого навчився на занятті та
- 2) Як я використаю набуті знання та уміння у професійній діяльності.

Ведення портфоліо сприяло формуванню рефлексивного компоненту готовності майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання.

Особливої уваги слід приділити розгляду питання реалізації інноваційних технологій у ході організації вивчення студентами дисципліни. Під час проведення занять викладачі використовували елементи різних технологій, зокрема: інтерактивних технологій, проектної технології, технологій інтегрованого та диференційованого

¹⁰³ Сурмин Ю. Ситуационный анализ или анатомия кейс-метода. Киев: Центр Инноваций и Развития, 2002. 228 с.

навчання. На початку вивчення дисципліни нами було проведено комплексну психолого-педагогічну діагностику студентського контингенту груп; визначено мотивацію студентів, їх інтереси. На основі врахування даних діагностики ми здійснювали відбір методів, прийомів, засобів навчання студентів, пропонували різні за рівнем складності та спрямованістю завдання.

Слід також зазначити, що у ході вивчення дисципліни виділилася окрема група студентів, зацікавлених у поглибленому вивченні проблеми реалізації інноваційних технологій навчання на уроках/заняттях англійської мови. Такі студенти були залучені до роботи в проблемній групі «Інноваційні технології навчання англійської мови на ранньому ступені навчання», засідання якої відбувалися раз у два тижні. На заняттях, які проводилися, студенти отримали можливість поглибити свої знання з проблеми реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови, створювали методичні розробки тематичних циклів уроків/занять для різних вікових категорій учнів (початкова школа/ЗДО). Студенти, які брали участь в роботі проблемної групи обрали теми курсових робіт відповідної спрямованості, що дало їм можливість продовжити науковий пошук у цьому напрямі.

Оцінно-результативний компонент технології підготовки майбутніх педагогів на другому етапі здійснювався на основі методів усного та письмового контролю. Усний контроль здійснювався шляхом усного опитування студентів, захисту студентами методичних портфоліо. Письмовий контроль здійснювався шляхом тестування. Крім того, по завершенню вивчення дисципліни, студенти склали письмовий іспит.

Таким чином, другий етап підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі, а саме вивчення студентами відповідної дисципліни, дозволив нам повністю завершити формування ресурсного фонду знань студентів з проблеми практики реалізації інноваційних технологій навчання, розвинути групи умінь, необхідні для проектування, планування та організації навчання англійської мови з використанням інноваційних технологій в початковій школі та ЗДО.

Третій етап технології підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови, *самотійно-творчий*, мав на меті скорегувати знання та вміння студентів з проблеми використання інноваційних технологій у ході педагогічної практики та створити умови для заохочення студентів на подальший творчий, науковий пошук у цьому напрямі.

Формами технології підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій були виробнича педагогічна

практика, установча конференція, методична олімпіада, захист курсових проєктів відповідної тематики.

Розглянемо детально цей етап. Ми вважаємо, що особливо важлива роль у формуванні готовності до використання інноваційних технологій навчання англійської мови належить педагогічній практиці студентів. Головною метою педагогічної практики є узагальнення та поглиблення фахових знань, умінь, навичок майбутніх педагогів, а також їх підготовка до виконання всього спектру професійних функцій.

Саме педагогічна практика, за умови цілеспрямованого включення у її зміст задач пов'язаних з реалізацією інноваційних технологій навчання англійської мови учнів/дошкільників, оптимізує розвиток кожного з попередньо визначених компонентів досліджуваної готовності, оскільки:

- дозволяє стимулювати інтерес студентів до проблеми використання інноваційних технологій навчання англійської мови, спрямувати їх на творчий педагогічний пошук шляхів реалізації зазначених технологій у процесі формування основ англомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників (цілемотиваційний компонент);

- сприяє розвитку педагогічного мислення, професійних якостей та здібностей майбутніх вихователів та вчителів, необхідних для ефективного використання технологій на уроках/заняттях англійської мови (особистісний компонент);

- поглиблює та практично орієнтує знання студентів з проблеми реалізації інноваційних технологій навчання та створює умови для інтеграції цих знань із загальнокультурними, психолого-педагогічними, предметно-методичними знаннями майбутніх педагогів (когнітивний компонент);

- оптимізує формування умінь та навичок реалізації інноваційних технологій у процесі організації іншомовного навчання учнів/дошкільників (операційно-діяльнісний компонент);

- дозволяє студентам об'єктивно оцінити власний рівень розвитку готовності до використання інноваційних технологій навчання англійської мови та визначити напрями, які потребують удосконалення та корекції (оцінно-рефлексивний компонент).

Отже, на основі викладеного, нами інтегровано до загальної програми організації педагогічної практики студентів низку завдань, пов'язаних з використанням інноваційних технологій навчання англійської мови. До програми виробничої педагогічної практики студентів нами було включено такі завдання:

1. Ознайомитися з діяльністю методичного об'єднання вчителів/керівників гуртків англійської мови у напрямі реалізації інноваційних технологій навчання учнів/дошкільників. Охарактеризувати зміст роботи, яка проводиться педагогами у цій сфері.

2. Ознайомитися з технологіями навчання, які використовуються вчителями/керівниками гуртка в процесі формування англомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників. Визначити найбільш популярні технології навчання, які використовуються вчителями з метою оптимізації формування складових англомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи/дошкільників.

3. Охарактеризувати рівень підготовки вчителів навчального закладу до впровадження інноваційних технологій у процес організації навчання англійської мови учнів/дошкільників.

4. Відвідати заняття декількох педагогів з метою цілеспрямованого аналізу змісту уроків/занять з позицій реалізації інноваційних технологій навчання англійської мови.

5. Зібрати попередню інформацію про конкретну групу учнів/дошкільників, в якій планується проводитися практика.

6. Провести комплексну психолого-педагогічну діагностику учнівського контингенту даної групи.

7. Вивчити необхідну документацію з метою виявлення загального рівня володіння іншомовними навичками та мовленнєвими вміннями учнями/дошкільниками.

8. На основі спостережень за роботою учнів/дошкільників на заняттях англійської мови, з'ясувати рівень їх навченості, рівень сформованості іншомовних мовних навичок та мовленнєвих вмінь.

9. Проаналізувати отримані дані, обрати найбільш доцільні інноваційні технології навчання для конкретної групи, обґрунтувати свій вибір.

10. Спланувати та провести уроки/заняття англійської мови з використанням елементів інноваційних технологій навчання.

11. Здійснити аналіз ефективності проведених уроків/занять, співставляючи результати попередньої діагностики з результатами діагностики після завершення тематичного циклу уроків/занять. Виробити необхідні методичні висновки.

Слід зазначити, що на допомогу студентам нами було розроблено спеціальні пам'ятки стосовно специфіки імплементації окремих технологій у навчальний процес ЗДО/початкової школи.

На підсумковій конференції з педагогічної практики було проведено методичну олімпіаду, яка демонструвала результати самостійної роботи

студентів щодо реалізації інноваційних технологій навчання. Олімпіада складалася з трьох турів.

На першому турі олімпіади студентам пропонувалися ситуації, які актуалізують потребу використання інноваційних технологій навчання англійської мови та надавалась можливість запропонувати шляхи рішення таких ситуацій.

На другому турі олімпіади студентам пропонувалися відеофрагменти уроків/занять з використанням інноваційних технологій навчання та надавалась можливість їх прокоментувати.

Третій тур олімпіади передбачав презентацію та захист методичних досьє студентів-практикантів, зібраних під час педагогічної практики. Такі досьє включали загальний опис та обґрунтування ефективності конкретних видів інноваційних технологій навчання, зразки вправ та завдань, які використовувалися, конспекти уроків/занять з елементами реалізації різних технологій.

На третьому етапі технології підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання нами було також задіяно ресурс науково-дослідницької роботи студентів.

Окремо слід наголосити на використанні студентами технології «Дослідження дії. (Action Research), яка широко використовується в ряді країн Європи. Сутність технології полягає у тому, що дослідження реалізується звичайними педагогами, які стикаються з певними проблемами у професійній діяльності, або налаштовані на покращення результатів власної професійної діяльності. Головними рисами такого дослідження є відсутність формалізації проведення та циклічність, тобто, педагоги мають проводити дослідження систематично, враховуючи реальні професійні проблеми, зміни у програмах та вимогах щодо проведення занять, враховуючи нові освітні тенденції. Стандартна схема такого дослідження включає:

- 1) Ідентифікація проблеми.
- 2) Збір інформації по проблемі.
- 3) Аналіз власних занять, аналіз занять колегами з метою конкретизації проблеми. Сфокусоване спостереження за учнями та власною викладацькою діяльністю під час уроків.
- 4) Розробка індивідуально прийняттого плану рішення проблеми з використанням різноманітних ресурсів.
- 5) Впровадження плану у професійну діяльність.
- 6) Оцінка результатів нововведень.
- 7) Внесення змін та необхідної корекції у власну діяльність.

8) У разі ефективного рішення професійної проблеми написання статті або методичних рекомендацій з метою поширення досвіду рішення проблеми серед колег.

9) Визначення наступної проблеми та повторення дослідницького процесу¹⁰⁴.

Ресурс цієї технології нами було використано під час проходження студентами педагогічної практики. Студенти самі визначали проблему в контексті розвитку основ англomовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників, конкретизували її, запрошуючи на уроки/заняття інших студентів та педагогів, шукали рішення проблеми, використовуючи інноваційні технології навчання англійської мови, як окремі так і в комплексі, складали план дій щодо впровадження технологій та перевіряли їх ефективність шляхом використання різноманітних діагностичних засобів, створювали рекомендації щодо вирішення конкретних методичних проблем. Результати таких досліджень студенти представляли на заключній конференції з педагогічної практики у вигляді доповідей-презентацій. Найкращі дослідження та, відповідно, методичні рекомендації щодо вирішення нагальних питань ранньої іншомовної освіти, за умови наукового консультування з боку викладачів, систематично включались у вигляді тез доповідей на студентських науково-практичних інтернет-конференціях, що проводились кафедрою англійської мови з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті.

Слід зазначити, що більшість студентів груп, які обрали для вивчення дисципліну, зазначену попередньо, брали участь у роботі проблемної групи, виявили особливу активність під час проходження педагогічної практики також обрали теми курсових досліджень у контексті використання інноваційних технологій навчання на ранньому етапі. Зауважимо, що дослідницька робота студентів є потужним фактором оптимізації формування у майбутніх учителів готовності до використання інноваційних технологій навчання, оскільки передбачає системний аналіз наукової літератури по проблемі (педагогічної, психологічної, методичної), що дозволяє суттєво поповнити ресурсний фонд знань майбутніх педагогів стосовно реалізації інноваційних технологій навчання, закріпити та розвинути окремі уміння, надати простір для творчості та самовиявлення студентів, спрямувати їх на пошук удосконалення у цьому напрямі. Тематика курсових в узагальненому вигляді відобразила зміст дисципліни, зазначеної на

¹⁰⁴ Lesha Jonida Action Research in Education. European Scientific Journal. 2014. Vol. 10. P. 379-386.

другому етапі підготовки. На вибір студентам пропонувався широкий перелік тем. Предметом дослідження таких робіт були шляхи удосконалення, інтенсифікації навчання іноземної мови, формування складових іншомовної комунікативної компетентності учнів/дошкільників у контексті реалізації інноваційних технологій навчання на ранньому етапі.

Експериментальною базою для перевірки ефективності методик та технологій, створених студентами у процесі проведення курсових досліджень, були спеціалізовані школи та ЗДО міста Житомира.

Результатом написання курсових досліджень стали також студентські наукові статті, опубліковані у збірнику студентських та аспірантських робіт «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя засобом інноваційних технологій».

ВИСНОВКИ

Перевірка ефективності запропонованої технології підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій навчання англійської мови на ранньому етапі відбувалась в процесі організації їх професійного навчання в інституті педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка, яка підтвердила її доцільність

Зокрема, у результаті проведення експерименту виявлено, що застосування запропонованої технології сприяє:

- значному підвищенню рівня сформованості мотивів майбутніх педагогів до використання інноваційних технологій навчання;
- підвищенню рівня сформованості знань, умінь та навичок студентів, необхідних для успішного використання інноваційних технологій у процесі формування основ англійської комунікативної компетентності учнів/дошкільників;
- розвитку особистісних якостей студентів, важливих для творчого використання інноваційних технологій у майбутній професійній діяльності.

Таким чином, ефективність та дієвість запропонованої технології свідчить про доцільність її впровадження в процес професійної підготовки майбутніх вихователів та вчителів початкової школи.

РОЗДІЛ III. ПІДГОТОВКА ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ

ВСТУП

У 20 роках ХХІ століття продовжується цифровізація суспільства, реформування освіти, з'являються нові форми навчання і перевага надається технологіям дистанційного та змішаного навчання. В основі всіх цифрових трансформацій – цифрові тренди – робототехніка, штучний інтелект, самокеровані машини, 3D друк, блокчейн та криптовалюта тощо. Сучасні цифрові тренди вимагають цифровізації суспільства України, що у свою чергу відбувається на основі нормативних документів.

3 березня 2021 року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням схвалив концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року та затвердив план заходів її реалізації¹⁰⁵.

Реалізація Концепції дозволить майбутнім вчителям іноземної мови підвищити конкурентоспроможність на ринку праці, надасть можливості для безперервного навчання, подарує комфорт проживання в цифровій країні, підвищить рівень доступності до державних послуг, зменшить ризики небезпек під час користування Інтернетом.

Рамку цифрових компетентностей для громадян України було створено на основі європейської концептуально-еталонної моделі Рамки цифрових компетентностей для громадян ЄС (DigComp 2.1), яку було адаптовано до українських реалій. У рамці цифрових компетентностей для громадян України рівні володіння компетентностями (*базовий, середній* та *високий*) умовно розбито за сукупностями сфер компетентностей:

- 1) основи комп'ютерної грамотності;
- 2) інформаційна грамотність, вміння працювати з даними;
- 3) створення цифрового контенту;
- 4) комунікація та взаємодія у цифровому суспільстві;

¹⁰⁵ Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text> (дата звернення: 13.02.2023).

- 5) безпека у цифровому середовищі;
- 5) розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя.

Рамка цифрової компетентності вчителя DigCompEdu орієнтована на вчителів та викладачів усіх рівнів освіти від дитячого садка до вищої та післядипломної освіти, загальної та професійної, навчання осіб з особливими потребами та у неформальних навчальних контекстах. Ця рамка визначає 6 основних областей у 22 складниках, у яких вражається компетентність вчителя (рис.1)¹⁰⁶.

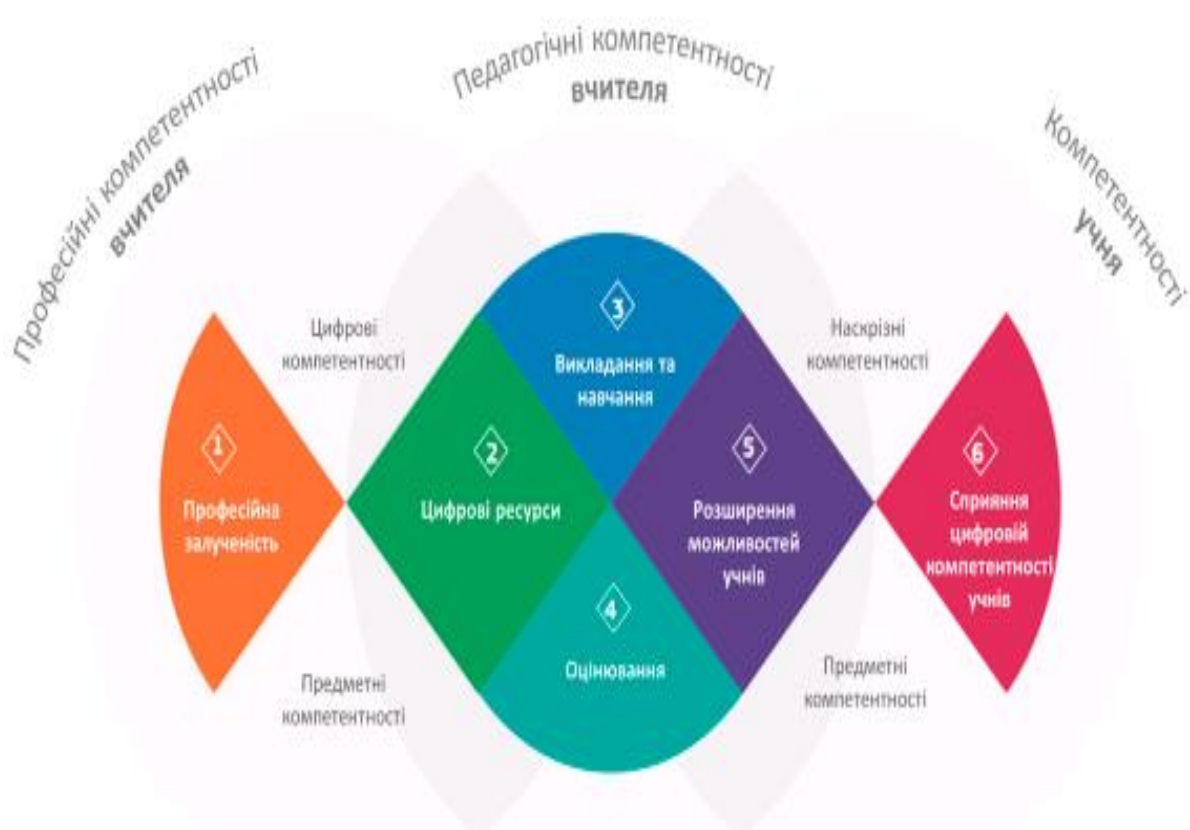

Рис.1. Розглянемо області цифрової компетентності вчителя детальніше та представимо їх у вигляді таблиці (табл. 1):

¹⁰⁶ Caena F., Redecker C. Aligning teacher competence frameworks to 21st century challenges: The case for the European Digital Competence Framework for Educators (Digcompedu). *European Journal of Education*. 2019. Vol. 54, no. 3. P. 356–369. URL: <https://doi.org/10.1111/ejed.12345> (date of access: 13.02.2023).

Модель цифрової компетентності вчителя

<i>Області цифрової компетентності вчителя</i>	<i>Назва області цифрової компетентності вчителя</i>	<i>Використання</i>
Область 1.	Професійна залученість (діяльність)	Використання цифрових технологій у комунікації з учнями, педагогами для спілкування, співпраці та професійного розвитку. Вміння організувати дистанційне та змішане навчання.
Область 2.	Цифрові ресурси	Використання цифрових технологій для пошуку, створення та поширення цифрових ресурсів за базовими критеріями.
Область 3.	Навчання та викладання	Керування та організація використання цифрових технологій у викладанні та навчанні.
Область 4.	Оцінювання	Використання цифрових технологій та стратегій для вдосконалення оцінювання.
Область 5.	Розширення можливостей учнів	Використання цифрових технологій для вдосконалення інклюзії, персоналізації, диференціації та активного залучення учнів.
Область 6.	Сприяння цифровій компетентності учнів	Забезпечення можливостей креативного та відповідального використання цифрових технологій для роботи з інформацією, комунікації, створення контенту, добробуту та розв'язування проблем. Інформаційна та медіа грамотність , відповідальне використання та вирішення проблем за допомогою цифрових технологій та сервісів.

Області цифрової компетентності вчителя та їх складники взаємно пов'язані, як зображено на схемі (рис.2)¹⁰⁷:

Рис.2. Області цифрової компетентності вчителя та їх складники

В ХХІ столітті, людина будь-якого покоління оточена потужною цілодобовою інформацією, яка поступає з різних медіаджерел: книжок, радіо, музичних записів, телебачення, кінематографу, періодичної преси, Інтернету, інтернет-медіа, відео- та комп'ютерних ігор, білбордів та інших типів реклами, а також постерів та флаєрів. Різноманітна медіаінформація накладає відбиток на людину, формує світоглядні орієнтири та точку зору, сприяє становленню його життєвої позиції, зумовлює його вибір і здатність користуватися фундаментальними свободами та реалізовувати право на самовизначення і розвиток.

Сучасна людина звикла до сприйняття величезних потоків інформації, має певний досвід орієнтування в них, проте, незважаючи на відносну простоту і доступність інформації, якою людина, на перший погляд, досить легко оперує, вона водночас, сама того не помічаючи, стає об'єктом впливу інформаційного середовища. Функцію підготовки

¹⁰⁷ Інформатика. Я роблю це так. I do it my way URL: <https://oksanapasichnyk.wordpress.com/2018/04/07/%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F-digcompedu/> (дата звернення: 13.02.2023).

людей до життя в інформаційному середовищі покладено на медіаосвіту, яка має привести до формування медіаграмотного суспільства.

Починаючи з 60-х років ХХ століття ЮНЕСКО активно підтримує і просуває у всьому світі концепцію медіаосвіти, яка розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації з ціллю формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних можливостей критичного мислення, уміння повноцінного сприйняття, інтерпретації аналізу і оцінки медіа текстів, навчання різним формам самовираження за допомогою медіатехніки.

Ми погоджуємось з думкою, що основне завдання медіаосвіти: "підготувати нове покоління до життя у сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різної інформації, навчити людину розуміти її, осмислювати наслідки її впливу, оволодівати засобами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів".

За допомогою медіаосвіти, особистість здобуває інформаційну свободу – право одержувати інформацію, необхідну для життя, розвитку й професійної діяльності, висловлювати свої погляди з приводу тих або інших явищ і подій, передавати інформацію іншим людям¹⁰⁸.

Для кожної людини, а для педагога насамперед, стає необхідним знання базових понять і сутності медіаграмотності. Тому важливо те, що ми розуміємо під терміном медіа.

¹⁰⁸ Шабунова А. О. Вплив медіаосвіти на формування особистості в умовах інформаційного суспільства // Вісник національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України "Київський політехнічний інститут". К. : Політехніка, 2009. № 2 (26) / 2009. С. 153-157.

3.1. АНАЛІЗ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Терміном «медіа» (від лат. «mediuni» – засіб, посередник) позначають у комунікативістиці засоби зв'язку і передачі інформації різних типів від найдавніших (мова жестів, малюнки в печерах та ін.) до найсучасніших.

Термін «медіа» (media) одним з перших почав використовувати М.Маклюен, застосовуючи його в контексті досліджень для позначення різних засобів комунікації.

На сьогоднішній день особливо інтенсивно йде процес формування глобального мислення, учасниками якого є медіа. Медіа змінюються разом з трансформаціями, що відбуваються в навколишньому комунікативному та культурному середовищі і тому невіддільні від таких понять, як «демасифікація», «кліп-культура», «віртуальна реальність». Роль медіа в суспільстві, а також їх вплив, ростуть швидкими темпами, будучи комплексним засобом освоєння людиною навколишнього середовища в його мистецьких, культурологічних, соціальних, інтелектуальних та психологічних аспектах.

Завдяки прискоренню інформаційних потоків точок перетину різних культурних напрямів стає значно більше, ніж було ще півстоліття тому. Історія показує, що прогрес у культурі і техніці зазвичай починається там, де перетинаються різні культурні течії. У сучасному суспільстві це можна спостерігати значно частіше. У світі розвивається безліч субкультур.

Одним з найважливіших «місць зустрічі» для культур і суспільств стала Всесвітня мережа Інтернет як максимально децентралізоване і мультикультурне технологічне середовище. Комп'ютери та Інтернет значно полегшили процес переходу від ідей до кінцевого продукту.

Процес технологізації творчості вплинув і на відносини між читачем / глядачем / слухачем та ЗМІ. Розвиток їх взаємодії йде за трьома напрямками: під потреби користувача настраюються персоналізовані ЗМІ; медіа беруть на себе роль креативних інструментів та мереж; соціально активні користувачі створюють необхідні їм медіа самостійно.

В особливу категорію для позначення феномена масової культури виділяються мас-медіа. Виникнення мас-медіа створило об'єктивні передумови для перетворення інформації у продукт, наділений трьома

основними функціями: розважальною, інформаційною та просвітницькою¹⁰⁹.

Сучасні ЗМІ надають своїй аудиторії не тільки можливості вибору інформаційних матеріалів, що її цікавлять, і споживання їх у зручний час, а й підтримують дискусійні форуми, де читачі публічно обговорюють матеріали видання і вступають в полеміку з журналістами, а також у тій чи іншій формі беруть участь у підготовці медіатекстів. Контент таких медіа максимально інтерактивний: читач, по-перше, хоче відреагувати на нього, висловити свою думку і навіть виділити його в самостійний медіатекст, а по-друге, має можливість зробити це швидко і просто.

Електронний словник Wikipedia визначає «нові ЗМІ» або «нові медіа» (англ. New media) як термін, який в кінці минулого століття стали застосовувати для інтерактивних електронних видань і нових форм комунікації виробників контенту зі споживачами для позначення відмінностей від традиційних медіа, таких як газети, тобто цим терміном позначають процес розвитку цифрових, мережевих технологій і комунікацій¹¹⁰.

Медіа перебувають у тісному контакті з дітьми та молоддю, що швидше, ніж інші соціально-демографічні групи та сегменти суспільства, реагують на сучасні технологічні можливості комунікації, швидко адаптуючись до нових цифрових умов. Різноманіття джерел інформації впливає на формування і коригування їхніх уявлень про світ, цінностей та інтересів, моральних якостей і естетичних поглядів, ставлення до подій, що відбуваються навколо, генерування так званого «критичного мислення».

Медіа потужно й різноманітно впливають на освіту учасників освітнього процесу, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання, стають засобом дистанційної і джерелом неформальної освіти. А отже породжують нові проблеми в освіті, пов'язані з розвитком самостійного, критичного мислення, що передбачає вміння аналізувати і оцінювати медіаінформацію, протистояти її можливому маніпулятивному впливові¹¹¹.

¹⁰⁹ Миттельбах Р. Новые медиа – миф или реальность? Практические примеры интеграции традицион-ных и новых медиа [Електронний ресурс]: портал з медіа та реклами / Рейнер Миттельбах, Дитмар Шантин. 2006. URL: <http://www.media-online.ru/index.php3?id=46186>.

¹¹⁰ Нові медіа. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0 (дата звернення: 13.02.2023).

¹¹¹ Медіаосвіта на заняттях з математики. Навчальне видання / за редакцією О.В.Волошенко, В.Ф. Іванова. Київ : АУП, ЦВП, 2021. 37 с.

Для того щоб стати медіаграмотним сучасній людині необхідно:

1. Розуміння: дедалі більшого впливу медіа на суспільство; як побудовані масмедіа; як медіа забарвлюють реальність.
2. Використання: програмного забезпечення, додатків, обладнання; орієнтування в медіасередовищі.
3. Взаємодія з іншими через медіа: пошук і опрацювання інформації, створення власного контенту, участь у соціальних групах.
4. Ефективне використання медіа: рефлексія щодо власного використання; досягнення цілей за допомогою медіа.

Під час професійної підготовки у ВНЗ майбутні вчителі іноземної мови повинні отримати набір знань, умінь та навичок роботи із періодичною пресою професійно; виділяти та аналізувати відповідні програми телебачення, глобальні інформаційні мережі, вміти користуватися основними сайтами мережі Інтернет, вести осмислений пошук необхідної інформації та аналізувати її. Все це дає принципово нові можливості для пізнавальної та творчої самореалізації вчителя.

Ми вважаємо, що для розвитку навичок медіаграмотності недостатньо використовувати медіа як засіб наочності, перевірки знань чи методичне обладнання, для цього необхідно:

- 1) навчання масовокомунікаційної діяльності (створення масмедійних продуктів – періодичних видань, фільмів, кліпів, радіопередач тощо) на курсах і в гуртках;
- 2) безпосереднє використання продукції галузевих ЗМІ для підвищення фахового рівня;
- 3) опосередковане використання продукції ЗМІ у навчальному процесі з метою поліпшення професійних знань (з мови);
- 4) використання ЗМІ як засобу відпочинку або задоволення своїх потреб¹¹².

Медіаосвіта має стати одним з головних чинників забезпечення відкритості освіти до сучасних швидкозмінних знань і наближення її змісту до потреб повсякденного життя людини. Не втрачають значення і

¹¹² Школа критичного мислення від четвертого брата. Інтерактивний онлайн курс. URL: <https://uchoose.info/vchytysya/> (дата звернення: 13.02.2023).

традиційні завдання медіаосвіти, які полягають у запобіганні вразливості людини до медіаманіпуляцій і медіанасильства, втечі від реальності, у профілактиці поширення медіазалежностей. Перед педагогами постає завдання забезпечити учнів необхідним методологічним інструментом для самостійного, критичного аналізу (медійної) інформації. Навчити молоде покоління аналізувати медіатексти, мати уявлення про механізми їх впливу і наслідки для глядачів, читачів і слухачів.

3.2. МЕДІАОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Медіаосвітні технології, які виокремилися в окрему частину педагогіки – медіадидактику, розробляють теорію медіаосвіти й навчання, науково обґрунтовують зміст медіаосвіти, вивчають закономірності, принципи, методи й організаційні форми навчання із залученням медіапродуктів та опирається на мас-медіа, втілюють принципи гуманізації освіти, сприяють підвищенню інтелектуального, культурного, духовного, морального рівня майбутнього фахівця.

Ми вважаємо, що саме медіаосвітні технології будуть ефективними під час безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мови, адже вчитель іноземної мови, який як ніхто з інших вчителів, має доступ до автентичних медіаматеріалів, а значить грамотно і вміло зможе скористатися цією можливістю для пошуку та одержання знань, необхідної інформації, її зберігання та передачі і саме головне зможе вільно орієнтуватися в новому інформаційному просторі. Крім того медіаосвітні технології дозволяють вчителям іноземної мови стати активними членами суспільства, озброюють їх необхідними знаннями, формують світогляд і розвивають творчі здібності.

Проблему застосування медіаосвітніх технологій у навчально-виховному процесі досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці. Зокрема, естетичне виховання молоді засобами кіномистецтва (О.В. Федоров), розвиток та функціонування медіапедагогіки, медіадидактики та медіавиховання (Г.В. Онкович), формування критичного відношення до отриманої з різних джерел негативної інформації (Б.В. Потятиник), розвитку мас-медійних навчальних технологій у середніх закладах освіти США (С.П. Шумаєва), педагогічні умови застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів (Ю.М. Козаков) та інші.

Ми вважаємо, що головною перевагою медіаосвітніх технологій порівняно з традиційними є в тому, що вони:

- дозволяють дистанційно керувати процесом навчання іноземним мовам, в умовах експоненційного розвитку інформаційного простору, забезпечуючи коадаптації медіа та освітнього просторів в педагогічному процесі з метою «усунення» географічних і часових перепон для іншомовного опосередкованого спілкування в умовах безмежності, багатомовності та полікультурності;

- забезпечують навчання необхідним навчальним інструментарієм, інформацією та комунікацією, стимулюючи його високу особистісну включеність у діяльність самонавчання;
- спрямовані на співрозвиток іншомовної комунікативної компетенції та навичок критичного сприйняття інформації та і, як результат, сприяють формуванню медійної грамотності учня¹¹³.

Ефективність використання медіаосвітніх технологій була перевірена на заняттях «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Методика навчання англійської мови», «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», «Практика англійської мови», «Практика усного і писемного мовлення» у ННІ педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Наш досвід роботи у ЗВО показав, що комплексне використання розроблених нами медіаосвітніх технологій мотивує майбутніх вчителів до опанування своєї професії, дає їм можливість глибоко і всесторонньо сформуванати вміння і навички, яких не вистачає, вчить раціонально використовувати засоби медіаосвіти у своїй професійній діяльності, критично ставитися до отриманої інформації, вміти аналізувати та розпізнавати медіатексти, ознайомитися з новими тенденціями та підходами у викладанні свого предмета, удосконалити знання педагогічного розвитку особистості, активізувати та мотивувати студентську навчально-пізнавальну діяльність.

З 15.11.2021 по 24.11.2021 року у рамках програми для тренерів з медіаграмотності «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» за підтримки IREX in Ukraine та Фільтр. Національний проєкт з медіаграмотності ми провели серію онлайн заходів для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» – група 11Бд-Дошк та «Початкова освіта» – групи 14Бд-Почат, 32 Бд-Почат, 42Бд-Почат.

Методологія IREX передбачає **інтеграцію інфомедійної грамотності** в навчальні програми шкільних предметів із метою набуття українськими школярами навичок критичного сприйняття інформації й усвідомлення ними цінності високоякісної інформації в контексті шкільної освіти.

¹¹³ Іць С.В. Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови: Навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2013. 106 с.

3.3. ІНСТРУМЕНТИ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Пропоновані вправи інтегруються в дисципліни з Іноземної мови за професійним спрямуванням, основи професійної комунікації іноземною мовою, практика англійської мови і подаються викладачем у доповнення до основного програмового матеріалу.

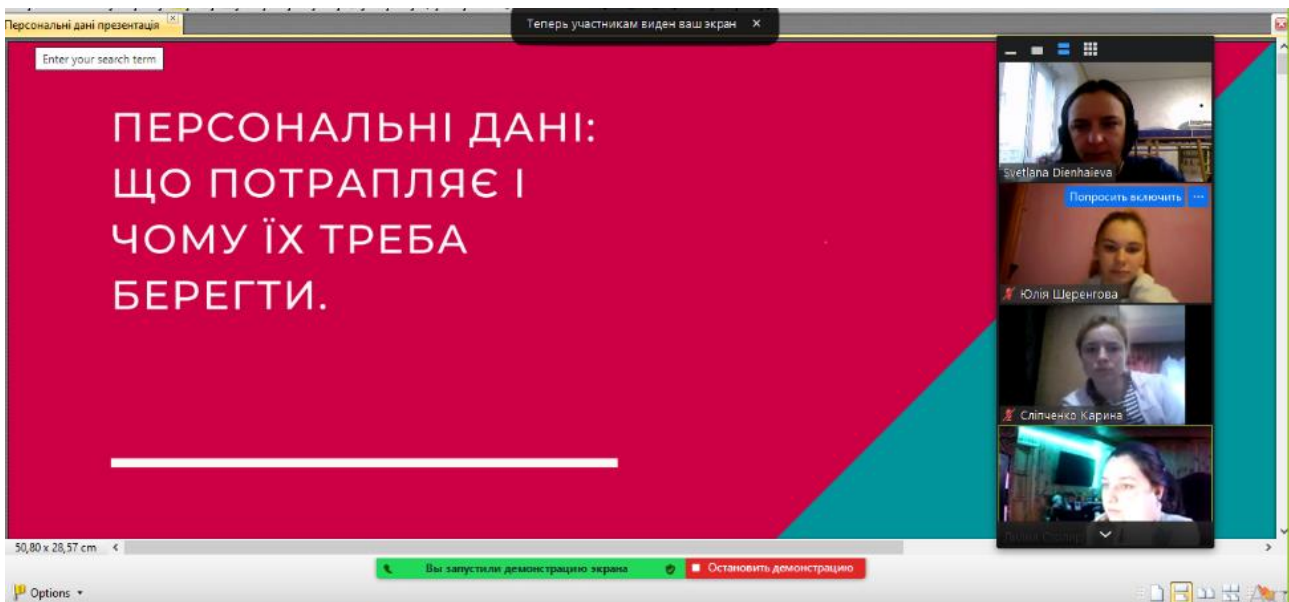
Для розвитку навичок інфо-медійної грамотності студенти 1-4 курсів Інституту Педагогіки Житомирського державного університету Івана Франка ознайомилися з наступними темами, під час вивчення яких, ми запропонували використання медіатехнології та медіаігри.

Завдання 1. "Персональні дані: що потрапляє і чому їх потрібно берегти", спрямоване на дослідження попереднього досвіду студентів, щодо обізнаності стосовно персональних даних.

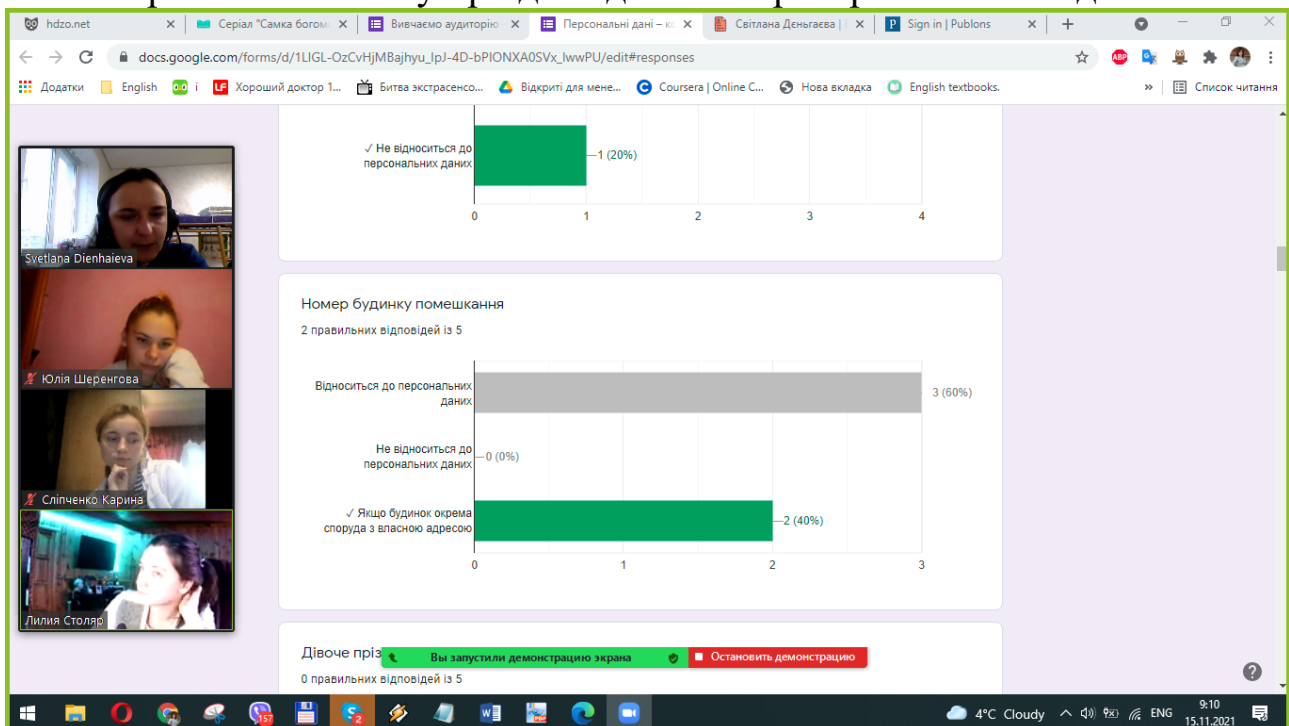
Час виконання: 20 хвилин.

Хід виконання: Студентам пропонується:

- визначити що таке персональні дані, відкриті та закриті бази даних;
- пройти опитування (тестування), де визначити чи фотографія, поштовий індекс, область, місто, вулиця проживання, номер будинку помешкання, дівоче прізвище матері, дата і рік народження, вік, знак зодіаку, домашній і робочий телефон, електронна пошта, вебсайт місця роботи, браузер, яким користуємось для входу в інтернет, домашня IP-адреса, MAC-адреса пристрою, номер банківської картки, дата завершення дії банківської картки, місце роботи, зріст, вага, група крові, колір волосся, улюблений вид спорту, улюблений колір, геолокація перебування, пароль електронної скриньки, резюме для працевлаштування, марка персонального автомобіля, реєстраційний номер власного автомобіля, номер паспорту / ідентифікаційний номер, освіта, диплом про кваліфікацію / спеціальність відноситься до персональних даних чи ні.;

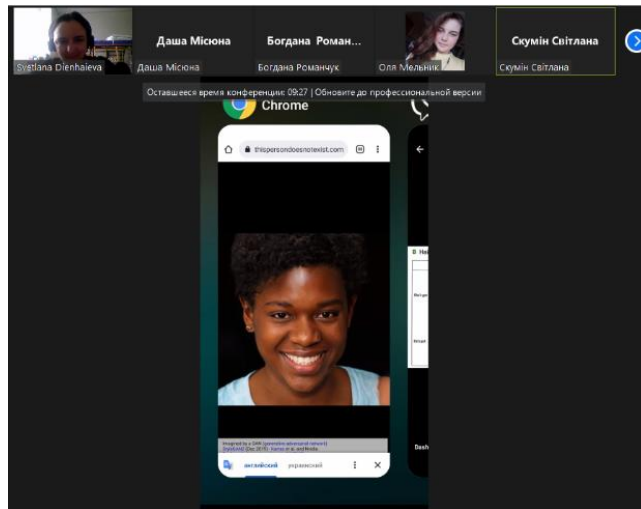
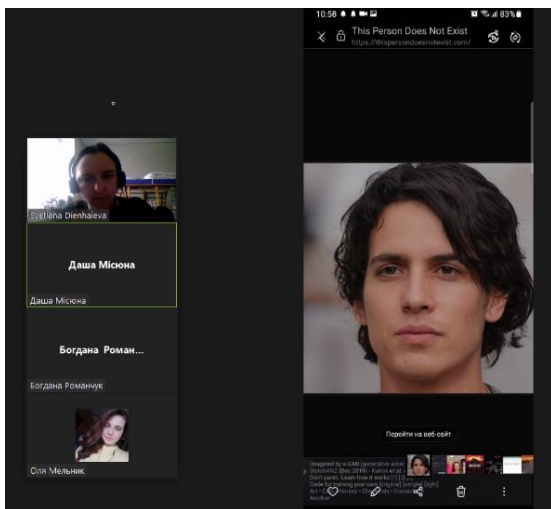

- утворити пари та обговорити результати тестування.
- розповісти класу про досвід своїх партнерів по взаємодії.

Для того, аби захистити свої персональні дані, студенти навчилися працювати з сервісом для генерації фальшивої персональної фотографії <https://thispersondoesnotexist.com/> та сервісом для генерації фальшивих персональних даних <https://uk.namefake.com/>

Набуті знання студенти першого курсу застосували на заняттях «Іноземна мова за професійним спрямуванням», під час вивчення теми «Meeting People» («Знайомство»). Студенти згенерували, представили і описали людей.

Очікувані результати: у результаті проведення вправи «Персональні дані: що потрапляє і чому їх потрібно берегти» студенти вчаться визначати що є і що не є персональними даними, працювати самостійно, комунікувати між собою, знаходити правильні рішення, критично мислити.

Спосіб контролю: фронтальний з боку викладача та взаємоконтроль з боку партнерів по взаємодії.

Завдання 2. «Маніпуляції у медіа. Види медіа. Види маніпуляцій», спрямоване на дослідження попереднього досвіду студентів, щодо обізнаності стосовно маніпуляцій у медіа.

Час виконання: 20 хвилин.

Хід виконання: У рамках вивчення теми студентам пропонується:

- визначити чим відрізняється стереотип від дискримінації;
- навчитися розпізнавати фотофейки за ознаками на фото: непропорційні елементи, «приклеєні або «вирізані» об'єкти». дивні деталі: невідповідність погоди, одягу, номерів авто, назви вулиць, магазинів, положення тіней, відзеркадження; неприродні кольорові форми;
- застосовувати онлайн інструменти перевірки фото: Google Images <https://www.google.com/imghp?hl=en>, Image Edited <http://imageedited.com/>, Tineye <https://tineye.com/>, Whostolemypictures (для Firefox) <https://addons.mozilla.org/uk/firefox/addon/who-stole-my-pictures/>, Fotoforensics <http://fotoforensics.com/>.

Набуті знання студенти третього курсу застосували на заняттях курсу «Методика навчання іноземної мови в початкових класах» після педагогічної практики.

Очікувані результати: у результаті проведення вправи «Маніпуляції у медіа. Види медіа. Види маніпуляцій», студенти вчаться працювати самостійно, помічати маніпуляційні тексти, комунікувати між собою, знаходити правильні рішення, розрізняти правдивість інформації, критично мислити.

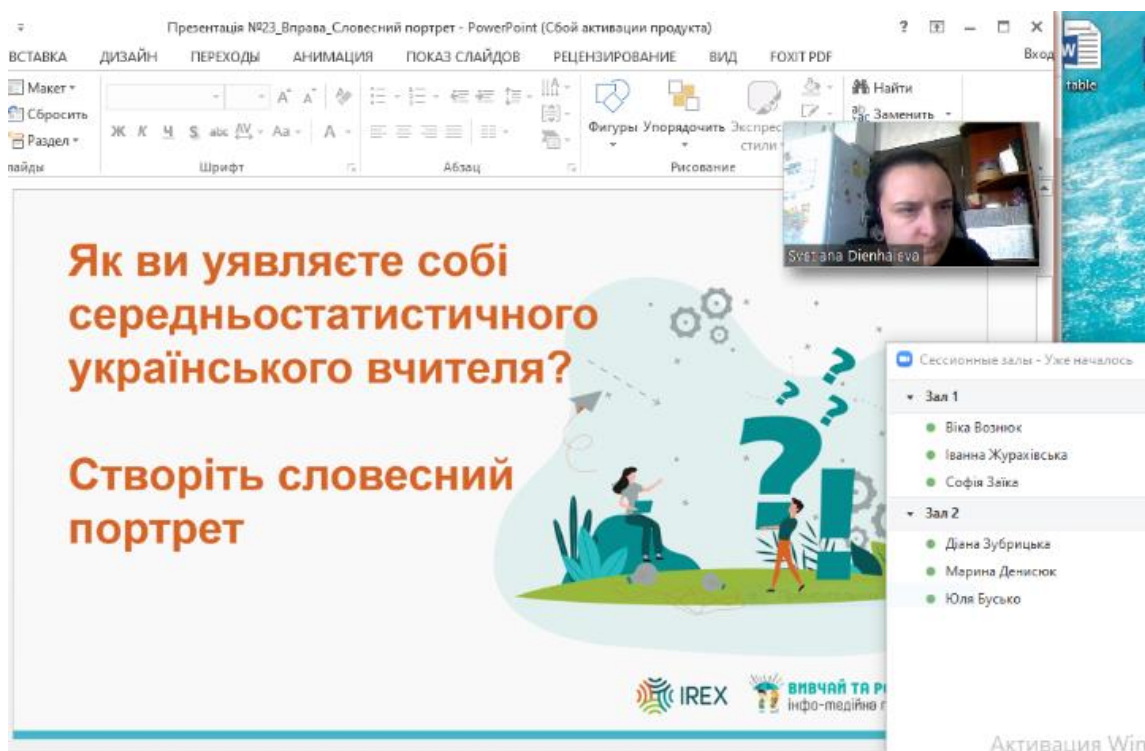
Спосіб контролю: фронтальний з боку викладача та взаємоконтроль з боку партнерів по взаємодії.

Завдання 3. «Словесний портрет», спрямоване на дослідження попереднього досвіду студентів, щодо стереотипів і дискримінації у медіа та у повсякденному житті.

Час виконання: 20 хвилин.

Хід виконання: У рамках вивчення теми студентам пропонується:

- описати як вони уявляють собі середньостатистичного українського вчителя.

The screenshot shows a Zoom meeting interface. The main window displays a PowerPoint slide with the following text in orange: "Як ви уявляєте собі середньостатистичного українського вчителя?" and "Створіть словесний портрет". Below the text is an illustration of a person sitting on a large question mark. The slide also features logos for IREX and "ВІВЧАЙ ТЯ РІ" (Learn and Grow) with the text "Інфо-медійно". In the top right corner, a video feed shows a participant named "Svetlana Dienhaieva". On the right side, a chat window is visible with the text "Сессииные залы - Уже началось" and a list of participants under "Зал 1" and "Зал 2". The bottom right corner of the screen shows "Активация Wi-Fi".

- створити словесний портрет і порівняли його з результатами дослідження, яке ГС «Освіторія» повела в рамках премії Global Teacher Prize Ukraine, де взяли участь понад 3 тисячі освітян.

Презентація №23_Вправа_Словесний портрет - PowerPoint (Сбой активації продукту)

ЗАЙН ПЕРЕХОДИ АНИМАЦІЯ ПОКАЗ СЛАЙДІВ РЕЦЕНЗИРОВАНИЕ ВИД FOXIT PDF

Шрифт Абзац Рисование

ЯК ВИГЛЯДАЄ УКРАЇНСЬКИЙ ВЧИТЕЛЬ?

типовий наш вчитель — жінка **96%**

в окулярах **41%**

носить чималу сумку або портфель, у який можуть влізти зошити, конспекти та інше **50%**

з короткою зачіскою **64%**

вона заміжня **83%**

обирає діловий стиль одягу **60%**

У дослідженні, яке ГС «Освіторія» провела в рамках премії Global Teacher Prize Ukraine, взяли участь понад тисячі освітян.

IREX ВІВЧАЙ ТА РОЗРІЗНЯЙ: інфо-медійна грамотність Активация Windows

Світлана Дієнхалева
Віка Вознюк
Діана Зубрицька
Іванна Жураховська

Прямокутник

Презентація №23_Вправа_Словесний портрет - PowerPoint (Сбой активації продукту)

ВСТАВКА ДИЗАЙН ПЕРЕХОДИ АНИМАЦІВ ПОКАЗ СЛАЙДІВ РЕЦЕНЗИРОВАНИЕ ВИД FOXIT PDF

Тепер учасники в режимі онлайн

СЕТОВИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКОГО ВЧИТЕЛЯ

85% жінок

56% з короткою зачіскою

7500? середня зарплата вчителів в Україні

81% носять сумку або портфель

63% заміжні

46% носять окуляри

41% носять портфель

34% носять сумку

32% носять сумку

32% носять сумку

27% носять сумку

62% вчителів в Україні працюють в приватних школах

14% вчителів працюють в державних школах

49% вчителів працюють в приватних школах

17% вчителів працюють в державних школах

Портрет українського вчителя: жінка за 40 із зарплатою від 7000 грн

В українського шкільництва - жіноче обличчя.

У країні близько 440 тисяч вчителів. Серед них 85% жінок, 15% чоловіків (за даними МОШ).

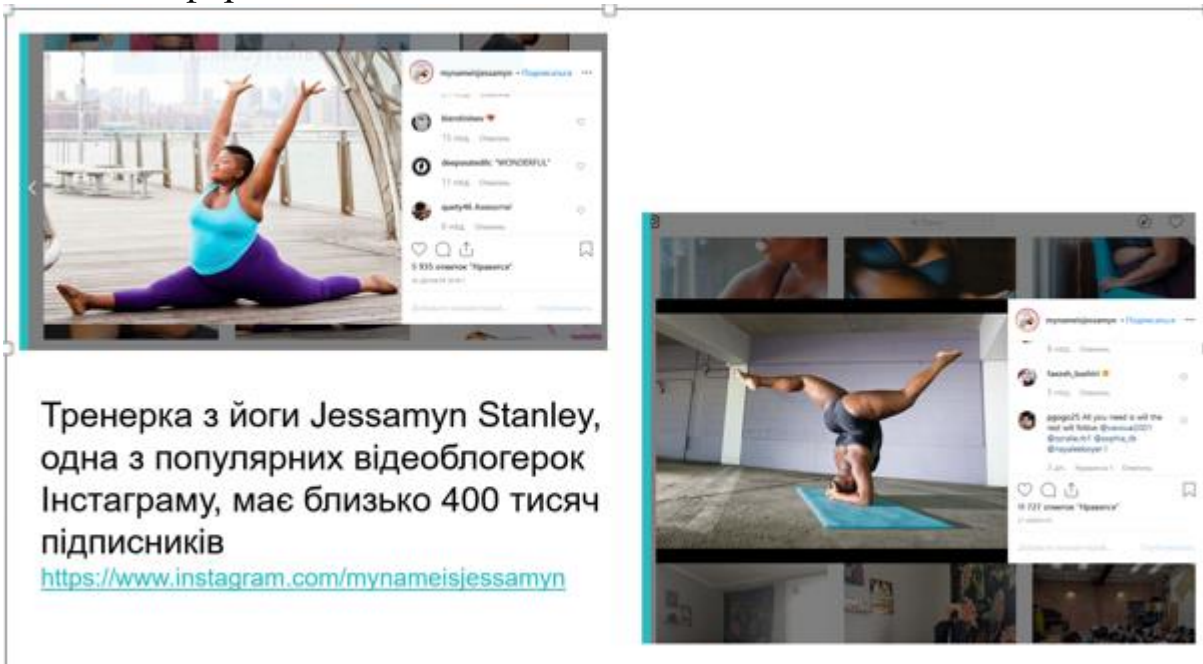
<https://www.eurocvvita.net/proavertalshp/press.php?id=5380>

IREX ВІВЧАЙ ТА РОЗРІЗНЯЙ: інфо-медійна грамотність Активация Windows

Світлана Дієнхалева
Віка Вознюк
Діана Зубрицька
Іванна Жураховська

- створити словесний портрет тренера з йоги, назвавши три ознаки.
- після прослуханих описів, ознайомитися зі сторінкою в Instagram тренерки з йоги Jessammyn Stanley, однієї з

популярних відеоблогерок і порівняти власну інформацію з інформацією на сайті.

Ця вправа дозволила нам глибше зануритись у тему «Стереотипи і дискримінація», що дозволило студентам розібратися у тому, що дискримінація відбувається через стереотипізацію, тобто спочатку ми говоримо про Дегуманізацію, яка переходить у Стереотипне узагальнення, і як результат – ми маємо Дегуманізацію суспільства.

Очікувані результати: у результаті проведення вправи «Словесний портрет» студенти вчаться працювати самостійно, комунікувати між собою, знаходити правильні рішення, розрізняти правдивість інформації, критично мислити.

Спосіб контролю: фронтальний з боку викладача та взаємоконтроль з боку партнерів по взаємодії.

Завдання 4. «Колесо емоцій», спрямоване на дослідження обізнаності студентів у сфері медіа, та які емоції у них викликають сучасні новини, статті, пости з соціальної мережі, тощо. Медіаграмотність допомагає студентам не тільки активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, інтернету, а й допомагає йому/їй краще зрозуміти мову екранних мистецтв. Для формування медіаграмотності студенти ВНЗ повинні отримати набір знань, умінь та навичок роботи із періодичною пресою, виділяти та аналізувати відповідні програми телебачення, глобальні інформаційні мережі, вміти користуватися основними сайтами мережі Інтернет, вести осмислений пошук

необхідної інформації та аналізувати її. Для цього ми запропонували наступну вправу: «Колесо емоцій».

Час виконання: 20 хвилин.

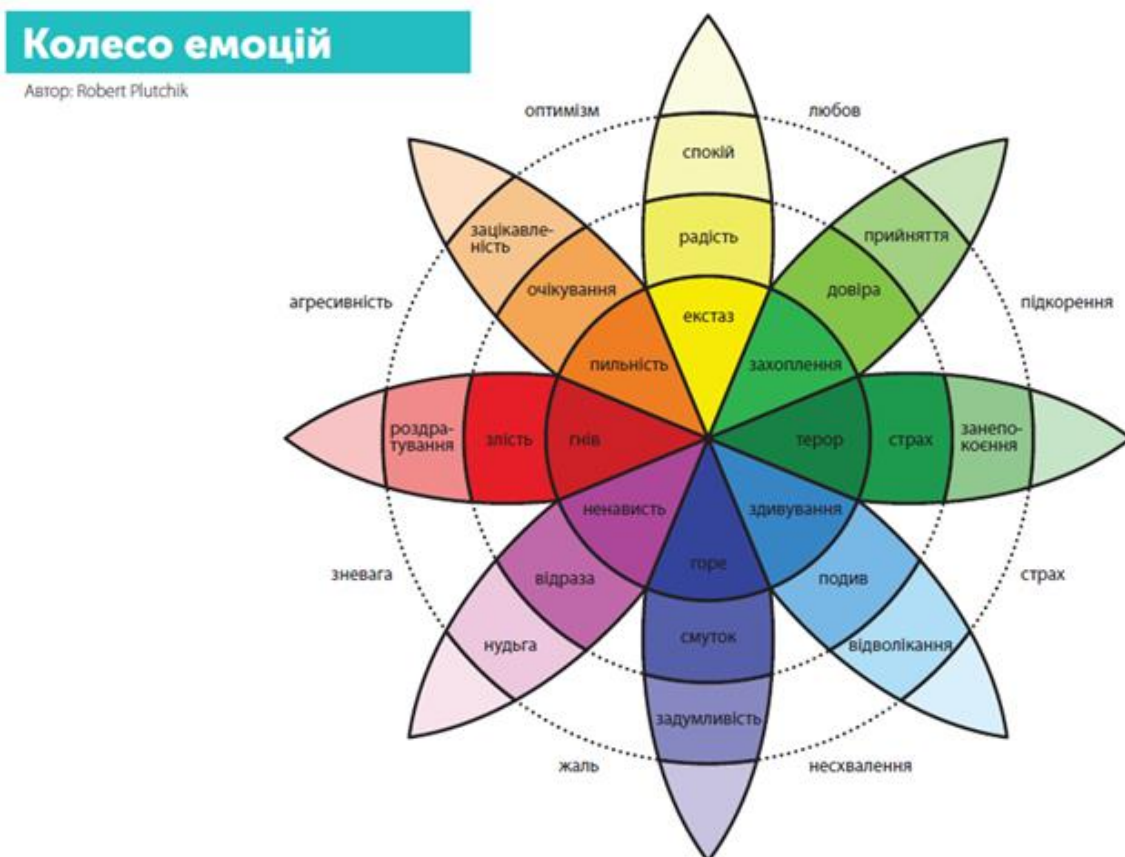
Хід виконання:

У рамках вивчення теми студентам пропонується:

- попрацювати з інформаційними текстами (новина, стаття, пост з соціальної мережі, тощо), а саме вибрати новину і охарактеризувати її відповідно до колеса емоцій (рис. 3);
- озвучити емоції, які виникли після прочитаного матеріалу у групі;
- перевірити інформацію на достовірність, пошукавши її в мережі Інтернет та довести правдивість чи фейковість отриманих текстів;
- перевірити тексти, та по черзі висловитись, пояснюючи як встановили чи спростували правдивість інформації.

Очікувані результати: у результаті проведення вправи «Колесо емоцій», студенти вчаться працювати самостійно, комунікувати між собою, знаходити правильні рішення, розрізняти правдивість інформації, критично мислити (рис.3).

Рис. 3

Спосіб контролю: фронтальний з боку викладача та взаємоконтроль з боку партнерів по взаємодії.

Завдання 5. «Моє медіаполе», спрямоване на дослідження свого особистого медіаполя, формування уявлення про медіапродукти, уміння раціонально розподіляти час на їхнє використання. Виконуючи завдання, студенти знайомитиметься з масмедіа (візуальні, аудіовізуальні, аудіальні, Інтернет) та медіапродуктами (книги, журнали, мультфільми, ток-шоу, фільми, аудіокниги, комп'ютерні ігри, соціальні мережі), та доводитимуть користь і шкоду від їхнього використання.

Час виконання: 20 хвилин.

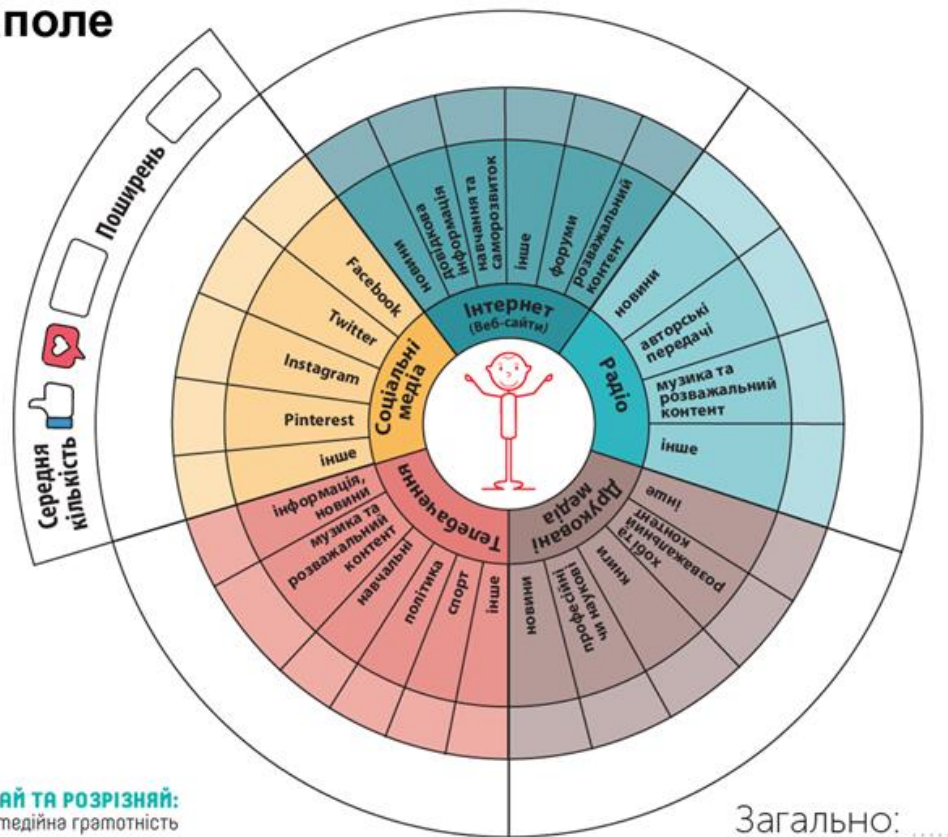
Хід виконання:

У рамках вивчення теми студентам пропонується:

- дослідити власне медіаполе, розглянувши та заповнивши таблицю «Моє медіаполе» (рис. 4);

Рис. 4

Моє медіаполе

- простежити, скільки часу кожен студент витрачає на кожен вид медіа, порівнявши час, який витрачається на різні медіапродукти на добу;
- додати всі години,

- отримаєти загальний час, проведений за день у медіапросторі. Кількість годин може перевищувати добу (24 год), тому що одночасно людина може використовувати і переглядати декілька медіаджерел;
- попрацювати у парах і представити результати один-одного;
- проаналізувати результати, продіагностувавши себе, подумати, може варто змінити якісь інформаційні й комунікаційні пріоритети, зменшити своє віртуальне спілкування на користь реальному, перерозподілити час свого життя і почасти звільнитися від медіазалежності.

Очікувані результати: у результаті проведення вправи «*Моє медіанале*», студенти вчатьс я усвідомлено ставитися до часу, управляти ним, формуватиме звичку планувати свій день.

Спосіб контролю: фронтальний з боку викладача та взаємоконтроль з боку партнерів по взаємодії.

Завдання 6. «Інформаційний простір», спрямоване на систематизацію знань в сфері інформаційного простору, оволодіння основними поняттями медіаграмотності та розвиток навичок критичного мислення та висловлювання.

За свою історію людство виробило чимало каналів інформації. Традиційними серед них є рукописи, поштовий зв'язок, книги, газети, телеграф, телефон, кіно, радіо і телебачення. Вони не втратили актуальності і в наш час, хоча й протягом своєї тривалої історії зазнали певної модифікації. Водночас протягом другої половини ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. з'явилося не менше каналів інформації, ніж за попередні 2 тисячі років. Це Інтернет, email, Google, Facebook, YouTube, Twitter, смартфон, планшет, Instagram.

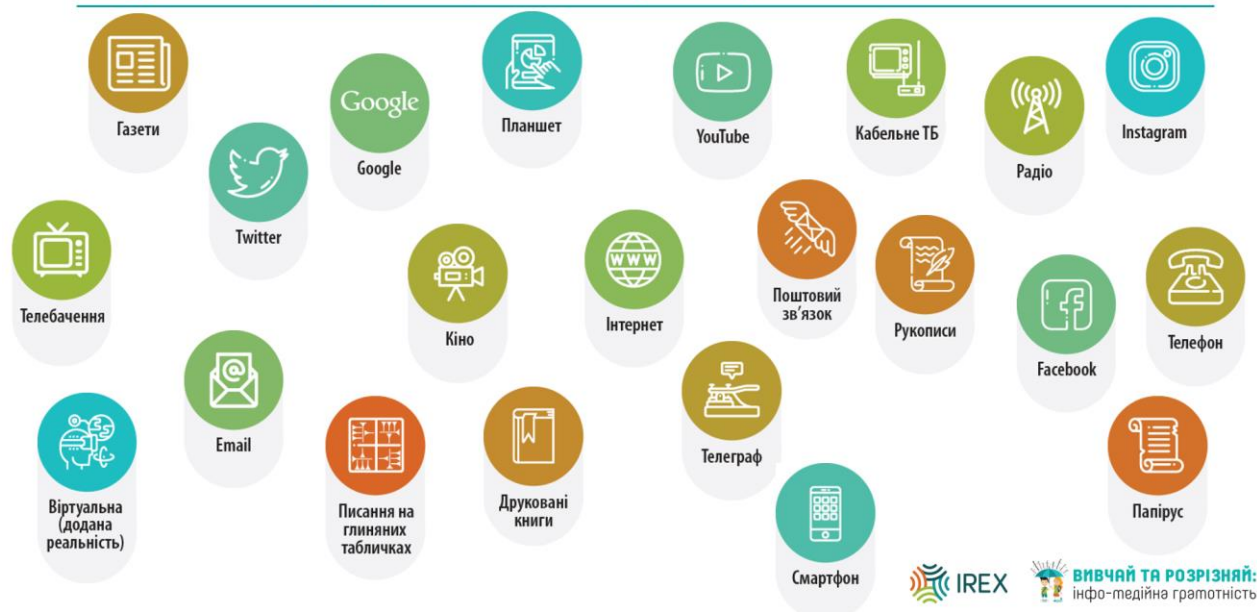
Час виконання: 20 хвилин.

Хід виконання:

У рамках вивчення теми студентам пропонується:

- скласти список каналів інформації;
- порівняти свої варіанти з запропонованим (рис. 5).

Вправа «Інформаційний простір»

- назвати етапи розвитку інформаційного простору;
- визначити хронологічну послідовність виникнення першої групи інформаційних каналів та другої групи інформаційних каналів.

Очікувані результати: набуття компетентностей в сфері медіаграмотності.

Спосіб контролю: фронтальний з боку викладача та взаємоконтроль з боку партнерів по взаємодії.

Наступним кроком студентів, для розвитку навичок з медіаграмотності, буде пройти онлайн курс з медіаграмотності Very Verified <https://verified.ed-era.com/ua>, що розроблений IREX у партнерстві з EdEra. Курс складається з шести розділів (таб. 2) та пояснює, як орієнтуватися в інформації довкола та як розпізнавати дезінформацію, маніпуляції та пропаганду. Великою перевагою даного курсу, є можливість проходити його не тільки українською, а й англійською мовою.

Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності

Розділ 1. Медіапростір	Що таке сучасні медіа і як вони працюють? Як люди «споживають» медіа? Які типи інформації існують? Як відрізнити факти від суджень та розпізнавати маніпулятивний контент.
Розділ 2. Типи медіа	Чому так важливо знати власників медіа? Що таке редакційна політика? Хто вирішує, яку саме інформацію отримують споживачі.
Розділ 3. Соціальні медіа	Чи можуть соціальні медіа бути надійним джерелом новин? Як працюють алгоритми та як можна бути ізольованим від різних точок зору?
Розділ 4. Дезінформація та маніпуляція	Які існують типи маніпуляцій в традиційних та соціальних медіа: фейки, дезінформація, боти, тролі тощо.
Розділ 5. Підсумки	Правило «чотирьох перевірок». Як захиститися від маніпуляції.
Розділ 6. Фінальний тест	Стань амбасдором медіаграмотності. Склади тест та отримай сертифікат.

У світі, що стрімко змінюється, з постійним зростанням діагностованих розладів уваги, ми дедалі частіше покладаємося на зображення, щоб швидко передати зміст. Тому, як ніколи важливо, щоб студенти розвивали необхідні навички візуальної грамотності, щоб орієнтуватися в цьому світі зображень.

Сприйняти важливу інформацію, поглибити сенс текстового повідомлення, роз'яснити складні дані у зрозумілішій, швидшій та наочнішій формі допомагає візуалізація.

Візуальна грамотність – це одна з основних навичок ХХІ століття, ідея якої полягає в тому, що студенти, які навчаються сьогодні, повинні «продемонструвати здатність інтерпретувати, розпізнавати, цінувати та розуміти інформацію, подану через видимі дії, предмети та символи, природні чи створені людиною»¹¹⁴.

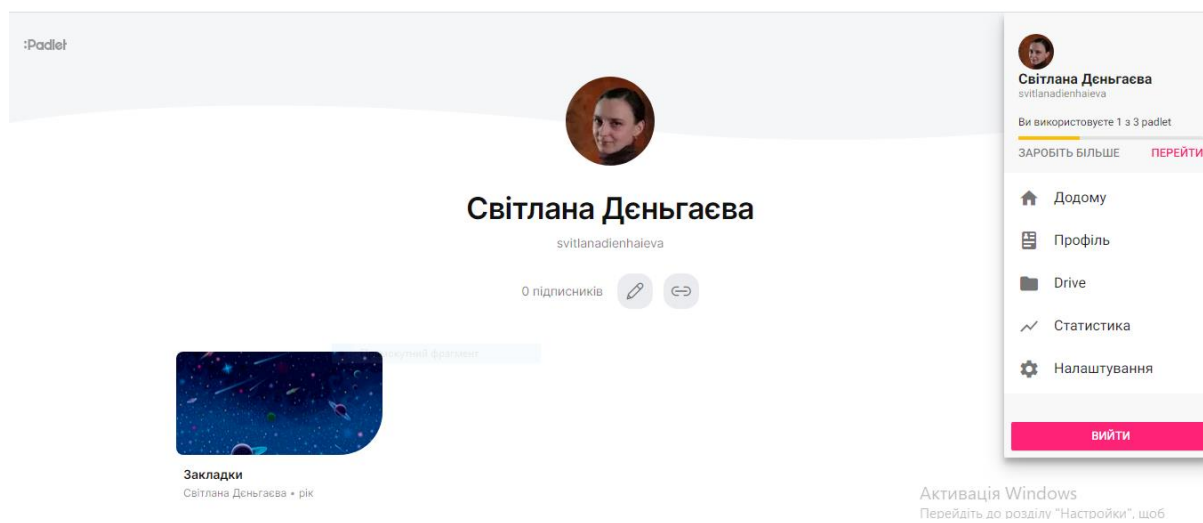
¹¹⁴ Медіаосвіта на заняттях з математики. Навчальне видання / за редакцією О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова. Київ : АУП, ЦВП, 2021. 37 с.

Для розвитку візуальної грамотності студентів, на заняттях ми використовуємо інтерактивні онлайн дошки **Padlet** (<http://ru.padlet.com/>) та **Jamboard** (<https://jamboard.google.com/>), де розміщуємо завдання для спільного виконання, узагальнення та систематизації знань, організації мозкових штурмів, поширення навчальної інформації, збору ідей для проектів та обговорень.

Padlet дає змогу розміщувати найрізноманітніші види контенту: робити текстові нотатки, завантажувати файли (word, pdf, jpg, png), розміщувати гіперпосилання (лінки), знаходячи їх безпосередньо у вбудованому в онлайн-дошку пошуковнику, робити миттєві фото (Snap), записувати і розміщувати відео- та аудіонотатки, додавати позначки, зроблені вручну, знаходити і додавати точки на мапі (у Padlet вмонтовано доступ до карт Google), а за потреби – поширювати пряме покликання на іншу дошку Padlet¹¹⁵.

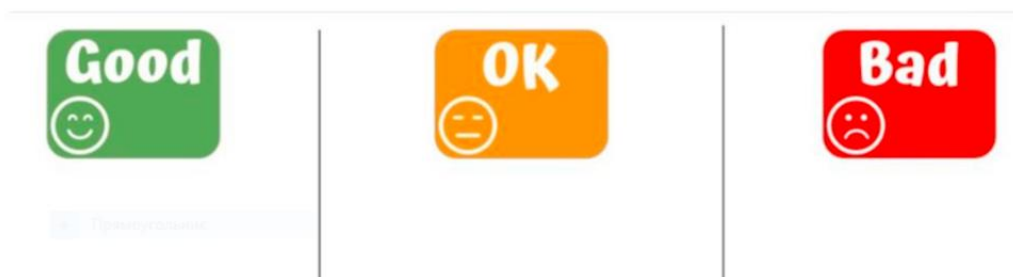
Особливо цікавою є функція вбудованого у Padlet інструмента для запису відео з екрану, завдяки якій можна зняти короткий скрінкаст і відразу ж розмістити його на онлайн-дошці (рис.6).

Рис.6

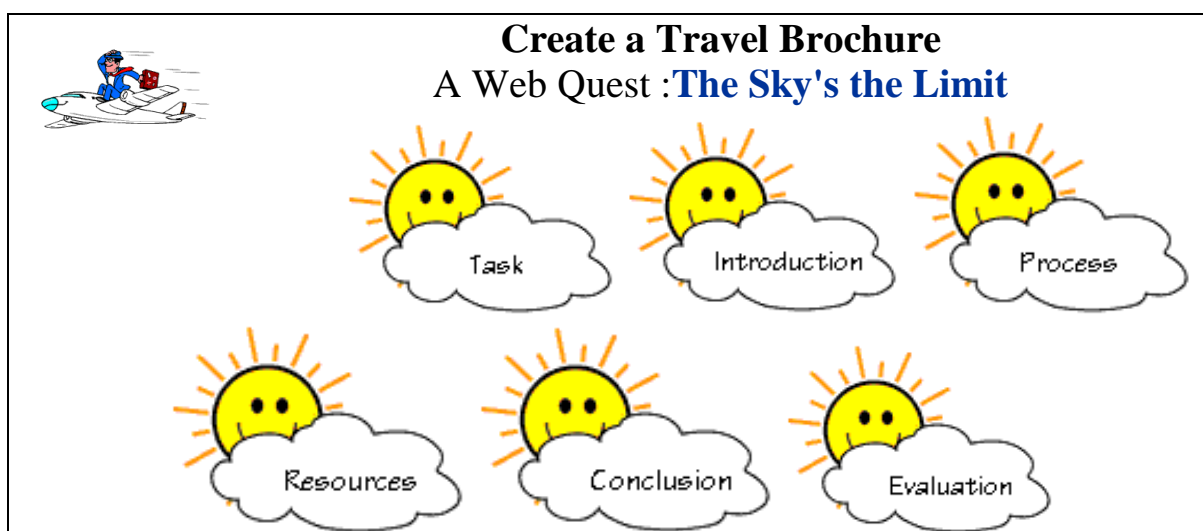

Крім цього наприкінці заняття студенти, використовуючи Padlet, проводять рефлексію чи саморефлексію заняття. Студенти самостійно виділяють та записують у відповідну колонку вправи на занятті, які сподобалися найбільше або матеріал з яким виникали труднощі (рис.7).

¹¹⁵ Як організувати простір навчальної взаємодії на Padlet? URL: <http://ceit-blog.ucu.edu.ua/ed-tech/organizatsiya-navchalnogo-prostoru-vzayemodiyi-ta-spivpratsi-na-padlet/> (дата звернення: 13.02.2023).

Для спільного виконання «**Медіаосвітнього квесту**», під час вивчення теми «Travelling», студенти використовували **Padlet** для представлення результатів веб-квесту «Create a Travel Brochure» (<http://www.beth.k12.pa.us/schools/wwwclass/kggrammes/kgвебquest/kgвебquest.htm#intro>)

У **вступі** студентам було оголошено, що один учасник і три його одногрупники були обрані засновниками нової компанії під назвою "Немає межі". Ця маркетингова компанія для тих людей, які люблять подорожувати, але не мають часу, ресурсів, або, можливо, енергії, щоб досліджувати місцевість, по якій вони хотіли б подорожувати.

Першим **завданням** було необхідно створити зразок продукту: «Немає межі», який буде використовуватись для реклами своїх послуг. Четвірка учасників займалась розробкою та створенням унікальної брошури подорожей за допомогою сайтів в Інтернеті. У цій брошурі зібрана загальна інформація про обраний пункт призначення, області історичних і рекреаційних інтересів та вибір туристичних пакетів. Крім того, брошура містить фотографії і зображення.

У процесі мозкового штурму студенти прийняли рішення про напрямки подорожей, розподілити функції кожного члена групи, які повинні бути виконані, завдяки опису роботи, яка супроводжує цю роль.

Студентам було запропоновано 4 ролі, серед яких є *Посол*, функції якого полягають у наданні документів, детальної карти призначення: географічної, демографічної, екологічної, опису населення і прогнозу погоди, списку великих міст, мови, релігій та свята, що відзначаються, інформації про уряд і культуру та валюту; *Історик/Екскурсовод* відповідає за коротку історію місця призначення. Історик повинен дослідити історичні місця, мати карту та короткий опис значущості кожного історичного місця, список можливих екскурсій, які пропонують туристам можливість побачити сайт, прайс-лист і розклад турів; *Режисер відпочинку* відіграє важливу роботу, адже він повинен дослідити і визначити наступне: назви і розташування областей, що представляють інтерес (відпочинок, їдальня тощо), карти, розклади, ціни, будь-які інші конкретні вказівки або обмеження для супроводу діяльності; *Турагент* повинен ходити по магазинам і знайти найкращі ціни на транспортування до місця призначення, транспортування в пункт призначення (прокат автомобілів, метро, автобус та ін.), розміщення, проживання тощо. Крім того, турагент повинен запропонувати різні пакети для різних розмірів гаманця. Турагент повинен мати на увазі доходи та інтереси подорожуючих.

Після того як всі ролі були розподілені, кожен член групи відвідав дані веб-сайти, у розділі «Ресурси» і зібрав всю інформацію та зображення, за які він чи вона несе відповідальність. Як тільки вся інформація була зібрана, учасники групи зібралися разом та обмінялися інформацією, яку вони зібрали та розпочали створення брошури. Для виготовлення брошури необхідно було скористатися технологіями доступними для студентів і створити її в електронному вигляді.

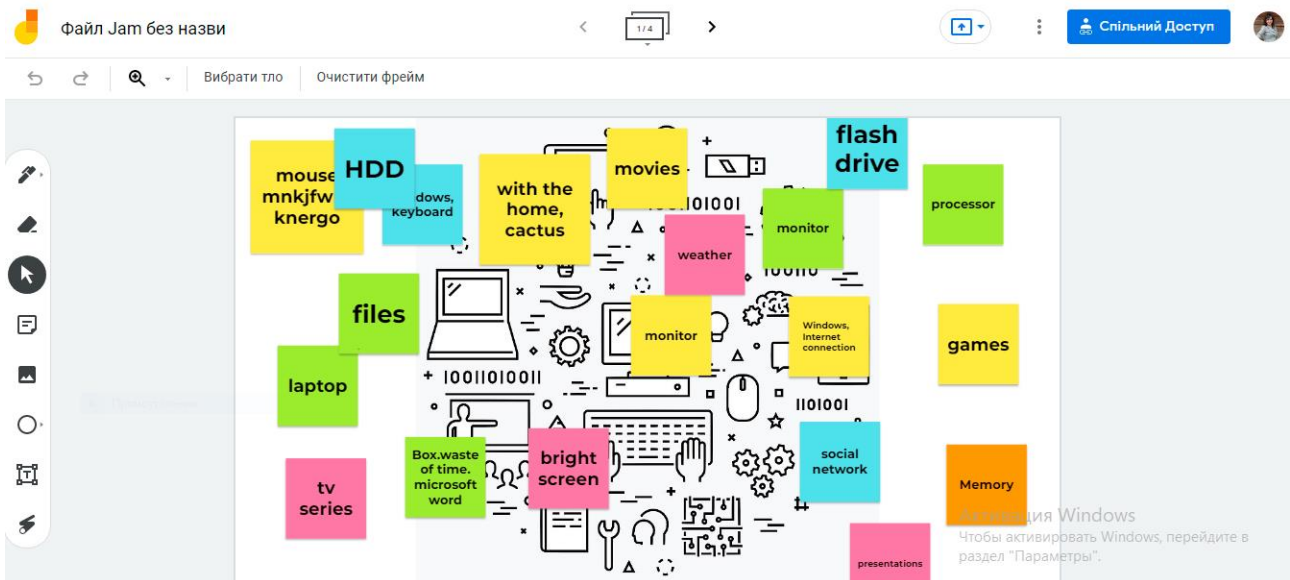
При виставленні **оцінок**, кожному члену групи була виставлена і окрема оцінка, і оцінка для цілої групи, відповідно до виконання його/її роботи, якості матеріалів, включених в брошури, змісту, творчості, акуратності. Групова оцінка залежал від зовнішнього вигляду, кінцевого продукту, спільних зусиль, відповідність виконання проекту критеріям¹¹⁶.

Google Jamboard дозволяє нам демонструвати ключову інформацію під час заняття в Zoom, та також одночасно взаємодіяти з усією групою

¹¹⁶ Іць С.В. Педагогічні медіатехнології у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови: Навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2013. 106 с.

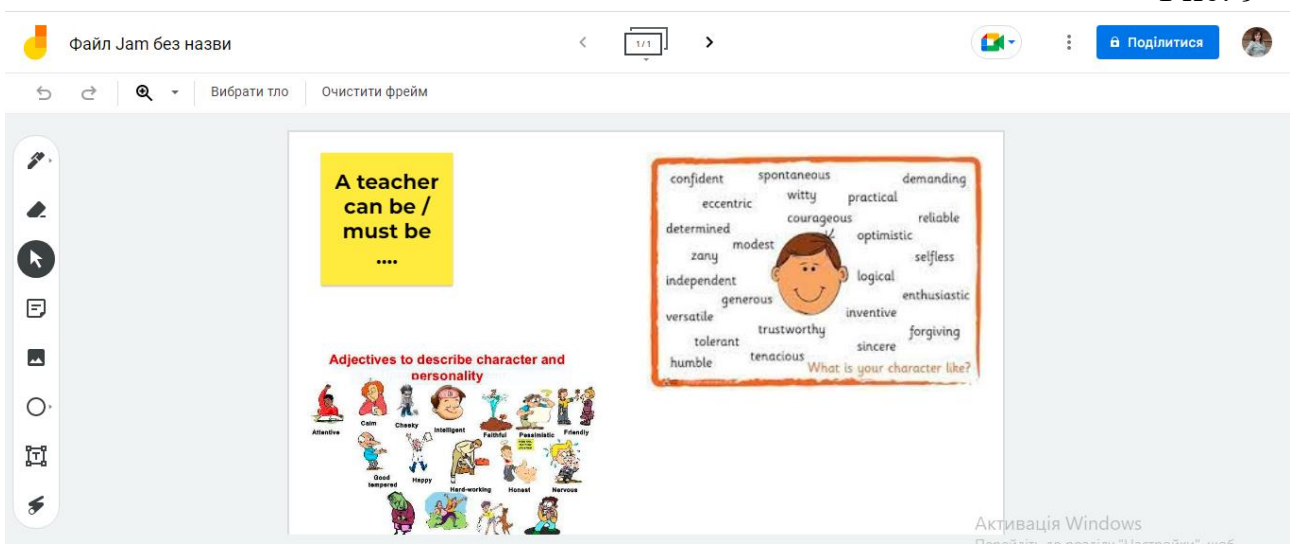
у режимі реального часу. На наших заняттях цей інструмент створює ряд можливостей для організації ефективного навчального процесу у віртуальному просторі: фіксувати ідеї викладача та студентів (мозковий штурм) за допомогою різнокольорових стікерів (рис. 8);

Рис. 8

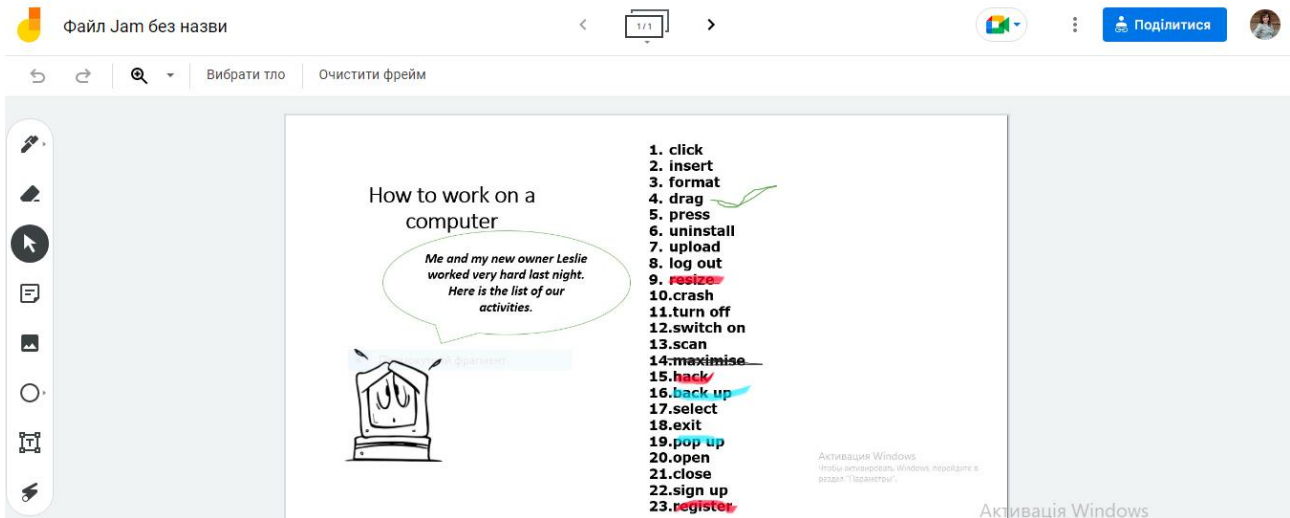
- здійснювати опитування (рис. 9);

Рис. 9

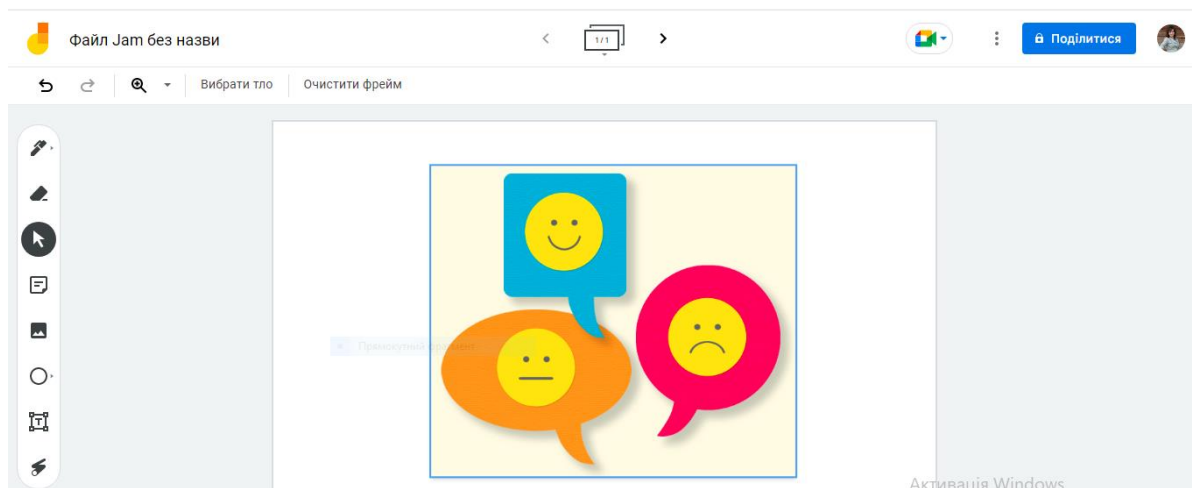
- організовувати групові проєкти (рис. 10);

Рис. 10

- аналізувати наскільки студенти зрозуміли нову тему або наскільки добре засвоїли розділ із навчальної програми (рис. 11);

Рис.11

Крім віртуальних інтерактивних дошок, для розвитку візуальної грамотності студентів, у рамках програми спецкурсу «Технології медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови» ми пропонуємо використовувати **Google Об'єktiv**. **Google Об'єktiv** (англ. *Google Lens*) – це технологія розпізнавання зображень, розроблена Google, яка покликана збирати відповідну інформацію, що стосується об'єктів, які вона ідентифікує за допомогою візуального аналізу на основі нейронної мережі. Направляючи камеру телефону на об'єкт, Google Об'єktiv намагатиметься ідентифікувати об'єкт, читаючи штрих-коди, QR-коди, мітки та текст, а також показувати відповідні результати пошуку, вебсторінки та інформацію. Наприклад,

при вказівці камери пристрою на мітку Wi-Fi, що містить ім'я мережі та пароль, він автоматично підключиться до сканованого джерела Wi-Fi¹¹⁷.

Під час вивчення теми № 4. «**Технологія проведення «зображально-імітаційних» медіа освітніх занять**», студенти:

- визначали особливість «зображально-імітаційних» творчих завдань (розвиваючих уяву, фантазію, асоціативне мислення, невербальне сприйняття) з використанням ігрових, рольових можливостей педагогічного процесу;
- обґрунтовували логіку виконання такого роду завдань (відповідно логіці етапів створення та випуску у світ реальних творів медіакультури: після роботи над «заявками», «сценаріями» і практичного втілення своїх медіапроектів аудиторія підходить до фази, коли готові медіатексти треба рекламувати, «продавати» на «ринку», «прокатувати» і т.д.);
- працювали з типами творчих «зображально-імітаційних» завдань: створення рекламних афіш власного медіатексту (варіант: афіші до професійних медіатекстів) за допомогою фотоколажу з домальовуваннями, або заснованих на оригінальних власних малюнках; створення малюнків і колажів на тему українських і закордонних творів медіакультури; створення мальованих «коміксів» за мотивами тих чи інших медіатекстів, розрахованих на певну вікову аудиторію;
- за допомогою **Google Об'єктива** визначали і презентували відомих людей, бренди, кіно та мультгероїв, рослини та тварини, прапори та герби країн тощо.

Покажемо декілька прикладів, завдань, у яких студенти використовували **Google Об'єktiv**.

Activity 1. Who am I?

Media concepts: representation, language, audience.

Language skills: speaking, listening.

Ask your students to form teams of 3-4 people, and find a picture of someone they know well. Try to have the photograph tell something about the personality of a person in the picture (using props, body language, gestures, facial expression, background). The next lesson, students exchange photos with another group (e.g. there are 3 groups in your class, each consisting of 4 students, so there are 3 pictures. Group A gives their picture to Group B, Group B- to Group C, Group C- to Group A.

¹¹⁷ Google Об'єktiv. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Google_%D0%9E%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2 (дата звернення: 13.02.2023).

Each group tries to decide who the person is, what he/she is like, what is his/hers occupation, mood at the time when the photo is taken, his/her personality, hobbies and importantly, what made them think so). After each group presents their findings to the class, the authors of the photograph (using the information from the Internet they got using **Google Об'єктив**) tell their version. This is a good exercise for realizing how different people looking at the same photo see different things.

Another option:

In preparation for the lesson, find a photo of a man or a woman and bring it to class. Show the photo to your students and ask them to write down what they think of this person. How old is he/she? What is he/she? (What does she/he do for a living?) What kind of person do you think he/she is? Why do you think so? (What elements of the photo made you think so?)

Activity 2. Reading a photograph

Media concepts: representative, language.

Language skills: reading, speaking, listening.

This activity will introduce the students to some basics of composition. The teacher write them on the blackboard or provide photocopies of this page for the students. (Adapted from Seeing and Believing by Ellen Krueger and Mary T. Christel).

FRAME	Limits the field of vision or draws the viewer's attention to a specific aspect of the shot.
PLACEMENT	Position of the camera in relationship to the subject of the shot (close-up shot, medium shot, long shot, high angle, low angle).
ARRANGEMENT	The physical relationship or position of people, objects, and background in a single shot (foreground, middle ground, background).
LIGHTING	Spot, concentrated or diffused.
COLOR	Saturation (intensification of a specific colour within a shot).

Prepare and show to the students some photographs from the book, slides or single copies. A good source is the web site of Pulitzer-winning photographs at www.pulitzer.org . Sample questions to ask at this stage:

- What is the first thing that you notice? Why? What attracts your attention to it?
- When you continue to look at the photograph, what else do you see?
- What is in the foreground, middle ground and background of the picture?
- How does the photographer use colour and lighting?
- What is the camera position? From where could this picture be taken, e.g. was the photographer sitting on the ground, or standing on hill, or stairs, or from a helicopter? How would the main subject of the picture look if it was taken from another angle? Why do you think the photographer chose this angle?
- What is the message of this photograph? Do you agree with the proverb “A picture is worth a thousand words”? What did the photographer want to say with this picture?

Activity 3. In Focus

Media concepts: technology, language, representation.

Language skills: writing.

Ask the students to produce a photo, paying attention to the choice of objects, camera angle, lighting, and so on. Encourage them to be creative and come up with interesting images of a subject they choose. They can gain some professional advice by visiting www.kodak.com, a useful site that gives tips for taking better pictures and shows examples. Students bring their photos into the classroom, and on a separate sheet of paper, write the text (3-5 sentences explaining their idea, the meaning of the photograph). Photos and written texts are displayed on the table randomly; students match pictures with texts, then the photographs with the written text can be displayed on a bulletin board or other surface.

Activity 4. Story Time

Media concepts: representation, audiences.

Language skills: writing, speaking

For this activity you can use original photos or make photocopies of pictures from different sources or if the computer lab is available, you can use Power Point. Divide the class into groups of 4-5. Give each group a set of the same 5-7 photographs. Each group should then put the photos in order that, in their opinion, could tell a story. Students in groups should develop the story and in the end of the class present it for their classmates.

Activity 5. Analysis of a Film Poster

Media concepts: category, technology, representation.

Language skills: speaking.

Bring in the poster of a movie that students are not likely to have seen. If the actual poster is not available, make a photocopy (preferably, coloured and enlarged) of a poster. Initiate a whole-class discussion:

- What do you see in the poster? (Have the students name all the objects, beginning from the most dominant image to the less vivid).
- Is there print text besides the images?
- Describe the colours and lighting. What image is in the spot light? Are the rest of the images in diffused or normal lighting? What colours are dominant in the poster?

- What is genre of the movie?
- What is the film about?
- What is the relationship between the characters shown in the poster?

12

- Does this poster make you want to see the movie?

After the analysis, ask the students to form groups of 2-3 and design an original movie poster for the film they know, and present it to the class, explaining the choices they made (for more elaborate results, you might want to assign this project as a homework assignment).

Activity 6. Storyboard

Media concepts: language, technology.

Language skills: writing, speaking.

Analysis is only one part of media education, while production is equally important in exploration of media texts. A storyboard is one of the most widely used production activities in media education. Film makers produce a series of simple drawings before they actually shoot an episode. These drawings show the schematic frame: the objects or actors, the type of camera shot and angle. It is important to ask the students to write a description of each shot, explaining the visual images. You can start by suggesting simple situations to develop on a storyboard, like:

- a woman is shopping and buying something;
- children are playing football;
- a couple is eating in a restaurant;
- people are waiting at a bus stop; 14
- an old man is making tea, etc.

Besides the description of each shot, you can ask your students to write the “soundtrack” for their sequence. This may include dialogue/ monologue of characters and choice of music/sound effects. I found it more productive when the students worked on this assignment in small groups of 3, so that the

students who do not have drawing experience would not be intimidated, and each member of the group can contribute his/her ideas to the benefit of the project.

After the appropriate time limit for this activity has elapsed, ask the students to present their storyboards for the rest of the class. A variation of the same task would be to make a storyboard based on part of a short story or a novel.

У рамках реформи Нової Української Школи, вчителю дається свобода створення траєкторії власного професійного розвитку і вибору форм та шляхів його здійснення. Тому пріоритетним завданням викладачів Житомирського державного університету імені Івана Франка є надання студентам можливості самостійно обирати напрями професійного розвитку, а також можливості покращення власних компетенцій.

У наш час безперервної інформатизації та швидкого збільшення інформації вимогою сучасного суспільства до освіти є постійне вдосконалення знань та професійних компетентностей студентів та педагогічних працівників на основі опанування ними нових освітніх і інформаційно-цифрових (ІЦТ) технологій. ІЦТ та медіатехнології відкривають для студентів – майбутніх педагогів можливість доступу до великого обсягу даних, дозволяють розвивати професійні компетентності та підвищувати якість власного життя.

ВИСНОВКИ

Вивчення матеріалів з інфомедійної грамотності¹¹⁸ дає підстави стверджувати, що в умовах інформаційного суспільства, аби встояти під потоками інформації, важливо володіти інфомедійною грамотністю, яка інтегрує в собі кілька компонентів: інформаційну грамотність, медіаграмотність, критичне мислення, соціальну толерантність, стійкість до впливів медіа на наші емоції, фактчекінг, цифрову безпеку, візуальну грамотність, інноваційність, креативність.

У процесі формування інфо-медійної грамотності студентів-майбутніх педагогів технології медіаосвіти передбачають залучення до навчального процесу як традиційних засобів масової інформації (періодичні, професійно-орієнтовані, фахові, спеціальні та науково-методичні видання, радіо, телебачення, кіно тощо) так і засоби новітніх інформаційних технологій, а саме – програмно-апаратні засоби і пристрої, що функціонують на базі обчислювальної техніки; використовують також сучасні способи і системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передавання інформації¹¹⁹.

¹¹⁸ Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність. Зимова школа: матеріали. IREX. 98 с.

¹¹⁹ Зазнобина Л. С. Стандарт медиаобразования, интегрированного в гуманитарные и естественнонаучные дисциплины начального общего и среднего общего образования URL: <http://www.mediaeducation.ru/publ/standart.shtml> від 9.03.2012.

РОЗДІЛ IV. ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТУВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКОВИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІКТ

ВСТУП

Основною рисою сучасного світу є створення інформаційного суспільства, що характеризується визнанням інформації одним з найважливіших суспільних ресурсів, а інформаційний сектор життя (виробництво, зберігання, обробка, передача і споживання інформації) головним видом суспільної діяльності, який створює інформаційно-комунікаційну базу для його формування та розвитку науково-технічного, соціально-економічного й освітньо-культурного прогресу.¹²⁰ Система освіти не є виключенням, адже саме ця ланка суспільства є першою що реагує на швидкі зміни у суспільному житті та задовольняє його соціальні потреби. У наш час всі навчальні заклади функціонують в інформаційному просторі, що розвивається у різних напрямках.

Сучасне інформаційно-освітнє середовище представляє собою динамічно-педагогічну систему, яка складається з інформаційних освітніх ресурсів, комп'ютерних засобів навчання, педагогічних методів і технологій. Важливу роль у роботі такої системи виконує організація і зміст процесу професійного та особистісного розвитку, а також саморозвиток кожного суб'єкта навчання.

Потужний науково-технічний прогрес, висока інформаційна насиченість освітнього контенту, зростання вимог до результативності та ефективності роботи професіонала нової формації вимагає від відчизняних освітніх закладів розроблення науково-методичних підходів до підвищення кваліфікації учителя\викладача впродовж життя.

Одним з таких інструментів є концепція безперервної освіти, яка визнана основним інструментом реформування, засобом становлення осідченого фахівця. Цей вид освіти дає можливість кожній людині навчатися і розвиватися впродовж усього життя, адекватно адаптуючись у сучасному суспільстві. Як системний процес вона спрямована на

¹²⁰Бebік В.М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття і структура комунікації URL: <http://ippi.org.ua/bebik-vm-globalne-informatsiine-suspilstvo-ponyattya-struktura-komunikatsii>

формування та розвинення ключових компетентностей, однією із яких є інформаційна компетентність.

У зв'язку з цим існує необхідність розгляду інформаційно-освітнього середовища в навчальних закладах, а також його проектування і створення необхідних умов для ефективного керування навчально-пізнавальною діяльністю його учасників.

Історія теорії проектування освітньої інформації є відносно новою. Це пов'язано насамперед із виникненням інтересу до навчання програмування, що сприяло створенню технологічних засобів навчання та використання комп'ютера в навчальному процесі. Тому основним способом вирішення проблеми інформатизації освіти є пошук інструментарію, який дозволить майбутнім фахівцям різних галузей навчання опанувати сучасні науково-технічні рівні знань у міжнародному співтоваристві, не збільшуючи часу навчального процесу.

Проте, на етапі активної модернізації початкової ланки вітчизняної системи освіти, саме особистісно-професійний рівень адаптації учителів іноземної мови до викладання свого предмету в інформаційному просторі у початковій школі, не відповідає вимогам сучасного суспільства. Тому дуже важливим є вивчення теоретичних і практичних аспектів впровадження учителями іноземної мови технології проектування освітньої інформації у процесі своєї професійно-педагогічної діяльності. Отже, освітня інформація в навчальному процесі є провідним засобом становлення майбутнього фахівця.

Розробка окремих аспектів досліджуваної проблеми знайшла своє відображення у таких напрямках, як:

розвиток професіоналізму педагога у вітчизняній та зарубіжній педагогіці (О.А. Дубасенюк, А.І. Кузьмінський, З.Н. Курлянд, С.В. Лісова, О.С. Падалка, А.А. Сбруєва та ін.);

проблеми інформатизації освіти (С.О. Бешенков, В.С. Ледньов, О.М. Спірін та ін.); розробка змісту та методів проектування в освітніх системах (В.С. Безрукова, Д.Ш. Матрос, О.Є. Остапчук, Л.І. Романкова, Е.І. Сундукова та ін.);

розкриття організаційних аспектів впровадження в процесі управління та навчання нових інформаційних технологій (С.Бондарева, В. Биков, Т. Габай, В. Годін, М. Жалдак та ін.);

розгляд питань оцінки та моніторинг якості освіти (Б. Вульфсон, Г.Келс),

а також в концептуальних засадах загальнодержавних нормативних документів, які відображають основні ідеї здійснення навчального

процесу у вищій школі: Закони України «Про освіту»¹²¹, «Про вищу освіту»¹²², Національна доктрина розвитку освіти¹²³, Державна національна програма «Освіта Україна XXI століття»¹²⁴ стали підґрунтям розв’язання окресленої наукової задачі.

¹²¹ Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 23.01.2020).

¹²² Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 23.01.2020)

¹²³ Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 16.06.2019)

¹²⁴ Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf.

4.1. АНАЛІЗ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ХХ столітті одним із ключових понять, що визначали його ідентичність і природу, була інформація. На думку експертів, за минуле століття людство додало до загального обсягу знань більше інформації ніж за всю свою історію. Особливість інформації полягає в тому, що незважаючи на збільшення використання її кількість збільшується. Це сприяє зростанню та вдосконаленню технологій розвитку, інформаційних ресурсів і освітньої інформації зокрема. Одним із способів організації навчально-інформаційного простору є його систематизація шляхом проєктування навчальної інформації. Слово "інформація" увійшло в російську, а відповідно і в українську мови в Петровську епоху з латині (*informatio*) через польське *informacja* (можливо, також через французьку та німецьку). Уперше фіксується у "Духовном регламенті" в 1721 р. у значенні "представление, понятие о чем-либо". У європейських мовах закріпилося раніше – близько XIV ст¹²⁵.

Лат. *informatio* утворене від *in-formo* з первинним значенням «надавати форму, створювати». Це слово має й інші значення: навчати, виховувати, будувати, створювати, уявляти та міркувати. Звідси основне значення «інформації» – надавання форми¹²⁶. Виходячи з певної етимології, зрозуміло, що інформацією вважається суттєва зміна в будь-якій формі, або зафіксований відбиток (слід) на будь-якій матерії, утворений взаємодією предметів або сил. Носієм інформації є символ і спосіб його буття – його інтерпретація, тобто визначення змісту символу або послідовності символів¹²⁷.

Протягом тисячоліть слово «інформація» виділялося серед тисяч слів. Люди завжди вважали себе єдиною істотою здатною передавати, отримувати та створювати інформацію. Як наукове поняття термін вперше з'явився в теорії журналістики в 1920-1930-х роках. У той час «інформація» розглядалася як опис фактів, а зв'язок між інформацією та новинами – як коментар до цих фактів.

Цей період характеризувався спробами дослідження джерел інформації, виділенням її важливих характеристик: новизни, надійності,

¹²⁵ Нічишина В. В. Про науково-теоретичні засади підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів на основі інтегративного підходу. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Вип. 134. Кіровоград, 2014. С. 178–182.

¹²⁶ Карпа І. Переваги застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення англомовної компетенції студентів. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. Випуск 16, 2016. С. 322-327.

¹²⁷ Головань М. С. Інформатична компетентність: сутність, структура та становлення». URL: http://lib.academy.sumy.ua/library/Article/Holovan_5.pdf – 5.01.2021 р.

важливості тощо, а також відносин між споживачами інформації та самою інформацією¹²⁸.

У сучасних українських довідниках «інформація» визначається як:

- 1) інформація про якусь подію, чийось діяльність тощо;
- 2) коротка стаття, що містить факти;
- 3) будь-яка інформація, в будь-якій формі та на будь-якому носії (включаючи листи, книги, нотатки, ілюстрації, карти, діаграми, малюнки, фотографії, голограми, відео, аудіозаписи, бази даних тощо)¹²⁹.

Були численні спроби сформулювати поняття «інформація» у різних галузях науки. Ця категорія має багато визначень. Цей факт свідчить про те, що інформаційний феномен є багатогранним явищем, природа якого по-різному проявляється в певних конкретних ситуаціях. Вивченням інформації з точки зору семантики, прагматики, аксіології продовжують займатися біологи, соціологи, економісти, педагоги та фахівці різних галузей науки.

Як відомо, вивчення механізмів сприйняття і передачі досвіду, набутих знань, умінь, навичок і закономірностей цих процесів здійснюється за допомогою педагогіки – через поняття «досвід» і «знання», які безпосередньо пов'язані між собою. Підтвердження цьому можна знайти в довідникових джерелах по педагогіці.

Звертаючись до навчального словника В.М.Полонського, ми знаходимо таке тлумачення інформації: «...загальнонаукове поняття, що містить сукупність знань про факти та їх взаємозв'язки».

В «Українському *педагогічному словнику*» С. У. Гончаренко не тільки підтверджує загальнонауковість поняття інформації: «...нова інформація про навколишній світ здобувається шляхом взаємодії з нею», а й визначає її навчальний зміст: «...у навчанні та психології інформація – це значення будь-якої інформації, даних про щось, що розглядається з точки зору передачі в часі та просторі»¹³⁰.

Хоча є доступні таксономічні палітри, найбільш вдалим у науковому обігу вважається визначення «інформації» дане Н. Вінером: «Процес отримання та використання інформації – це процес, за

¹²⁸Бebик В.М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації ». URL:<http://ippi.org.ua/bebik-vm-globalne-informatsiine-suspilstvo-ponyattya-struktura-komunikatsii> (дата звернення: 5.01.2023)

¹²⁹ *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / [під редакцією В. Т. Бусел]. К. : Ірпінь, 2004. 1440 с.

¹³⁰ Кравець О. Є. Категоріальний аналіз поняття "навчальна інформація" у контексті вивчення професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. Вип. 26. С. 33–36.

допомогою якого ми пристосовуємось до зовнішнього середовища та обставин у яких живемо»¹³¹. Махлуп систематизував основні погляди зарубіжних вчених на визначення сутності поняття «інформація» і висунув наступне:

- 1) інформація – процес передачі знань, сигналів або інформації;
- 2) інформація – це поточні данні про головну причину зв'язку, що міститься в знаннях, як поняття вищого рівня, пов'язане з інформацією;
- 3) інформація – це знання, передані іншим або отримані шляхом власного дослідження;
- 4) інформація – це знання про активних людей, події, справи тощо¹³².

Аналіз поняття «інформації» дає змогу виявити ознаки, що визначають її основні характеристики, незалежно від галузі дослідження, серед них:

- 1) наявність самої інформації (у символічному відображенні);
- 2) наявність процесуальних аспектів передачі інформації;
- 3) наявність особи, яка передає інформацію;
- 4) існування особи, яка сприймає інформацію.

Розглядаючи теоретичні узагальнення та тематику дослідження, ми визначили, що загалом ми будемо розглядати інформацію як символічну систему, яка потребує інтерпретації, певного обсягу знань чи інформації про об'єктивну реальність, щоб передати її у часі та просторі. Спираючись на численні інтерпретації понять «знання» та «інформація», ми стверджуємо, що діалектична взаємодія цих понять з точки зору когнітивних установок пояснюється як перетворення з однієї категорії в іншу.

Цей процес є діалектикою форми, змісту знань й інформативності. Тому процес перетворення інформації в знання є таким же, як і виникнення нового знання на основі процесу засвоєння інформації. В основі цього процесу лежить різноманітність культурних форм і змісту, які люди поглинають протягом свого життя.

¹³¹Brogger F.Ch. Reseach and Teaching Thinking and Implication for Teacher Traning. *European Journal of Teaching Education*. URL: https://www.researchgate.net/publication/323838166_Information_and_Communication_Technology

¹³²Медведева А. С. Деякі аспекти навчальної інформації. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : зб. наук. праць. Рівне, 2000. Вип. 12. Ч. III. С. 292–293.

За змістом, характером та іншими параметрами розрізняють такі види інформації: суспільно-політичну, соціально-економічну, науково-освітню, статичну (постійну), динамічну (змінну), вихідну (або вхідну), похідну (проміжну) й остаточну¹³³.

Основою нашого дослідження буде конкретна інтерпретація інформації Ю.Ф. Абрамова та А.С. Медведєва. Соціальна, наукова та освітня інформація розподіляється відповідно до способу отримання авторів. Аналізуючи те, як вітчизняні та зарубіжні вчені обробляють певні види інформації, це можна пояснити наступним чином: соціальна інформація – продукт суспільства і природи, що відображає різноманітність соціальних відносин. Її основними різновидами є економічна, соціально-політична, ідеологічна, правова, естетична та етична інформація¹³⁴.

Соціальні інформаційні процеси – це взаємодія суб'єктів та об'єктів, де суб'єктами є окремі особи чи групи, які отримують, обробляють, зберігають, передають чи використовують отриману інформацію. Суб'єктами обробки інформації можуть бути працівники різних сфер суспільства (виробничі, технічні, медичні, освітні, соціальні, наукові, військові тощо).

За формолуванням Медведєва: «Об'єкт соціального інформаційного процесу – це той чи інший реальний об'єкт, який взаємодіє з суб'єктом і служить йому джерелом інформації».

Наш дефініційний аналіз дає змогу інтерпретувати наукову інформацію як логічно обґрунтоване знання, отримане в процесі пізнання, що повністю відображає закони об'єктивного світу та використовується в суспільно-історичній практиці. Головною особливістю наукової інформації є те, що вона є результатом розуміння законів об'єктивної реальності й її основою є практика. Вона подається у відповідній формі: документована або загальнодоступна інформація про результати¹³⁵.

У наукових і навчальних ресурсах навчальна інформація розглядається як категорія, яка використовується для представлення:

- знання, ідеї та інформація про соціальні процеси, які активно використовують освічені люди;
- результати пізнавальної діяльності, представлені у вигляді окремих

¹³³ Naveh-Benjamin M. *Asymetry Between Encoding and Retrieval Processes: Evidence from Divided Attention and Caliboration Analysis Education*. 2000. 435 p.

¹³⁴ Медведєва А. С. Підготовка майбутніх учителів до структурування навчальної інформації у дидактичному процесі загальноосвітньої школи (на матеріалі математики і фізики): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04, Одеса. 2003. 181 с.

¹³⁵ <https://www.lisedunetwork.com/types-information-sources/> (дата звернення: 8.12.2022)

фрагментів або логічно виражених загальних систем: гіпотетичних уявлень, теорій, суджень, висновків про закони антропології та інтелектуальних здібностей. Також вони складаються з соціальних явищ та організації інформації про людей.

Педагогічна інформація, згідно з Л.Д.Квіртії, складається з наукової, навчальної, емпіричної, адміністративної та рекомендованої інформації. Особливість викладання інформації полягає в її науковому та соціальному характері. З одного боку, вона вивчає суспільство і людину, її шлях виховання і зростання, а з іншого боку – має ґрунтуватися на певних наукових знаннях і мати наукову основу. Розглянемо поняття «освітня інформація» більш детально залежно від цілей дослідження. Загалом навчальна інформація вважається вибірковою частиною наукового знання та історичного досвіду, систематизованою з урахуванням інтелектуальних здібностей та вікових особливостей її одержувачів¹³⁶.

Професор Н.В. Кузьміна розглядає навчальну інформацію як один із п'яти структурних елементів системи навчання та визначає її як засіб створення навчальної системи. Категорію «освітня інформація» можна охарактеризувати в контексті питання про «зміст освіти» як одного з його структурних компонентів. Крім діяльнісних методів, емоційного переживання, ціннісного ставлення до знань та досвіду творчої діяльності, І.Я. Лернер визначає ключовим елементом змісту освіти інформацію, яка підлягає засвоєнню, що включає знання накопичені людьми (основні ідеї, концепції, теорії)¹³⁷.

Предметна інструментальна функція навчальної інформації є характеристикою вчителів. Це передусім засіб психологічного виховання та навчання учнів, формування їх світових цінностей, розвитку інтелектуальних і практичних навичок, керування пізнавальною діяльністю. За допомогою навчальної інформації учитель систематизує свої попередні знання із хаотичного нагромадження окремих фактів, копій і фрагментів навколишнього світу та організовує систему знань про нього.

Дослідження спеціалізованої літератури (Ю.Ф.Абрамов, Д.І.Блуменау, Н.П.Ващекін, Л.Д.Квірція, Н.В.Кузьміна та ін.) про «природу» інформації, її функції, види та використання в навчальній

¹³⁶ Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти. URL.: <http://www.kgra.km.ua/?q=node/233> (дата звернення: 22.10.2022)

¹³⁷ Калініна Л. В. Суть, види, та класифікація інформації. *Директор школи*. 2004. № 20. С. 11.

діяльності свідчать, що метою навчальної інформації є створення умов, що забезпечують розвиток в учнів умінь обробляти інформацію, переробляти її, адаптуватися до умов навчання та усвідомлювати роль цих навичок, рис особистості та якостей у професійній діяльності.

З огляду на викладене, освітню інформацію визначають як, з одного боку, регламентовану національними документами (державними стандартами, навчальними планами, робочими програмами тощо) та нормативами системи навчання у сфері освіти. З іншого боку вона є продуктом творчості вчителів відповідно до власних уявлень про навчання, ідей логіки побудови плану уроку, засобів, методів і форм для реалізації освітнього процесу. Засвоєння навчальної інформації відбувається у совмісній діяльності вчителя та учнів, що складає фонд професійної компетентності педагога.

4.2. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

З появою та широким використанням глобальної мережі інтернет стало можливим поставити питання про дистанційне навчання іноземних мов. Такі вчені-методисти як: Є.І.Азімов, Є.С.Полат, О.П.Крюкова, О.І.Руденко-Моргун, М.А. Бовтенко, Л.А. Дунаєва та інші, довгий час займалися цим питанням. Завдяки їх розробкам використання інтернету у педагогічному процесі стало супроводжується повним набором інформаційно-комунікаційних засобів.

Це дало змогу учителям іноземної мови реалізовувати свою діяльність онлайн. У процесі дослідження було визначено, що ефективно дистанційне навчання іноземним мовам має базуватися на спеціально розробленому віртуальному мовленнєвому середовищі, яке повинно включати набір управління електронною освітою. Він містить у собі додатки, інструменти та засоби спілкування, які можуть організувати повноцінну навчальну взаємодію учителя та учнів з використанням новітніх технологій навчання в освітньому процесі.

Дистанційне навчання сприяє реалізації сучасної освітньої парадигми, складовими якої є індивідуалізоване навчання, автономність та диференціація навчальної діяльності, можливість самостійного навчання, самоосвіти та саморозвитку¹³⁸.

Теоретичний і практичний аналіз дистанційного навчання, як організаційної форми неперервного процесу освіти дозволяє виявити його особливості. Серед них:

- вільний доступ до навчальної інформації в інформаційному та комп'ютерному навчальному середовищі,
- гнучкість структур представлення знань (надання учням права вибору різних рівнів складності),
- асинхронність навчання (під час навчального процесу, учителі та учні можуть мати різний розклад);
- інтернаціоналізація освіти, високий рівень імпорту та експорту освіти;
- поява учителя нового покоління (він консультує щодо нових ролей і функцій координатора навчального процесу);
- пріоритет комунікативного навчання (використання інтернет-сервісів серед яких: електронна пошта, списки розсилки, постійні чи нерегулярні теми);

¹³⁸ Ковальчук Т. Дистанційне навчання у закладах вищої освіти: ризики та перспективи розвитку. URL: <https://nubip.edu.ua/node/100736> (дата звернення: 12.10.2022).

- застосування тематичних бесід в навчальному процесі інтернет-релейного чату тощо¹³⁹.

Впровадження дистанційного навчання іноземної мови у початкових закладах освіти, ставить перед учителем завдання вивчення та впровадження ІКТ, сучасних освітніх і технологічних засобів та розробки курсів дистанційного навчання, кожен з яких є розробленою системою навчання в інтернет-середовищі. Вибір і організація змісту навчання іноземної мови на дистанційних курсах залежить від мети, режиму, можливостей програмного забезпечення, здібностей викладачів та бажання учнів взаємодіяти в мережі.

Інтенсифікація інформаційних потоків є одним із головних чинників вступу глобалізованого світу в еру інформаційного суспільства, що висвітлює організацію всього освітнього інформаційного простору. Особливо це стосується організації системи навчання. Важливим є питання вивчення принципів організації та відбору навчальної інформації, які вивчали І.Я.Лернер, В.В.Краєвський, П.І.Подкасистий та ін. На думку вчених, одним із способів його організації є автентичність оформлення навчальних повідомлень. Особливою ілюстрацією актуальності проблеми побудови та планування навчального матеріалу може бути кількість посилань, отриманих лише за допомогою пошуку в інтернеті за фразою «педагогічне проектування»: 11 227 сайтів, 75 683 документи (дані 2020 року).

На цьому етапі суспільного розвитку, який характеризується надзвичайною плинністю та мінливістю, домінує проектна діяльність вчителів, оскільки вони поєднують технології з гуманітарними науками, дослідження з передбачуваністю, а інформацію та освіту з соціальними змінами. Значних успіхів у дослідженні цього питання досягнуто за допомогою засобів, що дозволяють надати студентам можливість здобувати сучасний рівень науково-технічних знань без збільшення часу навчального процесу.

¹³⁹ Карпа І. Переваги застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення англійської компетенції студентів. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. Випуск 16, 2016. С. 322-327.

4.3. ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ

На сьогоднішній день проектування навчального процесу вчені вважають важливим етапом роботи вчителя, який прагне технізувати навчальний процес свого предмета. Проектування – це перш за все, побудова проєкту майбутнього процесу для забезпечення реалізації кінцевого результату і запровадження адаптивної технології у навчальний процес з метою забезпечення його виконання та реалізації запланованих результатів¹⁴⁰.

Проблема *проектування навчальної інформації* актуалізована в Державній національній програмі «Освіта Україна ХХІ століття», де зазначається необхідність підвищення його якості з урахуванням досягнення відповідності між змістом навчання і знаннями, уміннями й навичками, необхідними для певної професійної діяльності, наближення їх до європейських стандартів.

Нові умови професійної діяльності є результатом інформатизації суспільства, що призводить до залежності власної свідомості від інформації, яку отримують інші. Тому вже недостатньо вміти самостійно засвоювати й накопичувати інформацію, треба навчитися нею, користуватися та працювати з нею.

Це означає, що необхідно оволодіти прийомами обробки інформації, використання яких створює умови для підготовки та прийняття рішень на основі колективних знань.

Передбачається, що проектування навчальної інформації трактується як багаторівневий компонент професійно-педагогічної діяльності, який передбачає вибір оптимального способу використання навчальної інформації, забезпечення майбутнім спеціалістам (студентам) інформаційно-орієнтованих компетенцій через активну участь у навчальній діяльності.

Вирішення цього завдання можливе шляхом використання технології проектування навчальної інформації викладачами вищих навчальних закладів у процесі професійно-педагогічної діяльності.

У контексті ознайомлення з теоретичним аналізом проектування навчальної інформації, практичним досвідом, сучасними вимогами суспільства до професії майбутнього учителя іноземної мови та педагогічної діяльності викладачів вищої школи можна виявити протиріччя між:

¹⁴⁰ Ткаченко Т.В. Дистанційне навчання як чинник формування професійних якостей майбутніх фахівців цивільного захисту. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць*. Вінниця: ПП «Едельвейс і К». Вип. 23, 2008. С. 265-270.

- соціальним замовленням професійно компетентних учителів іноземної мови початкових навчальних закладів, які здатні успішно проєктувати та оновлювати навчальний зміст, вносити зміни в обсяг доступної інформації, перетворювати її в навчальну інформацію та досягати бажаного ефекту;
- співвідношенням особистісної та професійної адаптації вчителів до професійної дійсності та динаміки інформаційної реальності;
- збільшенням обсягу професійно-методичної інформації та активним використанням учителями традиційних прийомів у своїх презентаціях, що обмежує рівень компетентісної орієнтації в сучасному інформаційному просторі;
- зростанням потреби у використанні педагогічної інформації при вирішенні навчально-професійних завдань та відсутністю необхідних педагогічних умов у вищій школі.

Одним із шляхів їх подолання є вдосконалення проєктних компонентів педагогічної діяльності вищої школи за допомогою впровадження адаптивної технології. Адже у сучасному інформаційному просторі необхідне глибоке знання базових технологій та вміння працювати за чітко визначеним планом.

Тому наступним завданням нашого дослідження є вивчення шляхів представлення навчальної інформації з метою оптимізації раціональності та розвитку адаптивної технології у роботі майбутнього вчителя англійської мови у початковій школі.

На цьому етапі розвитку системи освіти роль технології навчання полягає у пошуку оптимальних шляхів реалізації учбового процесу; застосуванні сучасних методів та принципів навчання, які використовуються фахівцями при здійсненні та розвитку освіти¹⁴¹.

Загалом, з точки зору професійної діяльності вчителів, навчальна технологія розглядається як системний підхід до створення, застосування та визначення всього навчального процесу з урахуванням як технологічних, так і людських ресурсів, та їх взаємодії із завданням оптимізації формальної освіти¹⁴².

Побудова основи будь-якої технології є визначенням її

¹⁴¹ Кузнєцова А.С., Коваленко А.Є. Інформаційні технології як засіб інтенсифікації вивчення англійської мови. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 27. Том 1. 2020. С. 194-196.

¹⁴² Бойко Я.А. Використання навчання англійської мови цифрових технологій у процесі в початковій школі. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. Том 83 (2019). С. 481-489.

теоритичного підґрунтя й окресленням провідних ідей наукового експерименту. Створення концептуальних засад і проектування освітніх інформаційних технологій у ході професійно-педагогічної діяльності учителів інозеної мови є перспективним напрямком оновлення навчального процесу у вищій школі, теоретико-методичні засади якого підтверджені в дослідженнях Т.В.Мухлаєва, В.І.Соколова, І.С.Якіманської, Є.О. Ямбурга та ін.

4.4. АДАПТИВНИЙ ПІДХІД ДО ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Термін «адаптивний» походить від англійського «to adapt». Адаптація – це пристосування до нових вимог і змін середовища¹⁴³. Адаптивне навчання – це технічна система навчання, що сприяє формуванню та методам ефективного індивідуального навчання. Ця система краще ніж інші системи, тому що вона швидко прогресує, враховує рівень і структуру початкової підготовки, швидко відстежує результати поточного навчання та дозволяє обґрунтовано вибирати завдання і вправи. Змістом поняття «адаптивний» – варіативність, персоналізація, гнучкість, навчальна інформативність. Реалізація адаптивного принципу досягається створенням нелінійної структури розгалужених алгоритмів освітнього інформаційного змісту конкретного предмета з урахуванням психолого-педагогічних та освітніх особливостей учнів, виходячи з їх мотиваційних установок та інтересів.

Застосування системного підходу дасть змогу вчителям розробити стратегії адаптації інформації до конкретних умов навчання. На думку деяких дослідників, такий підхід дає широкі можливості студентам вільно обирати власну траєкторію на шляху до вищої освіти. Його реалізація вимагає чіткої структури навчальної інформації, розробки форм та перевірки не тільки мінімальних, а й вищих вимог до учнів¹⁴⁴.

Дослідження соціально-філософської основи адаптації дозволяє виділити наступні характеристики: здатність адаптувати дорослих до соціальних норм, можливість відповідати основним тенденціям в соціальному середовищі та сприяти розвитку особистості¹⁴⁵.

Враховуючи вищевикладене, цілі та завдання нашого дослідження, виділимо основні особливості адаптивних методів:

- Мотивація, що заснована на реконструкції особистісних стереотипів, розуміння активної ролі вчителя у виборі стратегій і методів роботи для досягнення бажаних результатів навчальної діяльності.

¹⁴³ Adoption Level Descriptors for Each of the Five Characteristics URL: <https://fcit.usf.edu/matrix/project/adaptation-level/> (дата звернення: 12.10.2022).

¹⁴⁴ Вейланде Л. Проектні технології навчання майбутніх учителів. *Дидактика професійної школи : збірник наукових праць*. Київ –Хмельницький, 2005. Вип. 3. С. 110–113.

¹⁴⁵ Кравець О. Є. Інформаційно-комунікаційні технології як шлях експлуатації інформаційних ресурсів. *Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі : зб. матеріалів Всеукр. науково-методичного семінару міжнар. участю*. (Кременець, 1–2 грудня 2011 р.) Кременець. Вид-во КОГП ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 14–16.

- Організація та цілі, які пристосовані для тих, хто бере участь у процесі навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

- Дизайн змісту, включаючи вибір навчальної інформації, варіативність курсів і програм, а також конструювання нових освітніх моделей.

- Технологія та управління, що передбачають моделювання і використання багаторівневого та диференційованого навчання, включаючи альтернативи форм і методів проведення занять та зміну соціально-освітніх орієнтацій.

У контексті нашого дослідження навчальні технології, що характеризуються таким підходом, полегшують, мінімізують та спрощують роботу вчителів, як результат дозволяючи проєктувати науково представлену навчальну інформацію в системному вигляді, також вони допомагають майбутнім спеціалістам оволодіти професійними функціями (пізнання, контроль, проєктування, тощо). Цей підхід покликаний зняти напругу в класі та створити дружню атмосферу співпраці. На думку Г.А. Русскої, принцип адаптивності передбачає опору на навчальні модулі, навіть якщо навчальна інформація адаптована до інтелектуального рівня та потреб учня¹⁴⁶.

Адаптивне навчання дозволяє викладати без звичайної масової освіти, з багатьма прогалинами в індивідуальній підготовці студентів й учнів для досягнення необхідної структури та потрібного рівня знань. Використання цього підходу як концептуальної основи для побудови експериментальних методик забезпечить необхідні умови для успішного дослідження питань та окреслить їх зміст.

Так Д. Масухара пропонує різні методи адаптування матеріалу, що представлені в таблицях 1, 2 і 3. Автор визначає кожен метод, як плюс, мінус і нульова категорії.

Категорія плюс позначає студентів для яких в процесі адаптації, викладач повинен додати або розширити деталі.

Категорія мінус визначає видалення елементів з навчальною метою.

Нульова категорія має на увазі модифікацію елементів без додавання або видалення¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Русских Г. А. Авторська педагогічна технологія: інструкція для конструювання. *Завуч.* 2004. № 33. листопад. С. 5–9.

¹⁴⁷ A. Duarte, L.A. Escobar, "Using Adapted Material and its Impact on University Students' Motivation" *PROFILE*, Volume 9, Issue 1, pp. 63-87, 2008.

Таблиця 1

Методи адаптації інформації з навчальною метою – категорія мінус

Методи	Приклади
Усунення	Викладач може вилучити деяку інформацію, що не може бути використана в освітніх цілях або не є суттєвою.
Зменшення	Викладач може зменшити кількість речень в тексті або взяти його уривок з навчальною метою.
Скорочення	Викладач може зменшити тексти або завдання за допомогою їх обробки шляхом усунення складності (лексичної / граматичної)

Таблиця 2

Методи адаптації інформації з навчальною метою – категорія плюс

Методи	Приклади
Додавання	Викладач може додати додатковий матеріал і завдання.
Розширення	Викладач може додати різні деталі до тексту або розширити текст і завдання до нього.

Таблиця 3

Методи адаптації інформації з навчальною метою – категорія нуль

Методи	Приклади
Модифікація	Викладач може зробити зміни в інструкції виконання певних завдань.
Зміна черги виконання	Викладач може змінити чергу послідовності виконання певних завдань.
Конверсія	Викладач може змінити жанр тексту (науковий на науково-публіцистичний).

4.5. АВТОРСЬКА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТУВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Науковий зміст розробки авторської технології на основі адаптивного підходу полягає в тому, що з одного боку, через її застосування викладачі впроваджують гнучкі алгоритми, які передбачають попереднє проєктування навчального процесу й не усувають можливості реалізації педагогічного експерименту; з іншого ж – це такий проєкт навчального процесу, в основі якого лежить спеціально розроблена структура і зміст, що побудовані з урахуванням розвитку інтелектуальних можливостей студентів та спрямовані на досягнення високого рівня якості освіти.

Важливу роль для розвитку зазначеного освітнього напрямку відіграє комп'ютеризація освіти, яка дозволяє зменшити непродуктивні витрати живої праці викладачів, зберегти методичний потенціал професорів старшого покоління та багаторазово використовувати результати матеріалізованої праці у формі комп'ютерних навчальних і контролюючих програм. Це може також допомогти викладачам перетворитися з фахівця в технолога сучасного навчального процесу, провідною роллю якого є навчання студентів.

Існує велика кількість різноманітних спеціальних комп'ютерних програм, які орієнтовані на вивчення іноземних мов при дистанційній формі навчання. Серед них виокремлюють три основні групи:

1. Програми для вивчення розділів системи мови (основна мета таких програм – введення та активізація мовленнєвих форм та структур).
2. Програми направлені на вивчення видів мовленнєвої діяльності.
3. Контролюючі програми за допомогою яких здійснюється контроль за рівнем сформованості мовних та мовленнєвих навичок.

Для розробки курсу дистанційного навчання використовують спеціальне програмне забезпечення у вигляді так званих оболонок, наприклад: LMS (Learning Management System) – система управління навчанням. За соціальним опитуванням 2016 року в США, самими популярними стали Blackboard (33%), Moodle (19%) і Canvas (17%).

Зміст та дизайн є взаємозалежними складовими дистанційного курсу навчання. Педагогічний дизайн курсу включає авторське структурування текстів, вибір інструментарію, формування системи посилань та взаємозв'язку між поняттями і розділами. Дистанційний курс є певною системою для взаємодії учасників навчального процесу. Це освітній веб-сайт, що складається з декількох сторінок – розділів дисципліни, що вивчається та інших компонентів дистанційного

освітнього середовища. Дистанційний курс можна розглядати як систему, що забезпечує дидактичний цикл та складається з ряду елементів, таких як: навчально-методичний комплекс (НМК), програмне середовище веб-сайта чи LMS і набір сервісів інтернету (Web 2.0), що використовуються за необхідності у навчальному процесі. НМК умовно має наступні блоки: I – докомунікативний; II – комунікативний; III – посткомунікативний, які фактично описують повний цикл інформаційної взаємодії суб'єктів комунікації (джерела загальної та навчальної інформації – викладач; викладач – студент; студент – джерела навчальної інформації)¹⁴⁸. Особливістю представлення їх характеристики є поєднання процесуальної складової технології (організації навчального процесу відповідно до поставлених цілей) з певним категоріальним каркасом, який використовуємо як інформаційну (теоретичну) підтримку авторського проекту – організовану, культурно-обґрунтовану діяльність викладача, що пов'язана з вивченням тенденцій розвитку науково-технічного прогресу та корекцією функціонування педагогічних систем, й розрахована на зменшення розриву між наявними результатами педагогічної системи й замовленням суспільства.

Особливості розробки інформаційного конструкту технології проектування навчальної інформації викладачем вищої школи: докомунікативна фаза

Розробляючи експериментальну програму щодо проектування навчальної інформації викладачем, ми спирались на ієрархію цілей, як шлях максимальної адаптації розробленої технології до умов навчального процесу вищої школи. Представлена технологія реалізує процес цілеутворення на двох рівнях: стратегічному й поетапному.

На *стратегічному рівні* відбувається педагогічна інтерпретація суспільно-державного замовлення та визначаються пріоритети професійно-педагогічної діяльності викладача в роботі з навчальною інформацією, що зумовлює переорієнтацію навчально-професійних завдань педагога в межах інформаційно-освітнього простору на удосконалення інформаційної взаємодії.

Рівень *поетапного цілеутворення* передбачає подальшу конкретизацію стратегічної мети, реалізація якої представлена в розробленій технології на основі інтерпретації навчального процесу в контексті його проектної спрямованості в роботі з інформацією. За таких умов процесуальна сторона відображає *проектувальну складову*

¹⁴⁸ Kravets O. The use of educational information design technology in the course of foreign language distance learning at non-philological faculties. *Information Technologies and Learning Tools*. 2019. V. 60, № 4. P. 195-204.

технології, а змістова – *інформаційну (комунікативну)*. Водночас, побудова загального проєкту реалізується з опорою на те, що робота викладача з інформацією включає як прямі, так і непрямі техніки, що забезпечують ефективну взаємодію учасників навчального процесу.

Розглядаючи проблему проєктування педагогічних технологій у професійній підготовці вчителів, Н.М. Суртаєва визначає її через систему дій, що спрямовані на побудову певної педагогічної системи, в основу якої покладено розробку і реалізацію проєкту шляхом використання *послідовних етапів та операцій*, тобто набору процедур, які оновлюють професійну діяльність викладача і гарантують запланований кінцевий результат.

Таким чином, у межах другого рівня цілеутворення виділено ряд технологічних етапів діяльності викладача вищого закладу освіти з навчальною інформацією: I – докомунікативна фаза; II – комунікативна фаза; III – посткомунікативна фаза. Вони фактично описують повний цикл інформаційної взаємодії суб'єктів комунікації: джерела загальної та навчальної інформації – викладач; викладач – студент; студент – джерела навчальної інформації¹⁴⁹.

Розглянемо більш детально кожен із виділених етапів. Особливістю представлення їх характеристики є поєднання *процесуальної складової технології* з певним *категоріальним каркасом*, який ми використовуємо як інформаційну (теоретичну) підтримку авторського проєкту.

I етап (*докомунікативна фаза*) – характеризується формуванням цілей діяльності, визначенням потреб щодо обміну інформацією, актуалізацією джерел інформації, а також чітким окресленням та конструюванням способів інформаційної взаємодії через форми представлення навчальної інформації.

Алгоритм реалізації зазначеного етапу представлено на основі визначення його інформаційного контенту (чіткого змістового наповнення) на засадах комунікативного підходу, що окреслюють шлях від актуалізації інформаційної потреби до інформаційного запиту. Основою забезпечення останнього є: визначення предмета комунікації (зміст навчальної дисципліни – навчальна інформація) та кодування навчальної інформації (конструювання засобів інформаційної взаємодії) з метою представлення в ході реалізації комунікативного етапу.

Комунікацією (лат. *communicatio, communicare* – робити загальним, зв'язувати, спілкуватися) називають процес обміну інформацією між людьми за допомогою спільної для них знакової системи. Реалізація

¹⁴⁹ Kravets O. The use of educational information design technology in the course of foreign language distance learning at non-philological faculties. *Information Technologies and Learning Tools*. 2019. V. 60, № 4. P. 195-204.

заченого процесу потребує визначення його основних елементів, якими є: *суб'єкти* – комунікатор і комунікант; *засоби комунікації* – код, який використовується для передачі інформації, і канал передачі інформації; *предмет комунікації* – повідомлення, що його відображають; *ефекти комунікації*¹⁵⁰.

Основна мета комунікації – забезпечення розуміння інформації, що є предметом обміну. В результаті цього процесу відбувається обмін знаннями та смислами, у ході якого може змінитися форма і зміст інформації, що сприймається учасниками інформаційної взаємодії.

У цілому, *комунікатор* (відправник, адресант) – творець повідомлення, особа, що генерує ідею. Комунікатором можуть бути як джерела інформації, так і будь-яка організація, група осіб або індивід. *Комунікант* (одержувач, адресат, реципієнт) – особа або група осіб, яким направлено повідомлення.

На етапі докомунікативної фази в ролі комунікатора виступають джерела інформації, у ролі комуніканта – викладач. Повідомлення, підготовлене комунікатором, являє собою інформаційну пропозицію, яка сприймається комунікантом у разі наявності в нього відповідної потреби (у нашому випадку інформаційної потреби).

Характер професійної діяльності викладача вищого навчального закладу в межах інформаційної взаємодії визначає внутрішній стан психологічного або функціонального відчуття недостатності власних знань для реалізації професійних завдань, тобто *інформаційну потребу*, формою відображення якої є *інформаційний запит* як мета навчального процесу в цілому та проекція психологічного або функціонального відчуття недостатності знань власне студентом.

Якщо ж потреба в інформації є, а відповідна інформаційна пропозиція відсутня, то комунікатор починає пошук джерел інформації, що його цікавлять, посилаючи за відомими йому каналами комунікації інформаційний запит.

Основними шляхами формування інформаційного запиту викладача вищої школи є переорієнтація мотиваційної сфери, яка, як показав попередній аналіз його професійної діяльності в зазначеному напрямі, визначається соціальним замовленням держави щодо підготовки фахівців нового типу і здійснюється в ході методичної роботи.

Звичайно, процес переходу інформаційної потреби в інформаційний запит супроводжується так званою *інформаційною пропозицією* – спеціальним способом викладеною інформацією про нововведення, включаючи загальні відомості про розробку, варіанти ділового

¹⁵⁰ M. N. Lamy, "What influences reflective interaction in distance peer learning? Evidence from four long-term learners of French", *Open Learning* 18.1, pp. 39-60, 2003.

співробітництва, щодо його впровадження й адреси джерел додаткової інформації, необхідної для її поширення в професійному співтоваристві.

Інформаційна пропозиція в межах діяльності викладача вищого навчального закладу забезпечується стрімко зростаючим *інформаційним простором*, в якому створюється, переміщується і споживається інформація, що визначає потребу його впорядкування.

У цілому, *інформаційний простір* – це сукупність банків і баз даних, технологій їх супроводу та використання, інформаційних телекомунікаційних систем, що функціонують на основі загальних принципів і забезпечують інформаційну взаємодію організацій, громадян і задоволення їх інформаційних потреб. Основними категоріями, що характеризують інформаційний простір як соціокультурне явище, служать поняття інформаційного фонду та інформаційного потоку.

Інформаційним фондом називають всю культурну інформацію, якою володіє суспільство на даному етапі його розвитку. Система культурної інформації є матеріальним відображенням діяльності суспільства. Цілісність глобального інформаційного фонду, яким володіє людство, слід розуміти в тому сенсі, що він принципово не піддається старінню, оскільки визнання старіння інформаційного фонду в цілому означало б заперечення діалектики суспільного розвитку. За таких умов старіння форми і змісту інформації потрібно розглядати по-різному. Збереження інформаційного фонду є неодмінною умовою збереження можливості спілкування людей в соціальному просторі та часі¹⁵¹.

Під *інформаційним потоком* розуміють ту культурну інформацію, яка в даний момент часу циркулює в суспільстві й передається суб'єктом за допомогою інформаційної взаємодії об'єкту, а також використовується останнім в якості метазасобу соціальної діяльності. У такому випадку вищим рівнем інформації виступає – упорядкована, примножена і збережена інформація. Сукупність інформаційних потоків у конкретній сфері життєдіяльності людини (освіті, науці, культурі) прийнято називати інформаційним простором цієї сфери діяльності.

Структура інформаційних потоків глобального інформаційного простору, а також характер зв'язку між інформаційними системами, що підтримують інноваційні процеси, залежать від форм і змісту взаємодії між суб'єктами комунікації. Уявлення про склад співтовариств розвитку й взаємодію цих між собою, сприяє розумінню маршрутів руху інформації та можливостей розвитку різних сфер суспільного життя.

¹⁵¹ Кравець О. Технологія проектування навчальної інформації в професійно-педагогічній діяльності викладача вищого навчального закладу, монографія, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, Житомир, с. 246, 2015.

Функціонування і розвиток інформаційного простору і засобів інформаційної взаємодії забезпечує спеціальна система організаційних структур, яку називають інформаційною інфраструктурою. Інформаційна інфраструктура – це система організаційних структур, що забезпечують функціонування і розвиток інформаційного простору і засобів інформаційної взаємодії. Вона також включає сукупність інформаційних центрів, банків даних і знань й систем зв'язку, і виконує функцію забезпечення доступом споживачів до інформаційних ресурсів.

Інформаційним ресурсом називають окремі документи або масиви документів певної інформаційної системи. Доречно зазначити, що терміном *документ* прийнято позначати стабільний матеріальний об'єкт, призначений для використання в соціальній змістовій комунікації у якості завершеного повідомлення¹⁵².

Документ є найважливішою організаційною формою надання інформації матеріальним об'єктом, який відображає результат діяльності людини. Кожен документ є елементом матеріалізованої соціальної пам'яті, а масиви документів (бібліотечні та архівні фонди, колекції звукозаписів, зображень тощо) розглядаються як довготривалі сховища соціальної пам'яті. Власне *документ*, як записано в Законі «Про інформацію» – це матеріальна форма отримання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом її фіксації на папері, магнітній, кіно-, відео- чи фотоплівці або а іншому носії.

Якщо інформаційний ресурс орієнтований на цілком певну групу користувачів, що усвідомлюють та вміють адекватно сформулювати свої інформаційні потреби, а також оформлений відповідно до встановлених форм представлення документів, то він стає *інформаційним продуктом*. Таким чином, за умови відображення інформаційного ресурсу на площину професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу, то *інформаційним продуктом* стає *навчальна інформація*. Її документальне представлення здійснюється через *джерела інформації*.

Згідно із ст. 26 Закону України «Про інформацію» *джерела інформації* – це передбачені і встановлені Законом носії інформації, до яких відносяться: документи та інші носії інформації, які є матеріальними об'єктами, що зберігають інформацію, а також повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи тощо. У цілому, джерело інформації – це перший елемент інформаційної метамоделі освітнього процесу.

¹⁵² Кравець О. Технологія проектування навчальної інформації в професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу, монографія, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, Житомир, с. 246, 2015.

Сутність комунікативної взаємодії визначає потребу систематизації інформаційних держал. Інструментом для них є класифікаційні системи, що побудовані на основі тих чи інших ознаках. Використання певними суспільними об'єднаннями єдиних інформаційних моделей забезпечує стабільність інститутів групової соціальної пам'яті і забезпечує можливість їх інтеграції на основі узгодження загальних і приватних інформаційних моделей.

Навчальна інформація є селективною частиною наукових знань й історичного та галузевого досвіду. Саме тому в процесі дидактичної комунікації, зважаючи на специфіку навчального предмета, використовують практично весь арсенал виділених джерел інформації. Водночас, специфікою навчального процесу є необхідність фільтрації дидактично обґрунтованої інформації, що береться із відповідної науки чи мистецтва для вивчення в навчальному закладі. Це забезпечує швидке оволодіння системою знань, умінь та навичок, які визначаються державними нормативними документами (Державним стандартом, навчальними планами, робочими програмами), що регламентують зміст відповідного рівня освіти.

Тому наступним кроком побудови авторської технології є виділення із загального обсягу джерел інформації – *базового інформаційного продукту*, на основі якого й відбувається відбір навчальної інформації.

Джерела навчальної інформації різноманітні за способом фіксації, походженням, змістом, належністю до предмета тощо. Із загального контексту виділимо чотири групи педагогічних джерел: візуальні, аудіовізуальні, Інтернет, як джерело педагогічної інформації та джерела інформації із оточуючого світу, що забезпечують ефективність навчального процесу.

Надзвичайно активізує навчальний процес інформація, взята з *електронних навчальних посібників*, які дозволяють комплексно використовувати інформацію з навчального предмета: відеоряд, звук, голос диктора, а також автоматизований контроль засвоєння матеріалу. Тому такий напрям інформатизації освіти, як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) розвивається швидкими темпами. Їх широке впровадження дозволяє змінити саму парадигму освіти, вони дозволяють найбільш ефективно реалізувати можливості, закладені в сучасних педагогічних технологіях. Освітні засоби ІКТ можна класифікувати за такими параметрами:

а) *За вирішенням педагогічних задач*: засоби, що забезпечують базову підготовку (електронні підручники, навчальні системи, системи контролю знань тощо); засоби практичної підготовки (практикуми, віртуальні конструктори, програми імітаційного моделювання,

тренажери); допоміжні засоби (енциклопедії, словники, хрестоматії, розвиваючі комп'ютерні ігри, мультимедійні навчальні заняття); комплексні засоби (дистанційні навчальні курси).

б) *По функціям в організації освітнього процесу*: інформаційно-навчальні (електронні бібліотеки, електронні книги, електронні періодичні видання, словники, довідники, навчальні комп'ютерні програми, інформаційні системи); інтерактивні (електронна пошта, електронні телеконференції); пошукові (реалізуються через каталоги, пошукові системи).

в) *За типом інформації*: електронні та інформаційні ресурси: з текстовою інформацією (підручники, навчальні посібники, задачники, тести, словники, довідники, енциклопедії, періодичні видання, числові дані, програмно і навчально-методичні матеріали); з візуальною інформацією (колекції: фотографії, портрети, ілюстрації, відеофрагменти процесів і явищ, демонстрації дослідів, відеоекскурсії; статистичні, динамічні та інтерактивні моделі: предметні лабораторні практикуми, наочні віртуальні лабораторії; символні об'єкти: схеми, діаграми); з аудіоінформацією (звукозапис виступів, музичні твори, звуки живої і неживої природи, синхронізовані аудіооб'єкти); з аудіо- та відео-інформацією (аудіо-відеооб'єкти живої та неживої природи, предметні екскурсії); з комбінованою інформацією (підручники, навчальні посібники, першоджерела, хрестоматії, задачники, енциклопедії, словники, періодичні видання).

При застосуванні комп'ютерних технологій, актуальним є питання про співвідношення комп'ютера та елементів інших технологій. Комп'ютер може використовуватися на всіх етапах процесу навчання: при поясненні (введенні) нового матеріалу, його закріпленні, повторенні та контролі ЗУН.

Комп'ютерні засоби навчання називаються інтерактивними, тому що вони володіють здатністю "відгукуватися" на дії учня \ студента \ викладача й "вступати" з ними в діалог, що і становить головну особливість методик комп'ютерного навчання.

При цьому комп'ютер виконує такі функції:

1. *В функції вчителя комп'ютер являє собою*: джерело навчальної інформації; наочний посібник; тренажер; засіб діагностики і контролю.

2. *В функції робочого інструмента*: є засобом підготовки виступів і текстів (виконує їх зберігання); графічним редактором; обчислювальною машиною з великими можливостями¹⁵³.

¹⁵³ Бойко Я.А. Використання навчання англійської мови цифрових технологій у процесі в початковій школі. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. Том 83 (2019). С. 481-489.

Підвищення методичної та інформаційної культури педагогів позитивно впливає на навчально-виховний процес і дозволяє вийти на новий рівень використання нових інформаційних технологій. Для визначення ролі інформаційно-комунікаційних технологій, яка відводиться для проєктування дистанційної адаптивної технології безперервної освіти вчителя іноземної мови у початковій школі, нами був проведений аналіз збірки онлайн-сервісів. Було проаналізовано та порівняно різноманітні програми, й на базі ІКТ представлено у вигляді таблиці (таблиця 1):

Таблиця 1.

Аналіз змісту онлайн-сервісів при застосуванні ІКТ

<i>Види засобів</i>	<i>Онлайн-сервіра</i>	<i>Функціональність</i>
Електронні інтерактивні дошки	Wizer.me	Можливість застосування ІКТ для створення різних робочих аркушів
Створення коміксів	Storyboard	Онлайн-створення коміксів на різну тематику підчас взаємодії з комп'ютерними засобами
Тестування та перевірка знань	Kahoot.com	Перевірка знань за допомогою питань з різними варіантами відповідей, включаючи різні зображення
	Quizlet.com.	
Вікторини, кросворди, ребуси	Flippity	Створення інтерактивних вправ на завдань в ігровій формі
Онлайн-демонстрації та симуляції	Mozabook	Можливість використання інтерактивних відео, цифрових підручників і вбудованих додатків
Віртуальні екскурсії	Ukraine Wow	Онлайн-екскурсії є досить цікавою інтерактивною технологією, що мотивує учнів до навчально-пізнавальної діяльності
	Музейний портал	

Наступним кроком побудови технології є визначення *робочого інформаційного продукту* (власне предмета комунікації), яким є *зміст навчальної дисципліни*. Робота над змістом передбачає реалізацію реальної, конкретної за змістом і формою композиційної побудови викладачем навчальної інформації, або її структурування.

На даному етапі, впровадження технології структурування – невід'ємний атрибут системи професійно-педагогічної роботи викладача вищої школи з інформацією. За таких умов, формування навчальної інформації в дидактичному процесі вищої школи розглядаємо як спеціальну побудову навчального матеріалу, що спрямована на обробку, цільову орієнтацію наукової інформації й її адаптацію до навчальних умов.

Розв'язання окресленого завдання викладачем вищої школи реалізується такими способами: згортанням інформації, її стисненням, моделюванням і візуалізацією.

Згортання наукової і навчально-пізнавальної інформації здійснюється за допомогою узагальнення, випущення, суміщення і заміщення.

Стиснення навчальної інформації відбувається шляхом використання опорних конспектів (В.Ф. Шаталов); оперативних схем дій (П.Я. Гальперін); глобальних ідей, що представлені у вигляді «основних одиниць засвоєння» (П.Я. Гальперін, Д.Б. Ельконін); методу інтеграції дидактичних одиниць (ІДО) (П.М. Ерднієв) і досягнення раннього узагальнення (В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін).

Моделювання навчальної інформації – відомий спосіб структурування інформації. Здебільшого всі моделі поділяються на дві групи: матеріальні (фізичні й аналогові) та ідеальні (інтуїтивні та знакові). У свою чергу, у знаковому моделюванні особливо виокремлюється математичне моделювання.

Візуалізація навчальної інформації містить у собі знання функцій мультимедіа, гіпертексту, ролі Інтернету в дидактичному процесі вищої школи.

Кожен із виділених способів будівництва навчальної інформації має різноманітні форми її подання: логічну, продукційну, фреймову й семантичну.

Так, прикладом логічної форми подання інформації є символічний запис математичних аксіом і теорем із використанням логіки предикатів. Продукційна форма представляється набором правил або алгоритмічних

наказів для певної процедури вирішення задач. Семантична форма подається знаннями із використанням графів, блок-схем, рисунків тощо. Фреймова форма складається з декількох комірок-слотів, кожна з яких має своє призначення (таблиці, матриці тощо).

Організаційно-дидактичні заходи етапу докомунікативної взаємодії є підґрунтям для реалізації II етапу – *комунікативної фази*, або власне комунікації (безпосередньої реалізації навчальних завдань).

Зазначений етап включає передачу навчальної інформації комунікатором (викладачем) та переведення її в поле засвоєння знань комунікантом (студентом) через канал передачі інформації (навчальний процес) із використанням розроблених на попередньому етапі засобів комунікації, що забезпечують формування здібностей та навичок суб'єктів комунікації (як викладача, так і студента), що у подальшому надасть їм змогу мобілізувати набуті знання, вміння, досвід і способи діяльності та поведінки для ефективного розв'язання завдань, які виникають у процесі їх життєдіяльності.

Процесуальний характер зазначеної взаємодії потребує використання форм і методів навчального процесу, спрямованих на активізацію роботи студентів із навчальною інформацією в аудиторний та позааудиторний час.

Однією із найважливіших проблем є напрацювання інструментарію практичної дидактики, що дає змогу викладачеві навчатися моделюванню педагогічного процесу і проектуванню результатів своєї діяльності. Викладач повинен уявляти собі, як весь процес вивчення навчальної дисципліни, так і окремі його ланки, починаючи від конкретної теми і закінчуючи кожним заняттям. У кожній окремо взятій ланці представлення навчальної інформації має бути своя логіка щодо її структури.

З дидактичною метою пропонуємо поділяти заняття на наступні типи, що відображають основні етапи процесу навчання: вивчення нового матеріалу, комплексне застосування, узагальнення й систематизація знань, комбіноване заняття, контрольньо-облікове, заняття на повторення нового матеріалу.

Така класифікація сприяє усвідомленню й осмисленню блоку нової навчальної інформації, та її закріпленню. Конструкція ж занять, чи локальна технологія – це система завдань для самостійної групової або колективної роботи, що також визначає рівень взаємодії викладача та студентів. За таких умов «основна конструкція» – уявлення про основні форми організації навчального процесу, залишається незмінною, але постійно доповнюється певними «каркасними» з методів залежно від того, яку мету ставить перед собою педагог.

Відповідно, процес формування проєктувальної діяльності викладачем вищої школи на основі навчальної інформації потребує використання теоретичних і практичних методів щодо набуття та застосування на практиці знань, умінь і навичок і формування на їх основі фахових знань у студентів. Методами проєктування навчальної інформації будемо називати способи послідовної взаємодії тих, хто навчається, і тих, хто навчає, спрямованої на організацію засвоєння змісту навчання.

Цілісний цикл фахової підготовки студентів ЗВО забезпечується використанням способів стимулювання, розвитку, контролю знань з боку викладача та самоконтролю. Отже, за характером пізнавальної діяльності виділяємо чотири групи методів організації проєктувальної діяльності, що співвідносяться з чотирма етапами засвоєння навчальної інформації:

I. Етап антиципації і первинного закріплення (методи антиципації).

II. Етап рецептивно-репродуктивний (рецептивно-репродуктивні методи сприйняття навчальної інформації).

III. Етап репродуктивно-продуктивний (рецептивно-продуктивні методи).

IV. Етап креативно-контрольний (креативно-контрольні методи).

Розглянемо їх більш детально:

I. Етап антиципації і первинного закріплення навчальної інформації включає постановку цілей і завдань ціннісних орієнтацій і мотивів щодо формування інформаційно зорієнтованої компетентності майбутніх спеціалістів із предмета, що викладається.

Цей етап розглядається нами як етап «входження» студентів у новий блок навчальної інформації, їх включення до нового складного процесу професійної соціалізації, набуття нового статусу – ретранслятора набутих знань, а також формування психологічних новоутворень, які пов'язані з професійним становленням, що забезпечує перехід на досягнення особистісного рівня в майбутній професійній діяльності.

На цьому етапі відбувається підготовка студентів до сприйняття нової навчальної інформації та здійснюється її первинне закріплення.

Основою цієї групи, у контексті досліджуваної проблеми, є методи психологічного впливу, серед яких:

– *залучення та утримання уваги аудиторії* – передбачає використання викладачем ряду психологічних ефектів. Для залучення

уваги студентської аудиторії і виділення нової навчальної інформації, нами використовувалися наступні *форми представлення інформації*: певна кольорова гама, звуки, засоби кодування інформації, такі як: опорні сигнали, малюнки, схеми, ключові слова за темою, шуми різного походження.

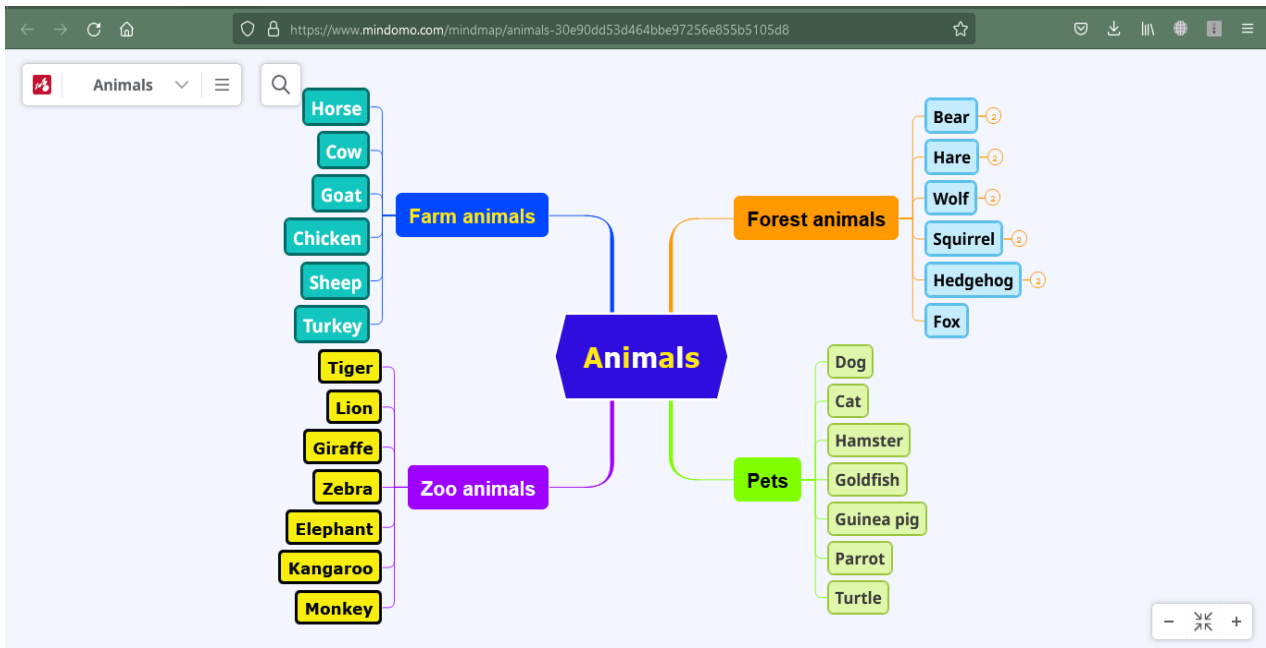
Студентам пропонувалося розглянути опорний сигнал чи малюнок і пов'язати його з навчальною темою. На основі використання методу, що носить назву «*мозкового штурму*», здійснюється пропедевтична робота до отримання нового навчального матеріалу студентами, тобто актуалізація необхідних даних з уже засвоєної інформації для надбудови нового знання.

Етап антиципації і первинного закріплення матеріалу передбачає використання й *методу когнітивного дисонансу*. Його метою є стимулювання студентської аудиторії до використання розумових маніпуляцій з почутим чи побаченим. Якщо інформація викликає непогодження (дисонанс), то студент позбавляється від нього, змінюючи своє ставлення до джерела інформації або думки (поведінки) залежно від внутрішніх факторів.

Важливими прийомами у ході реалізації зазначеного методу стали навчальні *ситуації самопізнання і самовираження* у формі спілкування з викладачами або однокласниками підчас проблемно-дискусійних завдань та творчих лінгво-педагогічних презентацій.

Наприклад, при вивченні теми «Новітні комп'ютерні технології» студентам ННІ педагогіки був запропонований прийом «*buzz-group lecture*» (*ключові слова за темою*) у формі «*мозкового штурму*» малогрупового типу. Вони отримали завдання провести паралель між комп'ютерними технологіями 80-х років минулого століття і сьогоденням, спираючись на власний досвід і сучасні уявлення про науково-технічний прогрес.

Така форма роботи дозволяє адаптуватися в акті комунікації всім студентам без винятку, незважаючи на різний рівень знань із навчального предмета. Засобом для застосування цього методу дистанційно може бути використання ментальних карт. Прикладом може бути такий хмарний сервіс, як Mindomo за допомогою якого є можливим створення схем і діаграм Ганта.

За допомогою Mindomo група людей або окремі команди можуть проводити мозкові штурми, планувати майбутні дії, вести невеликі проекти за допомогою діаграм Ганта та візуалізувати дані. Для створення карт та схем, користувачам необхідно вибрати тип майбутнього проєкту (інтелект-карта, концепт-карта, схема чи діаграма Ганта). Після вибору типу проєкту в редакторі будуть розміщені основні блоки. Користувач може їх переносити, редагувати та додавати нові. У блоках можна змінювати стиль і зовнішній вигляд проєкту, а також шрифт та розмір тексту.

Блоки можуть містити детальний опис теми, користувачі можуть прикріпити до них зображення, аудіофайли чи відео, іконки, посилання, коментар або нотаток. Створені схеми можна переглядати у кількох видах: інтелект-карта, схема та діаграма Ганта. У режимі перегляду діаграми Ганта, блоки будуть представляти окремі завдання, що розміщені на тимчасовому відрізку. Для них можна встановити дати виконання та призначити відповідальну особу.

Ефект парадоксальності – це метод, яким часто користуються викладачі, він базується на тому, що подив значно сприяє первісному ознайомленню читача з навчальною інформацією. Застосування методу передбачає використання знань з інших дисциплін, у тому числі загальноосвітніх.

Ще одним методом роботи з навчальною інформацією є міні-лекція «*contrast-lecture*» (*протилежні погляди*), яка передбачає проблемне питання, що задається на початку міні-лекції. Первинне самостійне обговорення відбувається в результаті обміну ідеями, роздумами тощо, підчас нього студенти висловлюють свої думки з приводу

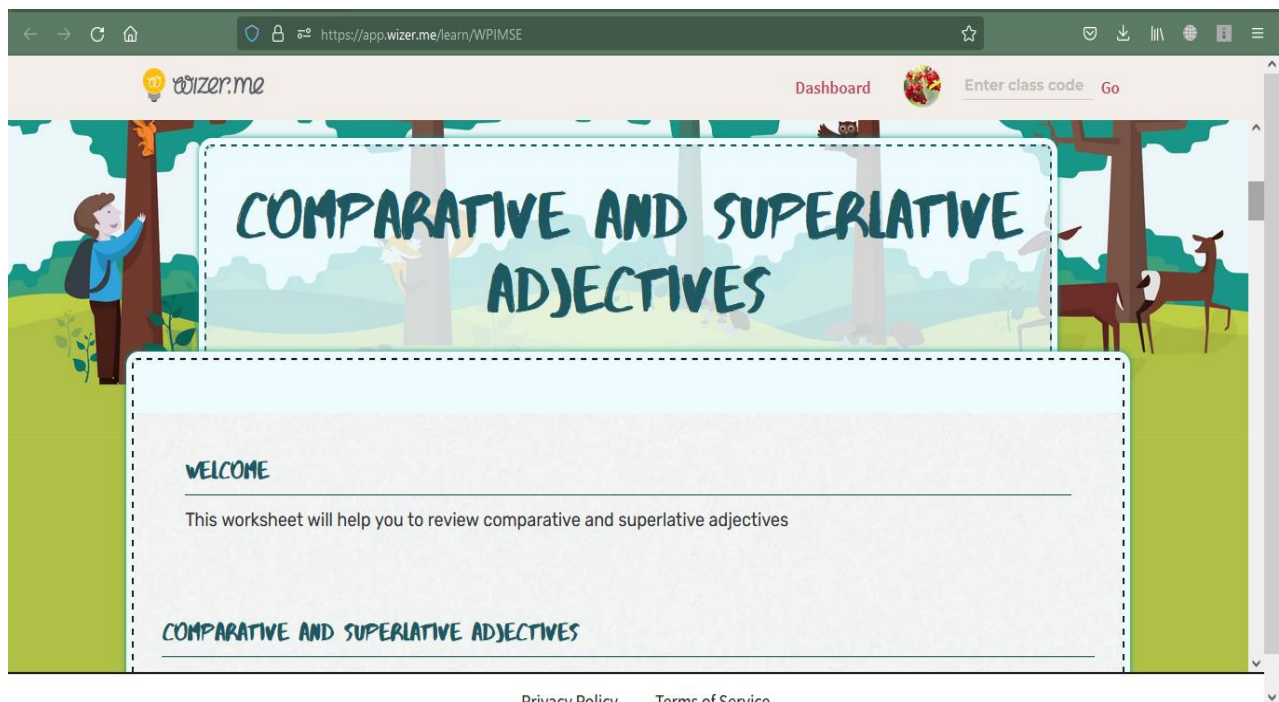
запропонованої проблеми. Таким чином ми виявили, як вони визначають «комп'ютерну систему», «операційний блок», «оперативну пам'ять» та ін.

Імітаційний метод організовує процес формування практичних умінь та навичок за допомогою *імітаційних вправ* (Say the same – скажи те ж саме; Say the opposite – скажи протилежне), де формами представлення навчальної інформації виступають навчальні підручники, картки, зошити до підручників тощо.

Одним із засобів представлення навчальної інформації на цьому етапі може бути використання інтерактивних зошитів або віртуальних дошок. Сервіс Wizer.me дозволяє створювати інтерактивні робочі аркуші, які можна використовувати при дистанційному навчанні, для домашніх робіт чи для роботи в класі на інтерактивній дошці.

Але головною особливістю цього сервісу є можливість організації групової роботи – вчитель може створювати класи й робочі листи на основі відеоуроків, прикріплювати до них різні завдання і залучати учнів до виконання завдань.

У Wizer.me, було вирішено проблему із списуванням, у результаті чого, тепер учитель може переглядати відповіді учнів у реальному часі в особистому кабінеті. Ще однією особливістю сервісу є безліч можливостей реєстрації в ньому, наприклад: за допомогою адреси електронної пошти, з використанням облікового запису Google+ або Edmodo, що працює з Google Classroom.

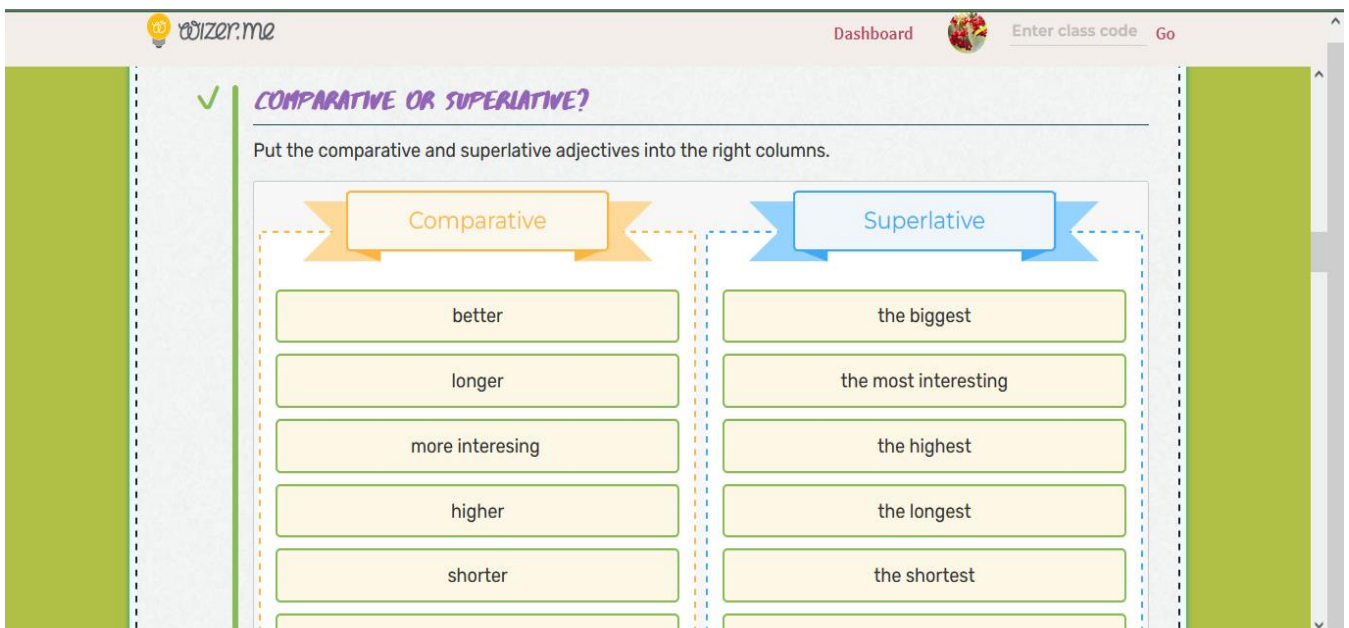

The screenshot shows a web browser displaying a worksheet on the Wizer.me platform. The URL in the address bar is <https://app.wizer.me/learn/WPIMSE>. The page features a colorful illustration of a forest with a person, trees, and animals. The main title of the worksheet is "COMPARATIVE AND SUPERLATIVE ADJECTIVES". Below the title, there is a "WELCOME" section with the text: "This worksheet will help you to review comparative and superlative adjectives". At the bottom of the worksheet area, the title "COMPARATIVE AND SUPERLATIVE ADJECTIVES" is repeated. The page also includes a "Dashboard" link and a field for "Enter class code" with a "Go" button. At the very bottom, there are links for "Privacy Policy" and "Terms of Service".

За допомогою Wizer.me можна створювати цікаві дидактичні матеріали з будь-якої теми шкільної програми, з використанням текстів, відео, аудіо та зображень (у тому числі інтерактивних). Інтерактивний робочий аркуш являє собою веб-сторінку, на якій можна розмістити навчальний матеріал і різного типу завдання для учнів.

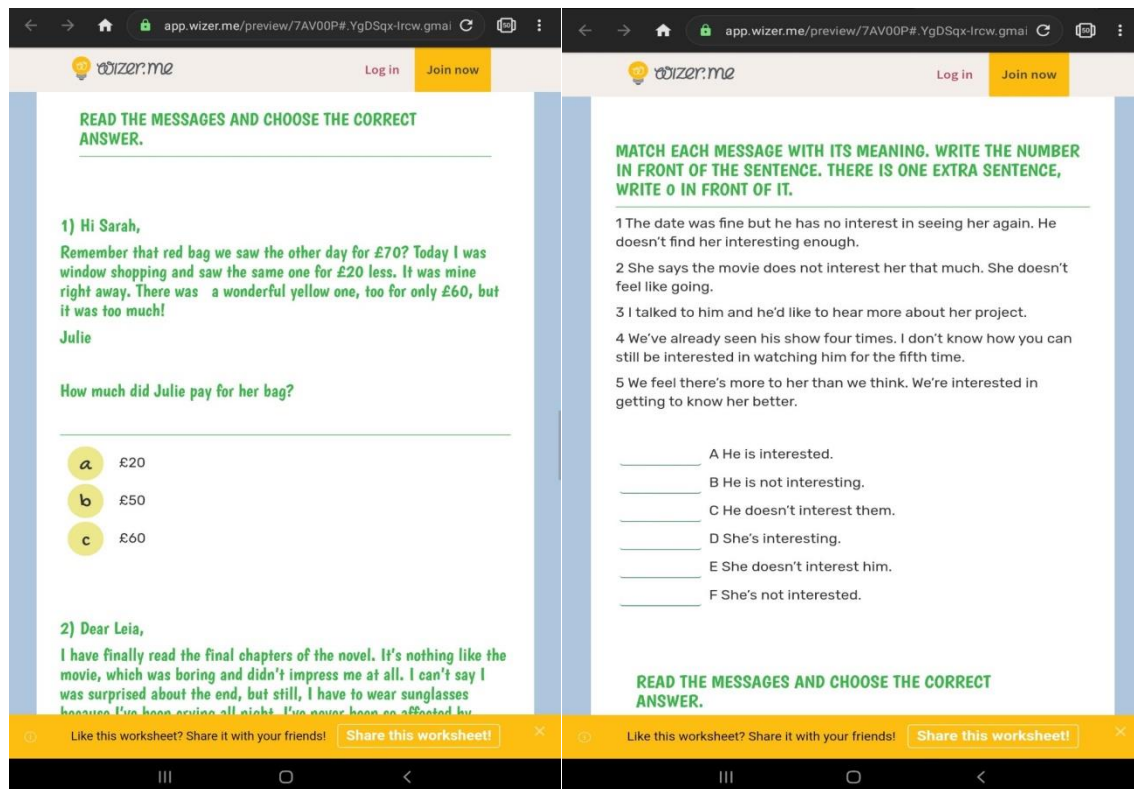
Наприклад, це може бути відео, зображення або текст на основі якого учні відповідають на запитання й виконують завдання.

Дуже зручною є здатність вставляти зображення і робити їх інтерактивними, додаючи на них мітки з текстом, гіперпосиланнями, питаннями чи з вікнами для введення тексту.

Також у Wizer.me можна додавати презентації, розміщені в сервісах інтернету, використовуючи код HTML. Що до формату питань в завданнях, то вони можуть бути текстовими або у вигляді аудіофайлів. Таким чином, у інтерактивному робочому аркуші можна використовувати наступні завдання:

відкрите питання (Open Question),
питання з вибором відповіді (Multiple Choise),
коментування, дискусія на задану тему (Blanks),
поєднання тексту і малюнку (Fill On An Image),
з'єднання частин (Matching), таблиця (Table),
сортування (Sorting), малювання (Draw)

На рецептивно-репродуктивному II етапі – експериментальна робота щодо формування інформаційно зорієнтованої компетентності полягала в організації умов, спрямованих на подальший і більш глибокий саморозвиток студентів у оволодінні ними навчальною інформацією, формуванні вмінь диференціювати навчальний матеріал і на його основі репродукувати знання шляхом використання і розвитку різних видів мислення у процесі сприймання інформації. Методами технології проектування навчальної інформації на цьому етапі стали: словесні, дедуктивні і репродуктивні методи.

Як було зазначено вище цей етап передбачає використання *репродуктивних методів навчання*, а саме застосування навчального матеріалу на основі певного прикладу або правила.

У такому випадку діяльність студентів має алгоритмічний характер, тобто зводиться до виконання професійних завдань відповідно до інструкцій і правил у аналогічних до продемонстрованих ситуаціях. Репродуктивні методи відображають загальний рівень підготовки студентів до заняття й є необхідною базою їх подальшої успішної роботи.

Формами представлення інформації в межах означеного методу стали: опис картин, малюнків; пояснення правил, схем; переказ тексту; коментарі до газетної статті тощо.

Наступною формою для реалізації зазначеного етапу стали вправи частково детерміновані та спрямовані на формування вміння реалізації

тактики самостійного представлення навчальної інформації з опорою на зорову невербальну наочність у вигляді графіків, схем, діаграм, малюнків тощо. Викладач, у свою чергу, створює спеціальні умови для розгортання навчального матеріалу, використовуючи різні методи проектування навчальної інформації.

Одним із засобів, що може бути використан на цьому етапі є онлайн програма Quizlet – генератор карток. У ній можливо створювати двосторонні флеш-картки з будь-яких предметів з використанням візуальної, текстової та звукової опори.

У Quizlet є сім різних способів роботи: п'ять навчальних режимів та дві гри. У режимі «картки» студенти бачать усі картки, перевертають їх, щоб повторювати терміни та визначення.

Наступний режим «заучування» створено для формування індивідуального плану навчання, що базується на оволодінні матеріалом модуля. Щоб завершити етап, необхідно правильно відповісти на кожне запитання двічі. Після завершення кожного етапу всі терміни будуть згруповані за рівнем оволодіння ними: «знайомі» означає, що студент відповів правильно один раз, а «засвоєні» – двічі. У цьому режимі можна виставити дедлайн заучування всіх карток, відстежувати прогрес та отримувати нагадування від програми.

У режимі «орфографії» буде дано певні або картинка терміну та оцінюється, наскільки добре студент знає матеріал і чи робить помилки в написанні. Коли студент закінчує перший етап, режим «орфографії» почне другий, у якому будуть використовуватися питання, на які було неправильно відповісти в першому етапі. Щоб завершити етап режиму листа та переглянути свої результати, необхідно правильно відповісти на кожне запитання двічі. У режимі правопису треба прописати почуте.

У режимі «тестування» автоматично створюються різні варіанти тестів (matching, multiple choice, true/false, fill the gap).

Ще один сервіс з метою урізноманітнення роботи педагога – Flippity, що містить такі можливості як створення флеш карт, вікторин на різні теми; тестів тощо. Внесення елемента несподіваності та утримання уваги групи забезпечить режим «випадковий вибір імені» (можливо також сформувати групи).

Кожен учасник навчального процесу може заробляти бейджи в ході роботи за правильні відповіді. Індикатор прогресу дозволить учням\студентам відстежувати свої сильні та слабкі сторони у навчанні.

Учитель\викладач за допомогою цього сервіру може також створити перевірку орфографії; кросворд; автоматичне створення історії; змішування частин інструкцій та встановлення відповідності та багато іншого.

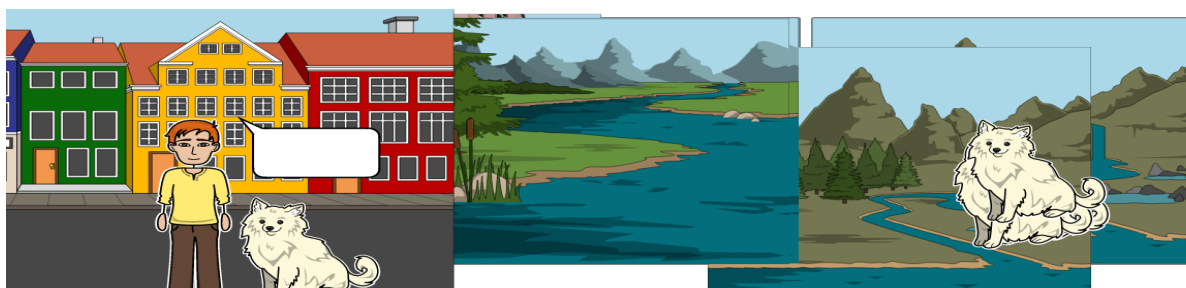
На III етапі – **репродуктивно-продуктивному**, ми ставили за мету спрямування студентів до подальшого засвоєння навчального матеріалу та самостійного представлення навчальної інформації. На цьому етапі основним способом підготовки студентів до професійної діяльності стало її моделювання у вигляді драматизації, ділової гри тощо.

Технологія «*Блендер*» – це навчання в малих групах, що спрямовано на інтеграцію ідей під час вирішенні поставлених питань беручи за основу набуті знання та досвід учасників взаємодії. Мета технології – розвивати мислення і мовлення школярів під час їх активної діяльності; формувати мотивацію до спільної діяльності.. Варто взяти до уваги, що представлена технологія потребує попередньої підготовки, учитель бере активну участь у спрямуванні учнів, пропонує приклади, шаблони, допоміжні опори для отримання потрібного результату. Діти, працюючи в малих групах, виражають власні судження, вчаться працювати злагоджено та швидко, практикуючи писемне мовлення.

«*Спільний проект*» («*Joint Project*») – технологія, що спирається на творчість учнів, активно заохочує їх до дослідницької діяльності, інтегрує різні навчальні предмети, застосовує різні режими роботи школярів, організовує навчання в співпраці та розвиває критичне мислення. Цей метод набув надзвичайної популярності при навчанні

англійської мови. На початковому етапі навчання доречно працювати з тими видами проектів, які мають чіткий, інтерактивний характер. Їх складають: міжпредметні, рольові ігрові та телекомунікаційні спільні проекти.

Розкрити творчий потенціал своїх учнів\студентів на цьому етапі можливо за допомогою цифрової розповіді. Електроний ресурс Storyboard допоможе у створенні сюжетних діаграм, плакатів та багато іншого. Ці створені вчителем плани уроків та ресурси містять приклади та шаблони, які можна адаптувати, а учні можуть використовувати для завдань і проектів. Storyboard має широкий вибір сцен, макетів та універсальних персонажів, що дозволить учням\студентам у цікавій формі розвивати монологічне та діалогічне мовлення.

IV. Етап – креативно-контрольний передбачає побудову умов для ґрунтовного, глибокого і усвідомленого оволодіння навчальним предметом у вигляді сформованих на певному рівні знань, умінь і навичок, творчого ставлення студентів до набутих знань, які є досягненням своєрідних вершин творчого становлення і самоактуалізації у формуванні інформаційно-зорієнтованої компетентності. На цьому етапі майбутні фахівці повинні продемонструвати особистісні знання з технології проектування навчальної інформації. Методи, що застосовуються на цьому етапі, можна систематизувати на основі прийомів (дій та операцій) отримання зворотного зв'язку в ході формування системи знань, умінь і навичок із фахової дисципліни в ході реалізації авторської технології:

- *методи усного контролю;*
- *методи письмового контролю (метод тестового, графічного та машинного контролю);*
- *методи самоконтролю;*
- *методи творчої реалізації знань.*

Таким чином, авторська технологія представлена як *загальний алгоритм* роботи викладача ЗВО з навчальною інформацією.

Відповідно, *технологія проектування навчальної інформації викладачем вищого навчального закладу в процесі професійно-педагогічної діяльності* тлумачиться як комплексна педагогічна взаємодія суб'єктів освітньої діяльності, в основу якої покладено представлену крізь призму комунікації роботу з навчальною інформацією шляхом виконання стратегічно розгорнутих послідовних етапів та операцій, спрямованих на розвиток психологічної, особистісної сфер студентів, формування їх готовності до перетворювальної діяльності, впровадження її результатів у життя як результат інформаційного впливу суспільства.

ВИСНОВКИ

Оволодіння викладачем вищої школи розробленою технологією відбувалося шляхом актуалізації проблем проектування навчальної інформації в ході *методичної роботи*, що здійснювалася з використанням як індивідуальних (самоосвіта, стажування, наставництво, індивідуальні консультації, вивчення досвіду роботи колег, творчі звіти тощо), так і групових (науково-методологічний семінар, конференція, виставка, відкриті заняття (лекція, семінар тощо), педагогічні читання, «Школа молодого викладача») форм її організації.

Заняття № 1

Тема: Сучасні вимоги до професійно-педагогічної діяльності учителів англійської мови початкових закладів освіти в колі реалізації положень Болонської декларації

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови початкових закладів освіти з сучасними вимогами ЄС до забезпечення високоякісного рівня навчального матеріалу на уроках англійської мови в початкових закладах освіти, проектуванням якої займається учитель як одним із аспектів професійно-педагогічної діяльності в історичному контексті.

Засоби: кодоскоп, відео презентація.

План

1. Основні положення Болонської декларації, щодо забезпечення конкурентоспроможності майбутніх фахівців.
2. Становлення професійно-педагогічної діяльності викладача ЗВО в колі проектування навчальної інформації (історичний аспект).

Запитання для контролю:

1. Назвіть загальні положення Болонської декларації щодо змісту професійно-педагогічної діяльності учителів англійської мови початкових закладів освіти.
2. Як, на вашу думку, треба розуміти вислів «конкурентоспроможний фахівець»?
3. Яка роль учителів англійської мови початкових закладів освіти у становленні конкурентоспроможного фахівця?
4. Назвіть етапи, в які проходило становлення професії учителя англійської мови початкових закладів освіти?
5. Які характеристики були взяті за основу існуючої періодизації становлення проектування навчальної інформації педагогом?

6. Які засоби представлення інформації використовувалися педагогами до XVI ст.?
7. З ім'ям якого педагога пов'язують виникнення прообразу сучасного підручника?
8. В чому полягає значення підручників у колі становленні проектування навчальної інформації вчителем англійської мови в початкових закладах освіти?
9. В чому полягає значення виникнення і застосування аудіо-відео техніці в навчальному процесі у початковій школі?

Для самостійної роботи:

Ознайомитися з наступною літературою:

1. Вища освіта України і Болонський процес : [навчальний посібник / за ред. Кременя В. Г.]. – Тернопіль : Богдан, 2019. – 281 с.
2. Гура О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2015. – 224 с.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 23.01.2020).
4. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 23.01.2020)
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 16.06.2019)
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf (дата звернення: 16.06.2019).

Заняття № 2

Тема: Інформація як основна категорія педагогічної науки

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови початкових закладів освіти зі змістом основних категорій педагогіки: інформація – педагогічна інформація – навчальна інформація, а також суміжних з ними понять: «знання», «факти», «данні».

Засоби: комп'ютер, відео презентація, графічні рисунки, схеми.

План

1. Категорія «інформація» як один із головних аспектів педагогічної науки.
2. Загальні види інформації (наукова, педагогічна, соціальна). Похідні поняття «знання», «данні», «факти».

3. Види педагогічної інформації (адміністративно-управлінська, інструктивна, навчальна).

4. «Навчальна інформація» – зміст поняття (рекомендована, представлена, засвоєна інформація).

Запитання для контролю:

1. Дайте визначення поняттю «інформація»?
2. Коли цей термін увійшов у педагогічну літературу?
3. Що спричинило стрімке використання цього терміну в педагогічній літературі?
4. Назвіть види інформації, які існують в системі освіти.
5. Яка різниця між термінами «інформація», «факти», «знання»?
6. Чому «інформація» є однією із основних категорій педагогіки?
7. Що таке «педагогічна інформація»?
8. Які види педагогічної інформації ви знаєте?
9. Дайте визначення «навчальна інформація». Назвіть її види.

Для самостійної роботи:

Ознайомитися з наступною літературою:

1. *Калініна Л. В.* Суть, види, та класифікація інформації / Л. В. Калініна // Директор школи. – 2004. – № 20. – С. 11.

2. Карпа І. Переваги застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення англомовної компетенції студентів. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. Випуск 16, 2016. С. 322-327.

3. Ковальчук І. С. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 142 с.

4. Ковальчук Т. Дистанційне навчання у закладах вищої освіти: ризики та перспективи розвитку. URL: <https://nubip.edu.ua/node/100736> (дата звернення: 12.10.2022).

Заняття № 3

Тема: Теоретичні основи проектування навчальної інформації (історичний аспект)

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови початкових закладів освіти з історико-культурними витоками розвитку педагогічного проектування.

Засоби: кодокоп, відео презентація, схеми, графічні рисунки.

План

1. Культурно-історичні витоки розвитку педагогічного проектування.
2. Розвиток і застосування ідей проектувальної діяльності в педагогіці.
3. Педагогічне проектування як шлях інноваційної організації навчальної інформації в інформаційному суспільстві.

Запитання для контролю:

1. Чому активізація проектувальної діяльності в педагогіці ХХ століття спостерігається саме в періоди суспільних зрушень?
2. Сформулюйте визначення поняття «педагогічне проектування»? З якого часу почали вживати цей термін у педагогіці?
3. Чим відрізняються наступні категорії: моделювання, прогнозування, планування, проектування, конструювання?
4. Дайте характеристику таким поняттям: «метод-проектів», «Дальтон-план», «бригадно-лабораторний метод»?
5. Назвіть позитивні і негативні сторони перерахованих вище методів викладання?
6. Що, на вашу думку, є «проектуванням навчальної інформації»?
7. Назвіть структуру проектувальної діяльності педагога?
8. Яких сучасних педагогів-новаторів у галузі проектування професійно-педагогічної діяльності на уроках англійської мови в початкових закладах освіти ви можете назвати?

Для самостійної роботи:

I. Ознайомитися з наступною літературою:

1. Арванітопуло Е.Г. Зміст і структура курсу з навчання майбутніх учителів з метою створення професійно-орієнтованих проектів для навчання іноземної мови / Е. Г. Арванітопуло // Іноземні мови : науково-методичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 21–26.

2. Дискурсивні технології самопроектування особистості: монографія / [Н.В.Чепелева, М.Л.Смульсон, С.Ю. Рудницька, О.В.Зазимко, та ін.]; за ред. Н.В. Чепелевої. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2019. 170 с.

Заняття № 4

Тема: Технологія як алгоритм успішній професійно-педагогічної діяльності учителів англійської мови початкових закладів освіти.

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови початкових закладів освіти з концептуальною основою технології проектування навчальної інформації та першим етапом її реалізації.

Засоби: кодоскоп, відео презентація, таблиці, схеми.

План

1. Загальні характеристики педагогічних технологій.
2. Застосування технології проектування навчальної інформації на уроках англійської мови у початкових закладах освіти. Концептуальна основа – адаптивний підхід.
3. I етап реалізації технології: докомунікативна фаза (суб'єкти комунікації (комунікатор, комунікант) комунікація; інформаційна потреба; інформаційний запит; інформаційний фонд; інформаційний потік; інформаційна пропозиція; форми представлення навчальної інформації; джерела інформації).

Запитання для контролю:

1. Охарактеризуйте використання адаптивного підходу на уроці англійської мови у початковій школі.
2. Чому саме цей підхід покладено в основу технології проектування навчальної інформації при створенні власного інформаційного продукту вчителем англійської мови в початковій школі?
3. Які особливості розробки інформаційного конструктору вчителем англійської мови?
4. Як ви розумієте такі поняття як: комунікатор, комунікант); інформаційний запит; інформаційна потреба; інформаційний фонд; інформаційний потік; інформаційна пропозиція.
5. Які основні вимоги до інформаційного контенту уроку англійської мови в початковій школі?
6. Якими інформаційними джерелами ви зазвичай користуєтесь у своїй роботі.
7. Назвіть форми представлення навчальної інформації (матеріальні і нематеріальні).

Для самостійної роботи:

I. Ознайомитися з літературою:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / Ілона Миколаївна Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Русских Г. А. Авторська педагогічна технологія: інструкція для конструювання / Г. А. Русских // Завуч. – 2004. – № 33. – листопад. – С. 5–9.

II. Спираючись на таблицю форм представлення навчальної інформації

та таблицю джерел інформації, беручі до уваги специфіку Вашої спеціальності подумайте, які форми представлення навчальної інформації будуть притаманні саме для вас. Обґрунтуйте як і яким чином Ви будете формувати свій власний базовий продукт – навальну інформацію для конкретно взятого заняття.

Заняття № 5

Тема: Комунікативна фаза – другій етап реалізації адаптивної технології на уроках англійської мови у початкових закладах освіти

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови початкових закладів з процесуальною стороною технології проектування навчальної інформації в ході професійно-педагогічної діяльності.

Засоби: кодоскоп, відео презентація, роздатковий матеріал.

План

1. Дайте загальну характеристику процесуального блоку технології (форми і методи реалізації навчального процесу).

2. Етап антиципації і первинного закріплення (методи антиципації).

3. Репродуктивно-продуктивний етап (репродуктивно-продуктивні методи).

4. Рецептивно-репродуктивний етап (рецептивно-репродуктивні методи сприйняття навчальної інформації).

5. Креативно-контрольний етап (креативно-контрольні методи).

Завдання для контролю:

1. Що таке кодування інформації (моделювання, візуалізація структурування, спрощення, стиснення)?

2. Що ви розумієте під інформаційною взаємодією учителя і учня?

3. Які форми реалізації такої взаємодії на уроці англійської мови у початковій школі ви можете назвати?

4. Що таке, на вашу думку, канал зв'язку в реалізації комунікативної фази технології проектування навчальної інформації?

5. Які методи навчання ви знаєте?

6. Яка характеристика етапу антиципації (рецептивно-репродуктивного, репродуктивно-продуктивного, контрольного-креативного етапів)?

Для самостійної роботи:

I. Ознайомитися з наступною літературою:

1. Бойко Я.А. Використання навчання англійської мови цифрових технологій у процесі в початковій школі. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. Том 83 (2019). С. 481-489.

2. Діденко Н.М. Організація самостійної роботи з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» через інструменти дистанційного навчання. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 49. Том 1. 2022. С. 39-42.

3. Карпа І. Переваги застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення англомовної компетенції студентів. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. Випуск 16, 2016. С. 322-327.

4. Ковальчук І. С. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 142 с.

II. Оберіть тему із навчального плану вашої дисципліни і розбийте її навчальну інформацію згідно етапів викладання (складіть загальний проект). Які форми і методи будуть притаманні, на Ваш погляд, кожному з етапів засвоєння навчальної інформації.

Заняття №6

Тема: Спілкування як основний вид взаємодії між вчителем і учнями при передачі навчальної інформації на уроці англійської мови у початковій школі

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови початкових закладів освіти з основними етапами усної передачі навчальної інформації; формами, методами і засобами, що притаманні усному каналу зв'язку.

Засоби: кодоскоп, відео презентація, роздатковий матеріал.

1. До-комунікативний етап роботи. Форми, методи і засоби.
2. Прогнозування як метод входження нової дози навчальної інформації. Зняття попередніх складностей (термінологічних, лексичних, граматичних).
3. Комунікативний етап (спілкування) як акт передачі інформації на уроці англійської мови у початковій школі. Методи, форми, засоби.
4. Пост-комунікативний етап – як засіб формування інформаційно зорієнтованої компетентності учнів початкової школи на уроці англійської мови. Виконання практичних завдань на створення власних дидактичних текстових матеріалів.

План

Завдання для контролю:

1. Які види усної комунікації на уроці англійської мови в початковій школі ви знаєте?
2. Яка мета до-комунікативного етапу на уроках англійської мови у

початковій школі?

3. Які методи зняття попередніх складностей при усному представленні навчальної інформації на уроці англійської мови ви знаєте?

4. Які форми навчання ви будете використовувати на цьому етапі?

5. Які методи навчання притаманні цьому етапу?

6. Яка загальна характеристика комунікативного етапу?

7. Які форми, методи і засоби комунікативного етапу?

8. Яка загальна характеристика пост-комунікативного?

9. Які форми, методи і засоби притаманні для цього етапу?

Для самостійної роботи:

I. Ознайомитися з наступною літературою:

1. Aiken E.G. Memory for a Lecture: Effects of Notes, Lecture Rate and Information Density / E.G. Aiken, G.S. Thomas // Journal of Educational Psychologist. – 1975. – № 67 – С. 439-444

2. Brogger F.Ch. Research and Teaching Thinking and Implication for Teacher Training / F.Ch. Brogger // European Journal of Teaching Education. – 1992. vol.16. – № 13. – P.195-203

II. Практичне завдання:

На основі запропонованої вам теми навчального заняття розробіть форми, методи і засоби для кожного етапу роботи над нею для студентів. Поясніть кожний етап роботи детально.

Заняття № 7

Тема: Основні особливості роботи з текстовими інформаційними джерелами на уроці англійської мови в початковій школі

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови початкової школи з основними етапами роботи над текстом для читання.

Засоби: різні види текстів, роздатковий матеріал (малюнки, окремі фрази, аббревіатура, карточки, таблиці множинного вибору і т ін.)

План

1. До-текстовий етап роботи. Види текстів.

2. Антиціпація як метод входження (прогнозування) нової дози навчальної інформації. Зняття попередніх складностей (термінологічних, лексичних, граматичних).

3. Текстовий етап (читання) – акт передачі інформації. Методи, форми, засоби.

4. Пост-комунікативний етап – як засіб формування інформаційно зорієнтованої компетентності. Виконання практичних завдань на створення власних дидактичних текстових матеріалів.

Завдання для контролю:

1. Назвіть види текстів.
2. Які вимоги повинен ставити учитель початкової школи до навчального тексту для читання на уроці англійської мови?
3. Яка мета до-текстового етапу на уроці англійської мови в початковій школі?
4. Що значить зняття попередніх складностей при читанні тексту?
5. Які форми навчання ви будете використовувати на цьому етапі?
6. Яка загальна характеристика комунікативного етапу?
7. Які методи навчання притаманні цьому етапу?
8. Яка загальна характеристика пост-комунікативного (після-текстового етапу)?
9. Які форми, методи і засоби комунікативного етапу (читання)?
10. Які форми, методи і засоби притаманні для цього етапу?

Для самостійної роботи:

I. Ознайомитися з наступною літературою:

1. Оліяр М.П. Інноваційні технології формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Наук. вісник Миколаївського нац. ун-ту ім. В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки.* 2017. №4. С.386-390. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_4_74

2. Пукало С.О. Формування іншомовної комунікативної компетенції студентів немовного вузу. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/564/56410/urok.docx>

Практичне завдання:

На основі запропонованого вам тексту розробіть форми, методи і засоби для кожного етапу роботи над текстом для студентів. Поясніть кожний етап роботи детально.

Заняття № 8

Тема: Основні особливості роботи з текстовими аудіо джерелами (аудіо тексти)

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови з основними етапами роботи над аудіо текстом для прослуховування.

Засоби: магнітофон, касети з різноманітними видами текстів, роздатковий матеріал (малюнки, карточки, таблиці множинного вибору абрєвіатура окремі фрази і т ін.)

План

1. До-текстовий етап роботи. Прогнозування як метод входження нової дози навчальної інформації. Зняття попередніх складностей

(граматичних, фонетичних, лексичних, соціокультурних). Форми і засоби підготовчого етапу.

2. Текстовий етап (прослуховування) – акт передачі інформації на уроці англійської мови в початковій школі. Методи, форми, засоби, що використовує вчитель англійської мови на етапі прослуховування.

3. Після-аудіоційний етап – як засіб формування інформаційно-зоорієнтованої компетентності. Виконання практичних завдань на створення власних дидактичних аудіо-текстових матеріалів та вибір форм, методів і засобів роботи з ними.

Завдання для контролю:

1. Які види аудіо-матеріалів ви знаєте?
2. Які вимоги повинен ставити викладач до навчального тексту для прослуховування?
3. Яка мета до-текстового етапу?
4. Що значить зняття попередніх складностей при прослуховуванні тексту?
5. Які форми навчання ви будете використовувати на цьому етапі?
6. Які методи навчання притаманні цьому етапу?
7. Яка загальна характеристика комунікативного етапу?
8. Які форми, методи і засоби комунікативного етапу (аудіювання)?
9. Яка загальна характеристика пост-комунікативного (після-текстового етапу)?
10. Які форми, методи і засоби притаманні для цього етапу?

Для самостійної роботи:

Відберіть текст для аудіювання і розробіть форми, методи і засоби роботи над ним зі студентами. Прокоментуйте ваші дії.

Заняття № 10

Тема: Основні особливості роботи з Multimedia

Мета: ознайомити майбутніх учителів англійської мови в початкових закладах освіти з готовими найбільш поширеними мультимедійними програмами, словниками, енциклопедіями, іграми, іншими Інтернет-ресурсами, які можуть бути застосовані в навчальних цілях на заняттях а також з основними етапами роботи з Multimedia.

Засоби: комп'ютер, CD диски, навчальні комп'ютерні програми, зразки дидактичних матеріалів, створених ІКТ, завдання для розробки навчальних матеріалів; зразки планів-конспектів занять з використанням

ІКТ.

План

1. Види мультимедійних програм.
2. Формування професійних вмінь майбутніх вчителів англійської мови початкових закладів освіти в процесі аналізу та використання мультимедійних програм і Інтернет-ресурсів.
3. Тренувально-виконавчий етап формування професійних умінь майбутніх вчителів англійської мови в процесі створення власних дидактичних матеріалів засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Завдання для контролю:

1. Які види мультимедійних програм ви знаєте?
2. Які програми є спеціального і загального характеру?
3. Які види мовленевої діяльності можуть бути застосовані при використанні мультімедіа?

Для самостійної роботи:

1. Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця / Н. Баловсяк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 5. – С. 21-28
2. Arcuris C. Theory in Practice: Increasing Professional Effectiveness / C. Arcuris. – San Francisco: Solley-Bass, 2019 - 196 p.
3. Bellezza F.S. Mnemonic Methods to Enhance Storage and Retrieval / F.S. Bellezza. – Fla.: Academic Press. – 321 p.

Практичне завдання: підготуйте план-конспект проектування навчальної інформації з використання засобів ІКТ; підготуйте і розробіть хід демонстрації презентації в Power Point.

РОЗДІЛ V. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток України, вибір шляху демократизації суспільства та входження країни до європейського освітнього простору передбачає запровадження європейських норм і стандартів у сфері освіти, науки і технологій, поширення науково-технічних досягнень. Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, вимагають створення умов для розвитку особистості кожного громадянина України та виховання покоління людей, здатних ефективно працювати та навчатися протягом усього життя, зберігаючи та примножуючи цінності національної культури та громадянського суспільства. Реалізація цієї мети потребує подальшої реконструкції національної системи освіти, спрямованої на підготовку нової генерації науково-педагогічних кадрів високого професійного рівня, здатних до саморозвитку, творчого пошуку та інноваційної педагогічної діяльності. Тому проблема професійної підготовки майбутніх учителів набула особливої актуальності. Крім того, інформаційне суспільство, основним продуктом якого є інформація та знання, вимагає від педагогічної науки пошуку нових засобів навчання, адаптованих до сучасної дійсності, що виникла внаслідок науково-технічного прогресу. Одним із таких інструментів є інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю підготовки учителів нової генерації, здатних здійснювати професійну діяльність в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти професійно-педагогічної підготовки вчителів окреслені в працях О. А. Абдуліної, А. М. Алексюка, Н В. Кузьміної, В.О. Сластьоніна, С.І.Кисельгофа, К. К. Платонова, С. С. Вітвицької, О.А. Дубасенюк, та ін. Дидактичні проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні досліджували І.В.Роберт, В. Ю. Биков, І. Є. Булах, М. І. Жалдак, В. К. Конєва,

В.В.Одегова, І. В. Синельник, Н. Ф. Тализіна та ін.; психологічні основи використання комп'ютерно-орієнтованих технологій при підготовці майбутніх фахівців визначили Ю. В. Машбіць, В. В. Давидов, В.Я.Ляудіс, В. В. Рубцов та ін.; систему підготовки вчителя до використання ІКТ розробляли М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, Є. С. Полат, Л. І. Морська, О.П.Значенко, О. М. Снігур, Р. С. Гурін, П. І. Сердюков та ін.

Окреслення невирішених питань, порушених у розділі. Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених використанню ІКТ у навчально-виховному процесі, аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що такий аспект як комплексне використання засобів ІКТ в системі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в початкових класах висвітлено недостатньо. Зокрема, потребує більш детальної розробки система формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах з використанням засобів ІКТ у процесі як бакалаврської, так і магістерської підготовки. Отже, мета дослідження: розробити технологію формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами інформаційно-комунікаційних технологій та показати шляхи реалізації цієї технології у системі професійної підготовки студентів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету ім. Івана Франка спеціальності «013 Початкова освіта».

5.1. ГРУПИ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Опираючись на наші попередні дослідження щодо структури професійних умінь учителів гуманітарних дисциплін (на прикладі вчителів іноземних мов)¹⁵⁴, нами було виділено наступні групи професійних умінь учителів іноземних мов (ІМ) у початкових класах, які класифіковано нами за компонентами педагогічної діяльності:

1) гностичні – уміння, пов'язані з аналізом інформації та навчально-виховної діяльності, що здійснюється вчителем іноземних мов у початковій школі;

2) проєктувальні – уміння, пов'язані з постановкою стратегічних задач та плануванням педагогічної діяльності на рівні курсу навчання та циклу уроків з іноземної мови в початкових класах;

3) конструктивні – уміння, пов'язані з формулюванням тактичних задач та плануванням педагогічної діяльності на рівні окремого уроку та виховного заходу з іноземних мов у початковій школі;

4) організаторські – уміння, пов'язані з організацією інформації та навчально-виховної діяльності, яку здійснює вчитель іноземних мов початкових класів;

5) комунікативні – уміння, пов'язані з встановленням відносин та здійсненням педагогічного спілкування з учнями, колегами, батьками як в урочний, так і в позаурочний час.

Оскільки засобом формування вищезазначених умінь у нашому дослідженні виступають інформаційно-комунікаційні технології, уточнімо *склад професійних умінь, якими має володіти вчитель іноземної мови в початкових класах у процесі використання засобів ІКТ:*

1) гностичні вміння – уміння аналізувати дидактичні можливості ІКТ для навчання іноземних мов, уміння оцінювати електронні матеріали з іноземних мов для учнів початкових класів, уміння аналізувати уроки та виховні заходи з іноземних мов у початковій школі з використанням засобів ІКТ, уміння вести дослідницьку діяльність з методики викладання іноземних мов у початкових класах, застосовуючи інформаційно-комунікаційні технології;

2) проєктувальні вміння – уміння ставити стратегічні задачі щодо використання ІКТ у навчально-виховному процесі та планувати

¹⁵⁴ Зимовець О. А. Склад професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін (на прикладі підготовки вчителів іноземних мов) // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2009 № 43. С. 150-156.

навчально-виховну діяльність з використанням засобів ІКТ на рівні курсу навчання та циклу уроків з іноземних мов у початковій школі;

- 3) конструктивні вміння – уміння планувати педагогічну діяльність на рівні окремого уроку та виховного заходу з іноземних мов у початковій школі, добирати інформацію та розробляти навчальні матеріали для навчання іноземних мов у початкових класах, використовуючи засоби інформаційно-комунікаційних технологій;
- 4) організаторські вміння – уміння організовувати навчальну інформацію для навчання іноземних мов у початкових класах, уміння організовувати власну діяльність та діяльність учнів початкової школи в процесі використання ІКТ на уроках і в позаурочний час;
- 5) комунікативні вміння – уміння здійснювати комунікацію з учнями початкових класів на уроках іноземної мови та в позаурочний час, уміння обговорювати з батьками навчальний процес з іноземних мов, уміння здійснювати спілкування з колегами в навчально-методичних цілях з використанням інформаційно-комунікаційні технологій.

Формування вищезазначених умінь має відбуватися системно та комплексно. Тому нами була розроблена технологія формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов в початкових класах засобами ІКТ, яка охоплює весь термін навчання студентів в університеті, включаючи як бакалаврську, так і магістерську підготовку.

5.2. ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАСОБАМИ ІКТ

При створенні технології ми спиралися на дослідження науковців, які розглядають педагогічну технологію як послідовний та неперервний рух взаємопов'язаних компонентів, етапів, станів педагогічного процесу та його учасників¹⁵⁵. Вона є своєрідною конкретизацією методики, проектом певної педагогічної системи, що реалізується на практиці. Також можна стверджувати, що педагогічна технологія – це закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект навчально-виховного процесу і має вищий рівень ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж традиційні методики навчання та виховання¹⁵⁶. Отже, під технологією формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ будемо розуміти послідовний та неперервний рух етапів педагогічного процесу, спрямованого на поступове оволодіння майбутніми вчителями іноземних мов у початкових класах професійними вміннями з використанням засобів ІКТ.

Структура педагогічної технології включає в себе концептуальну основу, змістову частину навчання (цілі навчання, зміст навчального матеріалу) та процесуальну частину (організація навчального процесу, методи та форми навчальної діяльності, методи та форми роботи вчителя, діагностика навчального процесу). Оскільки формування професійних умінь є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх учителів, при розробці технології формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ ми спиралися на структуру технології професійно-педагогічної підготовки, розробленою колективом авторів ЖДУ ім. І. Франка (О. А. Дубасенюк, О. Є. Антоною, В. М. Єремєєвою та ін.), яка включає в себе такі компоненти: цільовий, змістовий, процесуальний та оцінно-результативний¹⁵⁷.

Основною стратегічною ціллю запропонованої нами технології є формування всіх груп професійних умінь, необхідних вчителю

¹⁵⁵ Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності: Навчальний посібник: Вид. 2-ге, допов. /Д. В. Чернілевський, О. Є. Антонова, Л. В. Барановська, О. В. Вознюк та ін. / За ред. Професора Д. В. Чернілевського. Вінниця: Вид-во АМСКП. 484 с.

¹⁵⁶ Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.

¹⁵⁷ Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: Навчальний посібник: у 2 ч. Ч.1: / За заг. ред. доктора педагогічних наук О.А. Дубасенюк. Житомир: Житомирський держ. пед. ун-т, 2001. 266 с.

іноземних мов в початкових класах в умовах інформаційного суспільства, використовуючи засоби ІКТ. Тактичні цілі визначалися нами на кожному етапі технології, а оперативні цілі реалізовувались під час вивчення окремих модулів та тем відповідних освітніх компонент. Змістовий компонент технології передбачав відбір та структурування навчального матеріалу в рамках відібраних нами дисциплін, модулів та окремих тем. Процесуальний компонент технології вмщував різноманітні види, форми, методи та засоби, спрямовані на формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов в початкових класах. Оцінно-результативний компонент відображав методи контролю ефективності формування професійних умінь засобами ІКТ на кожному етапі впровадження технології.

При визначенні етапів формування професійних умінь майбутніх вчителів ІМ у початкових класах ми враховували етапи формування комплексних педагогічних умінь, запропонованих О. А. Остряньскою¹⁵⁸ (мотиваційно-пізнавальний, тренувально-виконавчий та рефлексивно-творчий) та власні дослідження процесу формування професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін засобами ІКТ, в яких ми визначили мету та зміст кожного з етапів¹⁵⁹.

Було показано, що формування професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін, в тому числі і вчителів іноземної мови, відбувається під час вивчення багатьох дисциплін як-от психологія, нові інформаційні технології, соціально-гуманітарні дисципліни, фахові дисципліни.

Тому при розробці технології формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах ми спирались на фундаментальні дисципліни педагогічного циклу, методику викладання іноземної мови в початкових класах, інноваційні технології навчання іноземних мов та освітні компоненти міждисциплінарного характеру, пов'язані з використанням засобів ІКТ як-от «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням ІКТ», яка введена до навчального плану підготовки студентів Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету ім. Івана Франка.

¹⁵⁸ Остряньська О. А. Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г.Короленка. Полтава, 2002. 281арк. Бібліогр.: арк. 186-211.

¹⁵⁹ Зимовець О. А. Система формування професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі бакалаврської підготовки// Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки), частина II: 2011. №13 (224) липень. С. 150-159.

Таким чином, враховуючі наші попередні дослідження та опираючись на освітньо-професійну програму «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти¹⁶⁰ та освітньо-професійну програму «Початкова освіта та англійська мова» другого (магістерського) рівня вищої освіти¹⁶¹, ми виділяємо наступні *етапи формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ*:

- 1) мотиваційно-ознайомлюваний етап (бакалаврська підготовка, 1-2 курси);
- 2) операційно-діяльнісний етап (бакалаврська підготовка, 3-4 курси);
- 3) творчо-рефлексивний (магістерська підготовка, 1-2 курси).

Проілюструємо етапи реалізації процесу формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ за допомогою технологічної карти (див. Рис. 1).

Технологічна карта – це опис процесу як покрокової, поетапної послідовності дій із зазначенням засобів, що використовуються¹⁶². Основним *засобом формування професійних умінь* в рамках нашої роботи є інформаційно-комунікаційні технології, які надають можливість комбінувати різні *методи формування професійних умінь*, такі як традиційні (словесні, наочні, практичні), так і пошуково-дослідницькі та інтерактивні методи (метод «портфоліо», метод проєктів, метод мозкового штурму, кейс-метод, метод «веб-квест», метод «цифрове оповідання» тощо).

¹⁶⁰ Освітня програма 013 Початкова освіта / Початкова освіта Бакалавр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/StudyProgram/377/hwt8ri.pdf>

¹⁶¹ Освітня програма 013 Початкова освіта / Початкова освіта та англійська мова Магістр [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/StudyProgram/378/brau5bdf.pdf>

¹⁶² Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності: Навчальний посібник: Вид. 2-ге, допов. /Д. В. Чернілевський, О. Є. Антонова, Л. В. Барановська, О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк, В. І. Зазарченко, І. М. Козловська, Ю. М. Козловський, К. О. Кольченко, М. І. Лазарев, Г. Ф. Нікуліна, В. О. Подоляк, Л. В. Сліпчишина, О. В. Столяренко, М. І. Томчук, В. В. Шевченко, Н. В. Якса/ За ред. Професора Д. В. Чернілевського. – Вінниця: Вид-во АМСКП. 484 с.

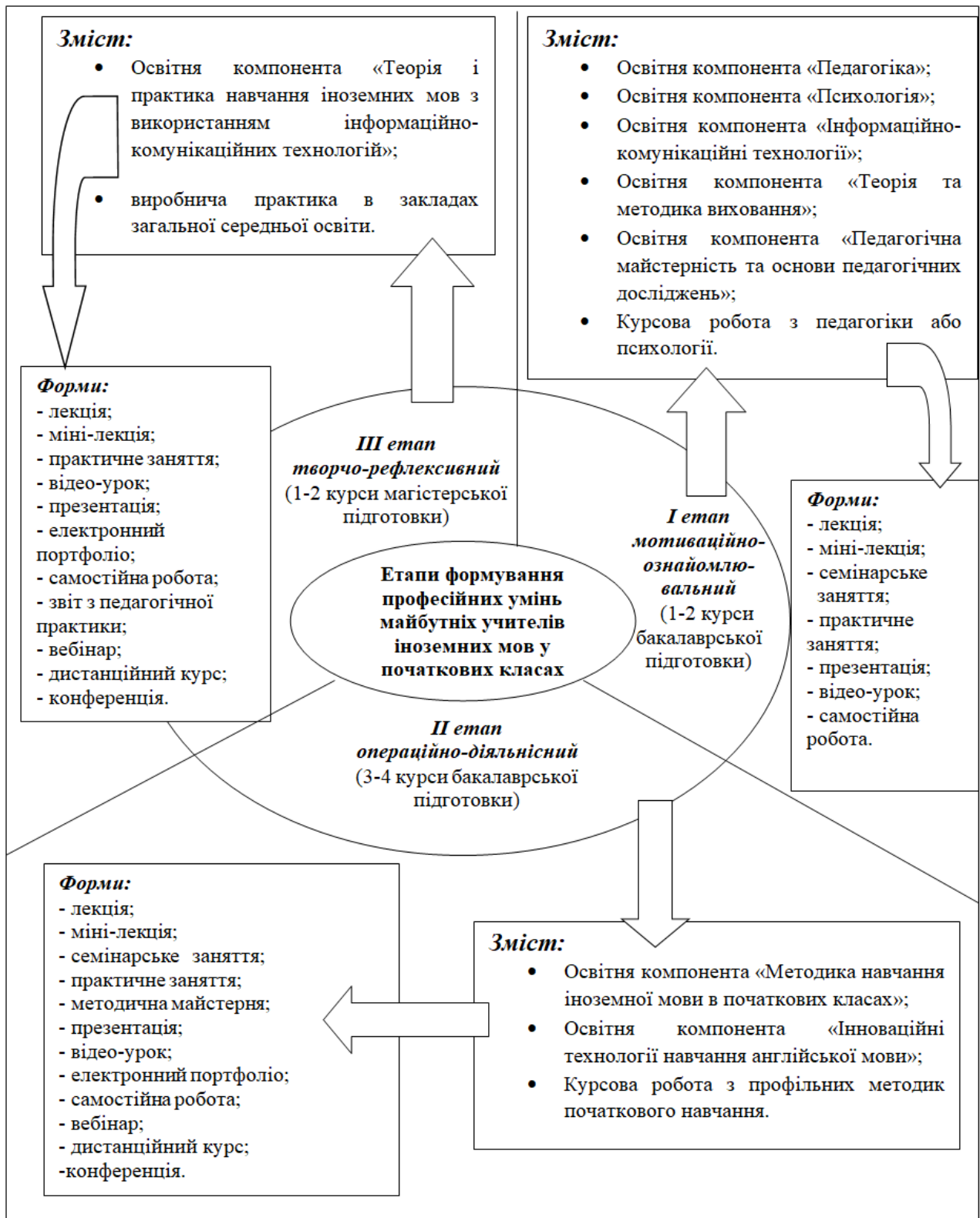

Рис. 1. Технологічна карта етапів формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ

Проілюструємо зміст кожного з етапів, представлених у технологічній карті, більш детально.

Перший (мотиваційно-ознайомлювальний) етап впровадження технології формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ охоплює I та II курс бакалаврської підготовки та реалізується в рамках вивчення таких освітніх компонент як «Психологія» (1 семестр) «Педагогіка» (2 семестр), «Інформаційно-комунікаційні технології» (2 семестр), «Теорія та методика виховання» (3 семестр), «Педагогічна майстерність та основи педагогічних досліджень» (3-4 семестри), Курсова робота з педагогіки або психології (4 семестр). Під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін закладаються основи формування всіх груп професійних умінь. Також важливим є те, що на I курсі студенти вивчають дисципліну «Інформаційно-комунікаційні технології», де вони отримують знання щодо дидактичних можливостей ІКТ у навчальній роботі вчителя, а також оволодівають основними навичками та вміннями роботи з прикладним програмним забезпеченням загального призначення (текстовим редактором Microsoft Word, електронною таблицею Microsoft Excel, програмою для створення мультимедійних презентацій Microsoft Power Point та графічним редактором Paint) та сервісами мережі Інтернет. Тож при визначенні шляхів інтеграції ІКТ у курс психолого-педагогічних дисциплін та розробці відповідних завдань ми враховували те, якими навичками та вміннями з використання ІКТ вже володіють студенти.

Основними аудиторними *формами організації навчального процесу* на I етапі впровадження технології є лекції, міні-лекції, семінарські та практичні заняття, в тому числі в комп'ютерному класі, під час яких майбутні вчителі ІМ в початкових класах аналізують навчально-методичні матеріали, пред'явлені засобами ІКТ, роблять комп'ютерно-орієнтовані тестові завдання та розв'язують педагогічні задачі, пов'язані з використанням засобів ІКТ. Також багато уваги приділяється організації позааудиторної самостійної роботи студентів з використанням засобів ІКТ, під час якої майбутні вчителі ІМ здійснюють пошук необхідних джерел у мережі Інтернет, дивляться презентації та відео-уроки, добирають матеріали та створюють власні навчально-методичні матеріали в межах відомих або нескладних за своєю організацією програм, здійснюють педагогічне спілкування з викладачем та одногрупниками за допомогою засобів ІКТ (електронна пошта, Zoom, соціальні мережі, сервіси Viber, Telegram тощо).

У розробці комп'ютерно-орієнтованих видів роботи під час вивчення педагогічних дисциплін ми орієнтувались на розділи та теми

навчального посібника «Практикум з педагогіки»¹⁶³, розробленого колективом авторів ЖДУ ім. Івана Франка. Посібник побудований таким чином, що кожна тема має теоретичний і практичний блоки, блок контролю та самоконтролю та блок професійно-педагогічних умінь і рис особистості. Варто відмітити, що в процесі вивчення тем дисципліни у студентів формуються всі групи професійних умінь (гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські та комунікативні), перелік яких надається в останньому блоці кожної теми. Також студентам пропонується регулярно здійснювати самооцінку розвитку їх професійно-педагогічних умінь за п'ятибальною шкалою. Тож, вважаємо, що структура посібника дозволяє максимально органічно інтегрувати засоби ІКТ у курс педагогіки з метою формування професійних умінь майбутніх учителів ІМ, що буде проілюстровано нижче.

При розгляді питань теоретичного блоку були зроблені додаткові акценти на ролі засобів ІКТ у рамках тем, які передбачені програмою дисципліни. Наприклад, під час вивчення теми «Методи та засоби навчання» особливий акцент робиться на характеристиці комп'ютерних засобів навчання, їх ролі у підвищенні ефективності навчального процесу, а також взаємозв'язку різних методів навчання та засобів ІКТ. Зокрема, увага студентів привертається до засобів ІКТ, які доцільно використовувати під час використання вчителем наочних методів (методу ілюстрації та методу демонстрації), практичних методів (методу вправ, лабораторного методу, методу застосування графічних робіт), частково-пошукового методу, дослідницького методу, методів самостійної роботи, методів контролю і самоконтролю (методів письмового, тестового, машинного контролю) тощо.

У блок контролю та самоконтролю можуть бути включені електронні тестові завдання різних типів для перевірки знань студентів, створені за допомогою програм-оболонки easyQuizzy, My TestXPro та Hot Potatoes в рамках розглянутих тем та підсумкове тестове завдання з розділу «Дидактика». У процесі розв'язання електронних тестових завдань студенти не тільки перевіряють знання, засвоєні з різних педагогічних тем, але й формують навички та вміння роботи з готовими педагогічними програмними засобами, що сприяє підвищенню мотивації до оволодіння професією педагога та створює підґрунтя для подальшої розробки власних навчально-методичних матеріалів засобами ІКТ.

¹⁶³ Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 2-ге, доповнене і перероблене/ За заг. ред. О.А. Дубасенюк, А.В. Іванченка. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 483 с.

Електронний варіант тестового завдання 1.1.3.А та 1.1.3.В блоку контролю та самоконтролю до теми «Предмет та основні категорії педагогіки» курсу «Педагогіка», створеного за допомогою програми «Hot Potatoes», див. на Рис. 2. та Рис. 3.

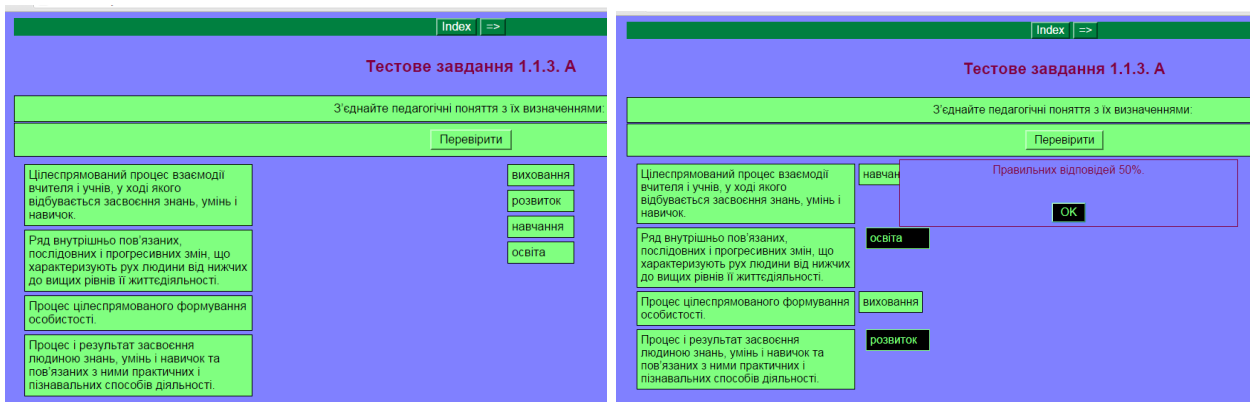

Рис. 2. Скріншот електронного тесту №1 на знаходження відповідності до теми 1.1. «Предмет та основні категорії педагогіки»

Рис. 3. Скріншоти електронного тесту № 2 на заповнення пропусків до теми 1.1. «Предмет та основні категорії педагогіки»

Практичний блок включає в себе виконання комп'ютерно-орієнтованих завдань і розв'язання педагогічних задач, пов'язаних з використанням ІКТ в навчально-виховному процесі ЗНЗ. При розробці завдань ми орієнтувались на перелік професійно-педагогічних умінь, які мають бути сформовані в результаті вивчення окремих тем, виділених авторами практикуму та враховували те, які з представлених умінь найбільш доцільно формувати засобами ІКТ. При виконання завдань під час аудиторних занять студенти використовують власні ноутбуки, інколи працюють в комп'ютерному класі з підключенням до мережі Інтернет, а також працюють самотійно в позааудиторному режимі. Приклади комп'ютерно-орієнтованих завдань в процесі вивчення освітніх компонент «Педагогіка», «Теорія та методика виховання», «Педагогічна майстерність та основи педагогічних досліджень», спрямованих на формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ, представлено нами у наступному параграфі.

Формуванню професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов сприяє й розв'язання педагогічних задач. Ми долучаємось до точки зору авторів підручника «Практикум з педагогіки»¹⁶⁴ ЖДУ ім. Івана Франка, що педагогічні задачі є «основною клітиною» педагогічної діяльності, які безпосередньо спрямовані на формування гностичних, проектувальних, конструктивних, комунікативних і організаторських умінь, оскільки, розв'язуючі задачі, студенти вчаться аналізувати, моделювати, конструювати, регулювати та організовувати як свою навчально-виховну діяльність, так і поведінку учнів.

Специфіка нашого дослідження вимагала створення педагогічних ситуацій, пов'язаних з використанням ІКТ у навчально-виховному процесі. Оскільки розв'язання педагогічних задач в першу чергу пов'язане з аналізом педагогічних ситуацій та їх обговоренням, вважаємо, що в процесі розв'язання створених нами педагогічних задач у студентів формувались гностичні та комунікативні вміння. В той же час деякі педагогічні задачі торкалися проблем визначення стратегічних задач навчально-виховного процесу, добору адекватних методів та прийомів та уроці та в позакласній діяльності, а також безпосередній організації інформації і навчально-виховної діяльності. Такі педагогічні задачі сприяли формуванню проектувальних, конструктивних чи організаторських умінь. В якості одного з методу розв'язку педагогічних

¹⁶⁴ Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 2-ге, доповнене і перероблене. Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 483 с.

задач нами був використаний кейс-метод, який базувався на застосуванні реально існуючої ситуації, яка вміщувала проблему та вимагала конкретних шляхів її вирішення. Наведемо приклади педагогічних задач в рамках вивчення освітніх компонент «Педагогіка», «Теорія та методика виховання», «Педагогічна майстерність та основи педагогічних досліджень».

Педагогічна задача №1 (курс «Педагогіка», розділ II, тема 2.3. «Методи та засоби навчання»).

На уроці англійської мови вчитель запропонував учням пройти тест за допомогою комп'ютера. Після закінчення тесту деякі учні були незгодні зі своїм результатом, оскільки вважали, що ввели в комп'ютер правильну відповідь, а комп'ютер чомусь зарахував їм неправильну відповідь. Вчитель не став розглядати претензії учнів, звинувативши їх у нечесності та бажанні виправдати себе, виставив оцінки за тест в журнал та перейшов до розгляду наступної теми.

Як називається метод, який застосував вчитель? Які переваги та недоліки цього методу (наведіть приклади)? В чому може бути причина «неадекватної» оцінки комп'ютером відповідей учнів (проаналізуйте як помилки, які могли допустити учні при роботі з комп'ютерним тестом, так і «помилки», пов'язані з програмою). Як ви оцінюєте дії вчителя? Як би ви поступили на його місці?

Педагогічна задача №2 (курс «Педагогіка», розділ II, Тема 2.3. «Методи та засоби навчання»). На уроці англійської мови вчителька презентувала граматичний матеріал наступним чином: продемонструвала за допомогою комп'ютера та проектора фрагмент фільму, де герої розмовляли, використовуючи нову граматичну структуру; попросила учнів проаналізувати речення з даною структурою та здогадатись, як вони перекладаються; попросила учнів спробувати самим сформулювати правила побудови речень з даною структурою; пояснила граматичний матеріал за допомогою мультимедійної презентації; попросила ще раз переглянути фрагмент фільму та відтворити фрази з діалогу, в яких використовуються вищезгадані конструкції; запропонувала декілька тренувальних вправ на комп'ютері з даним граматичним матеріалом; попросила учнів утворити свої речення на цю тему.

Перерахуйте всі методи та засоби, які були застосовані вчителем, включаючи засоби ІКТ. Прокоментуйте правильність вибору вчителькою методів та засобів навчання, враховуючи різний рівень знань учнів. Надайте свої пропозиції щодо представлення граматичного матеріалу, обґрунтуйте обрані вами методи та засоби навчання.

Педагогічна задача №3 (курс «Теорія та методика виховання», розділ III, тема 3.8. «Моральне виховання учнів»).

Один з учнів зняв на відео свого однокласника, який неадекватно поведився на перерві та виклав це відео у Telegram-каналі школи та в одній із соціальних мереж, що викликало жваве обговорення та сміх серед інших учнів. Школяр, який був на відео, попросив однокласника вилучити відео, щоб його не побачили батьки та вчителі, на що той не погодився. В результаті відео побачив класний керівник, який, в свою чергу, розповів все батькам.

Проаналізуйте цю ситуацію з точки зору застосування авторського права на розміщення відео в Інтернеті та моральної поведінки: а) хлопчика, який неадекватно поведився на перерві; б) хлопчика, який виклав відео в Інтернеті; с) класного керівника. Як би ви поступили в подібній ситуації по відношенню до обох учнів на місці вчителя?

Педагогічна задача № 4 (курс «Теорія та методика виховання», розділ III, тема 3.14. «Індивідуальна робота з учнями»).

Класовод 4 класу помітив, що один з його учнів останнім часом приходив до школи втомлений, неуважний, на уроках ледь не засинає, що негативно впливає на його успішність та загальну активність. У розмові з його однокласниками він виявив, що хлопчик занадто захоплюється комп'ютерними іграми та іграми на телефоні, в які грає навіть вночі так, щоб не бачили батьки. В якості методу впливу на учня вчитель запропонував йому підготувати виховну годину на тему «Наші улюблені комп'ютерні герої», в рамках якої учні класу мали розповісти про улюблених героїв комп'ютерних ігор, аналізуючи їх позитивні і негативні риси. Хлопчик дуже зацікавився цією ідеєю, залучив своїх однокласників, підготував вікторину та багато цікавого матеріалу. Після виховної години вчитель висловив подяку учню за проведення заходу та коректно зауважив, що його захоплення все ж таки не повинне негативно впливати на його навчання, з чим хлопчик погодився. Після цього випадку учень став значно більше приділяти уваги навчанню, залишаючи комп'ютерні ігри на вільний від навчання час.

Як ви оцінюєте дії класного керівника в даній ситуації? Чи були вони виправдані? Які інші способи впливу на учня ви би застосували в цій ситуації? Запропонуйте декілька як авторитарних, так і демократичних методів впливу на комп'ютерно залежних дітей.

Педагогічна задача № 5 (курс «Педагогічна майстерність та основи педагогічних досліджень» Розділ I, Тема 1.2. «Методи науково-педагогічного дослідження»).

Вчитель англійської мови дав завдання учням створити мультимедійні презентації на тему «Моя сім'я». Але ці презентації він

використав не тільки з метою оцінювання вмінь на навичок учнів з англійської мови, але й для збору інформації про родинні стосунки. Потім під час уроку з англійської мови він давав приклади, в яких розповів деякі факти, які були в презентаціях учнів.

Які методи використав вчитель для дослідження учнівського колективу? Чи правильно вчинив вчитель, оприлюднюючи інформацію про учнів?

I етап формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах завершується написанням курсових робіт з педагогіки чи психології. Вважаємо, що дослідницька діяльність сприяє формуванню всіх груп професійних умінь майбутніх учителів ІМ в початкових класах, оскільки в процесі роботи над педагогічним дослідженням студенти аналізують інформацію, планують структуру роботи, добирають матеріали, конструюють різні системи педагогічних понять, організують інформацію та свій час, спілкуються з викладачами та студентами стосовно досліджуваної проблеми. При цьому використання засобів ІКТ відбувається на всіх етапах роботи: збору та аналізу інформації, планування роботи, організації дослідження, представлення та обговорення його результатів. Крім того, тематика курсових робіт має бути пов'язана з різними аспектами використання ІКТ у професійній діяльності вчителя початкових класів, що сприяє зміцненню знань студентів про дидактичні можливості засобів ІКТ у викладанні іноземних мов у початковій школі, а також сприяє створенню додаткової мотивації студентів до формування власних професійних умінь, необхідних в умовах інформаційного суспільства.

Другий (операційно-діяльнісний) етап впровадження технології формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ охоплює III та IV курс бакалаврської підготовки та реалізується в рамках вивчення таких освітніх компонент як «Методика навчання іноземної мови в початкових класах» (5 семестр), «Курсова робота з профільних методик початкового навчання» (6 семестр) та «Інноваційні технології навчання англійської мови» (7-8 семестри).

Основними аудиторними *формами організації навчального процесу* на цьому етапі є лекції, міні-лекції, семінарські, практичні заняття (в тому числі бінарні заняття), методичні майстерні. В рамках позааудиторної самостійної роботи студенти користуються презентаціями та відео-уроками, розробленими викладачами та з мережі Інтернет, створюють власні навчально-методичні матеріали з використанням більш складного програмного забезпечення у порівнянні з завданнями I етапу, створюють спільні проекти з використанням

засобів ІКТ, беруть участь у вебінарах та студентських конференціях, присвячених проблемам викладання іноземних мов у початковій школі, здійснюють педагогічне спілкування зі студентами педагогічних спеціальностей та викладачами інших вузів на Інтернет форумах. Розглянемо особливості формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов в початкових класах на цьому етапі більш детально.

Для здійснення цього завдання було використано ресурс освітньої компоненти «Методика навчання іноземної мови в початкових класах». В якості базових посібників для ми використовували підручник під загальною редакцією С. Ю. Ніколаєвої¹⁶⁵ та посібник, створений колективом авторів ЖДУ ім. Івана Франка, оскільки саме він враховує специфіку формування мовних навичок та мовленнєвих умінь учнів початкової ланки, зокрема, Розділ І «Методика викладання шкільного курсу англійської мови у початковій школі».¹⁶⁶

Під час вступної лекції «Основи навчання іноземної мови учнів початкової школи» майбутні вчителі ознайомлюються з психолого-педагогічними особливостями використання ІКТ у навчанні ІМ учнів початкової школи та основними засобами ІКТ, які найбільш доцільно використовувати в процесі навчання учнів початкової школи. Крім того, надається додаткова література для самостійного опрацювання, у процесі аналізу якої студенти отримують знання, необхідні для подальшого формування професійних умінь. Опираючись на робочу програму дисципліни та враховуючи те, що студенти поки що не в повній мірі оволоділи вміннями створювати власні дидактичні матеріали засобами ІКТ, у рамках даного курсу ми вважаємо за доцільне введення завдань, пов'язаних з відбором, аналізом та використанням готових дидактичних матеріалів, створених за допомогою засобів ІКТ; розробкою власних дидактичних матеріалів за допомогою тільки тих засобів ІКТ, з якими студенти вже ознайомлені в рамках вивчення попередніх дисциплін; плануванням та демонстрацією фрагментів уроків з використанням засобів ІКТ для учнів початкової ланки. Таким

¹⁶⁵ Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.

¹⁶⁶ Професійно-методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови у вищому навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Укладачі: Л.В. Калініна, І.В.Самойлюкевич, Л.І. Березенська, Н.П. Сіваєва, Н.Р. Петранговська, О.С. Гуманкова, Л.В. Барало, Ю.М. Жилиєва, А.М.Мормуль, І.Ф.Литнєва, Копетчук Т.В./ За заг. ред. І.В.Самойлюкевич. Житомир: Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2008. 165 с.

чином, у процесі виконання завдань у студентів формуються всі групи професійних умінь, але в умовах обмеженої кількості програм.

Великий потенціал для інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій містить в собі також освітня компонента «Інноваційні технології навчання англійської мови»¹⁶⁷. Робоча програма дисципліни включає в себе теоретичне опрацювання та практичне застосування різноманітних новітніх технологій навчання іноземних мов, таких як технологія інтерактивного навчання, технологія повної фізичної реакції, проектна технологія, технологія диференційованого навчання, технологія використання методу асоціативних символів, технологія драматизації, технологія використання відеоматеріалів тощо. Слід уточнити, що інформаційно-комунікаційні технології не були включені в робочу програму курсу в якості окремої теми, оскільки на вивчення ІКТ як інноваційної технології відводиться окрема дисципліна «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій» на I курсі магістратури, але студенти активно використовують різноманітні засоби ІКТ під час вивчення інших технологій, передбачених програмою. Практика викладання освітньої компоненти «Інноваційні технології навчання англійської мови» у ЖДУ ім. Івана Франка показала, що інформаційно-комунікаційні технології ефективно інтегруються у всі теми, передбачені програмою з цієї дисципліни. Приклади комп'ютерно-орієнтованих завдань, спрямованих на формування різних груп професійних умінь майбутніх учителів англійської мови в початкових класах в рамках вивчення освітніх компонент «Методика навчання іноземної мови в початкових класах» та «Інноваційні технології навчання англійської мови» представлено нами у параграфі 5.3.

Таким чином, наприкінці 4 курсу у студентів спеціальності «013 Початкова освіта» вже достатньо сформовані всі групи професійних умінь, необхідні для здійснення навчально-виховної діяльності з іноземних мов у початковій школі з використанням засобів ІКТ.

Третій (творчо-рефлексивний) етап впровадження технології формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов в початкових класах засобами ІКТ є заключним. Він охоплює I та II курс магістерської підготовки та реалізується в рамках вивчення освітньої компоненти «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій» (1 семестр) та виробничої практики в закладах загальної середньої освіти (3 семестр).

¹⁶⁷ Інноваційні технології навчання англійської мови Робоча програма 2021/2022 URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/WorkProgram/17/avdsw5.pdf>

Основними *аудиторними формами* організації навчального процесу є лекції, міні-лекції, практичні заняття в комп'ютерному класі та методичні майстерні. *Позааудиторні форми* організації навчального процесу представлені електронними портфоліо, звітами з педагогічної практики, участю у вебінарах, дистанційних курсах та студентських конференціях. Розглянемо вищеназвані аспекти даного етапу більш детально.

Ключову роль у формуванні професійних умінь майбутніх учителів англійської мови початкової школи відіграє освітня компонента «Теорія і практика навчання іноземної мови з використанням інформаційно-комунікаційних технологій»¹⁶⁸, метою якої є формування інформаційно-цифрової компетентності як складової професійної компетентності майбутнього фахівця у галузі навчання іноземних мов. Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- ознайомлення з особливостями навчання іноземних мов в умовах інформаційного суспільства;
- ознайомлення зі специфікою ролей сучасного вчителя ІМ;
- ознайомлення з освітніми ІКТ та їх дидактичним потенціалом;
- оволодіння системою знань, формування професійних умінь і навичок, необхідних для застосування ІКТ у навчанні іноземних мов та з метою ефективного розв'язання різноманітних завдань навчального та повсякденного характеру;
- формування та розвиток стратегій пошуку, відбору та критичної оцінки різноаспектних цифрових медіа та медіа контенту, необхідних для педагогічної діяльності;
- заохочення та залучення учасників навчального процесу до міжкультурної комунікації засобами ІКТ у контексті професійного спілкування;
- сприяння становленню особистості як цифрового громадянина;
- розвиток інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов та сприяння підвищенню її рівня;
- розвиток інформаційної й медіа-грамотності, вдосконалення навичок безпеки в Інтернеті, усвідомлення етики роботи з інформацією.

На вивчення освітньої компоненти відводиться 90 годин (3 кредита ECTS). Структура освітньої компоненти представлена у таблиці 1.

¹⁶⁸ Теорія і практика навчання іноземної мови з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Робоча програма 2022/2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eportfolio.zu.edu.ua/media/WorkProgram/173/crofa2im.pdf>

Таблиця 1

Структура освітньої компоненти «Теорія і практика навчання іноземної мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій»

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					У тому числі					
		Лекції	Практичні/ Семинарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні	Всього	Лекції	Практичні/Семинарські заняття	Лабораторні	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль I. ICT in Language Education.												
Тема 1. Basic Notions, Characteristics and Functions of ICT-based Foreign Language Teaching and Learning. (Основні поняття, характеристики та функції навчання іноземних мов з використанням ІКТ. Шляхи пошуку, відбору та оцінювання електронних матеріалів.)	16	2	4	-	10	-	19	2	2		15	
Тема 2. Ways of Searching, Choosing and Evaluating E-materials. (Практичні аспекти використання ІКТ у навчанні іноземних мов.)	16	2	4	-	10	-	17	-	2		15	
Тема 3. Office Software in Foreign Language Teaching and Learning. (Використання пакету програм Microsoft Office для навчання іноземних мов.)	14	-	4	-	10	-	15	-	-		15	
Тема 4. Using Authoring Tools in Foreign Language Teaching and Learning. (Використання програм-оболонок у навчанні іноземних мов.)	16	2	4	-	10	-	17	-	2		15	
Тема 5. The Internet in Foreign Language Teaching and Learning. (Використання мережі	28	2	6	-	20	-	22	2	2		18	

Інтернет у навчанні іноземних мов.)												
Разом за модулем 1	90	8	22	-	60	-	90	4	8		78	
Усього годин	90	8	22	-	60	-	90	4	8		78	

Більш детальне пояснення змісту основних тем курсу та завдання для самостійної роботи представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Завдання для самостійної роботи з дисципліни «Теорія і практика навчання іноземної мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій»

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин (денна форма/заочна форма)
Модуль I. ICT in Language Education.		
Тема 1. Basic Notions, Characteristics and Functions of ICT-based Foreign Language Teaching and Learning.		
1	Опрацювання теоретичного матеріалу щодо базових понять, пов'язаних з використанням ІКТ у навчанні іноземних мов.	3/5
2	Опрацювання теоретичного матеріалу щодо структури уроку англійської мови з використанням ІКТ.	3/5
3	Розробка плану уроку з англійської мови з використанням ІКТ для учнів початкової школи.	4/5
Тема 2. Ways of Searching, Choosing and Evaluating E-materials.		
4	Опрацювання теоретичного матеріалу щодо базових понять, пов'язаних з використанням електронних матеріалів у навчанні іноземних мов.	3/5
5	Аналіз електронних матеріалів згідно з наданими критеріями.	3/5
6	Створення презентації, присвяченої огляду та аналізу електронних матеріалів для учнів початкової школи.	4/5
Тема 3. Office Software in Foreign Language Teaching and Learning.		
7	Створення дидактичних матеріалів для навчання англійської мови за допомогою програми Microsoft Word.	3/5
8	Створення дидактичних матеріалів для навчання англійської мови за допомогою програми Microsoft Excel.	4/5

9	Створення дидактичних матеріалів для навчання англійської мови за допомогою програми Microsoft Power Point.	3/5
Тема 4. Using Authoring Tools in Foreign Language Teaching and Learning.		
10	Опрацювання теоретичного матеріалу щодо базових понять, пов'язаних з використанням програм-оболонки.	3/7
11	Створення дидактичних матеріалів для навчання англійської мови за допомогою програми Hot Potatoes.	7/8
Тема 5. The Internet in Foreign Language Teaching and Learning.		
12	Створення презентації, присвяченої огляду та аналізу веб-сайтів для навчання англійської мови дистанційно.	3/3
13	Створення дидактичних матеріалів для навчання англійської мови за допомогою онлайн-генераторів.	3/3
14	Створення дидактичних матеріалів для навчання англійської мови за допомогою онлайн-ресурсу Kahoot!	3/3
15	Створення цифрового оповідання для навчання англійської мови за допомогою онлайн-ресурсу Voki.	3/3
16	Створення дидактичних матеріалів для навчання англійської мови за допомогою цифрових інструментів Google.	4/3
17	Створення власного відео для навчання англійської мови для учнів початкової школи за допомогою відео редакторів.	4/3
	Разом	60/78

Таким чином, курс організований у трьох режимах роботи:

1) лекційний аудиторний режим для проведення вступних лекцій, мета яких ознайомлення студентів із завданнями курсу та обговорення основних теоретичних проблем, пов'язаних з використанням ІКТ у професійній діяльності майбутнього вчителя іноземної мови в початкових класах;

2) практичний аудиторний режим для проведення занять в комп'ютерному класі, який включає аналіз комп'ютерних програм спеціального та загального призначення та Інтернет-ресурсів, виконання вправ, спрямованих на формування різних груп професійних умінь учителів іноземної мови в початкових класах, перегляд та демонстрацію фрагментів уроків з використанням ІКТ, обговорення окремих комп'ютерних завдань і навчально-методичних матеріалів;

3) самостійний позааудиторний режим, який передбачає розробку власних навчально-методичних матеріалів засобами ІКТ, створення каталогів електронних матеріалів та Інтернет-ресурсів, розробку плану уроку з використанням ІКТ.

Для забезпечення якості самостійної роботи студентів був створений вебсайт освітньої компоненти, який містить вимоги до електронного портфоліо, зразок портфоліо, приклади дидактичних матеріалів для навчання англійської мови учнів початкових класів, а також відео-уроки по створенню електронних матеріалів за допомогою програмного забезпечення, передбаченого навчальною програмою дисципліни (Рис. 4).

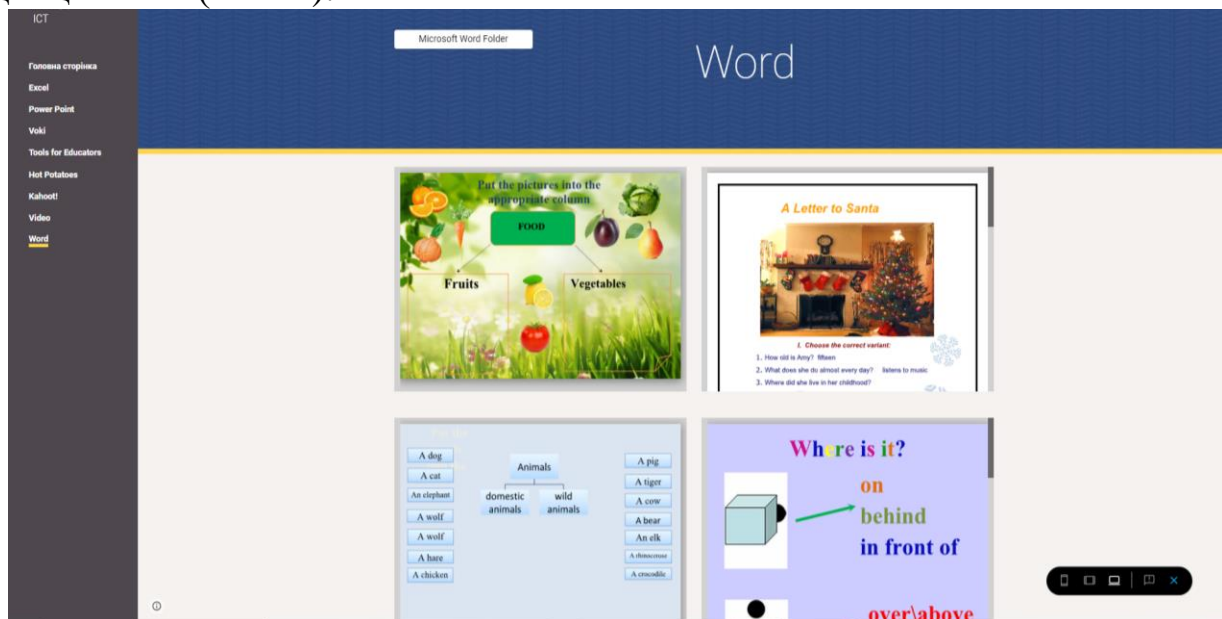

Рис. 4. Скріншот сторінки текстового редактора Word навчального веб-сайту дисципліни «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням ІКТ»

Зупинимось більш детально на формах та методах роботи під час проведення практичних занять з дисципліни. Практичні заняття, які проходили в комп'ютерному класі, будувались з урахуванням загальної структури будь-якого заняття з використанням ІКТ¹⁶⁹ та включали в себе три етапи:

1) докомп'ютерний етап (теоретичне обговорення питань, пов'язаних з темою заняття, та завдання, які безпосередньо готують до роботи за комп'ютером);

¹⁶⁹ Hardisty D. & Windeatt S. CALL: Resource books for teachers. Oxford University Press, 1990. 165 p.

2) комп'ютерний етап (практична робота за комп'ютером, спрямована на формування професійних умінь майбутніх учителів в процесі використання різних засобів ІКТ (в залежності від теми);

3) післякомп'ютерний етап (обговорення того, які знання та вміння набули студенти під час заняття, способи та терміни виконання домашнього завдання тощо).

Основним методом формування професійних умінь в рамках курсу були цілеспрямовано розроблені комп'ютерно-орієнтовані завдання, які були спрямовані як на формування окремих груп умінь, так і на комплексне формування різних груп умінь у їх взаємозв'язку. Приклади завдань в рамках цієї дисципліни представлено нами у наступному параграфі.

Поточний та тематичний види контролю здійснюються викладачем на кожному практичному занятті через перевірку виконання запропонованих завдань, демонстрацію фрагментів уроків з використанням готових комп'ютерних програм і самостійно створених навчально-методичних матеріалів. Формою підсумкового контролю є залік. До заліку студенти мають захистити електронний портфоліо, який містить каталоги з наступними матеріалами:

- 1) 5 навчально-методичних матеріалів різних типів, створених у програмі Microsoft Word (з використанням таблиць, графічних елементів Smart Art, малюнків, фігур, форм, рецензування тощо);
- 2) 3 навчально-методичні матеріали різних типів, створені у програмі Microsoft Excel (електронні тести, шкала часу, кросворд, діаграма тощо);
- 3) 2 навчальні мультимедійні презентації, створені в програмі Power Point (з використанням гіперпосилань, картинок, аудіо/відео та анімації);
- 4) 3-4 дидактичні матеріали для учнів різних типів, створені за допомогою програми «Hot Potatoes»;
- 5) 3-5 дидактичні матеріали для учнів різних типів, створені за допомогою онлайн ресурсу «Tools for Educators»;
- 6) 1 відео для учнів, створене за допомогою онлайн ресурсу «Voki»;
- 7) 1 вікторина для учнів, створена за допомогою онлайн ресурсу «Kahoot!»;
- 8) 1 дидактичний матеріал для учнів, створений за допомогою цифрових інструментів Google (веб-сайт, блог або форма);
- 9) відео, створене у програмі Movie Maker або іншому відео-редакторі;
- 10) аналіз начального веб-сайту;
- 11) розгорнутий план-конспект уроку з використанням ІКТ.

Вміст електронного портфоліо та зразок готового портфоліо представлено на головній сторінці веб-сайту дисципліни (Рис. 5).

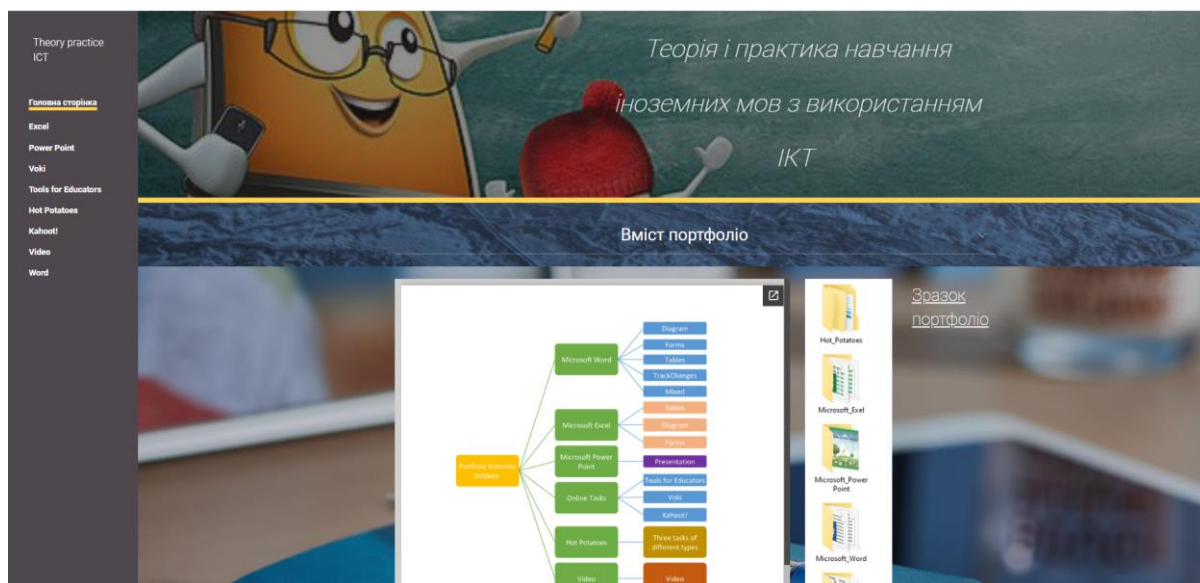

Рис. 5. Скріншот головної сторінки навчального веб-сайту дисципліни «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням ІКТ»

Скріншоти окремих матеріалів в електронному портфоліо представлено на Рис. 6-11)

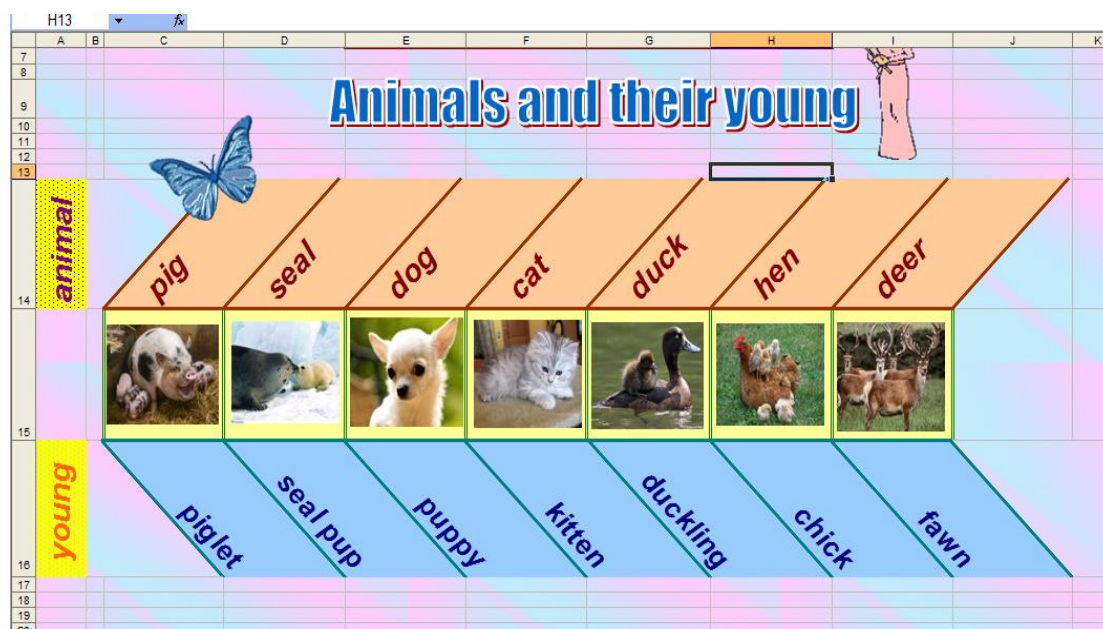

Рис. 6. Скріншот дидактичного матеріалу для учнів, створеного у програмі Microsoft Excel

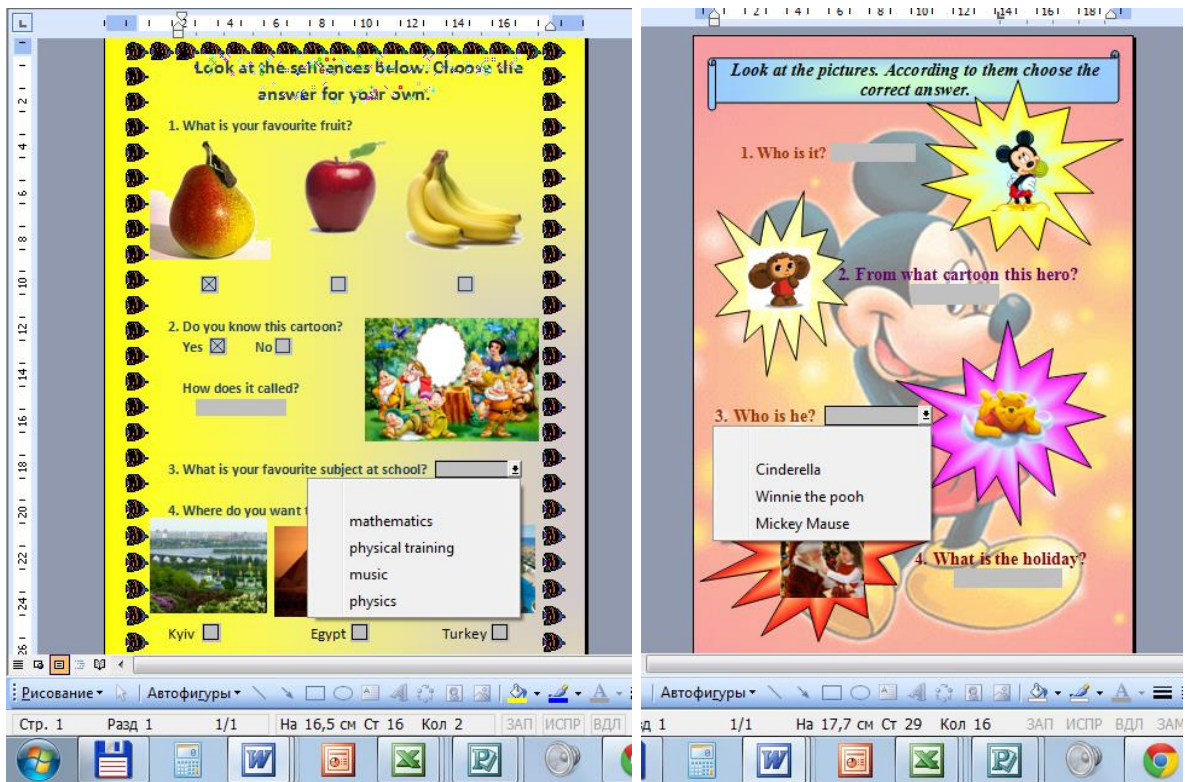

Рис. 7. Скріншоти анкети та тестового завдання для учнів (форми), створеного у програмі Microsoft Word

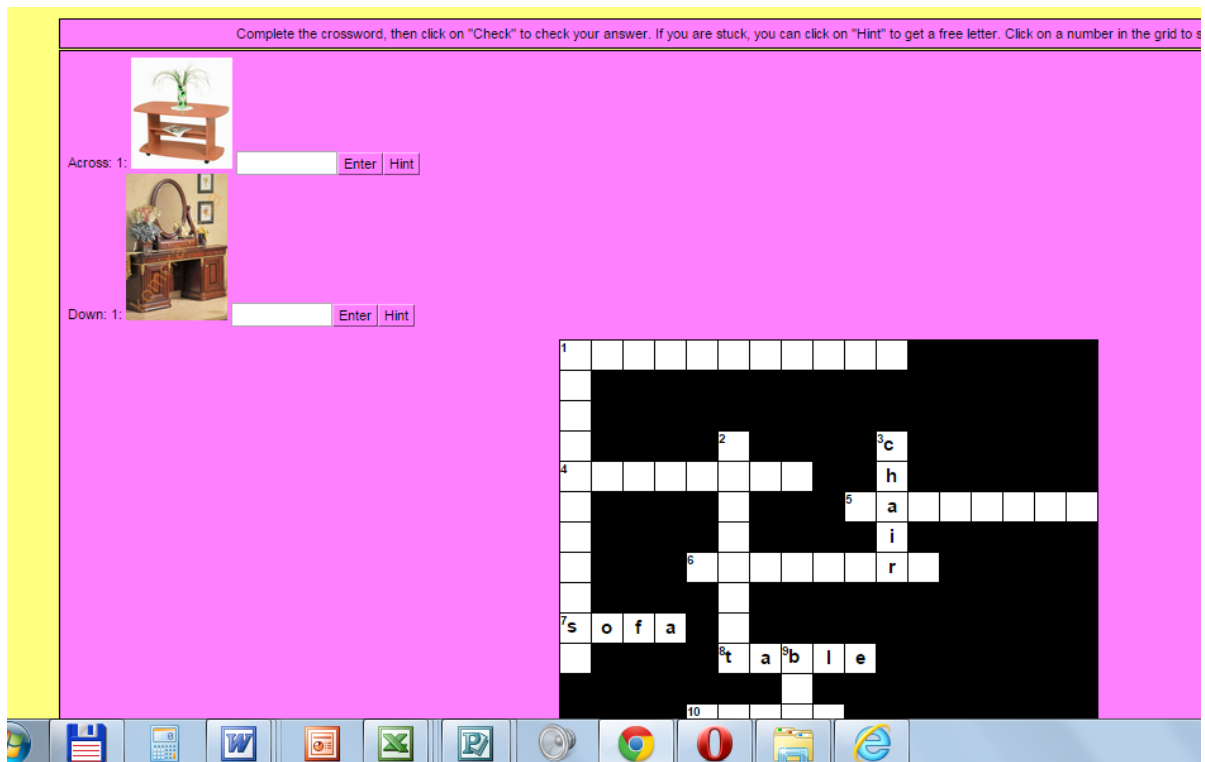

Рис. 8. Скріншот інтерактивного кросворду, створеного у програмі Not Potatoes

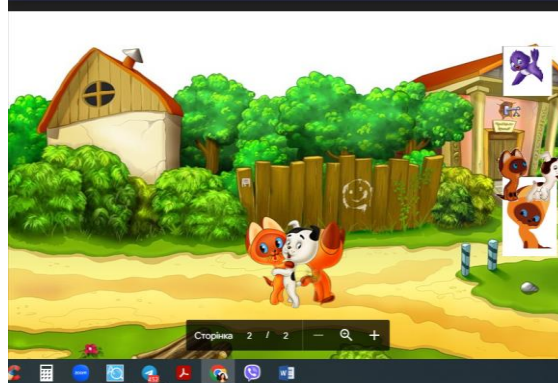

Рис. 9. Скріншот інтерактивної презентації та мультфільму, створених у програмі Microsoft PowerPoint

Рис. 10. Скріншот відео, створеного за допомогою програми Movavi Video Editor

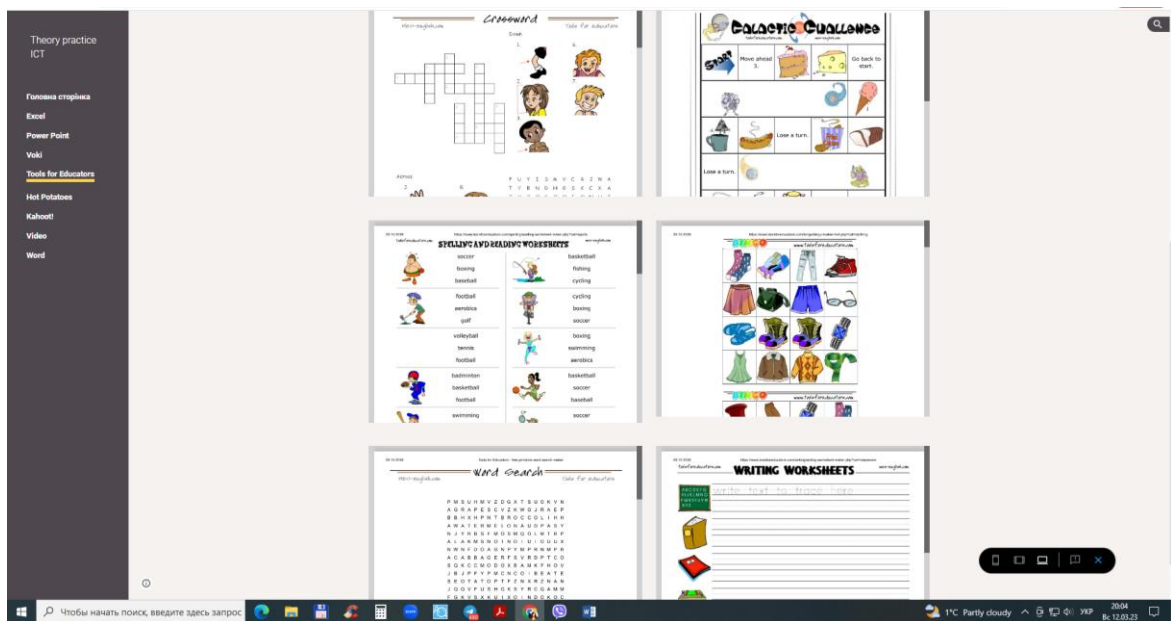

Рис. 11. Скріншоти дидактичних матеріалів для учнів, створених за допомогою ресурсу «Tools for Educators»

Студенти захищають свої роботи та оцінюють матеріали інших студентів, таким чином беручи активну участь у підсумковому контролі. Враховуючи інтегрований характер дисципліни, для оцінки електронних портфоліо ми виділили наступні *критерії*:

- 1) відповідність матеріалу, представленого у портфоліо лінгвістичним вимогам (мовна правильність);
- 2) відповідність матеріалу педагогічним вимогам (спрямованість завдань на формування загальних вмінь і навичок учнів – пошуково-дослідницьких, творчих, контролю і самоконтролю тощо);
- 3) відповідність матеріалу методичним вимогам (спрямованість завдань на формування іншомовних фонетичних, граматичних і лексичних навичок, а також мовленнєвих вмінь аудіювання, читання та письма відповідно до рівня учнів початкової школи);
- 4) відповідність матеріалу інформаційним вимогам (доцільність та ефективність використання ІКТ).

Оцінювання за кожним критерієм ми пропонуємо здійснювати за 4-бальною шкалою:

- «1» – показник за даним критерієм відсутній або має дуже слабкі ознаки;
- «2» – показник за даним критерієм має певні ознаки;
- «3» – показник за даним критерієм має достатні ознаки;
- «4» – показник за даним критерієм має чітко виражені ознаки.

На основі визначених критеріїв та їх ознак ми виставляли комплексну оцінку за *електронний портфоліо* відповідно до вимог, які зазначені в таблиці (див. Таблицю 3).

Таблиця 3

Критерії оцінювання електронного портфоліо в рамках вивчення освітньої компоненти «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій»

Критерії	Оцінка			
	Відмінно (90-100 балів)	Добре (74-89 балів)	Задовільно (60-73 балів)	Незадовільно (0-59 балів)
Відповідність матеріалу лінгвістичним вимогам	Завдання повністю відповідають лінгвістичним вимогам (не мають помилок)	Завдання відповідають лінгвістичним вимогам на достатньому рівні (мають 1-2 не грубі помилки або описки)	Завдання частково відповідають лінгвістичним вимогам (мають певну кількість помилок, які не заважають розумінню)	Завдання не відповідають лінгвістичним вимогам (мають недопустиму кількість грубих помилок, які заважають розумінню)
Відповідність матеріалу педагогічним вимогам	Завдання повністю відповідають педагогічним вимогам (розвивають якомога більше умінь на навичок учнів)	Завдання відповідають педагогічним вимогам на достатньому рівні (розвивають основні уміння на навички учнів)	Завдання частково відповідають педагогічним вимогам (розвивають деякі уміння на навички учнів)	Завдання не відповідають педагогічним вимогам (майже не враховують розвиток умінь та навичок учнів)
Відповідність матеріалу методичним вимогам	Завдання повністю відповідають методичним вимогам (побудовані методично грамотно, розвивають якомога більше мовленнєвих умінь на навичок учнів, відповідають їх рівню)	Завдання відповідають методичним вимогам на достатньому рівні (мають незначні методичні помилки, розвивають основні мовленнєві уміння на навички учнів, в основному відповідають їх рівню)	Завдання частково відповідають методичним вимогам (мають значні методичні помилки, розвивають деякі мовленнєві уміння на навички учнів, не завжди враховують їх рівень)	Завдання не відповідають методичним вимогам (мають грубі методичні помилки, побудовані нелогічно, майже не враховують розвиток умінь та навичок учнів, не відповідають їх рівню)

Відповідність матеріалу інформаційним вимогам	Завдання повністю відповідають інформаційним вимогам (завдання цікаві, мають гарний дизайн, вибір програм відповідає їх цілям та структурі, використовуються якомога більше можливостей ІКТ)	Завдання відповідають інформаційним вимогам на достатньому рівні (завдання цікаві, мають гарний дизайн, але вибір програм не завжди відповідає їх цілям та структурі, використовуються не всі можливості ІКТ)	Завдання частково відповідають інформаційним вимогам (завдання не дуже цікаві, мають бідний дизайн, вибір програм не завжди відповідає їх цілям та структурі, використовуються тільки деякі можливості ІКТ)	Завдання не відповідають інформаційним вимогам (завдання не цікаві, мають бідний дизайн, вибір програм не відповідає їх цілям та структурі, використання ІКТ мінімальне і не завжди виправдане)
---	--	---	---	---

Після проходження курсу студенти мають можливість застосувати набуті професійні знання, навички та уміння у використанні ІКТ під час виробничої практики в закладах загальної середньої освіти (1-4 класи). Під час роботи в школі в якості вчителя початкових класів, в тому числі й іноземної мови, студенти використовують матеріали, які вони зібрали та створили самостійно під час вивчення освітніх компонент, описаних нами вище. В наявності у студентів мають бути каталоги вправ для навчання іноземної мови в початкових класах, в тому числі й каталог електронних матеріалів, створених самостійно. Крім того, студенти можуть створити нові навчально-методичні матеріали, необхідні для викладання в конкретному класі з відповідної теми у разі потреби. Поряд з традиційними завданнями, які студенти отримали на період проходження педагогічної практики, майбутнім вчителям англійської мови були запропоновані наступні завдання, пов'язані з використанням ІКТ:

- 1) напишіть розгорнутий план-конспект уроку з використанням ІКТ для учнів того класу, де ви викладаєте під час проходження педпрактики;
- 2) розробіть друковані та електронні матеріали до вашого уроку;
- 3) проведіть даний урок з учнями (якщо неможливо реалізувати план вашого уроку з технічних причин, включіть в урок лише ті фрагменти, які можна провести в даній школі);
- 4) зніміть на відео ваш урок або фрагмент уроку;
- 5) напишіть аналіз відвіданого уроку з використанням ІКТ вчителя або іншої студентки.

На підсумковій конференції з педагогічної практики студенти демонструють відео фрагменти своїх уроків, діляться враженнями від педагогічної практики та труднощами, з якими вони стикнулися під час роботи в школі та шляхами їх подолання. Крім того, студенти беруть участь у студентській науково-практичній конференції, де мають можливість поділитись власними дослідженнями, опублікувати власні наукові статті та обговорити їх на форумі (Рис. 12).

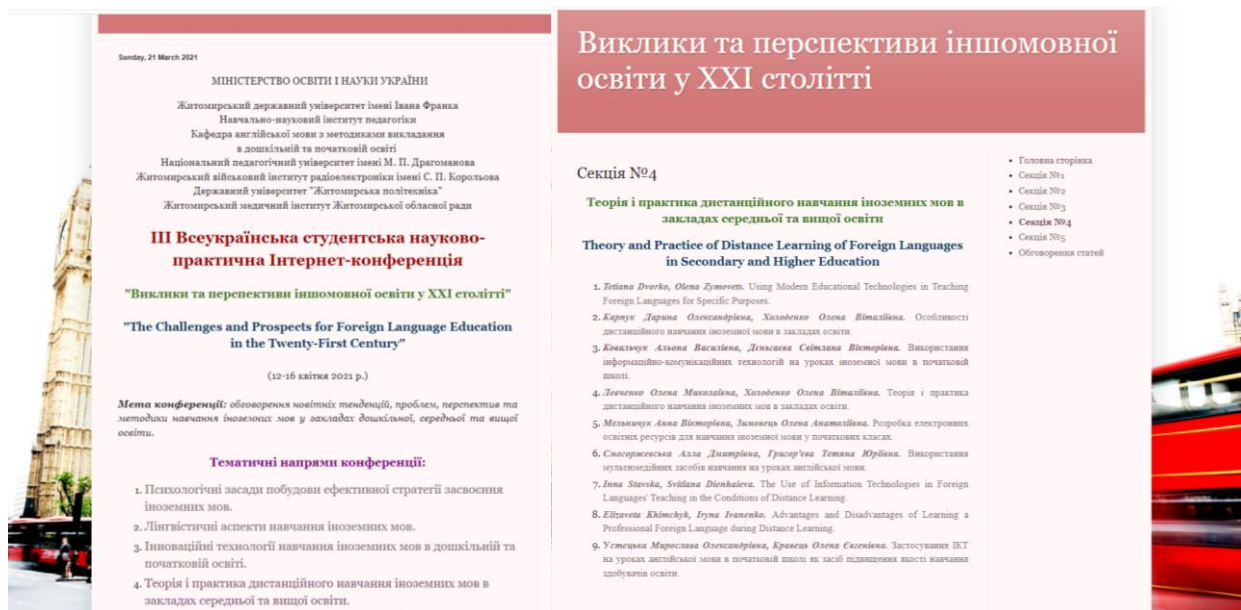

Рис. 12. Скріншот веб-сайту науково-практичної студентської інтернет конференції «Виклики та перспективи іншомовної освіти у XXI столітті»

5.3. КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Наведемо приклади комп'ютерно-орієнтованих завдань, спрямованих на формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах, відповідно до етапів запропонованої технології.

Комп'ютерно-орієнтовані завдання першого (мотиваційно-ознайомлювального) етапу

Завдання № 1, спрямоване на формування гностичних умінь аналізувати структуру уроків, визначати їх типи, оцінювати адекватність вибору методів, прийомів та засобів навчання на уроці (курс «Педагогіка», розділ II, тема 2.5. «Урок як основна форма співпраці вчителя та учнів у процесі навчання»):

- ознайомтесь з трьома планами-конспектами уроків іноземної мови в початковій школі, представленими на сайті «Записник сучасного вчителя» (http://notatka.at.ua/publ/konspekti_urokiv_anglijskoji_movi/29);
- визначте типи представлених уроків (урок повідомлення нових знань; урок формування вмінь і навичок; урок застосування знань, умінь і навичок; урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок; комбінований урок);
- проаналізуйте, наскільки адекватно вчителем обрані методи, прийоми та засоби навчання відповідно до мети та типу уроку;
- подумайте, чи можливо використати засоби ІКТ в рамках розглянутих уроків; якщо так – включіть завдання з використанням ІКТ в надані плани-конспекти уроків.

Завдання № 2, спрямоване на формування проєктувальних умінь усвідомлювати перспективні тенденції розвитку педагогічної науки в контексті використання ІКТ та комунікативних умінь викладати свої думки чітко, логічно та переконливо (курс «Педагогіка», розділ II, тема 2.2. «Зміст освіти у сучасній школі»):

- підготуйте повідомлення у вигляді мультимедійної презентації на наступні теми (завдання виконуються по групам): «Шляхи оновлення змісту освіти в умовах інформаційного суспільства»,

«Роль засобів ІКТ у розвитку сучасної освіти», «Електронний підручник – за і проти»;

- презентуйте ваші повідомлення під час проведення практичного заняття;
- обговоріть вищезазначені питання зі своїми одногрупниками, обґрунтовуючи свою думку.

Завдання № 3, спрямоване на формування конструктивних умінь добирати та розробляти навчально-методичні матеріали для проведення виховних заходів за допомогою засобів ІКТ з метою формування пізнавального інтересу учнів (курс «Теорія та методика виховання», розділ III, тема 3.7. «Розумове виховання учнів. Робота класного керівника з розвитку пізнавальних інтересів у школярів»):

- знайдіть у мережі Інтернет приклади сценаріїв інтелектуальної гри «Що? Де? Коли?»;
- проаналізуйте, які засоби ІКТ зможуть допомогти у проведенні гри;
- розробіть власний сценарій вікторини «Що? Де? Коли?» для учнів початкової школи (український та англomовний варіант);
- оберіть питання для вікторини за допомогою мережі Інтернет;
- розробіть власні завдання для проведення вікторини за допомогою засобів ІКТ (програм Microsoft Word, Microsoft Power Point, графічних та звукових редакторів, онлайн генераторів тощо).

Завдання № 4, спрямоване на формування організаторських умінь пошуку та систематизації інформації, пред'явленої засобами ІКТ, та проєктувальних умінь планувати самоосвітню діяльність на тривалій термін (курс «Теорія та методика виховання», розділ I, тема 1.5. «Самовиховання та самоосвіта в системі підготовки майбутнього вчителя»):

- ознайомтесь з каталогами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського на офіційному веб-сайті бібліотеки (<http://nbuv.gov.ua/node/554>);
- створіть електронний каталог навчально-методичної літератури, потрібної вам у процесі самоосвітньої діяльності на найближчі 2-3 місяця;
- завантажте літературу, яка є у вільному доступі бібліотеки в електронному вигляді;

- роздрукуйте список необхідної літератури, якої немає у вільному доступі на веб-сайті бібліотеки;
- сплануйте шляхи та терміни отримання доступу до цієї літератури (пошук в Інтернеті на інших сайтах, пошук у регіональних бібліотеках або відвідування бібліотеки ім. В. І. Вернадського).

Завдання № 5, спрямоване на формування організаторських та комунікативних умінь здійснювати науково-педагогічне дослідження та обговорювати педагогічні питання з використанням ІКТ (курс «Педагогічна майстерність та основи педагогічних досліджень», розділ І, тема 1.2. «Методи науково-педагогічного дослідження»):

- розробіть анкету з метою виявлення причин, які спонукали ваших сокурсників поступити до даного ЗВО та обрати професію вчителя початкових класів;
- на базі розробленої вами анкети проведіть опитування серед студентів вашої групи за допомогою цифрового інструменту Google Forms, електронної пошти чи соціальних мереж;
- презентуйте електронний звіт про результати проведеного опитування у програмі Microsoft Word або Microsoft Excel, включивши до нього питання анкети, скріншоти відповідей на запитання у соціальних мережах, електронних листах чи таблиці Google Forms;
- за результатами опитування створіть таблицю відповідей та діаграму в програмі Microsoft Excel.

Завдання № 6, спрямоване на формування конструктивних та організаторських умінь планувати та моделювати трудову діяльність учнів з метою формування їх творчих здібностей та духовних цінностей з використанням засобів ІКТ (курс «Теорія та методика виховання», розділ III, тема 3.9. «Методика трудового виховання та профорієнтації, економічне виховання учнів»):

- напишіть план проведення колективної творчої справи «Цифровий подарунок» до свята Нового Року, мета якого – створити та надіслати електронні листівки батькам, родичам, друзям та однокласникам;
- знайдіть у мережі Інтернет веб-сайти, за допомогою яких можна створити та відправити електронні листівки (наприклад, <http://www.pepe.com/ua/cards>, <http://www.lystivka.com.ua/#1>, <http://www.123greetings.com/>, <http://www.americangreetings.com/> тощо);

- створіть та надішліть електронні привітання з найближчим святом батькам, однокласникам, родичам та викладачеві (український та англомовний варіант).

Завдання № 7, спрямоване на формування комунікативних умінь встановлення демократичних відносин з батьками учнів, використовуючи можливості мережі Інтернет (курс «Теорія та методика виховання», розділ III, тема 3.12. «Виховання дітей у сім'ї. Робота класного керівника з батьками учнів»):

- створіть групу вашого уявного класу в одній із соціальних мереж (Facebook, Viber, Telegram тощо);
- створіть фотоальбом вашого уявного класу (поки що додайте довільні фото з вашого університетського життя);
- створіть та завантажте до групи матеріали, які пов'язані з навчально-виховним процесом та які можуть бути цікаві батькам (розклад занять, план виховних заходів, навчальні програми, електронний журнал успішності учнів тощо);
- запросіть до групи «батьків» ваших учнів (роль батьків наразі виконують ваші однокласники);
- обговоріть з «батьками» загальні проблеми виховання учнів класу в межах групи, а також конкретні проблеми виховання окремих учнів в індивідуальному режимі.

Комп'ютерно-орієнтовані завдання другого (операційно-діяльнісного) етапу

Завдання № 1, спрямоване на формування гностичних умінь аналізувати вітчизняну методичну літературу, пов'язану з використанням ІКТ у початковій школі (курс «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», тема «Основи навчання іноземної мови учнів початкової школи»):

- продивіться структуру підручників з методики викладання іноземних мов різних авторів^{170 171 172} та визначте критерії, за якими

¹⁷⁰ Бігич О.Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи. К.: Ленвіт, 2006. 200 с.

¹⁷¹ Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.

¹⁷² Морська Л. І. Теорія та практика методики навчання англійської мови. Тернопіль: Астон, 2003. 248 с.

розподілені розділи та теми підручників;

- знайдіть у кожному підручнику: а) розділи (параграфи, теми) щодо методики викладання ІМ у початковій школі; б) шляхи використання засобів ІКТ у навчанні іноземних мов;

- проаналізуйте дані підручники з точки зору їх інформативності, доступності викладення матеріалу, обсягу теоретичного матеріалу та практичних завдань, різноманітності запропонованих технологій, висвітленню можливостей засобів ІКТ для навчання ІМ, в тому числі в початковій школі;

- надайте свої рекомендації щодо поліпшення якості проаналізованих підручників.

Завдання № 2, спрямоване на формування проєктувальних умінь планувати навчально-виховну діяльність з ІМ на рівні курсу навчання та циклу уроків з використанням електронних матеріалів (курс «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», тема «Навчання граматики учнів початкової школи»):

- сплануйте, які електронні матеріали ви будете використовувати під час вивчення конкретної граматичної теми (наприклад, Past Simple) на протязі наступних декількох уроків;

- доберіть із відібраних вами електронних матеріалів окремі завдання для введення граматичного матеріалу та його автоматизації на рівні фрази та понадфразової єдності.

Завдання № 3, спрямоване на формування конструктивних умінь добирати інформацію для навчання ІМ з мережі Інтернет (курс «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», тема «Навчання фонетики учнів початкової школи»):

- знайдіть у мережі Інтернет ігри (пісні, вірші, джазові ритми, скоромовки) на тренування запропонованих звуків англійської мови для учнів початкової школи;

- скажіть, які з них можливо: а) завантажити з Інтернету та використовувати в режимі оффлайн; б) вимагають роботи в комп'ютерному класі в режимі онлайн.

Завдання № 4, спрямоване на формування організаторських умінь використовувати програми пакету Microsoft Office для навчання ІМ (курс «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», тема «Навчання лексики учнів початкової школи»):

- оберіть готову презентацію у програмі Power Point, завантажену з мережі Інтернет або з банку дидактичних матеріалів,

створених викладачем та студентами, на введення лексичного матеріалу в рамках тем, передбачених у початковій школі (наприклад, «Тварини»);

- продемонструйте фрагмент уроку іноземної мови з використанням обраної презентації згідно з навчальною метою уроку.

Завдання № 5, спрямоване на формування комунікативних умінь здійснювати педагогічне спілкування з колегами в навчально-методичних цілях, використовуючи мережу Інтернет (курс «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», тема «Навчання говоріння учнів початкової школи»):

- подивіться навчальне відео для учнів початкової ланки на You Tube (наприклад, «Karate Class (Sing-Along)»: <https://www.youtube.com/watch?v=gskPnAdnIUs&list=PL3A0B3BF2E75E11EB>;

- визначте, в рамках якої теми та на якому етапі навчання говорінню (монологічному чи діалогічному мовленню) можна використати це відео;

- поставте «лайк» чи «діслайк» та напишіть коментар до цього відео на англійській мові. Обговоріть відео з колегами (студентами вашої групи чи сторонніми відвідувачами You Tube) у коментарях.

Завдання № 6, спрямоване на формування гностичних умінь аналізувати уроки, проведені з використанням засобів ІКТ (курс «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», тема «Навчання аудіювання учнів початкової школи»):

- проаналізуйте план уроку на тему «My Pet» з розвитку навичок аудіювання учнів початкових класів, наданий у практикумі¹⁷³ з методики викладання ІМ;

- визначте, які засоби ІКТ були використані під час уроку та проаналізуйте доцільність їх використання для досягнення цілей уроку;

- надайте свої рекомендації щодо використання інших засобів ІКТ у межах цього уроку.

Завдання № 7, спрямоване на формування організаторських умінь систематизації інформації, пред'явленої засобами ІКТ (курс «Методика

¹⁷³ Професіно-методична підготовка студентів-філологів у вищому навчальному закладі: монографія/ Н.В. Зінукова, Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич, Н.Р. Петранговська, О.Р. Світлична, І.І. Березенська, Н.П. Сіваєва, О.С. Гуманкова, Л.В. Барало, О.А. Зимовець, С.Б. Моркотун, Ю.М. Жилиєва, А.М. Мормуль, І.Ф. Литнєва, Є.М. Карпенко. Д., Вид-во ДУЕП, 2009. 494 с.

навчання іноземної мови в початкових класах», тема «Навчання граматики учнів початкової школи»):

- створіть електронний каталог тестових завдань для навчання читанню з тем, передбачених у початковій школі;
- у каталозі зробіть наступні підкаталоги: а) завдання, які можливо представити учням у друкованому варіанті; б) завдання, які вимагають роботу на комп'ютері, але в режимі оффлайн; с) завдання, які можна зробити тільки на комп'ютері в режимі онлайн;
- у межах даних каталогів розподіліть завдання по темам з ІМ та етапам формування вмінь читання учнів початкової школи.

Завдання № 8, спрямоване на формування конструктивних умінь розробляти власні дидактичні матеріали, використовуючи програми пакету Microsoft Office для навчання ІМ (курс «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», тема «Навчання письма учнів початкової школи»):

- розробіть власний дидактичний матеріал для навчання письму (каліграфії, орфографії або писемного мовлення) учнів початкової школи в межах тем, передбачених програмою з ІМ (наприклад «Зовнішність») за допомогою програми Microsoft Word;
- підготуйте як електронну, так і паперову версію цього матеріалу для використання учнями на уроці.

Завдання № 9, спрямоване на формування проєктувальних, гностичних та організаторських вмінь аналізувати, створювати та застосовувати веб-квести для організації позакласної діяльності учнів з використанням ІКТ (курс «Інноваційні технології навчання англійської мови», тема «Проектна технологія»):

- подивіться на скріншоти п'яти веб-квестів (одні з них представлено на *Рис. 13*) та постарайтесь передбачити теми, яким вони присвячені та якому елементу загальної структури веб-квестів відповідають (вступ, завдання, процес виконання, джерела, оцінка);
- продивіться ці веб-квести повністю у комп'ютерному варіанті та перевірте ваші припущення;
- проаналізуйте дані веб-квести з точки зору їх навчальних цілей та засобів їх реалізації, обговоріть ваші думки у групах;
- знайдіть навчальний матеріал в Інтернеті згідно з індивідуальним завданням, наприклад: знайдіть веб-квест, пов'язаний з темою "Animals" для учнів 3 класу початкової школи;

- сплануйте веб-квест для організації позакласної пошуково-дослідницької діяльності учнів основної школи на наступний місяць; визначте його тему, етапи виконання, ресурси, які потребують учні, критерії оцінювання тощо;
- розробіть власний веб-квест за допомогою онлайн програми «Web Quest Generator http://www.teach-nology.com/web_tools/web_quest/ та продемонструйте вашим одногрупникам.

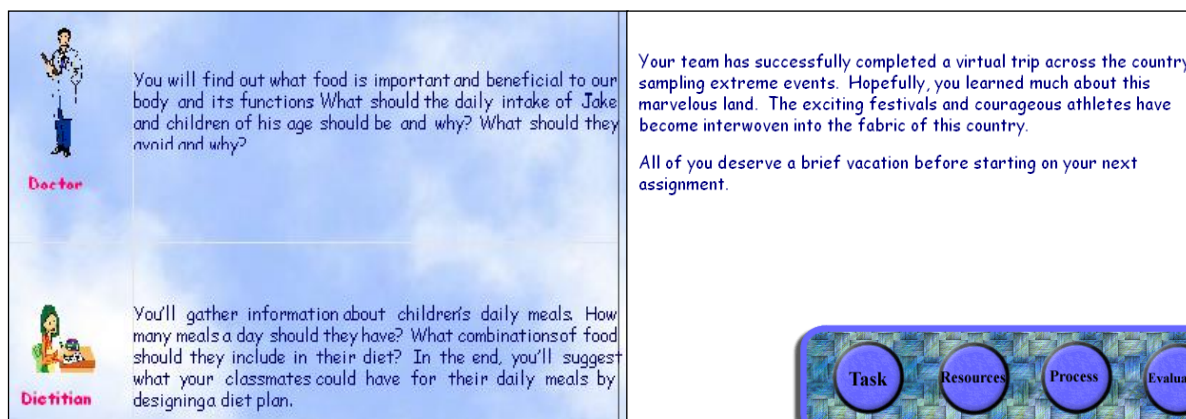

Рис. 13. Скріншот веб-квесту на тему «Food» для учнів початкової школи

Завдання № 10, спрямоване на формування організаторських, конструктивних та комунікативних умінь організовувати інформацію при розробці власного дидактичного матеріалу для навчання англійської мови, використовуючи програму Microsoft Power Point та звукові редактори, а також організовувати діяльність учнів та власну педагогічну діяльність при роботі зі створеним дидактичним матеріалом для реалізації методу «Digital Storytelling» («цифрове оповідання») на рівні фрагменту уроку з англійської мови (курс «Інноваційні технології навчання англійської мови», тема «Технологія розповідання історій (storytelling)»):

- поділіться на групи по 3-4 студента у кожній та обговоріть, що ви знаєте про метод «Digital Storytelling» («цифрове оповідання») та комп'ютерні програми, які можуть бути використані для його реалізації;
- подивіться на скріншоти декількох фрагментів цифрових оповідань (два з них представлені на Рис. 14) та спробуйте передбачити, які програми були використані для їх створення;
- проаналізуйте, в рамках яких тем з англійської мови у початковій школі ці оповідання можна використати;
- підберіть інформацію з мережі Інтернет (картинки, готові звукові файли, посилання на веб-сайти тощо), необхідну для створення

власного цифрового оповідання у програмі Power Point згідно з темою та збережіть у каталогах на ваших комп'ютерах;

- напишіть текст для вашого оповідання та озвучте його, використовуючи програму Audacity (за відсутності мікрофонів можна використати онлайн-програму «Listentext» (<http://www.listentext.com/en/>), яка сама озвучить введений з клавіатури текст);
- створіть 2-3 слайди вашого цифрового оповідання у програмі Power Point, використовуючи картинки, анімацію, готові та створені вами звукові файли, гіперпосилання (за необхідністю);

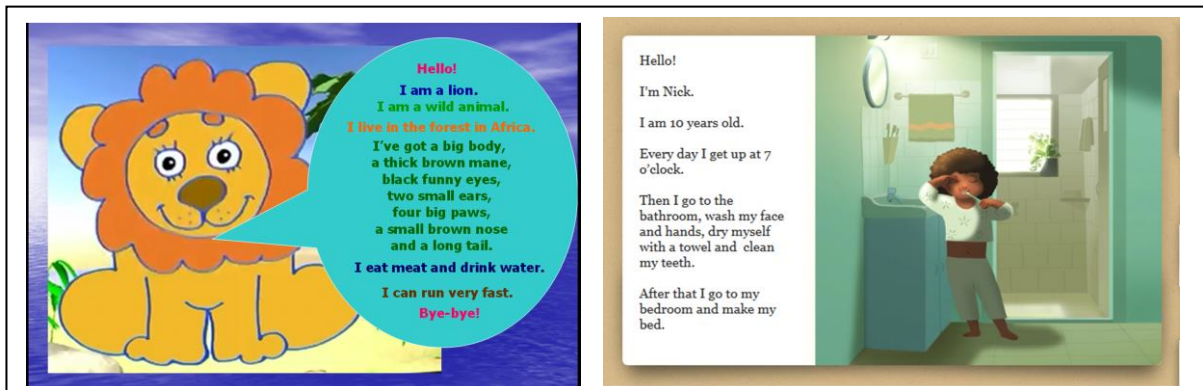

Рис. 14. Цифрові оповідання, створені за допомогою програми Power Point та онлайн-ресурсу <http://storybird.com/>

- розробіть декілька завдань для учнів з використанням вашого цифрового оповідання в рамках заданої теми з іноземної мови у початковій школі;
- продемонструйте фрагмент уроку з використанням вашого цифрового оповідання та розроблених до нього завдань іншій групі студентів;
- обговоріть ваш фрагмент уроку з одногрупниками; виявіть переваги та недоліки в організації навчальної діяльності з використанням створеного вами цифрового оповідання; проаналізуйте шляхи вдосконалення цього фрагменту уроку.

В якості додаткового домашнього завдання студентам пропонується продивитись декілька онлайн-ресурсів, які можуть бути використані для реалізації технології «Digital Storytelling» (наприклад: <https://l-www.voki.com/>; <http://prezi.com/>; <http://zimmertwins.com>; <http://storybird.com/>; <https://goanimate4schools.com>; <http://www.digitalstoryteller.org>; <http://www.pixton.com/>; <http://voicethread.com/>; <http://www.culturestreet.org.uk/activities/picturebookmaker/> тощо) та створити власні цифрові оповідання онлайн.

На наступному занятті кожна група студентів демонструє своє оповідання, створене за допомогою одного з онлайн-ресурсів, та пропонує іншим групам розроблені ними завдання, які вони би дали учням у процесі роботи з даним оповіданням на уроці англійської мови в початковій школі.

Завдання № 11, спрямоване на формування конструктивних, гностичних та організаторських вмінь аналізувати, розробляти та застосовувати відео-матеріали на уроці англійської мови у початковій школі (курс «Інноваційні технології навчання англійської мови», тема «Технологія використання відеоматеріалів у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності»):

- прочитайте статтю «Video and young learners 1»¹⁷⁴, проаналізуйте критерії відбору відео-матеріалів, які зазначає автор статті;
- підберіть на сервері You Tube відео для учнів початкової школи, яке би відповідало критеріям, зазначеним у статті;
- прочитайте статтю «Video and young learners 2»¹⁷⁵, продивіться фрагменти уроків з використанням відео, які приводить автор статті, проаналізуйте етапи роботи з відео-матеріалами та вправи, які використовуються на кожному етапі;
- відвідайте сторінку «Listen and Watch (Short Stories)» на сайті <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/short-stories>, проаналізуйте завдання, які представлено на сайті для роботи з цими відео-матеріалами;
- розробіть допереглядові (pre-viewing), переглядові (while-viewing) та післяпереглядові (post-viewing) вправи до відео, яке ви підібрали; підготуйте роздатковий матеріал до розроблених вправ;
- покажіть ваш фрагмент уроку для учнів початкових класів з використанням відео-матеріалу;
- обговоріть ваш фрагмент уроку з викладачем та одногрупниками.

Завдання № 12, спрямоване на формування гностичних вмінь аналізувати види інтеграції у початковій школі та проектувальних

¹⁷⁴ Video and young learners 1 URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/integrating-ict/articles/video-and-young-learners-1>

¹⁷⁵ Video and young learners 2 URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/integrating-ict/articles/video-and-young-learners-2>

вмінь планування педагогічної діяльності на рівні циклу уроків іноземної мови у початковій школі (курс «Інноваційні технології навчання англійської мови», тема «Технологія інтегрованого навчання»):

- ознайомтесь з видами інтеграції, використовуючи матеріал лекції та рекомендовану науково-методичну літературу;
- поясніть сутність міжпредметної, міжаспектної та внутрішньоаспектної інтеграції, надайте приклади різних видів інтеграції в навчально-виховному процесі початкової школи;
- ознайомтесь з таксономією Блума, з'єднайте відповідні рівні таксономії Блума з їх визначенням за допомогою схеми, створеної у програмі Google Jamboard (Рис. 15);

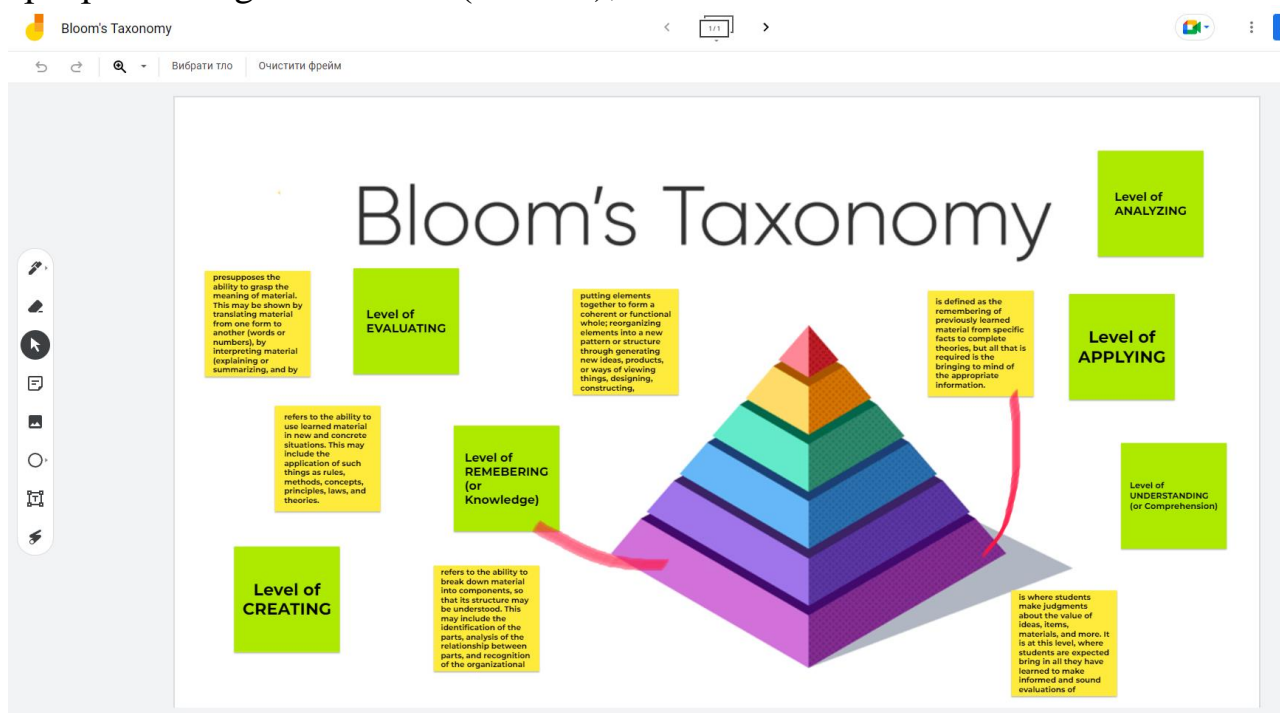

Рис. 15. Скріншот завдання, створеного у програмі Google Jamboard.

- поясніть, що таке інтеграція на рівні навичок мислення (thinking skills integration);
- надайте приклади формування навичок мислення низького і високого рівня в рамках вивчення окремих тем з іноземної мови в початковій школі.

Комп'ютерно-орієнтовані завдання третього (творчо-рефлексивного) етапу

Завдання № 1, спрямоване на формування гностичних вмінь аналізувати навчальні веб-сайти для вивчення ІМ (курс «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій», тема 2 “Ways of Searching, Choosing and Evaluating E-materials”):

- поділіться на групи по 3-4 студента у кожній та обговоріть, які корисні веб-сайти для навчання іноземних мов ви знаєте та використовуєте, які матеріали вони пропонують, чи зручною є навігація по веб-сайту та ін.;

- подивіться на скріншоти декількох навчальних веб-сайтів (два з них представлені на Рис. 16) та спробуйте передбачити, для якого віку вони створені, які матеріали містять (друковані матеріали, аудіо, відео), чи мають інтерактивні завдання, курси та онлайн уроки, чи мають посилання на інші ресурси, форум тощо;

- відвідайте веб-сайти, представлені на скріншотах, та перевірте, чи були вірні ваші припущення щодо контенту даних ресурсів;

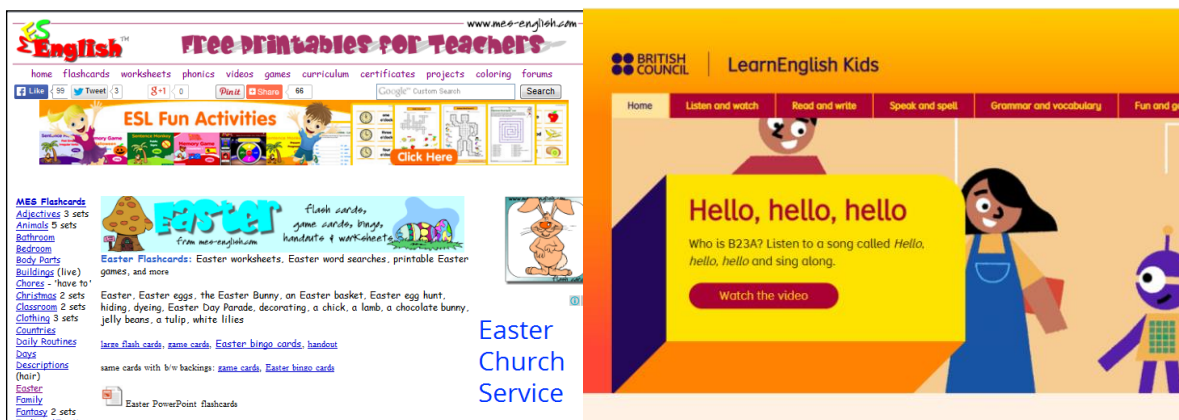

Рис. 16. Скріншоти навчальних ресурсів <http://www.mes-english.com/> та <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/>

- проаналізуйте інформацію, представлену на веб-сайтах з точки зору її відповідності віковим особливостям цільової аудиторії, доступності для завантаження, цікавості, зручності сприймання; визначте, на формування яких саме вмінь і навичок спрямовані завдання, представлені на вебсайті; перерахуйте, виконання яких завдань можливо тільки в режимі онлайн;

- оберіть 2-3 навчальних веб-сайти для учнів початкової школи та проаналізуйте представлені на них матеріали за зразком, представленим викладачем, використовуючи текстовий редактор MS Word (див. Рис. 17);

- уявіть, що ви маєте можливість створити власний веб-сайт чи блог для навчання англійської мови; визначте цільову аудиторію вашого сайту (учні, батьки, вчителі) та орієнтований перелік матеріалів та завдань, яких він має містити.

Рис. 17. Фрагменти студентських робіт з аналізу навчальних веб-сайтів

Завдання №2, спрямоване на формування комунікативних та конструктивних умінь створювати вокі (анімаційні аватари, що розмовляють) та використовувати їх у комунікативній діяльності (курс «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій», тема 5 “The Internet in Foreign Language Teaching and Learning”):

- подивіться на скріншоти вокі на сайті дисципліни (Рис. 18), постарайтесь передбачити, що розповідають дані персонажі, обговоріть ваші ідеї у групах;

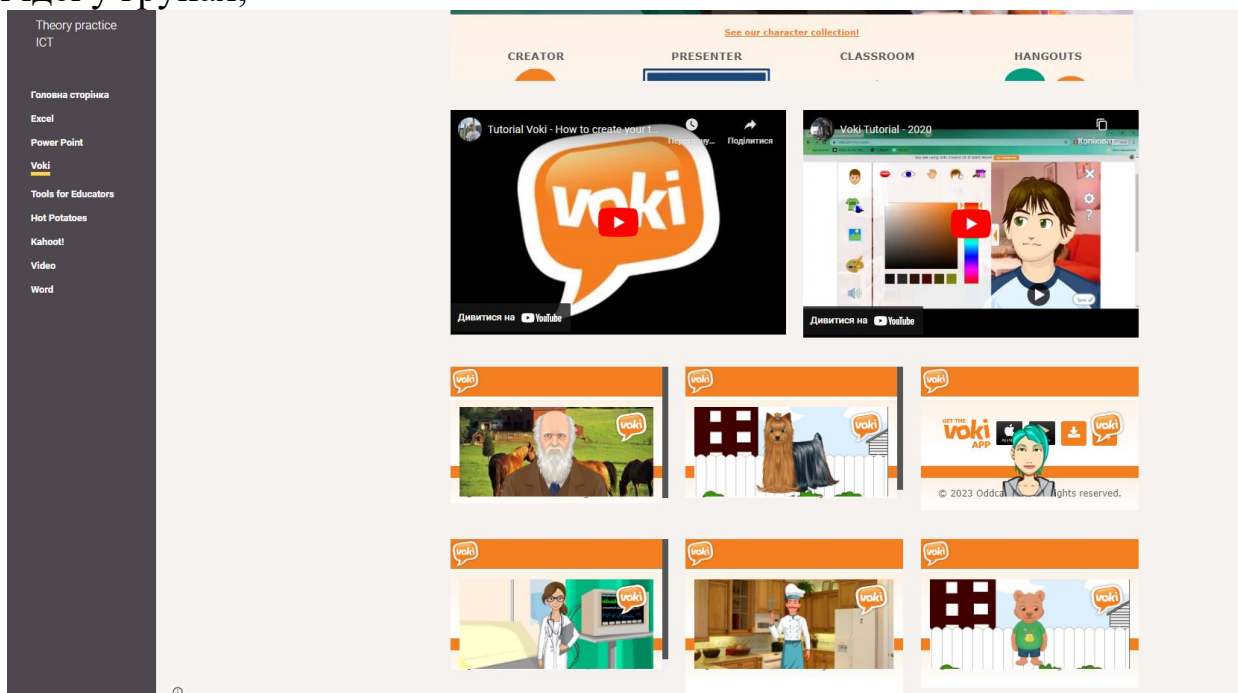

Рис. 18. Скріншот сторінки програми Voki навчального веб-сайту дисципліни «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням ІКТ»

- подивіться ці відео на сайті та перевірте ваші припущення;

- обговоріть у групах, яким чином можна використовувати подібні анімаційні аватари на уроках іноземної мови в початковій школі для формування комунікативних умінь учнів на різних рівнях навчання, у чому їх переваги та недоліки;
- подивіться відео-уроки по створенню вокі на веб-сайті дисципліни; скажіть, які можливості має дана програма та яких комп'ютерних навичок та вмінь вона вимагає;
- створіть власний вокі за допомогою он-лайн програми на сайті www.voki.com та розішліть посилання на ваше відео викладачу та одногрупникам;
- обговоріть створені вокі та надайте рекомендації по їх вдосконаленню.

Завдання №3, спрямоване на формування організаторських та конструктивних умінь створювати та проводити вікторини за допомогою ресурсу Kahoot! (курс «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій», тема 5 “The Internet in Foreign Language Teaching and Learning”):

- візьміть участь у вікторині *Kahoot!*, створеній і запропонованій викладачем;
- подивіться відео-уроки по створенню вікторини за допомогою ресурсу Kahoot! на сайті дисципліни (Рис. 19);

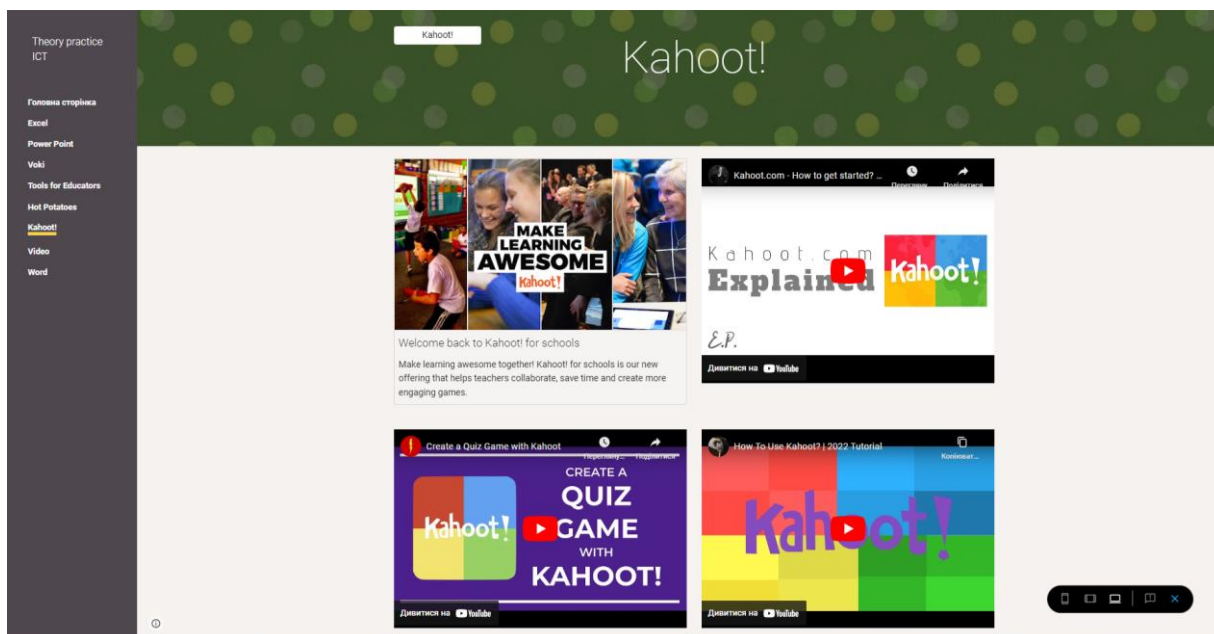

Рис. 19. Скріншот сторінки програми Kahoot! навчального веб-сайту дисципліни «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням ІКТ»

- створіть вашу власну вікторину з однієї з тем, передбачених програмою з англійської мови для учнів початкової школи за допомогою сайту Kahoot!;
- апробуйте вашу вікторину з одногрупниками.

Завдання № 4, спрямоване на формування проєктувальних, конструктивних та організаторських вмінь планувати та проводити уроки з англійської мови з використанням ІКТ (курс «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій», тема 1 «Basic Notions, Characteristics and Functions of ICT-based Foreign Language Teaching and Learning»):

- продивіться скріншоти фрагментів уроків, проведених з використанням ІКТ (Рис. 20); скажіть, які типи вправ вони пропонують та наявність яких технічних засобів вимагають;
- спробуйте передбачити теми занять, подальші завдання викладача та режими роботи учнів;

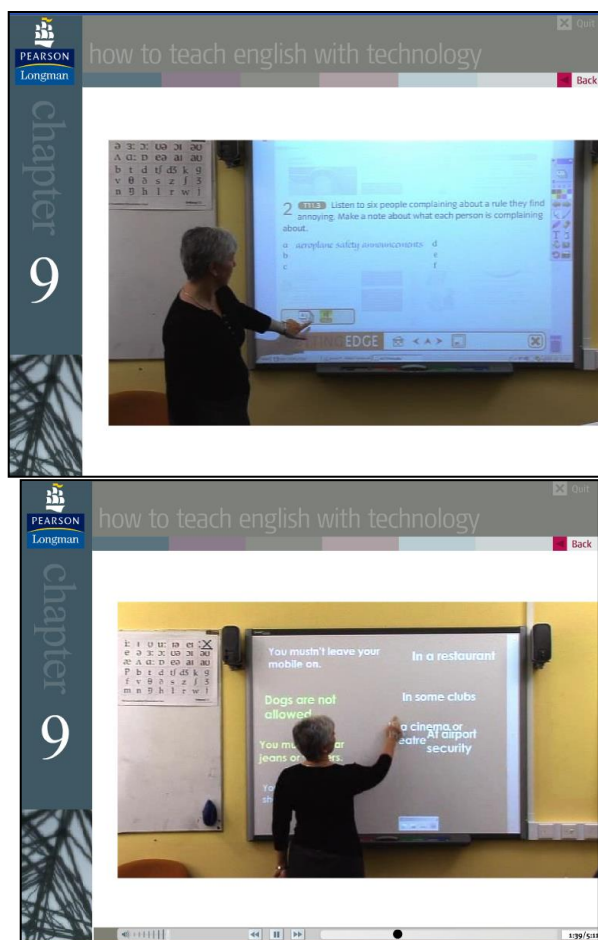

Рис. 20. Скріншот відео фрагменту уроку з використанням інтерактивної дошки

- продивіться відео-фрагменти уроків на диску¹⁷⁶ та проаналізуйте дані фрагменти з точки зору їх навчальних цілей, визначте місце даного фрагменту в загальній структурі уроку, на якому вони використовуються;

- оберіть в групах один з відео фрагментів та напишіть план уроку, в якому даний фрагмент буде використовуватись (розробіть свої власні до-комп'ютерні, комп'ютерні та після-комп'ютерні завдання), запропонуйте свій варіант проведення аналогічного уроку, але який проводиться за інших умов (за відсутністю інтерактивної дошки, більшої кількості учнів в аудиторії, тощо);

- проаналізуйте та порівняйте ваші плани уроків, обговоріть їх переваги та недоліки;

- напишіть розгорнутий план уроку з використанням розроблених вами дидактичних матеріалів під час практичних занять курсу, будьте готові продемонструвати фрагмент вашого уроку в аудиторії.

¹⁷⁶ Dudeney Gavin, Hockly Nicky. How to Teach English with Technology (with CD-ROM). Pearson Education Limited, 2007. 192 p.

ВИСНОВКИ

Проведене науково-теоретичне дослідження сутності та структури професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах в умовах інформаційного суспільства засвідчили необхідність їх формування засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійної підготовки.

Спираючись на освітньо-професійну програму «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та освітньо-професійну програму «Початкова освіта та англійська мова» другого (магістерського) рівня вищої освіти, нами було розроблено технологію формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах засобами ІКТ, що передбачала три етапи: мотиваційно-ознайомлюваний (бакалаврська підготовка, 1-2 курси), операційно-діяльнісний (бакалаврська підготовка, 3-4 курси) та творчо-рефлексивний (магістерська підготовка, 1-2 курси).

У межах запропонованої технології було розроблено та впроваджено у навчальний процес комплекс комп'ютерно-орієнтованих завдань, спрямованих на формування всіх груп професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов у початкових класах (гностичних, проєктувальних, конструктивних, організаторських та комунікативних) у рамках викладання таких освітніх компонент як «Педагогіка», «Теорія та методика виховання», «Педагогічна майстерність та основи педагогічних досліджень», «Методика навчання іноземної мови в початкових класах», «Інноваційні технології навчання англійської мови», «Теорія і практика навчання іноземних мов з використанням інформаційно-комунікаційних технологій». Експериментальній перевірці запропонованої технології буде присвячені наші подальші публікації.

РОЗДІЛ VI. АНГЛОМОВНИЙ РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ ЯК ПРЕДМЕТ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНИМ ВЧИТЕЛЕМ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

ВСТУП

На сьогоднішній день існує дуже багато різноманітних назв товарів, які мають свою структуру і певні значення. Ці значення повинні істотно впливати на споживача для успішних продаж компанії та підвищення цінності товару. Якісна продукція завжди буде привертати увагу тієї чи іншої компанії задля великого прибутку у майбутньому і реінвестиції. Тому дуже важливе значення відіграє саме реклама, яка справляє певне враження на клієнта, та дає змогу заставити людину побудувати у думках цілу систему вирішень та завдань щодо прийняття правильного рішення. Аналізуючи прагматичні особливості рекламного тексту їжі, слід зазначити те, що якість відіграє важливу роль разом із правильно прорекламованим товаром. Існує багато компаній та організацій, які виготовляють певну продукцію, але саме назва дає перше враження клієнту та допомагає прийняти правильне рішення у придбанні товару і та його подальшого вжитку.

Інтерес до реклами зумовлений насамперед загальним напрямком дослідження мови як інструменту впливу. Зокрема, прагматичний аспект рекламного тексту (рекламних назв) безпосередньо проявляється в організації стилістичних і граматичних одиниць, різноманітних стилістичних прийомів, особливому синтаксисі.

Прагматичні особливості при перекладі англомовного рекламного тексту товарів є дуже важливими, адже реклама слугує своєрідним маніпулятором задля заохочення великої клієнтської бази, а назва це перше уявлення про товар і саме правильна передача смислу і відповідних якостей товару може слугувати вирішальною у прийнятті рішення споживача. Сама реклама відповідає характерним факторам масової комунікації, оскільки вона є процесом розповсюдження інформації через різноманітну кількість джерел: інтернет, преса, радіо, телебачення. Коли людина живе у повсякденному житті, завжди виникає різноманітна кількість потреб. І звичайно – найголовніша потреба – це потреба у харчуванні. В нас у кожного є свої улюблені смаки, товари, які ми купуємо на постійній основі, якими є товари як власного виробництва, так і імпортовані. До характерних факторів реклами

відносять стиль життя, загальні потреби людини, маніпуляцію свідомості, стандарти життя тощо.

Завданням реклами є необхідність справити враження на користувача та задовольнити його потребу, яка є актуальною на сьогоднішній день і на цей момент. Цим самим реклама змушує користувача придбати певну продукцію та віддати перевагу саме чомусь одному індивідуально.

Класифікація потреб людини передбачає собою перелічення тих факторів, які є невід'ємними у житті. Наприклад: гроші, робота, стиль життя, освіта та інше. Розглядаючи потреби в харчуванні потенційний споживач знайомиться з рекламою, яка справляє перше враження про товар: зображена інформація на етикетці розкриває сутність того, що хотів передати маркетолог. Розглядаючи характеристики потреб людини саме в харчуванні можна зазначити те, що кожен із нас прагне мати щось якісне, і оформлене з правильною подачею інформації.

Головний вплив на формування ставлення користувача до реклами та його уявлення відбувається через інформацію як найголовнішу складову вербального повідомлення.

Прагматичною властивістю реклами є стиль її оформлення, який зумовлює безпосередній вплив на споживача. Наприклад, в назвах «Pizza with pepper» і просто «Pizza» зазначається, що саме ліпше обрати, якщо споживач потребує особливих смаків. Така конкретизація дає можливість привернути увагу споживача.

Правильний переклад назви також інтерпретує деякі ознаки самого продукту харчування за допомогою емоційних, експресивних засобів. Взаємозв'язок рекламного тексту з клієнтом формується через правильний виклад рекламованої інформації ціленаправленої на задоволення потреби користувача.

Прагматична направленість рекламної діяльності спрямована на актуальність рекламного тексту та його структури, що здатна чинити найбільший вплив на споживача. Одними з найважливіших структурних елементів є слоган і логотип.

Слоган є головним девізом компанії, найголовніший фактор, на який звертають увагу споживачі з першого погляду. Рекламний слоган презентує споживачу основну ідею реклами, її значення та сприяє кращому запам'ятовуванню. Вдалих слоган впливає на зір, слух потенційного покупця і дає можливість отримати перше враження про товар.

Логотип товару – це графічний або текстовий символ, який має пряме відношення до словесного знаку, але одночасно може бути наділений всіма ознаками знака: зображувальним та комбінованим.

Комбіновані фірмові/товарні знаки вміщують у себе знаки зображувального й словесного виду. Композиція таких знаків може бути поєднанням рисунку та слова, рисунку та літери, рисунку та цифри, слів та літер, літер та цифр.

У цілому, реклама може впливати на людську свідомість, чим зумовлюється те, що реклама ніби викликає бажання виконувати дії, які є вигідними рекламодавцю: придбання продукції товарів та послуг. Також не мало важливий аспект відіграє позитивний відгук від клієнтів, які придбали товар, та вживали його в період деякого часу.

Прагматичні особливості англomовного рекламного тексту дають можливість глибоко зрозуміти назву товару, ознайомитися з детальними характеристиками і типом продукції. Найбільш унікальним інструментом спілкування компаній зі своїми споживачами є реклама. Саме вона переконує та виступає джерелом залучення клієнтів певними факторами: назви товарів, слогани, трансляції по телебаченню продукції та інші. Перспектива дослідження прагматичної особливості реклами насправді дуже широка, адже впродовж десятиліть реклама змінює свої характеристики з метою винайдення нових шляхів залучення своїх клієнтів у майбутньому.

Відтак, актуальність теми дослідження обумовлена значним впливом реклами на мову завдяки креативності та смисловій наповненості та специфікою впливу рекламних текстів в управлінні групою людей за допомогою мовних засобів.

Мета роботи – детальний аналіз англomовного рекламного тексту на матеріалі групи товарів «Продукти харчування та напої», який функціонує у сучасному англomовному рекламному дискурсі.

6.1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ

Загальна характеристика поняття «переклад» та рекламних текстів

У світі існує майже 7 000 мов. Ці мови знаходяться на різноманітних куточках нашої Землі. Лише у Азії розмовляють понад 2 000 мовами тоді як у Європі розмовляють лише 230 мовами. І на всіх семи материках нашої планети живуть люди і існує ціле розмаїття мов зі своїми діалектами та акцентами.

Кожна мова по своєму унікальна. Звичайно з часом мови вимирають, народжуються нові, або мови які найбільш поширені у світі змінюються: змінюють свої діалекти шляхом запозичень з інших мов, слів та діалектів. Століття за століттям і мови все ж змінюються. Вважаються лише деякі слова окремих мов – найстарішими, це слова які існують в мові впродовж усього її існування: від початку і до тепер. Так наприклад в англійській мові, найстарішими словами вважаються: town, I, we, two, three.

Англійська мова також вважається найпоширенішою в світі, тому її вивчають майже у кожній країні, особливо у Європі. Перший словник англійської мови був укладений 1775 року. Навіть в аеропортах англійська мова є «офіційною мовою неба», бо лише англійською мовою спілкуються пілоти для повідомлення важливих подій пасажиром які знаходяться на борту повітряного судна. Тому звичайно ж серед розмаїття мов – деякі все ж вирізняються. Деякими мовами у світі спілкуються більше, деякими менше, а деякі взагалі на грані вимирання і вже зовсім мало людей які залишилися на планеті спілкуються тою чи іншою мовою яка втратила велику популярність чи є застарілою.

Важливим чинником є ще й актуальність мови серед людської свідомості. Деяким людям у світі краще говорити російською наприклад: це свідчить про те, що ці люди живуть в тих регіонах Землі де мова є актуальною, або де часто зустрічається серед народу. А деяким притаманна англійська. Але всі люди у всьому світі не тільки розмовляють лише однією мовою, існує безліч популярних мов не тільки російської чи англійської, і інформація яку носить певний народ, історія чи культура – передається з вуст у вуста не тільки від росіян до росіян, чи від американських народів до своєї племен, але й на інші зарубіжні великі та розвинуті країни. І звичайно важливу роль у цьому відіграє переклад.

Слово «переклад» має не тільки багато визначень та тлумачень, а ще й являє собою допоміжну функцію, яка дає можливість спілкуватися

людям які володіють різними мовами.

Тобто «переклад» – це не тільки спосіб передачі інформації засобами іншої мови від оригіналу зі збереженням єдності змісту і форми, але ще й спосіб комунікації між людьми, розуміння їх душевного стану шляхом вираження певних думок та тлумачень, в усній чи письмовій формі і її інтерпретація. Рис. 1

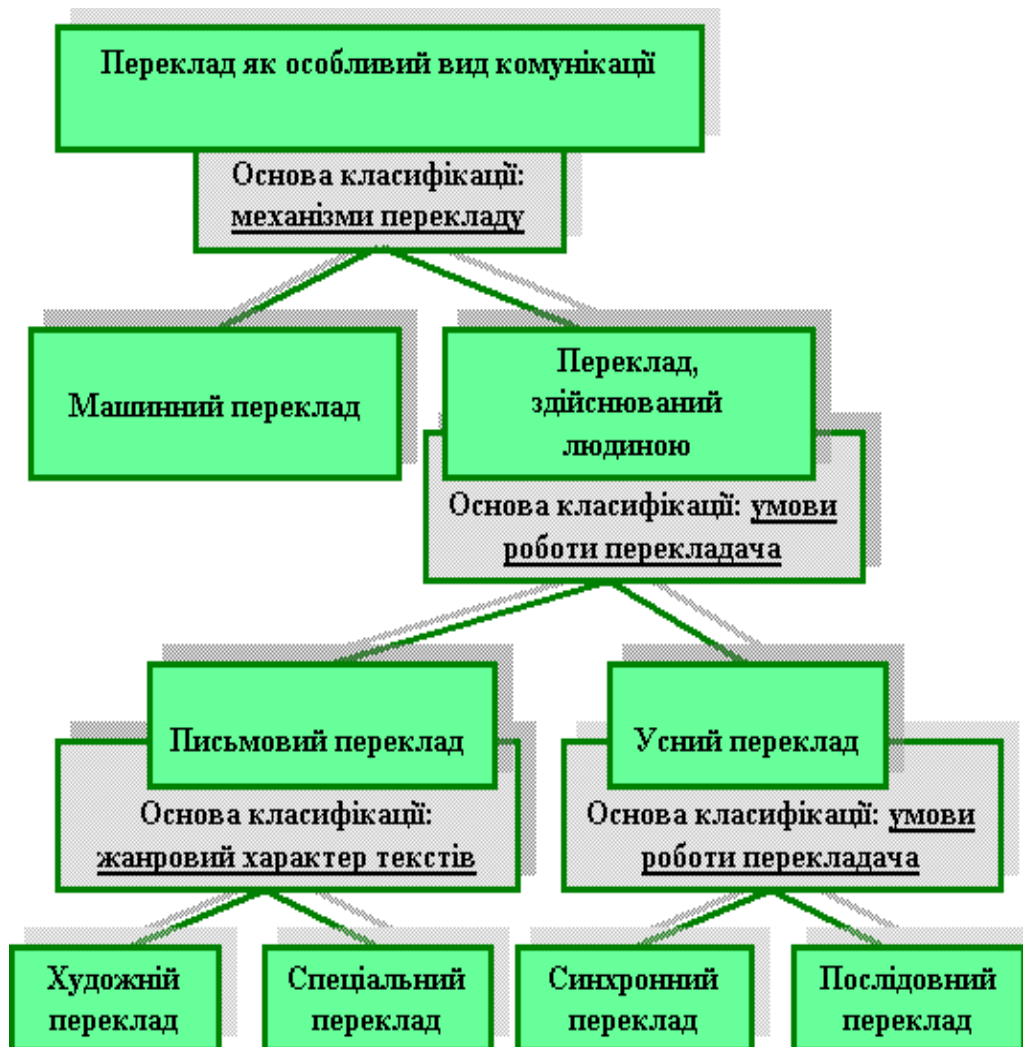

Рис. 1

На сьогоднішній день людство дійшло результату, коли для певної передачі інформації чи виразності думок не обов'язково потрібен перекладач як людина. Математиками і програмістами розроблено різноманітну кількість програм і алгоритмів можливості перекладу, яким може володіти кожен. Адже у світі існує багато людей, які розуміють не тільки свою рідну мову, але і зарубіжні (одну дві або більше), якщо деякі народи в маленьких країнах не розуміють зарубіжної мови, але у вивченні виникає необхідність – з часом опановують її.

Основні причини вивчення декількох мов людьми є: життя на дві країни, члени сім'ї з представниками зарубіжних країн, близькість

кордонів держав та ін. Тобто людина сама може забезпечити себе необхідними знаннями впродовж свого життя.

Сьогодні існує безліч різноманітних технологій та програм (Рис 2), які дають результат і долають мовний бар'єр міжнародної комунікації. Тобто навіть людина яка не знає мови – може при бажанні отримати можливість передати інформацію і не обов'язково знаючи зарубіжну мову. Така можливість є насамперед зручною у необхідності невідкладної допомоги при роботі з мовою яку людина не знає.

Рис. 2. Упродовж останнього десятиліття Google Translate є найбільш популярним серед машинного перекладу. Програма вдосконалюється впродовж років, що можна сказати на сьогоднішній день, саме Google Translate дає якісний переклад і не втрачає популярності для багатьох користувачів, для яких він є невід'ємним у спілкуванні.

Сьогодні переклад допомагає впоратися не тільки у людській комунікації та досягти певних узгоджень і взаємо порозумінь, але й важливу роль відіграє у бізнесі, а саме торгівельній сфері де дуже часто ми натрапляємо на різноманітні види реклами продукції яку виготовляє та чи інша компанія для досягнення успіху у реалізації своєї продукції та отримання прибутку.

Переклад реклами став не тільки необхідним, але й повсякденним явищем життя світового товариства компаній, які кожного дня спілкуються між собою та проводять конференції за для успішності реалізації своїх планів і ідей. При цьому знання теоретичних основ процесу є не тільки обов'язковою умовою, але й гарантією якості перекладу. Головні та базові теоретичні поняття перекладу включають адекватність перекладу й пов'язану з нею прагматичну адаптацію.

Адекватним перекладом називається переклад, здійснюваний на рівні, необхідному й достатньому для передачі незмінного плану змісту при дотриманні норм мови перекладу. Тобто з цього свідчить інформація про те, що перекладаючи потрібно дотримуватися не тільки норм і правил мови на яку перекладають, але ще й не відходити від смислу і притримуватися достатнього рівня для передачі інформації. Володіти мовою потрібно правильно: не порушуючи правил мови, не допускаючи помилок чи перефразувань, що є важливим чинником для

передачі якості без втрати смислу¹⁷⁷.

Однак, на практиці при перекладі текстів чи висловлювань у літературі – такий переклад не завжди можливий. Перекладачеві іноді серйозно доводиться шукати особливі засоби для передачі смислових і стилістичних складових оригіналу, займатися перефразуванням та використовувати свої прийоми зі свого досвіду. У такому випадку ми отримуємо прагматичну еквівалентність між перекладом і оригіналом, що й дає нам можливість визначити комунікативний ефект реклами.

Прагматичні аспекти перекладу також досліджував видатний вчений В.Н. Комісаров. Згідно його науковим дослідженням, теорія рівнів еквівалентності бере свою основу на виділенні в плані змісту оригіналу й перекладу п'яти рівнів: 1) рівень знаків мови; 2) рівень висловлення; 3) рівень повідомлення; 4) рівень опису ситуації 5) рівень мети комунікації.

На кожному із цих рівнів за допомогою мовного коду (одиниць слів) і змісту, що володіють планом, передається особливий вид інформації. При цьому обов'язковою умовою еквівалентності В.Н.Комісаров вважає збереження домінантної функції висловлення.

Варто зазначити, якщо двоє людей які спілкуються на іншій мові, а також мають інші специфічні особливості соціального та культурного середовища, то прагматичною адаптацією можна вважати деякі зміни, які були внесені перекладачем у текст перекладу з метою правильної передачі основної функції оригіналу¹⁷⁸.

У цілому у перекладачів рекламних текстів як правило виникають труднощі при передачі прагматичного потенціалу оригіналу. Зокрема, це пов'язано з перекладом у рекламному тексті деяких фактів і важливих

¹⁷⁷ Пономарів О.Д., Різун В.В., Шевченко Л.Ю. та ін. Сучасна українська мова: Підручник. К.: Либідь, 2001. 400 с.; Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика, 1973. 280 с.; Hawkins Del I., Best Roger J., Coney Kenneth A. Consumer behaviour. Richard Irwin Inc, 1995.; Каратаєва М. В. Онлайнний відео-журнал Louis Vuitton як новий жанр віртуальної реклами : infotainment & edutainment // Мовні і концептуальні картини світу. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2013. Вип. 46. Ч. 1. С. 147–152.

¹⁷⁸ Зелінська О. І. Лінгвальна характеристика українського рекламного тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Ольга Ігорівна Зелінська ; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2002. 17 с.; Кудиба С. М. Зовнішні образотворчі засоби рекламного тексту (на матеріалі англomовної реклами) // Ученые записки Таврического национального университета им. В. М. Вернадского. 2012. №1. С. 97–101.; Добровольська Д.М. Методологія дослідження перекладу рекламного тексту: основні перекладацькі стратегії // Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe Budapest. Science and Education a New Dimension. Philology. 2016. IV (21). № 98. С. 42–46.; Городецька І. В. Комплексний підхід до методики дослідження тексту реклами косметичних засобів // Матеріали міжнародної науково практичної конференції "Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови та літератури". Львів, 2015. С. 65–68.

подій, пов'язаних з культурою та історією певного народу, різними національними звичаями й назвами страв.

А.Д. Швейцер виділяє важливість передачі прагматичного аспекту змісту перекладного тексту з іншої мови шляхом його переадресації іншомовному одержувачеві «з урахуванням тієї реакції, яку буде викликати текст, що точно передає денотативний і конотативний компоненти змісту вихідного висловлення в іншомовного читача. При цьому відбувається прагматична адаптація вихідного тексту, тобто внесення певних виправлень щодо соціально-культурних, психологічних та інших розходжень між одержувачами оригіналу й перекладного тексту».

На практиці саме соціальні, культурні та лінгвістичні фактори стають важливими при перекладі текстів реклами з однієї на іншу мову.

Отже, адекватний переклад можна тлумачити як переклад, що дозволяє отримати результат незмінного смислу і передачі інформації, змісту при дотриманні норм мови перекладу.

Розглядаючи рекламу як науку, можна її досліджувати як:

- економіко-інформаційну – що базується на законодавчих актах, різноманітних тлумачень економістів і виклад їхнього матеріалу.

- Культурну та комунікативну – що бере свій початок з теорій масової комунікації, журналістики, соціології та психології.

Орієнтуючись на економіко-інформаційну рекламу можна виділити те, що економісти працюючи над рекламними продуктами шукають шляхи найдешевшого та найінформативнішого подання інформації споживачу про товар. Спеціалісти з піар технологій продумують подання інформації в такому вигляді, який буде кінцевим і результативним задля успішного продажу продукції компанії, отримання реінвестиції та розширення клієнтської бази. Реклама визначається як оплачена форма презентації і просування товарів конкретного рекламодавця. Така інтерпретація є важливою для маркетингу, що відбиває основну прагматичну мету реклами¹⁷⁹.

Розглядаючи культурно-комунікативну рекламу, можна відмітити ті фактори які перш за все впливатимуть на споживача, викликаючи певні враження, емоції та роздуми відповідно до потреб, культурних та морально-етичних цінностей. Основні цілі – показати лице компанії,

¹⁷⁹ Вінарева О. В. Структурний, семантичний і прагматичний аспекти англomовних торгових назв (на матеріалі веб-сайтів мережі Інтернет): дис. канд. філол. наук: 10.02.04. / О. В. Вінарева. К., 2005. 327 с.; Абрамова Г. О. Про лінгвістичний аналіз рекламного тексту // Культура слова. Республіканський міжвідомчий збірник АН УРСР. Вип. 21. Київ: Наукова думка, 1981. С. 76–78.; Булах Т. Д. Реклама у видавничій справі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Харків, 2011. 224 с.

переконати у гарантії і якості продукції та викликати лише позитивні емоції представивши покупцю, користь від придбаного товару. Тим самим виконується і маркетингова функція яка забезпечує прискорення обігу товару.

На сьогоднішній день можна сказати, що реклама набула статусу соціокультурного інституту – вона має можливість сильно впливати не тільки на окрему людину як споживача та змінювати його думку, а на все суспільство загалом. Ми розуміємо рекламу як явище комунікації різноманітних комунікаційних підходів, що дає нам можливість познайомитися з певними товарами, і в той же час віддзеркалювати наші потреби і шляхи їх задоволення.

Визначення понять лексика і семантика

Визначення понять семантика і лексика у даному дослідженні грає чимало важливу роль. Термін «лексика» означає сукупність уживаних у мові слів, лексичних одиниць які стосуються певних факторів у суспільному вжитку. Лексика – одна з основних складових мови. Як правило ділиться на такі частини як: емоційна, абстрактна, побутова, термінологічна.

Багата і розвинена лексика допомагає людині мати тонше сприйняття світу, проникнення у різноманітні комунікативні сфери діяльності та мати грамотне і ділове мовлення.

Слово «семантика» часто вживається в розумінні «значення».

Деякі лінгвісти семасіологією і семантикою називають тільки вивчення значень слів, але не інших одиниць мови. Однак, останнім часом під семантикою розуміють:

а) весь зміст, інформацію, передані мовою або якоюсь її одиницею (морфемою, словом, словосполученням, реченням);

б) розділ мовознавства, який вивчає цей зміст, інформацію¹⁸⁰.

Значення слів розуміється не як велика кількість випадкових слів, а як лексично-семантична система загальної системи мови. Семантичні зв'язки устанавлюючись на основі спільності взаємодії значень розподіляють слова за лексичним значенням.

Семантична структура слова – це структура як єдність усіх значень слова, граматичних форм та значень окремого багатозначного слова. У зв'язку з цим сформувався два значення: лексико-багатозначні слова чи лексико-семантичний варіант як окреме значення багатозначного слова, моносема – однозначне слово.

¹⁸⁰ Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів К.: Либідь, 2001. 400 с.

За одним словом може бути відокремлене багато значень. Семантична єдність слова укладається у зв'язку значень які є окремими і самостійними та їх закріплення за одним знаком.

Для привернення мимовільної уваги адресатів, рекламодавці при створенні своєї реклами використовують так звані «айстопери» (з англ. — ті що зупиняють очі) – особливі мовні елементи, що серед реклами мають виділення та найбільше привертають увагу на рекламне повідомлення. Айстопери – змушують не тільки привернути увагу читача на рекламне повідомлення, а ще й загострити на ньому увагу і сприяють запам'ятовуванню інформації базуючись на принципах контрастності, незвичайності. (див. Рис. 3.).

Рис. 3. Приклад рекламного логотипу компанії з виробництва продуктів харчування

Функцію айстоперів виконують лексико-семантичні інновації серед яких виокремлюються неологізми і okazіоналізми. Однак інновації не є схожими за своїм характером враховуючи їх стилістичні, функціональні та семантичні відмінності. Окрім того велика кількість вчених виділяють загальномовні неологізми які утворилися на позначенні предметів навколишньої дійсності та індивідуально авторські – які створені персонально з естетичною художньою колоритною метою для конкретного випадку.

Для початку маємо розібратися у творенні неологізмів. Існують багато шляхів і функцій, які слугують основними факторами утримання уваги споживача, його заінтересованості від реклами. В свою чергу за допомогою неологізмів рекламі потенційний споживач набуває виразності і емоційної забарвленості. Неологізми, які є основним засобом привертання уваги споживачів утворюються переважно з

словотвірної семантичної деривації. Способи словотвірної деривації є функція: **основоскладання афіксація, телескопія.**

Неологізми утворені механізмом **основоскладання** є лексеми які є найбільш вигідними для рекламодавця, тобто при створенні реклами товару є можливість приховування недоліків і презентації переваг які є найбільш впливовими за недоліки для повного переконання людини на психологічному рівні. Найбільш підходящими лексемами є наприклад такі як: «double», «free» які відтворюють афіксацію у процесі творення неологізмів.

Якщо розглядати слово «free» – можна зробити висновок з того, що це слово означає: «той, що не містить в собі, без чогось, звільнений від чогось». Неологізми з таким словом «free» – часто вживаються у виробництві харчової продукції, де є фактори які свідчать про те, що їжа має особливі смакові домішки. Наприклад, якщо розглядати кетчуп, він може бути гострим, а може продаватися без компоненту перцю. Тому деякій кількості споживачів які не можуть вживати страви з перцем саме логотип з текстом «free» в даному випадку «pepper free» буде ключовим і допомагає клієнту на психологічному рівні позбутися негативних емоцій.

Розглядаючи слово «double» – може справити враження чогось подвійного тобто «того, що може бути бонусом, може доповнювати і т.д.». Наприклад продаж кави обгортка якої розрахована на дві кружки, друга яка буде доповненням, до того ж ще й по ціні однієї. Звичайно у такому співвідношенні ціни і якості товару для людини буде особливо приємним звернути увагу на такий товар в першу чергу.

Неологізми які утворені за допомогою **афіксального способу** часто надають рекламним повідомленням гіперболічний відтінок, привертає і фокусує увагу споживача на необхідній інформації для споживача за рахунок де що перебільшення якості та користі від товару. Створює ілюзію унікальності, чим заохочує велику кількість споживачів як правило для початку. Найбільш часто вживаними і в свою чергу продуктивними виявилися префікси: «ultra», «super». Наприклад: «Ultra fast cooking», «Super brewed coffee».

Також слід зазначити велику кількість неологізмів які були виділені шляхом **телескопії**, та характеризують товари шляхом виразності. Телескопія – означає модель, що являє собою створення нових найменувань шляхом з'єднання двох елементів або двох твірних слів. У результаті утворюється одна одиниця слова, яка вміщує у собі значення обох слів. Телескопізми також допомагають зекономити мовні засоби. Крім того, завдяки незвичній формі телескопізми мають чітке вираження, яке дозволяє досягти максимально інформативного ефекту.

Упродовж років удосконалення реклами, а саме її назви, рекламного тексту – кількість неологізмів, які були утворені від семантичної деривації, складають лексеми. Наприклад – «Clear water». На базі цієї назви і утворилася назва компанії «ClearWater», що символізує чистоту води і виступає гарантом якості продукту. Зазвичай використання таких неологізмів є маніпулятивним прийомом для досягнення прагматичної мети:

Mirror-clear water will provide energy for the whole day. Make the right choice on the path to a healthy life. The purity of the body from the inside is the beginning of a good appearance in the future.

Отже, лексико-семантичні інновації мають неабияку прагматичну спрямованість та грають важливу роль у рекламних повідомленнях. Вони допомагають досягти максимально інформаційного та експресивного забарвлення тексту та надають рекламі оригінальності, актуальності та виразності. Лексико-семантичні інновації також знаходять своє відображення у комунікативно-функціональному просторі споживача.

Поняття реклами в англійському комунікативному просторі

Реклама сьогодення – це дієвий інструмент психологічного впливу на потенційну аудиторію, важливий компонент мовного та культурного простору, що транспортує суспільну свідомість.

На сьогоднішній день існує різноманітна кількість методів подачі рекламної інформації споживачам:

- телевізійна реклама;
- друкована реклама;
- реклама на радіо;
- реклама в мережі

Серед найбільш популярного джерела реклами хотілося б виділити рекламу в мережі Інтернет. Саме найбільшу частину свого життя люди проводять в інтернеті розглядаючи різноманітну кількість веб-сайтів. Реклама в інтернеті – є також масовою і найбільш поширеною у тому плані, що вона поширюється у різних сферах: торгівля, будівництво, продаж, послуги.

Так як на сьогоднішній день життя без інтернету неможливо собі уявити, рекламодавці знаходять виток зацікавлення клієнтів саме через мережу, розміщуючи реклами які зустрічаються на кожному кроці.

Тому, як від переглянутої реклами на вулиці, так і в інтернеті – у людини викликаються ті ж самі почуття і роздуми щодо рекламованої продукції.

Друкована реклама має не менший вплив на споживача та бере свій початок з давніх часів, адже добре розвинутий інтернет з'явився в останні десятиріччя, а от друкована реклама бере свій початок з газет, журналів, довідників, постерів, рекламних щитів, різноманітної літератури про товар та ін. Саме друкована реклама стала своєрідним задумом, моделлю для інших видів реклами і методів її подачі. Відмінна риса реклами у цілому це – знаковість. Знаковість є основою також і для інших видів реклами, як от телевізійної чи реклами на радіо. Але друкована реклама була більш зручною в давні часи коли не було інтернету, і телевізор чи радіо були не зовсім популярними. У великих містах країн існували (і продовжують існувати) цілі магазини газет і оголошень, які люди закупали раніше, і отримували інформацію з джерел на папері. Друкована реклама також була затратною.

Використання паперу звичайної газети яка виходить наприклад щодня або щонеділі є дуже затратними для рекламодавців, які рекламують свою продукцію постійно. Тому, як правило ми можемо помітити і до сьогодні, що газетний папір рекламної газети яка виходить у тираж дуже часто, є тонким. Тонкий папір – це економія грошового бюджету для рекламодавця, який займається рекламою своєї продукції яка є занадто часто у вжитку.

Телевізійна реклама і на радіо – стала частою з часів, коли з'явився телевізор і радіоприймачі. Як один із видів подачі рекламної інформації споживачу – є можливість переглянути очима цілу презентацію з декількох хвилин, що має намір переконати споживача до придбання продукції, крім простого ознайомлення з рекламою у газетному чи іншому виді друкованої реклами.

Дійсно рекламні зображення привертають увагу та допомагають швидко надати ознайомлення споживачу щодо продукції, але саме завдяки вербальним знакам такі основні моменти приймаються до роздуму людиною, по рекламних комунікативних перевагах, рекламодавця й рекламних компаній. Рис. 4, 5

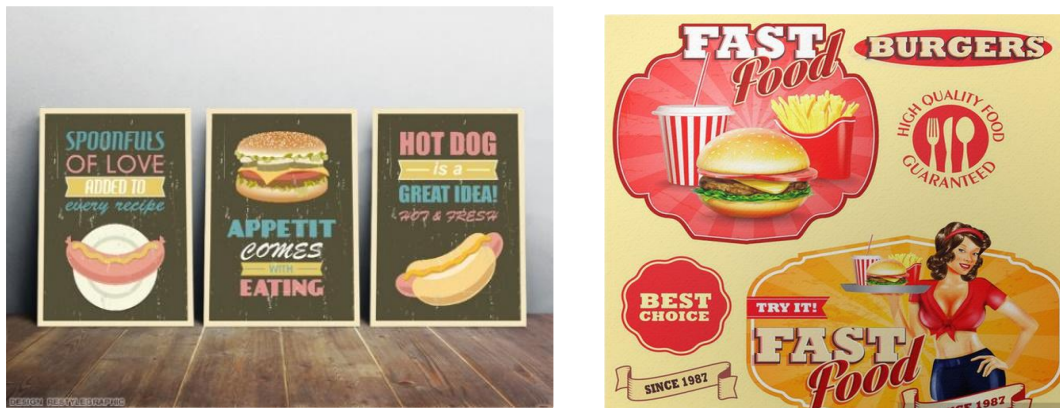

Рис. 4, 5. Рекламні постери, які рекламують продукцію для потенційних клієнтів

Проблема мовленнєвого впливу у рекламній комунікації існує давно. Мовленнєвий вплив впродовж десятиліть привертав увагу різноманітну кількість дослідників, науковців у галузях рекламознавство, психології, лінгвістики, соціології та культурології: Р. Лакофф, М. Портер, Т.Ковалевська, Г. Почепцов, Д. Шиффрін та інші¹⁸¹.

У розумінні прагматичних особливостей рекламного впливу слід виокремлювати поняття «мовленнєвий вплив». Найповніша теорія впливу розкрита в науці психології, адже механізм рекламного впливу діє саме на психологію людини.

Вчені, вивчаючи такий фактор, визначають вплив як процес результативності, зміни індивідом поведінки іншої особи її настанов,

¹⁸¹ Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії в сучасній англomовній комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000–2005 років): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філолог. наук. Київ, 2006. 19 с.; Пинчук З. Е. Медиаконтекст в системе коммуникации // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия Филология и искусствоведение. 2012. №4. С. 192–194.; Sutherland M. Advertising and the Mind of the Consumer: What Works, What Doesn't, and Why. Crows Nest, New South Wales: Allen&Unwin, [third edition], 2009. 352 p; Психологія реклами: технологія впливу на індивідуальну та масову свідомість / І. Д. Бех, О. В. Вознюк, М. В. Левківський, О. Л. Музика // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. Фундаментальні та гуманітарні науки. Проблеми освіти. 2001. № 11. С. 92-100.; Чирва А.В. На шляху до побудови теорії психології реклами / А. В. Чирва, О. В. Вознюк // XXXIII науково-практична міжвузівська конференція, присвячена Дню університету, Житомир, 18-19 бер. 2008 р. : зб. тез / Житомир. держ. технолог. ун-т. Житомир, 2008. С. 230-231.; Вознюк О.В. Загальна теорія впливу // Матеріали Міжвузівського наукового семінару «Інформаційно-психологічна безпека особистості як теоретична і практична проблема». Житомир, 2014. С. 14-17.; Вознюк О. Негативні наслідки кібесоціалізації // Регіональна науково-практичній інтернет-конференція «Інтернет-бум: психолого-педагогічні проблеми та наслідки агресивно-інформаційного впливу на психологічне здоров'я і розвиток дітей та учнів», листопад 2017 року. Житомир URL: https://dpszt.blogspot.com/2017/11/159_75.html

намірів та оцінок. Також різноманітні способи загального вербального та невербального впливу на психологію і тиску на особистість за для отримання певного позитивного результату і спонукання до дій.

Загалом мовленнєвий вплив наприклад в науковій літературі визначається у широкому та вузькому значенні.

У широкому значенні вчені пояснюють його з актом спілкування людей, тобто з співрозмовником, за допомогою тактичних та стратегічних прийомів задля уявлення і переконання певних ідей і факторів, моделювання картини світу загалом, його проблемами та спонукання адресата до певних дій.

У вузькому сенсі мовленнєвий вплив інтерпретується використанням певних засобів і функцій мови які є переконливими, з подачею великої кількості аргументів, або деякими, але вагомими факторами впливу на людину.

З'ясувавши терміни та поняття шляхів подачі рекламної інформації, основні характеристики та їх властивості слід розглянути деякі особливості перекладу рекламних текстів.

Лексико-семантичні особливості перекладу письмових рекламних текстів на матеріалі групи товарів їжі

Лексико-семантичні та граматичні особливості мови реклами є досить різноманітні. Граматика мови реклами не відіграє головну роль у будові речення, тому, що головне у рекламі – це досягти емоційного ефекту на споживача. Справити враження і привернути увагу на чинники які будуть корисними для людини та її життя. У великій кількості реклами присутні епітети які в першу чергу звертають увагу людини: епітет «The best!» – «найкращий» – може бути як приклад того, що продукція є саме тією, на яку слід звернути увагу у першу чергу. Наприклад якщо такий епітет присутній на американських макаронах, а наприклад на китайських інший — перш за все враження людини буде направлено на американські макарони. З досвіду людей можна також зазначити, що не лише текст грає важливу роль, але й колір і оформлення упаковки. Яскрава упаковка з різноманітними малюнками і мальовничими буквами також може в першу чергу відіграти важливу роль у виборі. Рис. 6

Рис. 6. Приклад логотипу на будь-якому виді товарів, який реалізовує компанія

Слід зазначити, що особливу увагу людини привертає назва товару який і є таким. Тобто якщо це “Burgers” — бургери, “Meat” — м’ясо, “Pizza” — піца, “Ham” — шинка. З цих назв товарів їжі отримуємо, що людина сама уявляє те, що колись вживала, і що це їй дуже сподобалося, тому достатньо простої назви і картинки на вітрині магазину, і саме це справляє перш за все найголовніше враження та викликає апетитне уявлення.

При створенні рекламних текстів, постерів, заголовків, намагаються щоб назви продуктів харчування були своєрідним рефлексом, і автоматично викликали в уяві враження чи картину відповідну до задоволення потреби.

Приклад рекламних заголовків:

«FRIED POTATOES: QUICKLY EASY, CONVENIENT»
«СМАЖЕНА КАРТОПЛЯ: ШВИДКО, ЛЕГКО, ЗРУЧНО»

«BURGER: MEAT CHEESE AND SAUCE»
«БУРГЕР: М'ЯСО СИР І СОУС»

«THE UNIVERSAL TASTE OF LIGHTNESS»
«УНІВЕРСАЛЬНИЙ СМАК ЛЕГКОСТІ»

«CLEAN WATER: HEALTH FROM THE MIDDLE»
«ЗДОРОВА ВОДА: ЗДОРОВ'Я З СЕРЕДИНИ»

«MILLENNIUM»

«МІЛЕНІУМ»

«СМАК ВПРОДОВЖ ТИСЯЧОЛІТЬ»

Приклад рекламних слоганів:

«CALIFORNIA MILK PROCESSOR BOARD: GOT MILK?»

«А У ВАС Є КАЛІФОРНІЙСЬКЕ МОЛОКО?»

«NESCAFE. COFFEE IS MADE IMMEDIATELY»

«НЕСКАФЕ. КАВА З МОМЕНТАЛЬНИМ ПРИГОТУВАННЯМ»

«M&M's: MELTS IN YOUR MOUTH, NOT IN YOUR HANDS»

«ТАНЕ В РОТІ А НЕ В РУКАХ»

«MCDONALD'S: I LOVE IT»

«ОСЬ, ЩО Я ЛЮБЛЮ!»

«RAFAELLO: GENTLE TASTE»

«НІЖНИЙ СМАК»

Сьогодні суспільство перебуває на межі великого розвитку і різноманітності змін, які також стосуються різноманітних сфер людської діяльності. А реклама, яка є важливим чинником компаній, також крок за кроком модернізується і відтворює у своєму смисловому значенні усі способи задоволення потреб споживачів. Зазвичай раніше реклама була своєрідним засобом тиску на споживача, що спонукало його до певних дій, але вже через деякий час і на сьогодні – реклама стала засобом маркетингової комунікації компаній зі своїми споживачами. Ефективність рекламної кампанії на пряму залежить від мовного оформлення, прагматичного значення рекламного тексту.

Розглядаючи рекламу з лінгвістичної сторони, виникає інтерес до мовних особливостей реклами. У зв'язку з тим, що на наш ринок надходить різноманітна кількість західних товарів, які раніше були не відомими широкому колу споживачів, не менш важливим є правильний переклад рекламних текстів. Важливим є те, що при роботі з перекладом рекламного тексту, не завжди або не повністю враховуються деякі лінгвістичні характеристики, головною мірою деяка оригінальна комунікативна направленість рекламних повідомлень на споживача.

За О.Є. Проніною рекламний текст має три складові:

- **синтактику** – характеризує відношення одного знаку до інших;
- **семантику** – характеризує відношення знаку до значення та
- **прагматику** – характеризує відношення знаку до змісту.

Розглядаючи синтактику рекламний текст має формальний характер, тобто пов'язаний жорсткою послідовністю елементів. Формула реклами включає чотири послідовні елементи: увагу, інтерес, бажання мати товар, дію (купівля).

Тоді як, семантика, як семасіологічна система. Міф сприймається як система фактів, хоча, насправді, є семасіологічною системою, головною метою якої є вплив на споживача, його емоції та почуття, які в свою чергу змушують останнього прийняти рішення щодо придбання того чи іншого товару/послуги.

Прагматична характеристика рекламного тексту проявляється в його певній організації: організація друку, стилістичні прийоми, граматичні і лексичні одиниці тексту, використання різноманітних елементів знакових систем. Основними факторами створення рекламного тексту є: стислість (що дає можливість отримати інформацію з першого погляду на об'єкт), лаконічність (приємне, зрозуміле і виразне звучання) і ємність інформації. Важливою особливістю рекламного тексту є – донести свіжість і актуальність інформації споживачу, зосередивши увагу на смисл у декількох простих і легких для запам'ятовування словах. Текст реклами – це такий вид тексту, який дозволяє справити враження великої аудиторії споживачів, дозволяючи тим самим не просто проінформувати про продукції, а ще й довести її якість за допомогою рекламної назви¹⁸².

Виявлення різноманітних характеристик, рис мови реклами, розуміння їхнього впливу на емоційну сферу та на свідомість споживача та усунення мовного і культурно-етнічного бар'єру між комунікантами – є етапами процесу перекладу рекламних текстів. У даному випадку перекладач собі бере за завдання прогнозування лінгвоетнічний реакції

¹⁸² Ткачук-Мірошниченко О. Є. Імплікація в рекламному дискурсі (на матеріалі англomовної комерційної реклами): автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2001. 18 с.; Федорець С. А. Реклама як специфічна сфера функціонування мови // Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / ТНЕУ Тернопіль: Економічна думка, 2007. С. 167–169.; Шевченко В. Є. Рекламний текст як засіб впливу на читача періодичного видання // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия Филология. 2005. №3. С. 128–139. ; Fletcher W. Advertising: A very short introduction. Oxford, 2010. 140 p.; Lewis Silkin: Adslogans URL: www.adslogans.co.uk/ans/creslo02.html; Фірсова Ю. А. Рекламний текст як проблема перекладу // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. 2004. №17. С. 250–251.

споживача реклами на текст повідомлення мовою перекладу. Цей прогноз бере початок від знань перекладача у сфері міжкультурної комунікації людей, культурно-історичних традицій у країні, психології споживачі від мови оригіналу до перекладу. Тексти реклам, постерів, оголошення повинні містити конкретну інформацію, яка повинна бути скороченою та мати смисл і актуальність на сьогоднішній день.

Для рекламного повідомлення, яке буде привертати увагу споживача з першого погляду, властиве використання іменників, що передають інформацію про якість товару, а не лише його гарну рекламу з ціллю переконати остаточно споживача у виборі продукції. Наприклад: *чудовий, бездоганний, новий, ідеальний*. Прикметників і прислівників: *Incredibly Tasty. Incredibly delicious creamy taste. – Надзвичайно смачний. Надзвичайно вишуканий кремовий смак.*

Прислівники зі значенням часу мають у тексті прагматичне значення: вони виконують функцію аргументів, які доводять, стверджують також стосуються мовного акту. Прагматично важливим є вживання категорій особи і числа – «І» – «Я» – втілює потенційного адресата, «we» – «Ми» – свідчить про присутність адресанта реклами. Наприклад:

We believe that the quality of fried meat marinated in the sauce is better than just in the sauce. – Ми вважаємо, що якість смаженого м'яса, маринованого в соусі, краща, ніж просто в соусі.

Прийменники *for, with* орієнтують адресата на покупку, привертають його увагу до повідомлення. Використання префіксів інтенсивності: *super- extra-, ultra-, mega* відповідно: *супер-, екстра-, ультра-, мега-*, підкреслюють позитивну оцінку в тексті надають емоційності, наприклад:

«Extraordinary food for extraordinary people» – «Незвичайна їжа для незвичайних людей».

За допомогою негативних префіксів *anti-, non-*, створюються слова, які привертають увагу перш за все у споживача, і вселяють у свідомість впевненість і якість товару який рекламується¹⁸³.

В рекламних текстах широко представлені конотативні форми, емоціональна і піднесена лексика, метафора, алегорія, повтори та алітерація¹⁸⁴.

З одного боку можна виділити те, що багатозначні слова, емоційна лексика та лексика молодіжного жаргону – виконують найбільш успішно комунікативну функцію, справляють краще враження і

¹⁸³ Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів К.: Либідь, 2001. 400 с.

¹⁸⁴ Аврасін В.М. Соціальні та психолінгвістичні характеристики мови, 1999. 133 с.

уявлення на споживача і добре привертають увагу до себе. Прагматичну інформацію несуть різноманітні запозичення в тексті які передають смисл краще і допомагають запам'ятати отриману інформацію. Сприйняття такого тексту стає більш цікавішим і найрезультативнішим¹⁸⁵.

Досягненням прагматичної цілі рекламного тексту є приказки, фразеологізми та прислів'я. Наприклад:

«You are not – when you are hungry».

«Ви не є собою – коли ви голодні!»

Для створення образності найкраще відіграють роль ідіоми, які створюють певне враження та образ, що є головним засобом впливу на психологію споживача. При сприйнятті рекламного тексту з першого погляду на рекламний товар основне – це реакція на образ, що і залишиться в пам'яті споживача і спонукає до роздумів і відтворення інформації через деякий час в пам'яті.

І.С.Алексеева зазначає, що емоційно-оцінювальна лексика зазвичай передається варіантними відповідниками. Важливим аспектом емоційної інформації є ефект несподіваності, який створюється за допомогою контрасту лексики з різною стилістичною забарвленістю¹⁸⁶. Таким чином існує перше враження яке справила реклама на людину і значення та роль реклами продукція якої задовольняти потребу користувача.

Відтак, для створення позитивного, вражаючого впливу на споживача, рекламісти використовують різноманітні форми, стилістичні прийоми які є актуальними на сьогоднішній день, виконуючи при цьому найкраще мовне оформлення. Завдяки поєднанню різноманітних функцій лексичних одиниць, можна досягти найбажанішого ефекту від реклами. А мовні засоби лексичного рівня грають основну роль в плані створення емоційного забарвлення рекламного тексту.

¹⁸⁵ Солошенко А. Д. Комунікативно-прагматичні аспекти рекламного слогану в межах моделі рекламного впливу (на матеріалах американської побутової реклами): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 1990. 43 с.; Dyer G. Advertising as Communication. L.: Routledge, 1995. 140 p.; Кияк Т. Вузькогалузеві терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» 2008. № 620. С. 3-5. ; Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 458 с.; Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» 2008. № 620. С. 14-19. ; Маккормак Э. Когнитивная теория метафоры // Теория метафоры, 1990. С. 358–386.

¹⁸⁶ Longman dictionary of contemporary English. Pearson Education, 2005.

Рекламний текст в свою чергу не потрібно перекладати дослівно, інакше можна втратити його особливий вплив на споживача. При перекладі рекламного тексту потрібно враховувати соціо-культурні, психологічні, морально-етичні фактори, які будуть викликати лише позитивне враження від переглянутого рекламного тексту.

При створенні реклами, рекламісти займаються створенням нових лексем, які в свою чергу беруть початок від відомих слів, перетворені або перероблені нові слова української та іноземних мов. Слова повинні бути різноманітного характеру, але перш за все у використанні реклами – вони повинні бути направлені на цільову аудиторію споживачів і справляти враження на задоволення їх потреб.

6.2. ФУНКЦІЇ РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ ТА ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Рекламний структуралізм та його значення при перекладі

Рекламний текст, як це вже зазначалося, – має велику кількість значень. Кожне значення є особливим ходом для привертання уваги, заохочення, зацікавлення. Досліджуючи рекламний текст загалом – його можна поділити на такі частини:

- заголовок
- слоган
- текст

Заголовок – найбільш важлива вербальна частина реклами. В ньому зазначається сенс рекламного повідомлення, його перший вплив на споживача, та основний аргумент. Згідно з досліджень на сьогоднішній час, близько 85% споживачів звертають увагу тільки на заголовок реклами, не читаючи сам текст і подальшу інтерпретацію. Відомо що рекламний заголовок розрахований більше на велику аудиторію та його метою є викликати інтерес до рекламованого продукту. Рекламний заголовок завжди має головний фактор, який має зацікавити споживача та розкривати свою суть в подальшому тексті рекламного повідомлення. Наприклад:

At OSCAR MAYER: We believe you deserve the best. In fact, it's one of the original principles we were founded on. Since our humble beginning more than a century ago, we've used the yellow band to signify our promise of the quality we put into everything we make.

Як вже зрозуміло – слоган має схожість до рекламного заголовку, але при цьому слоган і заголовок є різними елементами реклами та відіграють дещо різну роль. Найголовнішим значенням слогана є те, що він відображає лице фірми, її ідеї які втілені у реалізацію товару, політику компанії яка виготовляє різноманітну кількість продуктів харчування та має велику кількість рекламних назв.

Компанії можуть робити різноманітну кількість товарів і в свою чергу їх найменувань до кожної групи. У кожній назви існує свій цикл існування. Використовуючи слоган у кожній рекламі, як показали останні дослідження, – не є ефективним методом, так як рекламний

заголовок відтворює характеристики товарів в момент існування такого циклу.

Тобто навіть якщо розглядати печиво з маком і присвоїти йому таку ж саму назву як у зовсім іншого печива зі згущеним молоком – споживач не одразу зрозуміє, що він може придбати з того, що йому потрібно. На психологічному рівні назви мають відрізнятися і давати різницю і змогу споживачу розрізнити цей чи інший товар з необхідними факторами які задовольняли б його¹⁸⁷.

Багато науковців рекламної діяльності часто стверджують, що текст іноземної мови використаний у рекламній продукції служить поданням ідеї самої реклами, а сам текст найчастіше перекладався багатьма мовами, звучить інакше враховуючи особливості національної та культурної специфіки. У випадку коли при роботі перекладач натрапляє на те, що перекладений текст з іншої мови на його рідну не є доречним, звучить не більш сучасно тим самим відбиваючи назвою зацікавленість на слух – він користується близькими за змістом та смислом фразами які враховують соціальні особливості, національні стереотипи, поведінку конкретної групи людей на кого в першу чергу направлена реклама.

Існує таке поняття як *реklamний структуралізм* – це побудова рекламних повідомлень за певною структурою. У його основі лежить семіотика, тобто комплекс наукових теорій які вивчають взаємодію і властивість різних знакових систем.

Людина не пізнає навколишній світ самотійно. Вона користується допомогою і підтримкою культури та суспільства, які її оточують. При цьому вона оперує знаками: словами, образами, символами – всім, що здатне виступати як означення певних явищ, предметів і понять. У самих цих знаках вже закладено певну суб'єктивність, обумовлену сприйняттям і застосуванням цих об'єктів у рамках культури, яка

¹⁸⁷ Солошенко А. Д. Комунікативно-прагматичні аспекти рекламного слогану в межах моделі рекламного впливу (на матеріалах американської побутової реклами): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 1990. 43 с.; Раду А.І. Структурно-семантичні та стилістичні особливості англomовного рекламного тексту (на матеріалі рекламної продукції фірми Кока-Кола) // Іноземна філологія. Український науковий збірник. 1999. №111. С.120–126.; Вінарєва О. В. Структурний, семантичний і прагматичний аспекти англomовних торгових назв (на матеріалі веб-сайтів мережі Інтернет): дис. канд. філол. наук:10.02.04. К., 2005. 327 с.; Шевченко В. Є. Рекламний текст як засіб впливу на читача періодичного видання // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия Филология. 2005. №3. С. 128–139.; Солошенко А. Д. Комунікативно-прагматичні аспекти рекламного слогану в межах моделі рекламного впливу (на матеріалах американської побутової реклами): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 1990. 43 с.

домінує. Реклама як частина масової культури діє за тими самими принципами, формуючи власну мову, теми та образи, якими описуються товари чи їх категорії.

В основі рекламної семіотики лежить знак (символ) – це матеріально виражена заміна предметів, ідей, послуг, явищ, понять. Будь-яке загальне споживче риторичне чи графічне зображення, жест як символи покликані передати будь-яке повідомлення. Символ має властивість зберігати у згорнутому вигляді великі тексти. Отже, у рекламному креативі стратегія семіотики полягає у переданні інформації з допомогою певних символів. Тексти можна виразити візуально з допомогою ілюстрацій, графічно, живописом і риторично (словами).

Знаки у рекламній практиці поділяються на прості та складні. Прості знаки – це ті, які складають мінімально значиму одиницю і не підлягають подальшому розкладанню (*фон, колір, персонаж у рекламному зверненні*). Складні знаки являють собою поєднання кількох знаків, яке надає нового значення (реklamний макет чи ролик).

Структурна основа рекламного знаку складається із форми, референта і інтерпретанта. Форма – це все рекламне повідомлення, яке складається з елементів, що являють собою прості знаки усередині складного. На рівні форми у рекламі виступають усі візуальні, вербальні, кольорові елементи, за допомогою яких створюється образ товару, який рекламується. Референт – це те, що рекламується.

Найчастіше референтом є рекламна концепція, а не сам товар. Інтерпретант – зміст, яким при контакті з рекламою наділяє її об'єкт, тобто рекламоспоживач. Іншими словами, інтерпретант – це результат інтерпретації форми рекламного повідомлення аудиторією.

Отже, можна сказати, що реклама як феномен, що досліджується, вдосконалюється і заплинністю часу знаходить шляхи свого розповсюдження серед різноманітної кількості джерел. Реклама піддається вивченню науковців, перекладачів та маркетологів які в свою чергу досліджуючи рекламні особливості шукають способи правильного подання інформації споживачу, і створення максимально інформативних повідомлень. При чому кожні структурні елементи відіграють свою роль у сприйнятті рекламної інформації. Структура і послідовність правильної подачі інформації сприяє успішному продажу рекламованої продукції та прибирає сумніви та не довіру споживачів.

Засоби перекладу та особливості рекламних назв їжі

Перекладачі, що працюють з перекладом рекламного тексту часто мають ряд проблем при передачі прагматичного потенціалу оригіналу. Іноді це пов'язано з культурою народу, конкретними фактами чи подіями які відбувалися раніше та мали важливе значення для історії країни та інші фактори.

Сьогодні в реальному часі, коли події перебігають з великою швидкістю, змінюються умови, інтереси споживачів — це змушує приділяти більш особливу увагу при перекладі рекламних текстів також із сторони їх психологічного впливу на споживачів. Текст реклами повинен бути чітким, лаконічним і максимально інформативним та точно зрозумілим. При перекладі великої кількості рекламних текстів перекладачеві необхідно врахувати: характер споживача, мовні якості, мету тексту, культурні можливості мови в культурному аспекті споживача й багато інших факторів¹⁸⁸.

Зовні привабливий товар не дає великої гарантії щодо його успішних продаж і попиту на ринку. Для цього потрібно заохотити споживачів, вміти передати якість товару, надати гарантію того, що товар буде смачним. Таким чином створити комфортні умови для придбання товару.

Розглядаючи історію реклами – можна виділити те, що реклама має досить давній досвід своєї роботи, який відображається і у сьогоденні.

Окрім різних методів заохочення клієнтів, люди не маючи великого досвіду використовували різні експерименти та вивчали способи подачі інформації так, щоб була можливість викликати інтерес. З давніх часів і до сьогодні ми вже можемо зробити висновок про те, як вдосконалювалася реклама і якою вона сьогодні стала.

¹⁸⁸ Семенюк Т. П. Цілісність та зв'язність рекламного тексту (на матеріалі текстів німецької реклами) // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2014. Кн. 2. С.222–227.; Обрицько Б. А. Реклама і рекламна діяльність: курс лекцій. К.:МАУП, 2002. 240 с.; Столярова М. О. Етикет у віртуальній англомовній комунікації (на матеріалі чатлайнових сесій) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови»; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 20 с.; Штанько В. І. Сучасні інформаційно-комп'ютерні технології як чинник трансформації соціокультурної реальності // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : «Теорія культури і філософської науки». 2008. № 829. Вип. 36. С. 22–30.; Beaverstock J. A Roster of World Cities / J. Beaverstock, R. Smith, P. Taylor // GaWC Research Bulletin 5, Cities. 1999. Vol. 16. № 6. P. 445–458.

Найбільш розвинутого статусу реклама набула у США. Американська промисловість по виробництву харчової продукції була лідером серед багатьох країн світу. Велика продукція яка виготовлялася кожного дня – доставляється у найвіддаленіші місця від центральних міст: це села, містечка, райони.

У 1813 році було введено обов'язкове початкове навчання, що значно підвищило рівень знань громадян, що дало поштовх зростанню ідей створення різноманітних газет, журналів, брошур та оголошень.

У свою чергу поява радіо і телебачення сприяло більш легшим і розвиненим способам передачі інформації і реклами. Рис. 7.

Рис. 7. Старі радіо та магнітофони, які колись використовувалися для передачі інформації, або прослуховування музики чи передач розважального характеру

Але на сьогоднішній день рекламні агентства володіють сучасними засобами передачі рекламної інформації: інтернет, телебачення, радіо. За допомогою цих засобів ми дізнаємося не просто інформацію про деяку якісну продукцію, а ще й дізнаємося швидко.

Реклама – це цілеспрямована передача інформації не особистого характеру, спрямована на покупця з метою просування інформації на ринку за відповідну плату.

Реклама – це дійовий інструмент у спробах підприємства модифікувати поведінку покупця, привернути її увагу до товарів, створити позитивний образ фірми-виробника, показати значимість та корисність товару.

Реклама – це переконуючий засіб інформації про товар, фірму, комерційна пропаганда споживачів властивостей товарів і переваг властивостей товарів і переваг властивості фірми.

Діяти на користувача з ціллю переконати його рекламою щодо якості товару на 100% не можливо. Все одно будуть існувати істотні фактори, які будуть грати значну роль, і в будь якому випадку матимуть свої вагомні переваги.

У споживача потрібно сформувати довіру, активізувати психологічну направленість у питанні купівлі товару.

Саме з цього боку рекламу можна розглядати як найважливішим способом маркетингової комунікації. Реклама породжує попит, зацікавлює споживачів, управляє ринковими відносинами і продажем.

Залежно від того, який об'єкт і вид товарів використовується для продажу – реклама ділиться на дві категорії: Товарна реклама (що дає ознайомлення з товаром, перш все презентує його, показує переваги і недоліки інших альтернативних товарів). Реклама для іміджу компаній (створює престиж фірми і дає можливість ознайомлення споживачу спочатку з фірмою, а потім вже з її продукцією).

Головним завданням товарної реклами є формування і стимулювання збуту товарів. Товарна реклама здійснює пропаганду товару, інформує покупця про переваги якості, збуджує зацікавленість до товарів не дивлячись на те, що іноді деякі компанії негативно характеризують інші показуючи фактори які можуть бути характерні іншим компаніям та доводити свою якість і унікальність. В свою чергу престижна реклама перш за все дає можливість показати фактори переваг фірми, її привабливих рис.

Престижна реклама підкреслює турботу фірми виробника про споживачів, навколишніх середовищ, підвищення благополуччя та добробуту населення, виготовлення якісних та унікальних товарів, формування у споживачів позитивної думки як про надійного партнера, солідного, високо професійного постачальника, намагається створити приємний образ фірми¹⁸⁹.

Існує також поняття *прямої та прихованої реклами*.

¹⁸⁹ Kavaratzis M. From City Marketing to City Branding : An Interdisciplinary Analysis with Reference to Amsterdam, Budapest and Athens. University of Groningen, 2008. 214 p.; Knapp D. E. The Brand Mindset : Five Essential Strategies for Building Brand Advantage Throughout Your Company. New York : McGraw-Hill, 2000. 304 p.; Morris Ch. Foundations of the Theory of Signs // Foundations of the Unity of Science : Toward an International Encyclopedia of Unified Science. 1971. Vol. 2. – Chicago : University of Chicago Press. 1032 p.; Müller-Brockmann J. Grid Systems in Graphic Design : A Visual Communication Manual for Graphic Designers, Typographers and Three Dimensional Designers. Bilingual edititon, 1996. 176 p.; Sauerbier S. Das Bild im Bild. Prospekt einer Bildersprachlehre. Über Bilder für Bilder, Bilder von Bildern und Bilder über Bilder // Probleme der Semiotik unter schulischem Aspekt. Ravensburg, 1977. S. 129–155.; Van Dijk T. A. Introduction : Discourse and Domination // Discourse and Power. N.Y. : Palgrave Macmillan, 2008. P. 1–26.

Пряма реклама здійснюється на комерційних умовах, договорах, що забезпечують дотримання певних умов і представлення вагомих факторів кращої якості на фоні фірм конкурентів.

Прихована реклама дає можливість дізнатися інформацію не прямо і не через великі канали розповсюдження інформації задля не швидкого реагування клієнтів.

Перед рекламою найчастіше постають такі завдання як:

- розповсюдження інформації про компанії та їх продукцію,
- активний вплив на користувача, його зацікавленість,
- контактні дані компанії для клієнта якого зацікавив презентований товар,
- переконання споживача у якості продукції¹⁹⁰.

Маркетинг і комунікація створюють знаряддя якими реклама стає цікавою і переконливою – в цьому є також і мета реклами.

Мета підприємства зацікавити людей своєю продукцією та надати можливість вибору серед великої кількості товарів, тим самим отримання приросту, великих продаж. Реклама в даному випадку для компанії служить іміджем та впродовж довгого часу існування своєю репутацією.

У цілому, якщо розглядати джерела найбільшої поширеності реклами – то можна розглядати рекламу в пресі, яка на сьогодні є однією з поширених. Її поділяють на два типи: Рекламні оголошення, і публікації оглядового характеру.

Метою саме реклами яку ми знаходимо в друкованому варіанті є детальне ознайомлення споживачів з продукцією та контактні дані компанії. Друкована реклама повинна містити в собі гарне оформлення, якісний шрифт, деталі товару, ілюстрації – все це викликає у клієнта лише привабливість та заінтересованість. Саме друкована реклама, може знаходитися в газетах, журналах буклетах, візитках та інших видах паперової продукції, до того ж і швидко розповсюджуватися поштою.

Приклад текстів реклами може визначатися як «адекватний». Наприклад якщо розглядати компанію «BLUE WATER» (Рис. 8), що виготовляє питну воду і є дуже популярною не тільки в США, а і в країнах наприклад Європи, де при перекладі сама назва дещо змінює значення. Деякі перекладачі так і залишають англійську назву, та

¹⁹⁰ Добровольська Д. М. Методологія дослідження перекладу рекламного тексту: основні перекладацькі стратегії / Д. М. Добровольська, О. С. Билінська // Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe Budapest. Science and Education a New Dimension. Philology. 2016. IV (21). № 98. С. 42–46.

користуються тим, що саме назва води «BLUE WATER» – свідчить про те, що вода є дійсно чистою та безпечною до вживання. Але якщо розглядати переклад або прагматичне значення такої назви в Україні, іноді назва «BLUE WATER» може бути схожою до слова «блювота», що не є позитивною відсилкою до товару.

Тому перекладачам часто доводиться бути і маркетологами. Щоб експериментувати з товаром, придумуючи більш впливовіші і приємніші назви враховуючи культурні особливості країни. Але деякі англійські назви магазинів продажу продуктів харчування не перекладають. Таке можна зустріти як в Україні так і в інших країнах.

Щодо України, часто можна зустріти наприклад таку назву магазину «Квіклі» (Рис. 9), що з англійської означає «Quickly» – швидко, що має на увазі можна швидко перекусити в цьому магазині, або також часто можна помітити такі назви саме продукту харчування. Наприклад бургерів, якими можна перекусити в коротку перерву.

Рис. 9. Продуктовий магазин з назвою, яка має асоціацію з можливістю швидко поїсти

Для залучення уваги і підвищення престижності і певного враження споживача на товар, реклама використовує текст іншої мови. Використання слів іншої мови не завжди спрацьовує. Так як це порушує певне уявлення про товар у людини і не кожному зрозуміла назва. У випадку коли людина не розуміє того, що написано на упаковці, вона звертає увагу на оформлення, певні ілюстрації, що зображені, і саме вони є основним етапом ознайомлення клієнта з товаром. Тому назва не завжди є предметом головного ознайомлення споживача з товаром, при

чому назва повинна бути майже завжди зрозумілою у кожній країні для кожного.

Рис. 8. Приклад англомовної назви на рекламі питної води

У такому випадку завданням перекладача постає використати всі знання теоретичних основ перекладу, включаючи культурні та граматичні особливості рідної мови для передачі комунікативної функції оригіналу.

Тематичний аналіз реклами показує, що зі сфери виробництва харчової продукції і створення реклами, найбільше рекламується їжа яка служити перекусом, кондитерськими виробами, компонентами до чогось при приготуванні та ін. можна сказати, що такий принцип рекламування подібний до рекламування товарів і в інших країнах.

Проте, культурний фактор подання реклами є дещо різними, і ідеї, які втілюються у реалізацію реклами є також індивідуальними. Іноді деякі країни використовують ті ж самі ідеї у своїх сферах виробництва.

В Україні більшість рекламних товарів – це зарубіжні компанії, які часто не перекладають свою продукцію, але якщо перекладають, вона має свою специфіку подачі інформації.

До того ж при перекладі, постає проблема адаптації перекладеного слова в українській мові. При перекладі англомовних рекламних текстів, у деяких випадках перекладачі не перекладають текст, а дають його семантичний еквівалент.

Наприклад:

«Скибочки ананасу Metro Chef», «Галети Nordic з вівса з фруктами», «La Pasta» – це макаронні вироби преміум класу.

Проблеми перекладу рекламного тексту з урахуванням національних та культурних стереотипів країн

Рекламних текстів існує велика кількість. І всі вони носять інформативний характер, і справляють цілком різні враження на клієнтів. І багато рекламних текстів проходить повз людей випадково і на деякі людина може навіть не звернути увагу. Рекламисти звичайно працюють над тим, щоб рекламний текст мав якусь своєрідну особливість, щоб заставити покупця звернути на нього увагу. Але все ж такої реклами на сьогоднішній день є дуже багато. Рекламні тексти, будучи одним з найважливіших засобів масової комунікації, найбільш широко передають уявлення та цінності нації. Але слід зазначити що в рекламному питанні переклад рекламного тексту не виноситься. Для того, щоб рекламний текст передавав смисл, справляв враження і у цілому не втрачав своєї комунікативної функції – його не достатньо просто перекласти, а його потрібно занести в культурне і соціальне середовище країни. Як правило, це вже виконується при перекладі: реклама переосмислюється і перетворюється на більш зрозумілий для читача варіант з урахування культурних і національних особливостей¹⁹¹.

При створенні рекламного повідомлення потрібно враховувати такі фактори як: імідж, установка, патерн, мотив. З цих факторів втілених у рекламу можна дещо визначити прогнозне очікування. Деякі фактори або стереотипи реклами суттєво впливають на людину у прийнятті рішень і роблять їх дещо нелогічними, а також допомагають розібратися і упорядкувати велику кількість не менш значимих факторів реклами. Стереотип – це відношення клієнта до себе, до каналів інформації, товарів та послуг, що рекламуються.

В основі стереотипів можна помітити постійні проблеми людства які втілені у рекламу, що націлена перш за все на задоволення потреби, хоча б в деякому невеликому обсязі.

Стереотипи за своїм значенням носять культурне і соціальне значення, і ми також сприймаємо цей світ у формі стереотипів нашої культури. Якщо перекладач при перекладі реклами зможе зберегти світогляд аудиторії та інтереси – реклама буде результативною і її всі зрозуміють. Світогляд включає в себе, історію, культуру, психологію,

¹⁹¹ Самохіна В. О. Функціонально-комунікативний простір англомовного жарту // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки / [гол. ред. П. Ю. Саух]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. Вип. 56. С. 23–27.; Лео М. В. Брендинг у системі маркетингу підприємств на ринку комерційної нерухомості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. Київ, 2011. 21 с.

мову, мораль, мистецтво, релігію, ставлення до життя та ін. Кожний народ має свою історію, свої мовні та культурні особливості.

Відомі лінгвісти В. Бугрим та Т. Компанієць сформулювали основні принципи завдяки яким реклама може бути максимально зрозумілою для людей кожної країни, та викликати інтерес¹⁹²:

- національно-психологічні характеристики народу, для якого створюється реклама, система його поглядів та звичаїв;
- національні особливості рекламування;
- мовні особливості реклами.

Збереження національно-культурних особливостей є не просто важливим фактором, вони відіграють основну роль в перекладі рекламного повідомлення. Національно-культурні особливості можуть бути як позитивний так і негативними. Такі якості можуть чинити яскравий вплив на споживача, бути вагомими в прийнятті рішення, та викликати інтерес чи не заохочення до реклами і того, що рекламується. Також потрібно звернути увагу на те, що різниця між світоглядом людей та їх відношенням до життя, культури та інших факторів – різниться і це також може бути важливим фактором який впливає на реалізацію і продаж продукції. Тому все ж важливо пам'ятати про основні аспекти функціонування реклами в певному середовищі, що визначаються поняттям національно-культурних стереотипів¹⁹³.

Отже, культурні особливості при перекладі рекламного тексту сильно різняться і диференціюються між країнами і людьми. Багато продукції в деяких країнах навіть забороняється продавати, або продається така продукція нелегально. При перекладі рекламного тексту, перекладачеві потрібно мати необхідні знання історії, культури та соціального відношення до певних чинників, певних назв товарів і країн їх виготовлення. Поєднання основної рекламної ідеї є результативним впливом на споживача, та викликає інтерес. Рекламний текст ніколи не слід перекладати дослівно так як можна втратити сам смисл, ідею та характеристику товару. Збереження соціально-

¹⁹² Бернет Дж., Уэллс У., Мориарти С. Реклама: принципы и практика, 2003. 800 с.

¹⁹³ Каратаєва М. В. Фавікони як семіотичні та національно-культурні підходи до брендингу у віртуальному просторі // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи / [гол. ред. А. Д. Белова]. К. : Логос, 2011. С. 172–183.; Димитрова С. М. Стратегічні питання формування та реалізації конкурентного потенціалу підприємства // Економічні проблеми промислового розвитку в Україні : тези доп. і повідом. Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Донецьк, 19–20 травня 2005 р.). Донецьк : НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2005. С. 33–35.

культурних особливостей при перекладі рекламних заголовків і тексту – завжди справляти враження і даватиме прибуток компанії.

Відтак, структура реклами – це певна послідовність її організації та психологічне подання інформації споживачу послідовним чином. Тобто дивлячись на рекламу слід зазначити, що споживач звертає увагу перш за все на заголовок, а потім віддає перевагу тексту якщо реклама його зацікавила. Пробудити інтерес до реклами можна різноманітними способами: використовуючи фрази, приводити приклади, порівняння. Світ многогранний та в ньому інформація існує хаотично для людини. Кожен бізнес видає свої перспективи, свої переваги. А реклама, як вже зазначалося – це лице фірми, і вона повинна мати спілкування з потенційним споживачем не тільки задля прибутку, але й репутації.

Дослідивши засоби перекладу та особливості назв, можна зазначити, що реклама вдосконалювалася впродовж років. Перед маркетологами поставали різноманітні задачі заохочення, інформування, враження на клієнта. Але в свою чергу реклама є не тільки інформативним видом, але ще й збуджує людину до дій, викликає зацікавленість, роздуми, порівняння.

Проблеми, що існують в сьогоденні при перекладі зарубіжних товарів на рідну мову – беруть свій початок насамперед з історії і відносинами між країнами. Перекладач, не повинен перекладати рекламу дослівно базуючись тільки на знання там вміння в перекладацькій компетенції, але потрібно мати деякі знання з історії для формування правильного перекладу без втрати прагматичного потенціалу реклами та справити позитивне враження на клієнта кожної країни.

6.3. ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Способи перекладу англomовних рекламних текстів

Насамперед слід приділити увагу вивченню прямого перекладу реклами. В цьому випадку повинно бути найбільш уважним, так як цей спосіб перекладу може враховувати найменшу можливість передачі культурних чинників кожної країни. Як раніше зазначалося, що передача культурних факторів найважливіша у розумінні рекламного тексту людьми іншої країни. Однак існують різноманітні достатньо версії щодо перекладу. Прямий переклад, дозволяє передати сутність і смисл усього сказаного, але не передає національно-культурні фактори які можуть бути вагомим чинником для формування думки після сказаного чи побаченого людини іншої національності.

Розглянемо декілька прикладів рекламного тексту:

Fruits that have been grown in the warmest conditions are of the highest quality for squeezing the juice, and add a quality taste that will appeal not only to children but also to adults.

І дослівний переклад:

Фрукти які були вирощені в найтепліших умовах – є найякіснішими для віджиму соку, та додають якісний смак, що буде до вподоби не тільки дітям, а ще й дорослим.

Life gives us the opportunity not only to know what we can see, but also what we can taste.

Життя дає можливість нам не тільки пізнати те, що ми можемо побачити, але ще й те що ми можемо відчутти на смак.

Now you do not need to worry that your body will be exhausted. Together with «Bonaqua» spring water you will be able to feel clean from the inside.

Тепер вам не потрібно турбуватися про те, що ваш організм буде виснажений. Разом з джерельною водою «Бонаква» ви можете почувати себе чистою зсередини.

На цьому прикладі можемо спостерігати слова, які зовсім не перекладаються на іншу мову:

If you are hungry, a burger from McDonald's will be just right for you for a delicious snack. Thank you for being with us.

Якщо ви голодні, гамбургер від McDonald's якраз підійде вам для смачної закуски. Дякуємо, що були з нами.

We always like a good snack if you are looking for something that will help you and your family to be full – you can get the opportunity by delivering fast food to any place as you see fit.

Ми завжди любимо хороший перекус, якщо ви шукаєте щось, що допоможе вам і вашій родині бути ситими – ви можете отримати можливість швидкої доставки їжі в будь-яке місце, як вважаєте за потрібне.

Happiness should be in comfort, and life in prosperity. “Valentina” dumplings will always impress you with positivity and happiness. Only in Metro stores.

Щастя повинно бути у затишку, а життя у добробуті. Пельмені «Валентина» завжди справлять враження на вас позитиву та щастя. Тільки в магазинах Метро.

If you are afraid of losing your white teeth? You will be helped by high-quality chewing gum, which you can use safely in use, and not worry about the unpleasant odor or loss of color of your teeth.

Якщо ви боїтеся втратити білизну зубів? Вам допоможуть якісні жуйки, якими ви зможете безпечно користуватися у вжитку, та не хвилюватися про неприємний запах чи втрату кольору ваших зубів.

Life can be bright if you eat well. Take «Activia» every day when you do sports and you will always be in perfect shape and comfort over your body.

Життя може бути яскравим, якщо добре поїсти. Вживайте Активіа кожного дня коли займаєтеся спортом і ви завжди будете в ідеальній формі та комфорті над своїм тілом над собою.

Baked wings with a crispy crust will immerse you in memories that you could only imagine in fairy tales. McDonald's products. We always work for you.

Запечені крильця з хрусткою скоринкою поринуть вас у спогади, які ви тільки у казках могли собі уявити. Продукція McDonald's. Завжди працюємо для вас.

Life becomes brighter with the new «Miracle» yogurt. Now you can get a variety of flavors: strawberry, cream, currant, raspberry.

Життя стає яскравішим з новим йогуртом «Чудо». Тепер ви можете отримати розмаїття смаків: полуничний, вершковий, смородина, малина.

Natural wheat bread will leave the taste satisfactory for the whole working day!

Хліб з натуральної пшениці, залишить смак задовільним на весь робочий день!

Nutella products will give you vigor for every day, and you will feel the incredible taste and joy of every day.

Продукти Нутелла дадуть вам бадьорість на кожний день, а також Ви відчуєте неймовірний смак і радість кожного дня.

Life can be bright with Danissimo yogurt.

Життя може бути яскравим із йогуртом «Даниссимо».

The best trips will never leave you hungry if you have a cricket. buy in packages for the whole family.

Найкращі подорожі, ніколи не застануть тебе голодним якщо з тобою крекер. купляйте в пакетах для всієї сім'ї.

Everything that is done with love is done for you.

Все, що зроблено з любов'ю, зроблено для вас.

Knowing which gift to choose means feeling the person from the outside and from the inside.

Знати який подарунок обрати – означає відчувати людину зовні та зсередини.

It is better to find nothing in the world than a gift from a loved one.

Краще ніж подарунок близької людини нічого в світі не знайти.

Refined taste is just the beginning, and then a lifetime.

Вишуканий смак це тільки початок, а далі усе життя.

Life has a variety of pleasures and sincere feelings.

Життя має різноманітну кількість задоволення і щирих почуттів.

We take care of everything we have.

Все що маємо те бережемо.

Roshen candies will give you a bright taste, and the sincere feelings of relatives will never leave you indifferent.

Цукерки Рошен нададуть вам яскравий смак, а щирі почуття рідних не залишать вас байдужими ніколи.

When you understand your place in life, you understand what fate directs you to. Roshen candies will always come in handy for a holiday that will be remembered by all for a long time.

Коли ти розумієш своє місце в житті, ти розумієш те, на що тебе направляє доля. Цукерки Рошен завжди будуть у нагоді на свято, яке залишається в пам'яті всіх на довго.

Exquisite design will give the opportunity to recognize the expressive packaging and the feeling of smell and taste of nuts – will immediately motivate you to buy what you have spent your whole life.

Вишуканий дизайн, надасть можливість розпізнати скрізь виразну упаковку та відчуття запаху і смаку горіхів – одразу буде спонукати вас придбати те, що ви хотіли все життя.

What we understand coincides with our desire to have something. A quick snack will help to leave the brightest emotions. We give our style joy.

Те, що ми розуміємо, співпадає з нашим бажанням щось мати. Швидкий перекус допоможе залишити найяскравіші емоції. Наділяємо свій стиль радістю.

City bustle, work, no time to rest. Bonjour candies will help you relax. The perfect gift for every woman.

Міська метушня, робота, на відпочинок зовсім немає часу. Вам допоможуть розслабитися цукерки «Бонжур». Ідеальний подарунок для кожної жінки.

Далі, цікавою можливістю висвітлити всю красу рекламного слогану, етикетки товару є метафора. Звичайно споживачі люблять щось креативне і цікаве. В цьому випадку креативність має місце бути, вона реалізує головну ідею автора.

The heart is in your soul

Серце в твоїй душі

Your drop of energy every day
Твоя краплина енергії на щодень
Life, power and taste – embody your courage
Життя, сила і смак – втілюють у тебе сміливість

A wonderful gift can always be given to a wonderful person
Чудовий подарунок можна завжди дозволити чудовій людині

Warm chocolate sets the mood for joy and improves well-being
Теплий шоколад налаштовує на радість і сприяє поліпшенню самопочуття.

Life becomes brighter if a loved one is around
Життя стає яскравішим, якщо поруч рідна людина

Parisian candies – made with love
Паризькі цукерки – зроблено з любов'ю

If you are planning a trip, you should always have the person you love with you, as well as what you want to treat her to.
Якщо плануєш подорож, завжди з собою повинна бути та людина яку ти любиш, а також те, чим її хочеш пригостити.

The king of beer
Король пива

Gifts are a mirror of a person's attitude towards you
Подарунки це дзеркало відношення людини до тебе

Такі висловлювання можна зустріти на етикетках цукерок, на коробках з різноманітними продуктами харчування та подарунковими наборами. Метафора виступає в якості номінативного компоненту і додає милозвучності і гарного підходу до потенційного споживача.

Головними компонентами метафори тут виступають етичний, естетичний та абстрактний методи.

Прямому перекладу можуть бути застосовані невеликі слогани:

French fries;
Картопля фрі;

*Burgers;
Гамбургери;*

*Chips;
Чипси;*

*Macaroni;
Макарони;*

*Fast, time to eat;
Швидко, час поїсти;*

*Te, що завжди вдома;
That which is always at home;*

*Руба;
Fish;*

*Життя яскраве з соком «Сандора»;
Life is bright with Sandora juice;*

*Мясо, риба та все що вам потрібно за 5 хв;
Meat, fish and everything you need in 5 minutes;
Джерельна вода;
Spring water;*

*Бісквіт який смачніший понад усе;
The sponge cake is the tastiest of all.*

*Життя не стоїть на місці.
Life does not stand still.*

*Нутелла – радість кожного дня разом із вами.
Nutella is the joy of every day with you.*

*З Активіа, ваше життя стане здоровим, а тіло щасливим.
With being active, your life will be healthy and your body will be happy.*

Також можна зустріти слова для яких немає еквівалентів у перекладі:

McDonald's, Nutella, Danissimo

З вищенаведених прикладів перекладу рекламних текстів слід зазначити, що прямий переклад не завжди може допомогти в реалізації правильного підходу до вибору потрібного перекладу того чи іншого товару.

Товари по своїй сутності різноманітні. Розглядаючи продукти харчування можна сказати, що багато товарів можна перекласти прямо, дослівно, а багато товарів взагалі ніяк не перекладаються і стильне оформлення цих товарів з початку їх виготовлення це єдиний результат який в цілому може проіснувати за весь час існування бренду.

Бренди які не піддаються прямому перекладу наведені на Рис 8, 9.

Рис 8. Товари які в кожній країні мають одну і ту саму назву та не перекладаються

Рис 9. Товари назви яких пишуться українською мовою без перекладу

Отже, розглядаючи ряд рекламних постерів і підходів можна сказати, що жоден підхід не ідентичний: кожне висловлювання відіграє певну свою роль, та справляє враження на людину, що потім спонукає до дій чи просто залишає деякий слід в пам'яті, і людина і надалі може пам'ятати про цей товар, і придбати його якщо не в даний момент, тоді пізніше. Для емоційної забарвленості використовуються різноманітні підходи такі як: метафоричні вислови та назви, які мають свою специфіку на семантичному рівні, а саме звучать так, щоб людина могла запам'ятати. Також ці фактори мають гарний варіант оформлення.

Якщо говорити про деякі товари які зовсім ніяк не перекладаються – вони пишуться так, як їх читають на англійській мові (що можна спостерігати на Рис 9). Такий варіант іноді виступає не зовсім доречним так як деякі країни виступають проти такої можливості перекладу. З одного боку можна сказати, що це брендова назва, і не просто назва, а ще й рідна назва товару, яка може зацікавити споживачів своєю своєрідною характеристикою від назви. Проте деякі країни все ж вдаються до підбору еквівалентів при перекладі імпортованих товарів, та якщо вже переклад зовсім не можливий як зазначається на рис 8 та 9 назву пишуть такою як вона є англійською чи українською мовами.

Специфіка передачі засобів виразності в англійській рекламі

Виразність – це важкий в розумінні фактор який без сумнівів потрібно зберегти при перекладі. Розглядаючи та досліджуючи велику кількість рекламної продукції – можна сказати, що виразність дає можливість краще розуміти сенс того, що хотів передати рекламодавець.

Можна розглянути лексичні одиниці та засоби вираження емоціонального характеру при подачі реклами. саме такий фактор дозволяє презентувати товар, та надати йому емоційної забарвленості. Наприклад:

Life is bright, and therefore healthy.
Життя яскраве, а значить і здорове.

Лексема bright надає виразності у тому плані, як означає слово “світло” воно асоціюється з чимось позитивним та приємним. Пробудження чогось неймовірного.

Fingers want to pick up quickly or fried.
Пальці хочуть взяти швидко до рук чи смажені скоринки.

В цьому прикладі можна помітити, що створювачі рекламного тексту вдалися до найменших дрібниць, щоб заінтригувати потенційного користувача. Лексеми: *Fingers*, додають деталей до загального образу всього сказаного.

Розглянуті вище фрагменти рекламних повідомлень дають нам змогу зрозуміти те, що в англійській мові слова і повідомлення більше виразні. Метафора звичайно існує в різних аспектах і мовах, і підібрати її можна завжди лаконічну і цікаву. Проте, не завжди це дуже легко зробити.

Чисельні епітети дозволяють описати товар таким який він є, та порівняння (які зазначаються у прикладах вище) дають можливість нам познайомитися з товаром, а саме вирізнити для себе елементи його функціонування і ролі у вжитку потенційним споживачем. Якщо проаналізувати тексти, можна сказати, що саме текст реклами дає можливість справити правильне враження на споживача, зацікавити його, і надати можливість уявити те, що задовольняє його потребу.

При відтворенні українською мовою, перекладач шукає смислове поєднання та можливі еквіваленти перекладу з англійської мови.

Наприклад:

Sensitive crispy skin of pieces of hot chicken – carries the perfect approach to everyone.

Чутлива хрустка шкірка шматочків гарячої курки – несе в собі ідеальний підхід до кожного.

Тут ми можемо помітити звичайно деталі, про які зазначалося вище. Деталі як *crispy skin ma hot chicken*. В своєму розумінні перекладач дотримався культурних особливостей перекладу, та наділив перекладений текст свого роду метафоричним підходом.

Наступною можливістю перекладу, постає сама метафора, яка дозволяє в декількох словах знайти саме те, що потрібно користувачу.

Наприклад:

*Життя в смак;
Life in taste;*

*Мрії в твоєму серці;
Dreams in your heart;*

*Втілення задумів у життя і майбутнє;
Implementation of ideas into life and the future;*

*Смак який запам'яється
A taste that will be remembered*

*Кохання з «Рошен»
Love with Roshen*

*Тільки ти і тільки я;
Only you and only me;*

*Гра смаків і гра життя;
Game of tastes and game of life;*

*Світ солодоців та розваг;
The world of sweets and entertainment;*

*Король солодоців;
King of sweets;*

*Яскраві моменти;
Bright moments;*

*Вишуканий смак;
Exquisite taste;*

*З любов'ю створено;
Created with love;*

Як бачимо метафора виступає у ролі позитивного інтерпретатора як на українській мові так і на англійській. Однак, привабливість полягає в правильному підході і підборі речень згідно з національними і культурними факторами України та української мови.

При перекладі деякі фактори звичайно втрачаються, не використовуються, і не завжди зовсім зрозуміло як і де використовувати певний фактор. І взагалі постає питання у тому чи правильно все ми можемо інтерпретувати при перекладі.

Для того щоб більш детально розглянути можливість реалізації правильного перекладу перекладачі часто приходять до висновків неможливості перекласти той чи інший вид рекламних заголовків, і це в свою чергу нашоує на те, що потрібно повністю або частково передумати і перефразувати заголовок. Наприклад деякі країни

створюють такі заголовки які не можливо перекласти на українську мову. Наприклад:

«Coca-Cola»

Найбільш популярний бренд мабуть за останні 30 років, який існує до сьогодні і користується попитом серед потенційних споживачів. Цей бренд має таку назву, яка ніяк не переноситься не перекладається на іншу мову. Навіть у Китаї з їхніми китайськими ієрогліфами все одно, бренд «Coca-Cola» стає на екрани рекламних постерів у своєму первозданному вигляді. Семантика цього слова теж не змінюється. Навіть українською мовою ми ніяк не прочитаємо це слово інакше. Воно постає перед нами у первозданному вигляді, а розглядаючи переклад цього слова на інші мови можна сказати, що специфіка кожної мови звичайно різна, і перекласти таке слово правильно є майже неможливою задачею для перекладача. Тому в таких випадках існує можливість правильної вимови на семантичному рівні. Наприклад, кожен вміє читати рекламні постери, проте не кожен вміє правильно прочитати тучи іншу назву. В цьому випадку семантичний рівень грає дуже велику роль так як потрібно чітко розуміти як правильно прочитати ту чи іншу назву і далі вже на розмовному рівні не допускати помилок при написанні і читанні рекламного заголовку.

Приклад логотипу який не можна ніяк перекласти представлено на Рис 10, 11.

Рис 10.

Рис 11.

Приклад назв товарів які не перекладається

Креативний підхід зі сторони перекладача теж має показувати свою своєрідну специфіку і можливість правильної подачі інформації. При перекладі заголовків які ніяк не перекладаються слід розуміти. Що патент куплений з рідною назвою товару може грати вирішальну роль в його існуванні в тій чи іншій країні. Розглядаючи таку можливість перекладу рекламних текстів перекладач і агенція яка займається закупкою і розповсюдженням товару в кожній країні повинні домовитися з компанією яка виготовляє продукт у правильній подачі рекламного заголовку товару потенційним споживачам. Тобто товар може мати назву зовсім не ту, яку він мав до цього моменту.

Така своєрідна особливість перекладів тексту дуже важка: а саме якщо перекладач не завжди розуміє як правильно подати інформацію, або за відсутності креативності або патентування на іншу назву того ж товару, що в іншій країні де цей товар рекламується по іншому. І звичайно важко іноді підібрати необхідні еквіваленти.

Розглядаючи можливість підбору еквівалентів до перекладу, слід зазначити, що готовий переклад назви продукту на виході повинен мати певну асоціацію з продуктом. А саме, назва товару не повинна зовсім не збігатися зі смислом і використанням продукту. Наприклад: якщо це газовий напій зі своєрідним смаком, з англійської мови на українську назву перекласти не можливо, а в Україні наприклад така назва зовсім би не підходила для реалізації даного товару, у такому випадку перекладач схиляється до підбору еквівалентів, а саме різноманітних варіантів перекладу цієї назви яка має бути більш притаманна культурі України. До того ж і асоціація з товаром повинна складатися у покупців правильно, і назва повинна запам'ятовуватися легко.

Така клопітка робота при перекладі рекламних текстів має на меті довести, що не завжди перекладач може досягти того рівня. Коли заголовок назви товару буде мати таку ж саму популярність в країні звідки він прийшов і в Україні також. До перекладу таких слів потрібно підходити як і з креативного боку так і зі сторони закону і авторських прав.

Розглядаючи такі назви як «Pepsi» та «Coca-Cola» слід зазначити, що як вже було сказано вище такі назви ніяк не перекладаються, і еквівалентів до таких назв ніяких немає. Вони будуть популярні як в Америці так і в Україні, і багатьох країнах світу з такою назвою, з якою вони і прийшли на великий світовий ринок попиту.

Відтак, існує велика розмаїтість смаків і кольорів для інтерпретації реклами у сучасному житті. Використовуючи різноманітні характеристики, перекладачі часто вдаються до цікавих ігор слів. Це дає

можливість краще розуміти сутність представленого перекладу потенційному споживачу.

Товари звичайно існують різноманітного вжитку, та їх назви не завжди співпадають з діалектом перекладеної мови.

Перекладачеві слід дотримуватися не тільки маркетингових вимог, а ще й правильної інтерпретації, метафоричності і милозвучності. Також найважливішим фактором є актуальність. Саме актуальність відіграє ключову роль у смисловому співвідношенні, і саме це також може бути проблемою при порушенні вимог до правильного послідовного перекладу тексту, ідеї та подання інформації.

ВИСНОВКИ

Сучасна реклама набула можливості розповсюджуватися різноманітними джерелами масової інформації в пресі, інтернеті та по телебаченню. Впродовж років організації, які займалися вдосконаленням реклами, досягли своєї значущості серед великих компаній. Сьогодні навіть маленька компанія, яка почала свою діяльність за короткий проміжок часу – може давати рекламу або новий вид, і стиль рекламного тексту, що перш за все заохочуватиме наприклад менш забезпечену фінансово аудиторію та сприятиме купівлі продукції з першого ж дня існування компанії.

Великі компанії які працюють на ринку багато років, експортують свої товари за кордон та займаються їх продажем через своїх представників отримуючи великий прибуток з усього світу. Але не завжди рекламна назва товарів особливо зарубіжних, з чужою мовою привертати увагу людей інших країн. Тому судячи з дослідження, перекладач у своїй компетенції повинен мати можливість правильно перекласти рекламний текст використовуючи всі фактори та культурні особливості своєї країни зберігаючи прагматичну характеристику і цілеспрямованість реклами на споживача.

На фонографічному рівні, кількість стилістичних прийомів застосованих у рекламі: алітерація, асонанс, рима – надають рекламному повідомленню ритмічності, привабливості, значущості, ефект комунікативного значення споживача у рекламній комунікації.

Англомовна реклама в свою чергу наповнена своїми стилістичними прийомами, синтаксичними структурами, має своє лексичне наповнення, що регулюється поєднанням та способом презентації на мовленнєвому рівні і також враховується і дещо змінюється при перекладі на іншу мову.

З метою привертання уваги використовуються так звані «айстопери» які виконують роль привертання уваги споживача одразу ж особливими факторами і чинниками для задоволення його потреби. Функцію «айстоперів» виконують лексико-семантичні одиниці. Ці одиниці утворюються шляхом лексико-семантичної та словотвірної деривації.

Використання стилістичних одиниць з одного боку можуть привертати увагу споживача до рекламної продукції, а з іншого боку дає змогу висловлення максимальної інформації про товар у короткому описі.

З огляду на проведене дослідження слід приділити увагу і узагальнити особливості перекладу друкованої реклами. Газети,

журнали та оголошення є одним із джерел розповсюдження реклами тому і переклад такої реклами є не менш важливим. Рекламна інформація, яка розміщується наприклад у газетах чи журналах має свої особливості подачі, і вони не менше як на упаковках товарів. В газеті можуть бути зображені самі товари, і описані їх характеристики. Тому збереження прагматичного потенціалу повинне бути втілене при перекладі і рекламних газет, де саме детально може описуватися той чи інший товар.

При перекладі зарубіжних товарів слід також приділяти увагу на значення англomовної назви товару на українській мові. Використовуючи правильний підхід, перекладач може усунути негативні фактори і походження український слів від англomовної назви.

Соціальні та культурні особливості, історія країн також впливає на те, що саме може означати назва і текст рекламного товару для української нації. При перекладі англomовних рекламних назв і текстів потрібно звертати увагу на культуру та пріоритети нашої країни для того, щоб кожна назва продукту харчування не ображала національність, розкривала у своєму прагматичному потенціалі лише позитивну подачу. Саме це і є шляхом до великого продажу продукції яка була правильно розрекламована, інтерпретована рекламiстами і правильно перекладена перекладачами у всьому світі.

РОЗДІЛ VII. НЕТРАДИЦІЙНІ, ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ СИСТЕМИ ЯК СУТТЄВИЙ РЕСУРС БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ВСТУП

Аналіз соціокультурної ситуації в Україні та світі засвідчує, що сучасна соціально-економічна криза докорінно трансформує роль вчителя в сучасному суспільстві. При цьому особливо важливою стає позиція *«тільки людина/особистість може навчити та виховати людину/особистість»*. У таких умовах особливого значення набувають особистісні якості педагога-фахівця. У той же час кардинальні парадигматичні зміни, що відбуваються на сучасному науковому ландшафті, призводять до певних змін у теоретико-методологічних засадах системи психолого-педагогічних наук, орієнтованих на комплексні дослідження. Це позначається на необхідності комплексного вивчення розвитку людини в розрізі освітньої траєкторії, що включає комплексний аналіз закономірностей та механізмів всебічного розвитку людини як професіонала, особистості та громадянина.

Можна говорити про виняткову важливість питань професійної освіти у контексті формування особистості сучасного педагога, зокрема й вчителя іноземних мов в Україні та за кордоном.

У зв'язку з цим зазначимо низку існуючих протиріч між такими філософськими категоріями, як належне та дійсне, що у контексті проблем професійної підготовки сучасного педагога виявляють суперечності між традиційними підходами до формування особистості педагога та інноваційними підходами, заснованими на принципах міждисциплінарного синтезу та педагогічної інтеграції. Зазначені протиріччя фіксують такі полярні аспекти, як:

- прискорення темпів розвитку суспільства та здатність освіти готувати фахівців для роботи в умовах інформаційно-технологічного середовища, що змінюються;
- система освіти, побудована на ідеалах та стандартах класичної науки та система освіти відкритої моделі, зміст якої має бути багатограним та варіативним;
- стрімкі зміни виробничих та освітніх технологій та недостатній освітній ресурс сучасної освіти, яка не може повною мірою впоратися з цими змінами;

- вимоги суспільства до особистості педагога та недостатній рівень розвитку його особистісних та професійних якостей;
- необхідність створення інноваційного та розвивального професійного середовища та недостатній рівень науково-методичного забезпечення цього середовища;
- зміст духовних цінностей особистості педагога та соціально-педагогічні форми їх застосування;
- об'єктивна необхідність високої творчої активності педагога та неможливість соціально-економічних умов для їх забезпечення.

За таких умов великого значення набувають *нетрадиційні, інноваційні освітні системи як суттєвий ресурс безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов*. Розглянемо деякі з них.

7.1. ПЕДАГОГІЧНА ІМПРОВІЗАЦІЯ

Педагогічна діяльність, пов'язана з освітою (навчанням, вихованням, розвитком) дітей і молодих людей, – найважливіша серед усіх інших видів діяльності в людському суспільстві.

Якщо найвищим рівнем будь-якої діяльності, як і будь-якої активності людини в цілому, постає творчість, то найважливішими атрибутами творчої діяльності педагога, і не тільки його, є

- спонтанність, імпровізація,
- свобода,
- гармонія, енергія,
- стани потоку, польоту, щастя,
- відчуття компетентності, повноти, багатобарвності життя.

Таким чином, імпровізація є виразом однієї з сліпучих граней педагогічної творчості. І пов'язана імпровізація зі спонтанною, вільною, інтуїтивною, ігровою активністю педагога, в результаті якої в процесі взаємодії всіх учасників педагогічного дійства вивільняються творчий імпульс – найвища мета освітнього процесу, а також і найефективніший – результативний, безпомилковий та найкоротший шлях, інструмент досягнення конкретних педагогічних цілей, вирішення навчальних та загалом – життєвих проблем, з якими стикаються суб'єкти педагогічної взаємодії.

Якщо найвищою метою людського існування виступає стан свідомості/самосвідомості – усвідомленість людиною себе і Всесвіту загалом з позиції вищого сенсу Всесвіту, то імпровізація як вільний творчий акт – є умова та інструмент досягнення цієї самосвідомості. У процесі імпровізації якраз і виявляється найвищий зміст Всесвіту, який на рівні людського організму реалізується в гармонійному духовно-ментально-психоемоційному стані, пов'язаному з відчуттями потоку, польоту, щастя, компетентності, повноти, багатобарвності життя.

Імпровізація є ефективний спосіб досягнення безлічі цілей найрезультативнішим шляхом, проте лише з позиції вищого змісту Всесвіту імпровізація постає як досконалий інструмент досягнення гармонійного духовно-ментально-психофізіологічного стану людини. Адже людина може імпровізувати та бути успішною також у процесі досягнення дрібних і навіть деструктивних цілей. Людина може геніально імпровізувати на театральній сцені, відіграючи ролі негативних героїв. Людина може імпровізувати, вигадуючи нові витончені способи тортур та руйнування живого.

Загалом, імпровізація виступає самим життям, реальністю як такою, яку на Сході визначали як Лілу – «божественну гру».

Педагогічна імпровізація (від латів. *improvisus* – несподіваний, раптовий) передбачає таку діяльність вчителя (суб'єкта навчання), вихователя (суб'єкта виховання), педагога (суб'єкта розвитку), що здійснюється під час педагогічного спілкування/взаємодії без попереднього осмислення, обмірковування цього процесу. Метою педагогічної імпровізації, подібно до «гри в бісер» (Г.Гессе), є знаходження нового вирішення проблем в конкретних умовах педагогічного процесу, а її сутністю є швидке і гнучке реагування на педагогічні/життєві завдання/проблеми, що виникають¹⁹⁴.

Вітчизняні педагоги – А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинський та ін. – були видатними імпровізаторами. Один із основних девізів А.С. Макаренко – «негайний аналіз та негайна дія» – є заклик до педагогічної імпровізації, а обґрунтований ним «метод вибуху» – різновидом педагогічної імпровізації.

Вченими у 80-х роках. ХХ ст. показано, що імпровізація є першотворчістю, творчою грою, у ній у згорнутому вигляді присутні всі етапи творчого процесу.

¹⁹⁴ Borko H., Livingston C. Cognition and Improvisation: Differences in Mathematics Instruction by Expert and Novice Teachers // *American Educational Research Journal*. 1989. V. 26 № 4. P. 9-14.; Craft, A., Horin, O., Sotiriou, M., Stergiopoulos, P., Sotiriou, S., Hennessy, S., ... Conforto, G. (2016). CREAT-IT: Implementing creative strategies into science teaching. In M. Riopel & Z. Smyrniou (Eds.), *New developments in science and technology education* (pp. 163–179). Weston: Springer.10.1007/978-3-319-22933-1 ; Dezutter, S. (2011). Professional improvisation and teacher education: Opening the conversation. In R. K. Sawyer (Ed.), *Structure and improvisation in creative teaching* (pp. 27–50). Cambridge: Cambridge University Press.10.1017/CBO9780511997105 ; Donmoyer, R. (1983). Pedagogical improvisation. *Educational Leadership*, 40, 39–43. ; Espeland. (2015, May 14). Improvisation in Teacher Education (IMTE) Project Meeting, Stord. ; Maheux, J.-F. & Lajoie, C. (2010). On improvisation in teaching and teacher education. *Complicity: An International Journal of Complexity and Education*, 8, 86–92. ; Oded Ben-Horin (2016) Towards a professionalization of pedagogical improvisation in teacher education, *Cogent Education*, 3:1, 1248186, DOI: 10.1080/2331186X.2016.1248186 Alterhaug, B. (2004). Improvisation on a triple theme: Creativity, jazz Improvisation and Communication. *Studia Musicologica Norwegica*, 30, 97–118. ; Sawyer, R. K. (2011). What makes good teachers great? The artful balance of structure and improvisation. In R. K. Sawyer (Ed.), *Structure and improvisation in creative teaching* (pp. 1–24). Cambridge: Cambridge University Press.10.1017/CBO9780511997105 ; Stord Haugesund University College. (2014). Improvisation in teacher education (IMTE). Retrieved March 30, 2015, from <http://prosjektsider.hsh.no/imte/project-information/projectinforamtion-scope-and-relevance-of-the-imte-project/>

При цьому творчість пов'язана зі свободою людини як наріжного аспекту її особистості. Свобода реалізується у контексті внутрішньої мотивації людини.

Психологами доведено, що *формування внутрішньої мотивації людини до того чи іншого виду діяльності впливає з розвитку творчої складової всіх учасників освітнього процесу, коли сприяння формуванню творчої особистості є наріжним моментом у кристалізації внутрішньої мотивації щодо поведінки та мислення людської істоти.*

При цьому творча активність є підняття у сферу багатозначного, багатомірного, поліфонічного розуміння реальності, її опанування, коли творчість реалізує феномен «надситуативності» – здатності людської особистості виходити за границі однозначних конструкцій «зовнішньої доцільності» як здатності сприймати «ціле раніше за частини» (гештальтосвіта), долати межі «безпосередньої даності» та маніпулювати категоріями/феноменами потенційно-можливого, віртуального, тобто опанувати механізмами творчого цілепокладання.

За таких умов творчість постає головним чинником формування особистості людини як істоти, що здатна до активної поведінки та самодетермінації.

Внутрішня мотивація формується через непрагматичну діяльність як діяльність заради самої діяльності, подібно до «мистецтва заради самого мистецтва»: експерименти Річарда де Чармса виявили, що якщо людська істота одержує винагороду за роботу/діяльність, яку вона виконує за власним бажанням, то мотивація цієї діяльності слабшатиме, перестає бути внутрішньою; а якщо ж людина не винагороджується за нецікаву діяльність, виконану нею тільки задля винагороди, то мотивація до неї може парадоксальним чином посилитися, перетворюється на внутрішню¹⁹⁵.

Наведемо приклад.

На одному з островів мешкала примітивна спільнота, яка облаштовувала своє життя завдяки творчій колективній праці. Всі були щасливі завдяки радісній творчій активності, коли в мові цієї спільноти навіть не було слова, що означає «працю» (див. книгу Ж. Ледлоф «Як

¹⁹⁵ Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность, 2003. 860 с. С. 727.; Heckhausen, J., & Heckhausen, H. (Eds.). (2018) *Motivation and Action* Springer; 3rd ed. 3rd ed. 924 p.; Heckhausen, J., & Heckhausen, H. (Eds.). (2008). *Motivation and action: Introduction and overview*. In J. Heckhausen & H. Heckhausen (Eds.), *Motivation and action* (pp. 1–9). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511499821.002> Вознюк О.В. Розвиток особистості педагога в умовах цивілізаційних змін: теорія і практика: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2013. 614 с.

*виростити дитину щасливою»*¹⁹⁶). Але незабаром на острів прибули місіонери, які побачили всю «безглуздість» життя примітивного племені, праця членів якого ніяк не оцінювалась і тому не оплачувалася. Після затвердження на острові «цивілізованих форм» трудової діяльності життя племені поступово поринула в пекло сучасної цивілізації: рівень соціальної агресії та індивідуалізму значно зріс, і життя племені почало нагадувати життя сучасного суспільства з його численними виразками – наркоманією, агресією, злочинністю, моральною деградацією.

Як показала Р. Бенедикт, суспільства з високим рівнем синергії («соціальної спаяності») виявляють низький рівень агресії їх членів та високий рівень співробітництва, характеризуючись високою довірою, почуттям відповідальності та мінімальною централізацією¹⁹⁷. А. Маслоу показав, що у суспільствах з високим рівнем синергії існує такий порядок, коли дії індивіда, спрямовані на досягнення власної вигоди, виявляються вигідними для всього суспільства загалом. Тут розвинений дух доброзичливості, надії на краще, тоді як у суспільствах з низьким рівнем синергії ми зустрічаємо поширення агресивності, почуття страху, приниження, невпевненості у майбутнє, тут успіх одного індивіда зумовлюється поразкою іншого. Якщо у суспільствах з високим рівнем синергії влада і достаток немов би розчинені у сфері суспільства, то суспільствах з низьким рівнем синергії вони тяжіють до концентрації¹⁹⁸.

Р. Бенедикт показала, що для високосинергійних угруповань характерний такий спосіб розподілу багатств, як спосіб «сифону», що передбачає рівномірний розподіл соціальних благ. У зв'язку з цим Р. Бенедикт наводить приклад «сифонного» розподілу, коли аналізує регулярну (декілька років) церемонію «Сонячного танцю» в одному з племен американських індіанців, коли члени племені збираються разом, а найбільш заможні серед них (котрі здобули багатства через важку працю) роздають своє майно вдовам, сиротам, хворим тощо. У таких

¹⁹⁶ Jean Liedloff. *The Continuum Concept: In Search Of Happiness Lost* (Classics in Human Development). Da Capo Press, 1986. 194 p. Концепція континууму, яку розробила авторка – американський психолог і антрополог, що провела декілька років в племенах північно-американських індіанців, – виявляє ідею про те, що для досягнення оптимального фізичного, розумового та емоційного розвитку людям, потрібне природне виховання, яке практикували наші давні родичі. Це справжній підхід до виховання – «повернення до основ».

¹⁹⁷ Benedict R. *Synergy: Patterns of the Good Culture* // *American Anthropologist*, 72, 1970. P. 320–330.

¹⁹⁸ Maslow A. H. *Synergy in the Society and the Individual* // *Journal of Individual psychology*, N. 20, 1964.; Maslow A.H. *The Farther Reaches of Human Nature*. N. Y.: Penguin Books, 1976. 407 p. P. 191-200.

товариствах, пише Р. Бенедикт, багатим вважається той, хто реалізував своє багатство, хто його роздав. Тут, як бачимо, дихотомія Е. Фромма «мати чи бути» вирішується на користь «бути».

Наведемо ще один приклад.

Йдеться про видатного математика Г.Я.Перельмана, який довів гіпотезу Пуанкаре, яку не могли довести математики світу протягом більше 100 років. У вересні 2011 року математик відмовився прийняти пропозицію стати членом РАН. У 1996 році Г.Я.Перельману було присуджено Премію Європейського математичного товариства для молодих математиків, від якої він відмовився. У 2006 році Григорію Перельману за рішення гіпотези Пуанкаре присуджено міжнародну премію «Медаль Філдса», проте він відмовився і від неї. З інтерв'ю Григорія Перельмана: «Чужаками вважаються не ті, хто порушує етичні стандарти в науці. Люди, подібні до мене, – ось хто опиняється в ізоляції». У 2007 році британська газета *The Daily Telegraph* опублікувала список «Сто геніїв, що нині живуть», у якому Григорій Перельман посідає 9-е місце. У березні 2010 року Математичний інститут Клея присудив Григорію Перельману премію в розмірі одного мільйона доларів США за доведення гіпотези Пуанкаре, що стало першим в історії присудженням премії за вирішення однієї з проблем тисячоліття. У червні 2010 року Г.Я.Перельман проігнорував математичну конференцію в Парижі, на якій передбачалося вручення «Премії тисячоліття», а 1 липня 2010 року публічно заявив про свою відмову від премії. У вересні 2011 року інститут Клея спільно з інститутом Анрі Пуанкаре (Париж) заснували грант для молодих математиків, гроші на оплату якої підуть із присудженої, але не прийнятої Григорієм Перельманом «Премії тисячоліття».

Можна припустити, що видатні успіхи Г.Я.Перельмана пов'язані, передусім, з тим, що він є творчої особистістю, на яку сам процес (наукової) творчості є самодостатнім і не вимагає прагматичної мотивації. Отримання математиком за свою творчу працю високих нагород означає для нього, що його подальші дослідження, так чи інакше, мотивуватимуться прагматичними міркуваннями, а тому втрачатимуть творчий характер, і, отже, не досягнуть визначного результату. Таким чином, відмова Г.Я.Перельмана від усіляких нагород за свою творчу працю є не чим іншим, як прагненням продовжувати утверджувати себе творчою особистістю.

За таких умов важливим є феномен так званих *мотивованих умінь*, які *приносять працюючим задоволення і виступають джерелом творчої праці* – праці заради праці, про що пише П. Вайнцвайг. Така вільна праця як спосіб творчого самовираження легше досягається при децентралізації бюрократичних систем і перетворенні їх у невеликі підрозділи, де буде більше простору для творчості і де відносини будуть гуманнішими та товариськими... при децентралізації невеликі підприємства, що виробляють продукцію, крім ефективності, зможуть ставити перед собою вищі, гуманні й у кінцевому підсумку більш сприятливі для зростання продуктивності праці цілі.

У зв'язку з цим П. Вайнцвайг наводить як приклад досвід невеликого підприємства у Франції, працівники якого вирішили працювати на загальне благо, а не тільки для задоволення власних інтересів. Марсель Барбю, успішний годинникар, спробував зацікавити робітників створенням підприємства на більш конструктивній основі, тобто такого, де різниця між наймачем і службовцем була б зведена до мінімуму або взагалі до нуля.

Пропозиція ця не зустріла підтримки у більшості робітників – ймовірно, їх влаштував той статус, коли всю відповідальність несе хтось інший. Тоді М.Барбю залишив свою колишню діяльність і підібрав групу з чотирьох людей найрізноманітніших професій, що розділяли його ідеї. Вони розробили зразковий статут на основі етичних принципів, за якими вони мають разом жити та працювати. Через два роки на новому підприємстві працювало вже 90 осіб, і воно стало провідним у своїй галузі. Головний їхній етичний принцип полягав у наступному: «Коли ми зробимо і заробимо стільки, щоб забезпечити матеріально себе достатньою мірою, ми будемо використовувати зекономлений на виробництві час для самоосвіти». Верстати зупинялися під час робочого дня, у цехах з'являлися відомі професори та читали лекції з літератури, мистецтва, музики тощо. За це запрошені професори, звісно, отримували відповідні гонорари. Говорячи про високу якість своєї продукції, Барбю зазначав: «Наш годинник має бути найкращим, тому що наша продукція не самоціль, а лише засіб для досягнення вищих цілей... Ми створюємо годинник, щоб створювати людину»¹⁹⁹.

¹⁹⁹ Weinzwieg P. The ten commandments of personal power. Creative strategies for shared happiness and success. N.Y. Meridian Press, 1988, 175 p.; Diamond J.M. Behavioral Kinesiology. How to Activate Your Thymus and Increase Your Life Energy (Hardcover). N. Y.: Harper and Row, 1979. 234 p.

Робота, яка не мотивується зовнішніми обставинами (оплатою за працю та іншими матеріальними та моральними дивідендами), регулюється внутрішніми мотивами, формуючи механізм внутрішньої мотивації, властивій особистості як самодіяльній, самодетермінованій сутності. При цьому внутрішня мотивація реалізується як:

1) діяльність творча (вільно-спонтанна) та

2) надситуативна активність, позбавлена прагматичного ґрунту, що позначається відповідним чином у поведінці та світогляді людини та сприяє формуванню непрагматичного, творчого світогляду, який характеризується цілою низкою властивостей.

Внутрішня мотивація реалізується тільки в актах творчої діяльності, звільняючи людину від зовнішніх мотиваційних установок (спрямованих на звичайні суб'єкт-об'єктні інструментально-раціональні життєві цілі) і виявляючи надситуативну активність, яка робить людину вільною – звільняє її від зв'язків актуальної даності і сповнює її існування вищим змістом, самоцінною детермінацією «мистецтва заради мистецтва».

Творча робота, яка не мотивується зовнішнім середовищем, звільняє людину від тривіальних цілей цього середовища (винагорода за роботу). До такого закликав Лао Цзи: «Створювати і не володіти, трудитися і не шукати вигоди, досягти мети і не пишатися».

За таких умов людська праця перетворюється на працю заради самої праці, що властиво саме творчій діяльності як самоцінній сутності. Дана життєва установка є йогівською (справжній йог, будучи залученим до тієї або іншої діяльності, не прагне отримати плоди цієї діяльності). На цій основі будується синергетичний механізм гармонійної відповідності індивідуального та колективного, бо тут людина як контролюючий початок, контролюючи себе, одночасно контролює весь світ і, навпаки, контролюючи світ, контролює себе.

Це положення ілюструється орієнтальною і одночасно синергетичною характеристикою «мудрої людини»:

«безмовна, перебуває в недіянні, але всьому причетна; незворушна, не керує, а все тримає у порядку. Те, що називаю «не діянням», означає не випереджати ходу речей; те, що називаю «усьому причетна», це слідувати ходу речей; те, що називаю «все тримає у порядку», дотримуватись взаємної відповідності речей».

Внутрішня мотивація як низка творчих актів реалізує солітонний механізм самопідтримання цих актів, що проявляється у потребі до праці на постійній основі, тобто робить працю першою життєвою

потребою. Навпаки, діяльність, хай навіть колективна, яка ґрунтується на прагматичне цілепокладання, перестає бути творчою.

До творчості веде альтруїстичний принцип гри – спонтанної, творчої активності, що здійснюється задля самої себе, східна здатність працювати не заради отримання плодів праці, але заради самого трудового процесу, що закладено в самому механізмі мотивації життєвої активності людини, оскільки прагнення отримати нагороду сприяє зменшенню внутрішнього інтересу (внутрішньої мотивації) до певного виду діяльності, що з'ясували експерименти з дітьми, яких різноманітно мотивували до тієї чи іншої діяльності. При цьому, як виявилось, можна значно знизити мотиваційний інтерес людини до творчої радісної роботи, якщо почати щедро винагороджувати її плоди; при цьому сама робота може втрачати характер творчої активності.

Загалом, внутрішньо мотивована, тобто творча, діяльність, яка виявляє творчі риси, надає діючому суб'єкту значне задоволення, коли виявляється *«відчуття потоку, самодетерміації і компетентності»*, що характеризується певними аспектами – психофізіологічними і поведінковими:

- відчуття повної (розумово-фізичної) залучення до діяльності;
- абсолютна сконцентрованість уваги, думок, органів чуттів на діяльності та її предмета;
- чітке усвідомлення того, що слід робити у певний момент часу, ясне усвідомлення мети діяльності, повне підкорення вимогам, які випливають з самої діяльності;
- чітке усвідомлення того, наскільки вдало реалізується діяльність, чіткий і визначений зворотний зв'язок;
- відсутність тривоги з приводу можливої невдачі, помилки у процесі реалізації діяльності;
- флуктуації/спотворення часу – відчуття людиною суб'єктивної зупинки часу, або час починає перебігати дуже швидко;
- флуктуація самоусвідомлення, «розчинення» у справі;
- відчуття компетентності щодо власної діяльності, тобто усвідомлення людською істотою повноти своїх можливостей, що актуалізує стан «я знаю, я можу», а це дозволяє вчителю бути професіоналом в педагогічній сфері;
- відчуття самодетермінації (внутрішній локус контролю) – це усвідомлення педагогом себе причиною своїх дій і вчинків²⁰⁰.

²⁰⁰ Deci E. L., Ryan R. M. The «What» and «Why» of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior // Psychological Inquiry. 2000. Vol. 11. No. 4. 227-268. Deci,

Р. де Чармс показав, по-перше, що всі **жорсткі зовнішні вимоги до людини знижують відчуття потоку**; по-друге, якщо людині вдається кинути виклик зазначеним вимогам, то у неї з'являється задоволення від своєї діяльності, виникає відчуття самостійності і розуміння себе причиною своїх дій. Але коли людина не може протистояти зовнішнім вимогам, то вона втрачає контроль над своїм життям, що призводить до відчуття незадоволеності, страху перед майбутнім, невпевненості в собі.

Е. Діси показав, що **відчуття людиною самої себе як компетентного діяча і самодетермінованої особистості виступає її базовими потребами**. А задоволення цих потреб активізує **механізм формування внутрішньої мотивації до діяльності**, як і остання постає фактором реалізації базових потреб, з якими тісним чином пов'язана ще одна базова потреба, – **потреба в значущих відносинах**.

Наведені вище результати дозволили Е. Діси і Р. Раяну та групі дослідників Ротчерського університету (*Department of Clinical and Social Sciences in Psychology, University of Rochester*) розробити **теорію когнітивної оцінки**, відповідно до якої людська істота як суб'єкт діяльності проводить оцінку трьох параметрів:

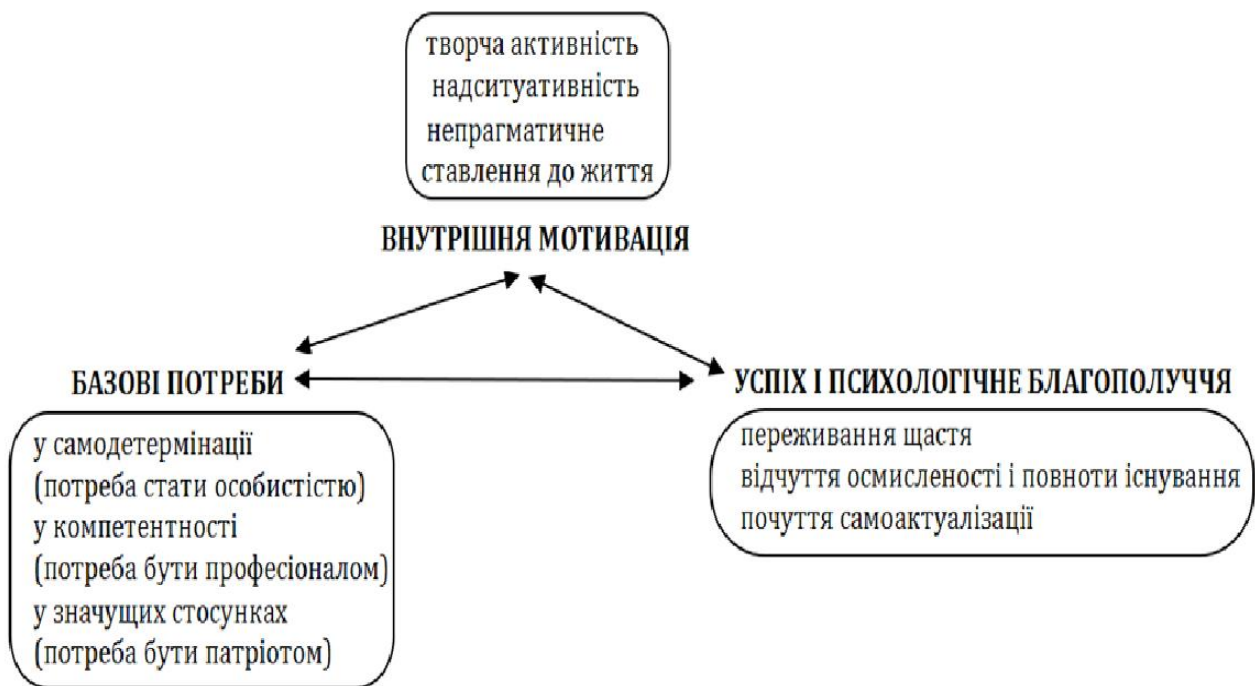
- причинного** (людська істота намагається з'ясувати, що є причиною її дій – вона сама або дещо ззовні),
- компетентнісного** (пов'язаного із з'ясуванням ефективності діяльності) і

E.L. (1971). Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation, *Journal of Personality and Social Psychology*, 18, pp. 105- 115. DOI: 10.1037/h0030644.; Ryan, R.M., Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being, *American Psychologist*, 55, pp. 68-78. DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.68.

соціального (коли людська істота намагається з'ясувати, наскільки її діяльність сприяє підтримці значущих міжособистісних взаємин).

В умовах, коли людина упевнено локалізує причину своїх дій в собі, вважає себе компетентною і інтегрованою в соціальну систему значущих відносин, – така людина формуватиме внутрішню мотивацію своєї діяльності (поведінки), а сама діяльність набуває творчих рис, приносячи людині успіх і психологічне благополуччя. Останнє ініціює стан самоактуалізації, переживання щастя, відчуття свідомості і повноти свого існування.

Як засвідчили дослідження, психологічне благополуччя безпосереднім чином визначається процесом задоволення базових потреб, оскільки чим вищим є рівень задоволення базових потреб, тим вищим є рівень психологічного благополуччя особистості:

Подібним чином, як існує дихотомія «внутрішня мотивація – зовнішня мотивація», так само була виявлена і дихотомія «внутрішні/зовнішні цінності» людини. При цьому внутрішні цінності окреслюють особистісне зростання, міжособистісні взаємини, інтелектуально-естетичний розвиток, а зовнішні – фінансовий успіх, зовнішню привабливість і силу (владу), а також славу, популярність.

Суттєво, що люди, орієнтовані на зовнішні цінності, як правило мотивовані зовнішніми чинниками, а також мають достатньо низький рівень психологічного благополуччя, оскільки зовнішні чинники завжди непостійні і можуть створювати кризові зони соціально-матеріальної нестабільності.

І навпаки, люди, орієнтовані на внутрішні цінності, по-перше, кидають виклик зовнішнім мотиваторам, по-друге, прагнуть самотійно приймати рішення, що і робить їх благополучними і успішними (при цьому успіх тут пов'язаний з внутрішніми критеріями і не має нічого спільного з такими зовнішніми атрибутами, як привабливість і влада)²⁰¹

Загалом, прояви педагогічної імпровізації мають синергетичний характер, оскільки виражають такі аспекти педагогічної системи, як відкритість, самодетермінованість, її імовірнісний характер та ін.

При цьому зрозуміло, що щойно педагог входить до аудиторії, на нього чекає маса несподіванок, як у сфері навчальної діяльності, так і у сфері власне виховних впливів, які важко передбачити. Ось чому важливо швидко орієнтуватися та органічно імпровізувати.

Імпровізація виражає здатність педагога швидко орієнтуватися в динамічних обставинах своєї діяльності, на що акцентували увагу як педагоги-класики, так і сучасні педагоги-дослідники.

Педагогу часто доводиться працювати в умовах неповної інформації (наприклад, якщо доводиться замінювати хворого вчителя в конкретному класі), багатозначності та варіативності чинників, що визначають педагогічну ситуацію, дефіциту часу для прийняття рішень. Все це визначає необхідність вивчення та використання імпровізаційного та інтуїтивного початку в роботі педагога. Правильно організована імпровізація дозволяє зняти напругу, актуалізувати знання, залучити учнів до співтворчості, зробити процес навчання та виховання ненав'язливим, привабливим.

Учені визначають педагогічну імпровізацію як здатність педагога швидко і чітко оцінювати ситуацію, приймати рішення відразу, без розгорнутого логічного міркування, з урахуванням накопичених знань, досвіду та інтуїції. При цьому вдала імпровізація можлива лише на добре підготовленому ґрунті, коли найкраща імпровізація – це заздалегідь підготовлена імпровізація: педагогічний досвід аналізу

²⁰¹ Климчук В.О. Розвиток внутрішньої мотивації // Синергетика: процеси самоорганізації технічних, технологічних та соціальних систем : Матеріали Першої Всеукраїнської наукової конференції / Ред. І.Г. Грабар. Житомир, 2003. С. 75–78.; Климчук В.О. Мотиваційний дискурс особистості: на шляху до соціальної психології мотивації : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 290 с.

типових ситуацій, передбачення, що базується на знанні законів та тенденцій, на обґрунтованій гіпотезі, – основа вдалої імпрровізації.

Відтак, педагогічну імпрровізацію можна розуміти як педагогічну діяльність вчителя, вихователя, що здійснюється під час педагогічного спілкування, без попереднього осмислення, обмірковування. При цьому метою імпрровізації є творче знаходження нового рішення в конкретних умовах навчання та виховання, а її сутність становить швидке та гнучке реагування на педагогічні завдання, що виникають.

«Творчість, – писав В.А. Сухомлинський, – в жодному разі не означає, що педагогічний процес – щось незбагненне, підвладне тільки натхненню і не піддається передбаченню. Навпаки. Саме тонке передбачення, вивчення залежностей багатьох чинників і закономірностей педагогічного процесу дозволяють справжньому майстру миттєво змінювати план».

У зв'язку з цим педагогічну імпрровізацію можна вважати закономірним компонентом творчої діяльності вчителя – ефективним способом оптимального втілення задуманого педагогом у змінних умовах педагогічного процесу як оперативне коригування педагогічного задуму

Педагогічній імпрровізації властиві такі ознаки:

- збіг процесів створення та виконання або їх мінімальний розрив;
- їхня миттєвість;
- громадський характер;
- єдність інтуїтивного та логічного з початковою опорою на інсайт.

Педагогічна імпрровізація як складний процес реалізується у чотири етапи.

1 Етап – осяяння (інсайт); на цьому етапі відбувається несподіване інтуїтивне виявлення ідеї, оригінального ходу, парадоксальної думки тощо; часто осяяння виникає у нестандартній ситуації чи на тлі емоційного підйому.

2 Етап – інтуїтивно-логічне осмислення ідеї та вибір шляху її реалізації.

3 Етап пов'язаний з громадською реалізацією ідеї з інтуїтивно-логічною корекцією.

4 Етап – миттєвий інтуїтивно-логічний аналіз результату імпрровізації. Приймається рішення щодо продовження імпрровізації чи перебудова діяльності.

Вирізняються такі критерії педагогічної імпровізації.

1. Об'єктивні критерії:

– раптовість (несподіванка перешкоди, швидкість дії у відповідь на несподівану ситуацію або раптово змінену ситуацію, новизна цієї дії, її незвичність і розбіжність з очікуваними діями);

– Миттєвість (негайність дії);

– новизна (ступінь оригінальності);

– публічність (наявність глядачів, співучасників імпровізації);

– педагогічна значущість (сприяння вихованню, розвитку особистості).

2. Критерії здійснення імпровізації суб'єктом педагогічної дії:

– демонстрація роботи думки;

– духовне та емоційне піднесення;

– відчуття задоволеності.

3. Критерії імпровізації у її сприйнятті глядачами:

– здивування (реакція на несподіване);

– залучення у дію;

– активність;

– емоційна чуйність;

– концентрація уваги;

– стрибок інтересу;

– підвищення тону та настрою;

– глибина співпереживання.

4. Критерії психоемоційного стану: піднесені брови, сяйво очей, мимовільні жести, репліки, сміх тощо.

Найважливішими аспектами та складовими частинами творчої домінанти у педагогічній імпровізації виступають увага, уява та натхнення.

Уява – це психічний процес, що полягає у створенні нових образів, ідей, думок на основі наявних уявлень, знань, досвіду. Стимулом до уяви є завдання, що стоять перед людиною, її потреби, почуття, світогляд, необхідність передбачати актуальні події. Уява характеризується ступенем новизни створюваних образів, вона може бути відтворюючою і творчою.

У процесі творчої уяви створюються образи, що відрізняються новизною та оригінальністю, найчастіше це образи предметів, які не існують в даний час. У творчій уяві беруть участь знання людини, її переживання, досвід, вольові та інтелектуальні зусилля, неусвідомлені

установки, інтуїція Специфіка педагогічної уваги полягає в тому, що вона повинна одночасно розподілятися на різні об'єкти (учнів, зміст уроку та ін.) і концентруватися на вирішенні конкретних педагогічних завдань.

Завдяки розподіленості уваги вчитель може «впіймати» момент зміни навчально-виховної ситуації та ухвалити рішення щодо зміни плану дій, тобто імпровізувати.

Велике значення для реалізації імпровізації має натхнення. Натхнення – стан найвищого підйому, коли пізнавальна та емоційна сфери людини з'єднані та спрямовані на вирішення творчої задачі. Натхнення тісно пов'язане з раптовим розумінням того, яким саме способом можна вирішити завдання чи проблему.

Внутрішнім механізмом, що приводить у дію педагогічну імпровізацію є інтуїція, а основною рушійною силою виступає неузгодженість між початковим педагогічним задумом і новим, що виник безпосередньо в освітньому процесі, більш ефективним варіантом його реалізації, а також між проектом уроку (справи, заходи та ін.) та об'єктно-суб'єктними умовами його реалізації.

В освітньому процесі педагогічна імпровізація може бути спрямована на організацію та уточнення навчальної комунікації, методичного прийому, змісту навчального матеріалу, цілей навчання/виховання.

Також можна говорити про різні підходи до класифікації імпровізації.

1. За джерелом виникнення педагогічна імпровізація може бути «природною», «неспровокованою» (виступати як засіб втілення педагогічного задуму та його оперативних коригувань), та «вимушеною», «спровокованою» (яка є засобом конкретизації педагогічного проекту уроку відповідно до творчих можливостей вчителя та конкретних обставин діяльності).

Виділяються п'ять варіантів педагогічної імпровізації на уроці залежно від її джерела:

- імпровізація, викликана опосередковано (важливу роль відіграє практичне мислення та емоційна стійкість);
- імпровізація «зсередини» (залежить від індивідуально-творчих особливостей педагога);
- імпровізація, викликана логікою викладу матеріалу (здійснюється за рахунок активної участі педагогічного мислення);
- імпровізація, заснована на самоаналізі та сприйнятті класу;
- імпровізація, що межує з педагогічним відкриттям (результат «педагогічного осяяння»).

2. За якістю змісту, ступенем новизни прийнятого рішення імпровізація може бути «стандартною», у ході якої використовуються типові, стандартні методи вирішення конкретних педагогічних ситуацій, та «творчою», в процесі здійснення якої вчителем виявляються нешаблонні способи впливу на учнів або нові поєднання вже відомих способів.

3. За структурою процесу: а) класична, б) імпровізація з домашньою заготовкою, в) змішана або перехідна імпровізація (може бути спочатку класична або спочатку з домашньою заготовкою). При цьому можна говорити про різні форми педагогічної імпровізації, такі як:

– словесна дія (монолог чи діалог вчителя, дотепна репліка, анекдот, аналогія тощо),

фізична дія (у чистому вигляді зустрічається дуже рідко, але це може бути жест, особливий погляд, поза та ін.),

– словесно-фізична дія (різні розіграші, ігри, міні спектаклі тощо).

У цьому важливою є готовність педагога до імпровізаційної активності, яку можна аналізувати у контексті таких компонентів:

– професійно-педагогічний компонент: загальний зміст визначається професійною компетентністю вчителя, системністю, динамізмом, мобільністю його спеціальних знань та умінь на тлі загальної високої культури та ерудованості;

– індивідуально-особистісний компонент: опосередкована специфіка дій вчителя у тих чи інших нетипових ситуаціях педагогічного спілкування з учнями, що потребує швидкої орієнтації та оперативного прийняття педагогічно грамотних рішень;

– мотиваційно-творчий компонент: визначається творчими мотивами діяльності вчителя, його захопленістю змістом і ходом навчання, станом «робочого» творчого натхнення.

У зв'язку з цим можна назвати етапи формування готовності педагога до імпровізаційної активності:

Перший етап передбачає переважний розвиток умінь здійснювати педагогічну імпровізацію, орієнтовану на організацію навчальної комунікації, тобто умінь оперативно виявляти адекватні конкретному акту педагогічного спілкування мовні засоби викладу змісту навчального матеріалу, емоційно, інтонаційно-виразно довести зміст аудиторії, оперативно виявляти прийоми організації спонтанної комунікації.

Другий етап передбачає вдосконалення та розвиток умінь здійснювати педагогічну імпровізацію, спрямовану конкретизацію методичного прийому, зокрема умінь аналізувати методичну структуру уроку, співвідносити прийом з втілюваним за його допомогою змістом

навчального матеріалу, аналізувати правомірність застосування оперативного виявленого методичного прийому.

Третій етап пов'язаний із формуванням у вчителя умінь здійснювати імпровізацію, націлену на коригування змісту навчального матеріалу; тут акцент робиться на розвиток умінь співвідносити зміст навчального матеріалу з навчально-виховною ситуацією, що склалася на уроці²⁰².

Можна диференціювати такі прийоми педагогічної імпровізації у контексті професійної підготовки майбутніх педагогів:

- Прийоми театралізації педагогічних ситуацій – метою цих прийомів є на основі творчої імпровізації самостійно створити театралізований акт, наприклад, урок. Оцінюється режисура уроку, способи створення творчої атмосфери.

- Прийоми педагогічного перетворення – учителю необхідно зайняти позицію учня, позицію батьків при донесенні сенсу «заразити» їх новизною, творчою інтерпретацією. Оцінюється мобілізація творчих сил учителя, миттєвість реагування під час створення ситуації з урахуванням творчої імпровізації.

- Прийом імпровізаційно-педагогічного етюду – в основі покладена імпровізація, пов'язана з творчим втіленням творів, зміст яких вимагає зробити замальовку, в якій відображено основну думку, обґрунтувати її та розкрити педагогічний задум. створеного етюду. Крім цього, це твір педагогічних етюдів, що розвиває уяву, творчість. Етюдно-імпровізаційні завдання можуть бути найрізноманітніші: наприклад, твір «Моя професія» необхідно коротко скласти імпровізаційно-педагогічний етюд та уявити цілісний структурний образ вчителя. Мобілізація імпровізації складає заданих словах і тягне у себе творчу ідею.

- Прийом імпровізаційно-творчого пролонгування педагогічного сюжету – основою даного прийому завдання, поставлене перед вчителем – продовжити сюжет зображення за принципом «що далі?»

- Прийом імпровізаційного проектування живопису у педагогічний сюжет.

²⁰² Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси, 2008. 608 с.

7.2. ТЕАТРАЛЬНО-РОЛЬОВА ПЕДАГОГІКА

Мета розвитку людини полягає у формуванні свідомості та у досягненні стану свободи від причинно-наслідкових залежностей космосоціоприродної реальності. Ця свобода може розумітися як здобуття особливих божественних дарів, як перемога над світом, про що ми можемо дізнатися у Христа: «Я переміг світ» (Ін. 16, 33).

Занурення людини в океан причинно-наслідкових залежностей, які зумовлюють її поведінку, мислення, ідеали та потреби, психоемоційні реакції та стани, виражається, крім іншого, у рольовій причетності людини до світу: людина змушена ототожнювати себе з безліччю соціальних ролей. Ці соціальні ролі виступають інструментом пристосування людської істоти до соціоприродної реальності, а з іншого боку, – формують у людській істоті безліч пристосувальних механізмів психологічного захисту, які, як правило, приховують від неї справжню картину світу.

Соціальні ролі, які людина відіграє практично кожен мить свого життя, потрапляючи від них у залежність, роблять її багаторольовим біороботом, життя якого виявляється у полоні соціальних ролей, що змінюються каледоскопічно. Розвиток людини вимагає її звільнення від рабської залежності від своїх соціальних ролей і виходу на рівень певної істинної нейтральної надролі, з якою людина себе ототожнює і отримує свободу як певний нейтральний еталонний стан, в якому людина через рефлексію може подивитися на себе згори, звільняється від світу, здійснюється над ним і одночасно може проникати у всі куточки даного світу, вставати на думку будь-якої людини, переживати психоемоційні стани будь-якої істоти.

Формування надролі як свідомості/самосвідомості можливе в процесі практики театральних-рольових, ігрових тренінгів, в яких людина, виконуючи різні ролі, починає розуміти і переживати їхню відносність та ілюзорність. Іншою функцією театральних-рольових, ігрових педагогіки постає принцип здобуття знань та формування певних умінь, навичок, компетентностей за допомогою рольових тренінгів, які ініціюють життєву активність/діяльність, що дозволяють формувати необхідні компетентності. У педагогіці цей процес реалізується у межах **контекстного принципу**.

Спостереження за повсякденними вчинками здорових людей та дані клінічної психіатрії дозволяють стверджувати, що форми поведінки людини у різних ситуаціях, як правило, різні. Людина використовує безліч соціально-психологічних рольових «масок», вона грає, лабільно перебудовуючи свою психіку залежно від потреб ситуації. Зникнення

цієї лабільності, гнучкості ігрового моменту в поведінці людини свідчить про серйозне порушення дії механізмів соціальної поведінки.

За таких умов, театральна-рольова педагогіка пов'язана з активністю рольового початку людини, робота з яким може розумітися як один із головних методів самовдосконалення та розвитку людської особистості. Наведемо *приклад*.

Викладач Н. поскаржився невропатологу на заїкуватість, що виникає під час сильного хвилювання. Невропатолог порадив йому в таких випадках уявити себе кимось іншим, пограти, уявити себе іншою людиною з владним голосом. Порада допомогла.

Англійський актор М. Стюарт у 60-ті роки минулого століття прославився як пародист, що вміє точно копіювати голос, манеру поведінки інших людей. На питання, як він прийшов до цього жанру, актор розповів, що в дитинстві та юності він дуже страждав від своєї сором'язливості та скутості. Він навіть не міг замовити собі обід у кафе – заїкався і мукав. М. Стюарт знайшов спосіб здолати цей хворобливий стан. Розмовляючи з незнайомими людьми, він уявляв себе кимось іншим, важливим і значущим, і говорив відповідним голосом – надутого сановника, відставного військового, господаря фабрики та ін. І допомогло! Скутості та сором'язливості у спілкуванні він більше не відчував²⁰³.

Процес цього перетворення реалізується як циклічний процес подолання людиною свого соціально-рольового статусу. Цині у цілому людина у контексті реалізації своїх соціальних ролей реалізує себе у процесі рольової причетності до таких рольових рівнів (позицій), як

- 1) сімейний,
- 2) референтна група,
- 3) стихійно-груповий,
- 4) корпоративно-професійний,
- 5) культурно-груповий,
- 6) організаційно-колективний,
- 7) державно-суспільний,
- 8) національно-патріотичний,
- 9) класово-ідеологічний,
- 10) космопланетарний,
- 11) рівень онтологічної причетності до буття загалом.
- 12) рівень причетності до Божественної реальності

²⁰³ Донченко Е.А., Титаренко Т.М. Личность: конфликт, гармония. К., 1989, с. 162-163

При цьому процес розвитку особистості (самосвідомості) є процес послідовного ланцюга ототожнення та розототожнення (асоціації та дисоціації) людини з зазначеними рольовими позиціями, метою чого постає досягнення стану «непричетності у причетності», яка дає справжню свободу: «бути і не бути – ось у чому питання» (В. Шекспір), «будьте в світі і одночасно поза світом» (сентенція орієнтальної мудрості). Цей процес актуалізує своєрідну «нульову фазу», в якій людина як особистість звільняється від диктату рольового репертуару, виявляючи певну нейтральну «над-роль», що відповідає статусу особистості як вільної та суверенної сутності.

Досягнення цього стану передбачає розширення рольового репертуару людини, коли в рольовому аспекті людина може бути практично всіма істотами, може бути причетною до всіх процесів космосоціоприродної реальності. Тому робота з рольовим початком людини можна розуміти як основний метод самовдосконалення.

Важливим є й те, що гра у дитячому віці як основний вид діяльності виступає програмуючим ресурсом подальшого життя цієї дитини. Е. Берн у книзі *«Ігри, в які грають люди. Люди, які грають в ігри»* пише, що структура дитинства виступає сценарієм подальшого життя людини, яка відіграє по чергово три фундаментальні ролі – дорослої, дитини, батька.

Щодо педагогічного контексту зазначеного процесу театральна педагогіка виступає засобом створення розвивального соціально-педагогічного освітнього середовища²⁰⁴.

Театр розкриває філософське уявлення про світ у конкретних чуттєвих формах, дозволяє увійти в простір можливого та неможливого за допомогою гри. Простором гри як системи віртуальних життєвих обставин може виступати і простір навчального предмета, простір теми навчального предмету, простір тексту. Кожна з трьох галузей культури – наука, мистецтво, реальне життя – це ті ж пропоновані життєві обставини. Завдання педагога – допомогти дитині опанувати різні

²⁰⁴ Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. К.: Лібра, 1996. 210 с. ; Баранова Н.П, Тренінги для вчителів з педагогічної майстерності. Х.: Основа, 2009. 159 с.; Тренінги розвитку педагогічної майстерності / Автор-укладач: Ю.С. Запорожцеві. К.: Шк.світ, 2012. 104 с.; Brislin, R.W. Cross-Cultural Training and Multicultural Education / R.W.Brislin, A-M.Horvath // Handbook of Cross-Cultural Psychology. Boston, Vol. 3: Social Behavior and Applications. 1997 115 p. ; Gudykunst, W.B. Designing Intercultural Training / W.B.Gudykunst, R.M.Guzley, M.R.Hammer // Handbook of Intercultural Training. Thousand Oaks (Cal.). 1996. 197 p. ; Shachar, H., Amir Y. Training Teachers and Students for Intercultural Cooperation in Israel: Two Models / Shachar, H., Amir Y. // Handbook of Intercultural Training. Thousand Oaks (Cal.), 1996. 173 p.

методи пізнання природної, художньої, життєвої реальності, вміти вибрати відповідний інструмент (налаштувати себе), що дозволяє діяти адекватним чином, змінювати рольову позицію у контексті різних життєвих обставин.

Ефективність застосування театральної педагогіки у професійній підготовці вчителя обумовлена тим, що:

- Вектором інтересу театру завжди були людські стосунки, взаємодія людини та Всесвіту. Саме їх, насамперед у вигляді гри, досліджує «педагогічний театр». З огляду на специфіку своєї професії педагог постійно перебуває у взаємодії, як із учнями, так і з колегами. Крім цього, в основі змісту кожного навчального предмета практично завжди лежить дослідження взаємодії – чи це взаємодія хімічних елементів, законів фізики, елементів музичної драматургії або відносини героїв літературного твору.

- Професія вчителя, педагога, вихователя має багато спільного з професіями актора та режисера. Публічність – специфіка педагогічної та акторської професійної ситуації. Як актор, так і вчитель впливають на почуття та розум глядачів – учнів, адресуючись до почуття, пам'яті, думки, волі слухачів. Заразливість, переконливість, артистизм вчителя, як і актора, можуть забезпечити йому успіх. Як режисер у процесі репетицій, так і вчитель на уроці повинні мати здатність яскравого емоційно-вольового впливу на акторів чи учнів. Вчителю необхідно побудувати логіку навчального процесу таким чином, що він був сприйнятий і зрозумілий учнями. Режисер також вибудовує драматургічну логіку майбутнього спектаклю²⁰⁵.

У зв'язку з цим можна говорити про освітню програму – театральну педагогіку як засіб створення розвивального освітнього середовища. Методологічні засади програми, що задають її технологічні принципи, базуються на таких сутнісних аспектах театру, як:

- гра-моделювання, створення та дослідження уявної реальності;
- рольова гра;
- ігри із предметом;
- модель поєднання індивідуальної та колективної творчості, зі своєю своєрідною організацією та саморегуляцією;
- модель розгортання процесу від задуму до реалізації;
- взаємодія задумів (або версій) та народження на їх основі нового;
- розгляд задуму з різних боків – з різних мовних просторів (щодо театру – це література, музика, архітектура, живопис,

²⁰⁵ Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. К.: Лібра, 1996. 210 с.

хореографія; щодо школи – це принцип вивчення одного явища крізь призму різних навчальних предметів).

- актуалізація незнайомого;
- вплив на почуття глядача та залучення його до процесу гри²⁰⁶.

Зазначимо, що «театральна педагогіка» знайшла потужну реалізацію у виховних закладах А. С. Макаренка, де створювалися умови для потужного розвитку рольового статусу людини як основного механізму розвитку особистості. У цьому закладі існувала розгалужена ієрархія суворо не фіксованих та доволі взаємозамінних соціальних ролей. Це дозволяло кожному вихованцю реалізувати себе в атмосфері розмаїття взаємозалежностей, котрі значно збагачували соціально-рольовий репертуар колоністів, їх рольову координацію, формували певні вектори особистісної соціально-психологічної взаємозалежності між ними як усередині освітнього закладу, так і за його межами.

За таких умов, вкрай важливе значення для зазначеного процесу як розвитку, так і розширення рольового статусу вихованців мало унікальне соціально-педагогічне явище – *«зведений загін»*, що дозволяв реалізувати найдревніший соціальний феномен *«карнавалу»*, коли відбувалася зміна соціальних ролей, у нашому випадку – зміна лідерів/командирів колективу та його осередків. При цьому така рольова трансформація мала місце не як одномоментна дія, а як перманентний колективний процес. Так, в закладах А.С.Макаренка існувала змінювально-метаморфозна роль чергового командира, котрий міг зробити зауваження чи дати обов'язкове для виконання розпорядження будь-якому члену колективу вихованців.

Крім того, тут жили діти різновікових груп, що спільно залучалися до навчально-трудої діяльності і постійно змінювали одну з основних рольових послідовностей людини (пов'язану з її віковим статусом) в атмосфері найскладнішої і мінливої соціальної інфраструктури, зануреної в систему тотальної взаємодії і спілкування. Її А. С. Макаренко називав *«педагогікою паралельних дій»*.

У комуні також функціонував театр, у якому брали участь всі вихованці, що дозволяло їм дедалі більше розширити свій соціально-рольовий репертуар та здолати межі побутових, виробничих, навчальних і інших тривіальних та нетривіальних соціальних ролей, розвиваючи, за таких умов, міфологічний, творчий, художній світогляд. Життя ж комуні регулювалося загальними зборами колективу і радою командирів – колегіальним органом, рішення якого не міг опротестувати навіть директор (принцип *«педагогіки колективної дії»*).

²⁰⁶ Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. К.: Лібра, 1996. 210 с. ; Баранова Н.П. Тренінги для вчителів з педагогічної майстерності. Х.: Основа, 2009. 159 с.

У такий спосіб відбувається формування органу єдиної колективної волі, що сприймається кожним членом колективу як *конкретна, не опосередкована проміжними ланками невідчужена соціальна надроль*, котра втілює в собі *принцип соціального керівництва згори* (вона визначала життя вихованців і була цілком прозора для участі в ній усіх членів колективу). Кожен педагог тут ставав повноправним членом колективу після 4-місячного випробування і не мав жодних привілеїв.

За таких умов, в комплексі соціальних ролей, які відігравалися вихованцями А. С. Макаренка, не було практично жодної ролі, яка б була недосяжною для цих вихованців, які взаємодіяли в атмосфері взаємної довіри та відкритості: коли черговий командир здавав рапорт, ніхто не мав права взяти під сумнів об'єктивність будь-якого факту з цього рапорту.

Тим самим одержував реалізацію важливий принцип *соціалізації людини* – принцип емпатії, відкритості, співпричетності і співучасті людини в космосоціоприродному середовищі.

7.3. НЕДИРЕКТИВНЕ НАВЧАННЯ К. РОДЖЕРСА

Одним із важливих інноваційних освітніх напрямів постає недирективне навчання, розроблене в п'ятдесяті роки ХХ століття одним із засновників гуманістичної психології, К. Роджерсом, про що розповідається в книзі *«Погляд на психотерапію. Становлення людини»* (розділ *«Навчання, центроване на учні. Досвід його учасника»*)²⁰⁷. Недирективне навчання унеможливорює будь-які форми придушення, приниження особистості учасників освітнього процесу.

У цьому розділі К. Роджерс посилається на особисті записи та листи досвідченого вченого та педагога С. Тененбаума, який брав участь у проведеному К. Роджерсом курсі *«Процес зміни особистості»*. Таким чином, виклад методики недирективного навчання, зроблений С. Тененбаумом, вміщує вільний підхід викладача до слухачів, коли

«заняття почалися після того, як доктор Роджерс спокійно та дружелюбно вмовився разом зі студентами навколо великого столу і сказав, що було б непогано, якби кожен представився та розповів про свої цілі». За цим було поступове посилення активності студентів, коли спочатку несміливо і повільно, а потім все сміливіше і швидше піднімалися руки і звучали виступи студентів, проте «жодного разу Роджерс не наполягав, щоб хтось виступив»²⁰⁸.

При цьому Роджерс повідомив студентам, що приніс багато навчальних матеріалів (ксерокопії, брошур, статей, книг, список книг, магнітофонні записи психотерапевтичних сеансів, касети з художніми фільмами та ін., які добре було б розмістити в спеціальній кімнаті, закріпленій за студентами. Це викликало сильне пожвавлення у студентів, які мали можливість ознайомитися з усіма цими матеріалами.

Як пише С. Тененбаум, після цього були начебто марні заняття, на яких, здавалося б, група нікуди не просунулась: студенти безладно висловлювали все, що їм спадало на думку, обговорювали той чи інший аспект філософії К. Роджерса. Викладач же

«слухав усіх з однаковою увагою та доброзичливістю. Він не вважав виступи одних студентів правильними, а інших – неправильними.

²⁰⁷ Роджерс К. Вгляд на психотерапію. Становление человека, 1994. 480 с. С. 358-375. Rogers C. On becoming a person: a therapist's view of psychotherapy. Boston: Houghton Mifflin, 1961. 20 p.; Рыбалка В. В Теории личности в отечественной философии, психологии и педагогике: Пособие. Житомир, Изд-во ГУ им. И. Франко, 2015. 872 с.

²⁰⁸ Роджерс К. Вгляд на психотерапію. Становление человека, 1994, с. 361.

Гурт не був готовий до такого абсолютно вільного підходу. Вони не знали, що робити далі. З роздратуванням і здивуванням вони вимагали, щоб викладач відігравав звичну традиційну роль, щоб він авторитетно оголосив їм, що правильно і що ні, що добре і що погано... Хіба їх не навчатиме правильної теорії та практики найбільш велика людина, засновник вчення, яке носить його ім'я? Зошити для записів були заздалегідь відкриті, вони чекали початку найважливішого моменту, коли оракул оголосить найголовніше, але зошити здебільшого залишалися недоторканими.

Дивним, проте, було те, що від початку, навіть у гніві члени відчували свою єдність; і поза заняттями вони відчували піднесення та збудження... Група виявилася об'єднаною загальним, незвичайним досвідом. На заняттях у К.Роджерса вони говорили про те, що думали; слова не були взяті з книг і не відображали думок викладача чи будь-якого іншого авторитету. Це були їхні власні думки, емоції та почуття; і цей процес ніс із собою звільнення та піднесення.

У цій атмосфері свободи, на яку вони не розраховували і до якої не були готові, студенти висловлювалися так, як це рідко роблять учні.

Студенти поступово почали розуміти, що К. Роджерс хоче, щоб вони глибоко задумалися про себе, сподіваючись, що це може призвести до зміни особистості в тому сенсі, що в цей термін вкладає Дж.Дьюї: розбудова світогляду, установок, цінностей, поведінки. Це була б справжня перебудова минулого досвіду, це було б справжнім навчанням»²⁰⁹.

Така активність студентів поступово призвела до того, що, як пише С.Тетенбаум,

«до п'ятого заняття відбулися цілком певні зрушення, це було цілком очевидно... Студенти розмовляли один з одним і не зверталися до К.Роджерса. Студенти вимагали, щоб їх слухали та хотіли бути почутими. Те, що раніше являло собою збори невпевнених у собі, заїкливих, сором'язливих людей, перетворилося на взаємодіючу групу, зовсім нову згуртовану єдність, що діє особливим чином, члени якої були здатні на такі обговорення та роздуми, яких жодна інша група не могла ні відтворити, ані повторити. Викладач також брав участь як фасилітатор і медіатор, але його роль, хоч і важливіша, ніж будь-яка інша в групі, певною

²⁰⁹ Роджерс К. Вгляд на психотерапію. Становление человека, 1994, с. 363.

мірою злилася з групою, і саме сама група, а не викладач, стала центром, основою діяльності»²¹⁰.

У цій методиці недирективного навчання, на думку С.Тетенбаума, важливим виступає феномен прийняття особистості:

«...адже якщо людину приймають, повністю, і в такому прийнятті немає розумової критики, а лише співчуття і симпатія, то індивід може досягти згоди з собою, мати мужність відкинути свої «засоби захисту» і звернутися до свого справжнього «Я»... Після четвертого заняття і далі члени цієї групи, волею випадку з'єднані разом, стали дедалі ближчими і виявилися їх справжні «Я». Під час взаємодії відзначалися випадки інсайту, осяяння та взаєморозуміння, які викликали майже благоговійний страх. Вони були тим, що... К. Роджерс назвав би «моментом психотерапії», тими плідними моментами, коли ви бачите, як душа людини розкривається перед вами у всій своїй захоплюючій величі; а після цього – майже благоговійна тиша охоплює клас. І кожен член групи був оповитий теплотою та участю, що межує з містикою. Я сам (впевнений, що й інші теж) ніколи не відчував нічого подібного. Це було навчання та психотерапія, я не маю на увазі лікування хвороби, а те, що можна було б назвати здоровою зміною в людині, збільшення її гнучкості, відкритості, бажання слухати інших. У процесі цього ми всі відчували себе більш піднесеними, вільними, сприйнятливішими до себе та іншими, більш відкритими для нових ідей і дуже намагалися зрозуміти і прийняти... Можливо, саме таким чином людина навчається найкраще»²¹¹.

С. Тетенбаум зазначає, що описаний метод недирективного навчання не приймається деякими студентами, оскільки «цей метод може злякати людину авторитарної орієнтації, яка вірить у ретельно розкладені по полочках факти, на таких заняттях він не отримує жодної підтримки, а стикається лише з відкритістю, мінливістю, незавершеністю»²¹².

Однак даний метод, заснований на активізації мислення, є, на переконання С.Тетенбаума,

²¹⁰ Роджерс К. Вгляд на психотерапію. Становление человека, 1994, с. 366.

²¹¹ Роджерс К. Вгляд на психотерапію, с. 367-368.

²¹² Роджерс К. Вгляд на психотерапію, с. 369.

«настільки творчим розвитком методу, який радикально відрізняється від старого... він здатний торкнутися людини, зробити її вільнішою, сприйнятливішою, різнобічною. ...Недирективне навчання має такі глибокі наслідки, які в даний час ще не повною мірою можуть бути усвідомлені навіть його прихильниками.... Хіба є метод, який міг би краще змінити індивіда: навчити його ділитися з іншими своїми ідеями та почуттями в навчанні, руйнувати бар'єри, що роз'єднують людей у цьому світі, де, щоб бути розумово і фізично здоровим, людина має навчитися бути частиною людства»²¹³.

²¹³ Роджерс К. Вгляд на психотерапію. Становление человека, 1994, с. 370-372.

7.4. ПЕДАГОГІКА УСВІДОМЛЕНИХ СНОВИДІНЬ ТА ЇЇ ІМПЛІКАЦІЇ

Реальність сновидінь є найважливішим освітнім ресурсом. Якщо говорити про сновидіння, то їхнє значення в житті людини важко переоцінити. Можна сміливо сказати, що сновидіння являють собою певну «паралельну» реальність, психосоматично рівносильну денній реальності. Якщо основне завдання людини як *Homo sapiens* – це освоєння/пізнання самої себе, а також реальності, в якій вона існує, то приблизно третину даної реальності, якщо виміряти її часом людського життя, займає сон, в якій фаза сну зі сновидіннями в середньому займає не менше чверті. Таким чином, людина бачить сни протягом багатьох років свого життя.

Сутність цієї «сомнамбулічної реальності» багато в чому залишається загадкою, збагнути яку можна, використовуючи як об'єктивні, так і суб'єктивні дані. Останні можуть бути ефективним евристичним засобом, що дозволяє досягти адекватного розуміння феномена «швидкого сну» – сну зі сновидіннями, які людина, як правило, не контролює, тобто не усвідомлює.

Таким чином, істотна частина людського життя виявляється поза контролем більшості людей, які, незважаючи на те, що освоїли багато куточків соціоприродної реальності, не в змозі освоїти реальність сновидінь.

У зв'язку з цим можна говорити про психотерапевтичну, програмуєчу, розвивальну, освітньо-педагогічну роль сновидінь, у контексті чого використовуються ідеї, уявлення, факти, почерпнуті з фізіологічної теорії сну І.П.Павлова, концептуального апарату кібернетики та синергетики як теорії самоорганізації (науки про відкриті, неврівноважні, нелінійні процеси), з концепції функціональної асиметрії півкуль мозку людини, також і з практики усвідомлених сновидінь.

У зв'язку з цим зазначимо, що існують три способи, або рівня, відображення та освоєння людиною дійсності:

1) конкретно-чуттєвий, емоційно-образний, правопівкульовий, «відкритий»;

2) абстрактно-логічний, теоретичний, лівопівкульовий, «закритий»;

3) парадоксально-медитативний, що поєднує перші два способи (енцефалографічні дослідження показують, що в медитативному стані – «проміжному» між сном і бадьорістю – півкулі головного мозку, що виступають у звичайному стані по відношенню одна до

одної, у відомому сенсі, функціональними антагоністами, функціонально взаємно узгоджуються²¹⁴), коли в одному індивіді поєднуються дві полярні стратегії відображення і освоєння дійсності – художня і мисленнєва. Тут людина постає гармонійною особистістю, що характеризується балансом протилежностей, а звідси – колосальною потужністю, оскільки, як зазначає П.Вайнцвайг, «гармонія як баланс протилежностей несе у собі величезну напругу, тож і колосальну міць»²¹⁵. З позиції парадоксального світорозуміння, що претендує на відображення повноти «*Істини як єдності протилежностей*» (С.Б.Церетелі), світ відкривається як справжня і одночасно парадоксальна сутність, що інтегрує такі дихотомії, як єдине і множинне, однозначне і багатозначне, конкретне, чуттєво-експресивне та абстрактно-теоретичне, екстравертоване та інтравертоване, просте та складне, суб'єктивне та об'єктивне, потенційно-можливе та актуально-дійсне... які не диференціюються.

Перший рівень розуміння та освоєння буття людиною є рівень правопівкульового художнього світогляду, властивого як художникам, так й дикунам, дітям. З позиції цього рівня світ осягається і освоюється багатозначно і симультанно, як певне конкретно-чуттєве ціле, відбивається прямо, безпосередньо, метафорично, наївно, спрощено і багатозначно, на кшталт повної довіри та відкритості, з позиції «тут і тепер», динамічно, континуально-безперервним чином, релігійно-міфологічно, сакральноритуальним способом, в руслі всеосяжної «космічної симпатії» давньогрецьких філософів, емпатійно, коли людина зливається із середовищем свого існування, а суб'єкт і об'єкт пізнання приводяться до єдності, виявляючи принцип альтруїзму – ідеологію пристосування у вигляді зміни людиною самої себе. З позиції такого чуттєво-художнього сприйняття світу все життя людини сакралізується, втрачається принципова відмінність між вчинками та ритуальними діями, а світ виявляється як певна надцінна сутність. При

²¹⁴ Murphy M, Donovan S, Taylor E. The Physical and Psychological Effects of Meditation: A review of Contemporary Research with a Comprehensive Bibliography 1931-1996. Sausalito, California: Institute of Noetic Sciences; 1997.; Murphy M. Contemporary meditation research / M. Murphy, S. Donovan. San Francisco, Esalen Institute Press, 1985. P. 34–40. ; Orme-Johnson David and Farrow John (eds.) Scientific Research on the Transcendental Meditation Program. N. Y.: MLU Press, 1977. P. 187–207.; Flor-Henry P. Cerebral aspects of the organic response normal and deviational // Third International Congress of Medical Psychology. Rome, 1978. P. 456–470.

²¹⁵ Weinzwieg, P. (1988). The ten commandments of personal power. Creative strategies for shared happiness and success. N.Y, Meridian Press, 175 p.

цьому на рівні правої півкулі світ сприймається як дійсний – «тут і тепер».

Другий рівень – рівень розумово-раціонального лівопівкульового світорозуміння та освоєння буття людиною, властивий науковцю, дорослій людині, нашому сучаснику і характеризується раціонально-прагматичним, опосередкованим, інструментально-маніпуляційним, однозначним підходом до розгляду феноменів дійсності. З позиції цього рівня світ відбивається і освоюється дискретно-множинним, дискурсивно-концептуальним, схематичним, мертвим чином як певна множина, відображається непрямо, опосередковано, складно, на кшталт скептичної рефлексії, закритості, статичності, науково-теоретично, банально-повсякденним чином, у руслі атомізації, що все дробить, розпорошує на окремі елементи аналізу, що дозволяє людині виділитися з середовища свого існування і кристалізуватися в ізольовану, особистісно-індивідуальну сутність, що розводить суб'єкт і об'єкт пізнання по полюсах та дозволяє відображати світ принципово біполярно-антиномічним способом, виявляючи принцип егоїзму і можливість пристосовуватися до природно-соціального середовища шляхом його зміни, шляхом волевиявлення (вольове зусилля реалізується на рівні функцій лівої півкулі) як здатності здійснювати вибір у множинно-дискретному світі, що постає у вигляді схематичного набору онтологічних сутностей, приведених до вихолощено-абстрактних форм, які пізнаються принципово опосередковано. При цьому на рівні лівої півкулі світ сприймається як потенційний, очікуваний.

Третій рівень розуміння та освоєння буття людиною являє собою парадоксальну єдність перших двох рівнів, коли світ виявляється настільки ж однозначним, як і багатозначним, так само виражається чуттєво, як і пізнається розумом, як єдиним, так і множинним, як абстрактним, так і конкретним, однаково реальний і нереальним, ілюзорним. Одним словом, тут світ сприймається та освоюється парадоксальним чином у душі творчого, просвітлено-евристичного світорозуміння. Саме на третьому рівні виявляється протиріччя між сприйняттям світу півкулями, коли виникає причина неврозів як протиріччя між дійсним та потенційним (очікуваним), що конститує та супроводжує піднесення людини на третій рівень розуміння буття. Філософський принцип єдності світу дозволяє нам стверджувати що, подібно до того, як розвиток Всесвіту йде від польового плану (мікросвіту) до речовинного плану (макросвіту), а від нього – до їх синтезу та виходу в область парадоксально-інтегрального буття (життя) як єдності ентропійної і негентропійної тенденцій розвитку Всесвіту, так і еволюція людини у онто- і філогенезі, як свідчить психологія та

антропологія, йде від правопівкульового психічного модусу (у дитини) до лівопівкульового (у дорослого), як від нього – до їх синтезу (у літнього людини). Тобто загалом розвиток людини перебігає від чуттєвих форм пізнання до раціональної, як від неї – до медитативної форми розуміння світу та її освоєння.

Зазначені висновки роблять *зрозумілими цілі освіти та способи їх досягнення*. Насамперед зрозуміло те, що стан півкульової гармонії передбачає достатній рівень розвитку обох півкуль головного мозку. Сьогодні школа поки що більшою мірою спирається на розвиток аналітично-дискурсивного лівопівкульового світорозуміння, хоча й визнається факт деякої недооцінки емоційно-образних механізмів у процесі навчання, а експерименти переконують, що активізація правопівкульових функцій забезпечує відповідний значний стимул для розвитку лівопівкульової складової людської психіки²¹⁶.

Зазначимо, що при функціональному переважанні правої півкулі людина сприймає світ із повною довірою, на кшталт містико-релігійного, міфологічного світогляду; крім того, в стані гіпнотичного трансу активна права півкуля, яка активна і в стані сну зі сновидіннями. При цьому парадоксальна фаза сну (сону зі сновидіннями) актуалізується під знаком статевого збудження²¹⁷, оскільки у стані швидкого сну має місце активізація статевої функції людини²¹⁸. У стані ж статевого акту мають місце гіпнотичні фази. Отже, є всі підстави стверджувати, що в стані гіпнотичного трансу та швидкого сну активна права, континуально-цілісна півкуля головного мозку людини.

Тому 3. Фройд мав рацію:

Якщо розвиток людини йде від правої півкулі до лівої, то це означає, що людина за таких умов поступово звільняється від полону

²¹⁶ Williams L. Teaching for the two-sided brain. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1983. 345 p.; Bullmore, E., Brammer, M., Harvey, I., Murray, R., & Ron, M. 1995. Cerebral hemisphere asymmetry revisited: effects of handedness, gender and schizophrenia measured by radius of gyration of magnetic resonance images. Psychological Medicine, no. 25, p. 349-363.; Simonov, P.V. 1991. The motivated brain : a neurophysiological analysis of human behavior: [monograph]. Philadelphia: Gordon and Breach Science Publishers, 280 p. ; Sperry, R. W. 1968. Hemisphere Deconnection and Unity in Conscious Awareness. American Psychologist, no. 23, pp. 721-729.; Springer, S. P., Deutsch, G. 1997. Left Brain, Right Brain: Perspectives from Cognitive Neuroscience. N. Y.: Freeman, 326 p.; Russel, P. 1979. The Brain Book. N. Y.: Penguin Books, 244 p.; Voznyuk, A. V. 1997 Main Aspects of the Concept of Universal Model of the Being. Zhytomyr: Volyn, 132 p.

²¹⁷ Psychology: The Science of Behaviour. Second Edition. Library of Congress. P. 430.

²¹⁸ LaBerg S. Lucid Dreaming. Los Angeles: J. P. Tarcher, 1985. 227 p, pp. 153–154.

актуальної даності, від сексуальності, емоційності та сомнамбулізму, коли можливість починає домінувати над даністю, а це приводить до того, що людська істота потрапляє в тенета дискретно-ізолюючого холодно емоційного лівопівкульового, шизоїдного бачення світу. При цьому, якщо взяти до відома, що права півкуля функціонує у просторі теперішнього зі зверненням до минулого, а ліве – у просторі теперішнього зі зверненням до майбутнього, то можна стверджувати, що розвиток людини природно йде від минулого до майбутнього, а від нього – до синтезу минулого і майбутнього, коли просторово-часова дихотомія буття нівелюється і людина звільняється від споконвічного «прокляття Кроноса». Ця еволюційна парадигма універсальна, бо вона висловлює загальний принцип руху як форми буття матерії, що реалізується як процес зміни дискретності та континуальності у розвитку тих чи інших предметів та явищ.

Філософський принцип єдності світу дозволяє стверджувати, що генезис людини і космосу в цілому походить з певного «нейтрального» центру (фізичного вакууму, ефіру, сингулярного стану матерії та ін.) шляхом розщеплення його на правий та лівий модуси (стану відкритості та закритості), на «дещо» і «антидещо» (Г.І. Наан²¹⁹), причому, лівий модус представлений як потенційно-можливий, а правий – як актуально-дійсний. Подальша еволюція людини йде від правої до лівої півкулі, від «тут і тепер» до усвідомлення майбутнього та здатності передбачати майбутнє на основі аналітичної рефлексії, властивої лівому психічному модусу людини.

Таке розуміння дозволяє говорити про

- 1) розщеплений дискретно-множинний («речовинний», лінійнопричинний) лівопівкульовий і
- 2) цілісний континуально-синтетичний («польовий», циклопричинний, тобто ціліснопричинний) правопівкульовий типи відображення та освоєння людиною світу.

Для того, щоб досягти стану синтезу правого та лівого психічних аспектів, необхідно лівий, свідомий аспект привести до лона правого, підсвідомого, тобто трансформувати абстрактно-логічні, опосередковано-однозначні, розірвані, дискретні схеми у багатозначно-парадоксальний цілісний космос сенсу.

²¹⁹ Naan, G.I. 1964. The symmetrical Universe. Publications de L'Observatoire Astronomique de l'Universite de Tartu, vol. 34, p. 421-438.

Ця схема знаходить своє відображення в динаміці двох відносно протилежних сторін життєдіяльності людини – станів сну та бадьорості, які діалектично переходять одна у одну. Вони в цілому корелюють з активністю правої та лівої півкулі головного мозку людини.

Можна сказати, що стан бадьорості в основному регулюється «домінантною» лівою півкулею, що організує вольове зусилля і забезпечує реалізацію довільного, другосигнального аспекту людини, що співвідноситься з її свідомістю. Права півкуля, будучи генетично давнішою за ліву, у стані бадьорості функціонує як діалектичний антагоніст лівої півкулі, виявляючи розгортання біоритмічної активності організму.

У стані сну організм занурюється у сферу мимовільної, першосигнальної, підсвідомої регуляції, причому тут також виявляється функціональне взаємне обертання півкуль головного мозку людини, коли повільний сон регулюється лівою, а швидкий – правою півкулею²²⁰.

Повторимо, що в стані сну зі сновидіннями людина, по-перше, відчуває статеве збудження, по-друге, права півкуля активна у стані гіпнотичного трансу. Крім того, у процесі статевого контакту виявляються гіпнотичні фази.

Таким чином, у стані «швидкого сну», що виступає програмуєчим сугестивним фактором, у людини формуються психологічні установки, які багато в чому визначають її подальшу денну поведінку. Саме тому сюжети сновидінь можуть поставати у вигляді пророцтв.

²²⁰ Voznyuk, A. V. (2017). New paradigm of psychotherapy correction (rehabilitation) of the children with special needs. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*, 3, 6; Voznyuk, A. V. (2018). Aggression and health: an attempt at conceptual integrating these phenomena. *Technologies of intellect development*. DOI: 10.31108/3.2019.2.8.2; Voznyuk, A., Gorobets, S., Kubitskyi, S. et al. (2021). Interdisciplinary Educational Technology based on the Concept of Human Brain Functional Asymmetry. *Postmodern Openings*. 12(2), 433-449. DOI 10.18662/po/12.2/316 Covered in: Web of Science ; Vozniuk, O. V., Dubaseniuk, O. A. (2020). To the question of building the universal model of the development of world pedagogy and education (2020) *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*. 1(100), 5-14. DOI: 10.35433/pedagogy.; Voznyuk Alexander, Manolov Manol (2019). On the problem of human consciousness: from facts to theoretical speculations // *Diogenes*. 2019. Volume 27. Issue 1. P. 48-62. Veliko Tarnovo, Bulgaria. URL <http://journals.uni-vt.bg/diogen/eng/> <http://journals.uni-vt.bg/diogen/eng/vol27/iss1/7>

Як бачимо, ми, по суті, постійно перебуваємо у стані «своєрідної постгіпнотичної драми нижчого рівня».

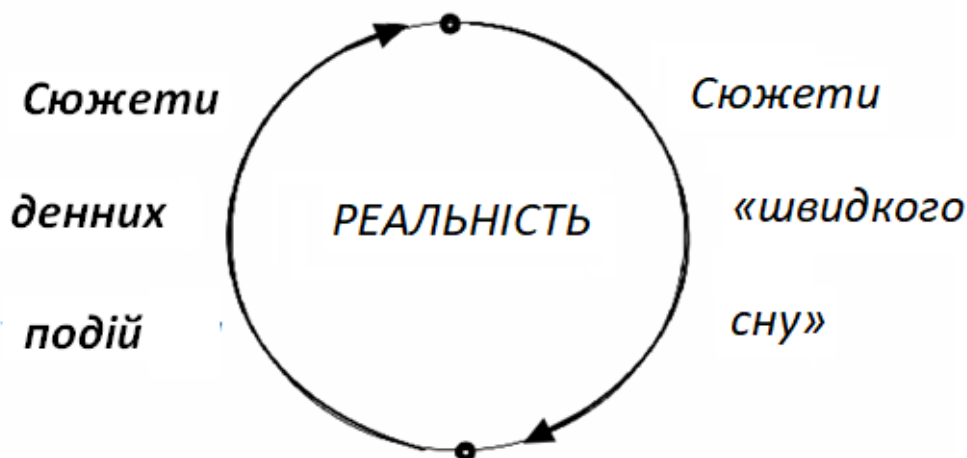

Рис. 1. Циклічний взаємний вплив сюжетів швидкого сну та денних подій

Звідси можна дійти висновку, що образно-метафоричний аспект соціальної дійсності, відображений у релігії та мистецтві, відіграє роль програматора людської поведінки.

Таким чином, образи (сновидінь) можуть впливати (і впливають) на події життя людини в стані бадьорості, і, з іншого боку, перипетії (події) денного життя впливають на образну структуру сновидінь.

Відповідно до цього алгоритму, впливати на події свого життя та життя інших людей людина може, продукуючи певні образи, що використовується в різних «техніках досягнення успіху» та «виконання бажань».

При цьому можуть використовуватися як образи бажаного майбутнього, так і образи сновидінь. Впливаючи на образи, можна змінювати соціальну реальність – у разі ефективність цього впливу залежить від структури образів та їх поширення в соціумі.

Можна стверджувати, що цілісність організму, його саморегуляція, самонастроювання реалізується як на рівні правого континуального аспекти людини, так і на рівні нульових (біфуркаційних) трансформацій організмів і середовищ – у людини на рівні функціональної синхронізації півкуль головного мозку.

Тобто, хвилі життєдіяльності організму як результат процесу задоволення численних потреб, що фіксує фази підйому і спаду тих чи інших специфічних форм активності, мають функцію самоналаштування організму (у нульових фазах, що виражаються синусоїдальними нулями функції) за допомогою набуття ним статусу цілісної біологічної системи, всі елементи якої сплавляються в одне ціле симфонічне. При цьому феномен існування будь чого передбачає актуалізацію цілісності (як антиентропійний процес), а ця остання досягається через постійну зміну живих організмів.

Ми бачимо, що цілісність як стабільно-стійкий стан досягається за рахунок нестабільності, як і стани нестабільності, переходи одного в інше зв'язуються в межах конкретних організмів систем за допомогою стану цілісності, поза яким існування дискретних, морфологічно визначених форм життя було б неможливим. Тут єдине і дискретне, статичне і динамічне виявляються такими, що діалектичним чином переходять один в одного.

Все сказане дозволяє зробити висновок, що функціональна гармонізація півкуль мозку як нульовий стан (стан «нуля-переходу», відомий у синергетиці як «критичний стан») є метою психотерапії, що виявляє два принципово різних підходи до лікування пацієнтів.

З одного боку, психотерапія прагне сформувати спонтанно-природну, творчо-інтуїтивну модель поведінки, перетворивши людину на «самореалізованого» індивіда (*А. Маслоу: «там, де було Я має стати Воно»*).

З іншого боку, психотерапія прагне виявити підсвідомо закріплений фрустраційний момент у вигляді тієї чи іншої «патологічної» установки та забезпечити її усунення за допомогою повторного «програвання» фрустраційного моменту через його усвідомлення (*З. Фройд: «там, де було воно, має стати Я»*).

Як у першому, так і в другому випадку правопівкульовий і лівопівкульовий модули людської психіки приводяться до загального функціонального «знаменника», що відповідає йогівському принципу: «кожна думка має бути відчута, а кожне почуття – усвідомлено».

Одним із прикладів вищенаведених психотерапевтичних схем може бути метод «парадоксальної інтенції» В. Франкла²²¹, коли негативна психологічна установка, закріплена лише на рівні правої півкулі, як усвідомлюється, а й починає приводиться у дію через вольове зусилля, що реалізується у сфері лівопівкульових механізмів. Тут можна й про

²²¹ Frankl, V. (1992) *Man's Search for Meaning: an introduction to logotherapy*. Beacon Press books, N.Y. 160 p.

практику «усвідомлених сновидінь», яка усуває неврози через контрольоване усвідомлення афективних ситуацій²²².

Контрольовані сновидіння, де з'єднуються право- і лівопівкульові функції людини, дозволяють їй у бадьорому стані сприймати світ як ілюзію, як сон, що, у свою чергу, дозволяє людині поводитися спонтанним чином, використовуючи ресурси правої півкулі (підсвідомості). У стані ж швидкого сну людина може сприймати реальність усвідомлено та контрольовано, досягаючи «самоінтеграції та внутрішньої гармонії», що досягається за допомогою злиття станів сну та бадьорості, свідомості та підсвідомості.

Зазначимо, що якщо стан бадьорості характеризується домінуванням лівої, а «швидкий сон» – правої півкулі головного мозку, то ця закономірність спостерігається в усіх людей і навіть народів. Як показали дослідження, у представників народів, які мешкають у північно-східних районах Євразії у стані неспання щодо посилена

²²² LaBerg S. Lucid Dreaming. Los Angeles: J. P. Tarcher, 1985. 227 p.; LaBerge, S., & Gackenbach, J. (2000). Lucid dreaming. In E. Cardeña, S. J. Lynn, & S. Krippner (Eds.), Varieties of anomalous experience: Examining the scientific evidence (pp. 151–182). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10371-005>; LaBerge, S. (1980). Lucid dreaming: An exploratory study of consciousness during sleep. (Ph.D. thesis, Stanford University, 1980), (University Microfilms No. 80-24, 691); LaBerge, S. P.; Greenleedf, W.; and Kedzierski, B., Physiological responses to dreamed sexual activity during lucid REM sleep. Psychophysiology, 20 (1983): 454-585.; Evans-Wentz W. Y. The Yoga of the Dream State / Evans-Wentz W. Y. (ed). N. Y.: Julian Press, 1964. P. 221.; Monroe, R. Journeys Out of the Body. N.Y.: Doubleday, 1971. 270 p. Moody, R. Life After Life. Atlanta: Mockingbird, 1975.; Larsen, S. The Shaman's Doorway: Opening the Mythic Imagination to Contemporary Consciousness. S.F.: Harper & Row, 1976. ; Laski, M. Ecstasy: A study of Some Secular and Religious Experiences. N.Y.: Greenwood, 1968. ; Lukoff, D. 'Diagnosis of Mystical Experiences with Psychotic Features' Journal of Transpersonal Psychology, 17 (1985): 155-181.; Lukoff, D., and Everest, H. 'The Myth of Mental Illness' Journal of Transpersonal Psychology, 17 (1985): 123-153 ; Sparrow, G. S., Lucid dreaming: the dawning of the clear light. Virginia Beach: A.R.E. Press, 1976, pp. 26-27.; Tulku, T., Openness Mind. Berkeley: Dharma Publishing, 1978, p. 74.; Green, C., Lucid Dreams. Oxford: Institute for Psychophysical Research, 1968, pp. 142-43.; Loomis, A. L.; Harvey, E. N.; and Hobart, G., Cerebral states during sleep as studied by human brain potentials. Journal of Experimental Psychology, 21 (1937): 127-44. ; Blake, H.; Gerard, R.W.; and Kleitman, N., Factors influencing brain potentials during sleep. Journal of Neurophysiology 2 (1939): 48-60.; Aserinsky, E. and Kleitman, N. Regularly occurring periods of eye motility and concomitant phenomena during sleep. Science, 118 (1953): 273-74.; Vogel, G.; Foulkes, D.; and Trosman, I., Ego functions and dreaming during sleep onset. Archives of General Psychiatry 14 (1966): 238-48.; Foulkes, D. and Griffen, M., "An experimental study of creative dreaming. Sleep Research, 5 (1976): 129; Griffen, M. and Foulkes, D. Deliberate presleep control of dream content: An experimental study. Perceptual and Motor Skills, 45 (1977): 660-62; Ogilvie, R.; Hunt, H.; Sawicki, C.; and McGowan, K., Searching for lucid dreams. Sleep Research, 7 (1978): 165.; Лаберж С. Осознанное сновидение. Практика осознанного сновидения. К.: София, 1996. 288 с.; Лаберж С. Практика осознанного сновидения. К.: София, 1996. 288 с.

активність правої півкулі, що говорить про те, що у народів, які перебувають на правопівкульовому, релігійно-міфологічному рівні розвитку, першу скрипку відіграє права півкуля, що формує юнгівські архетипи колективного несвідомого, принципово подібні до схем установок, які кристалізуються у стані «швидкого сну», який за своїми психофізичними параметрами має багато спільного зі станом гіпнотичного трансу.

Наведемо *декілька прикладів щодо використання розвивальних ресурсів усвідомлених сновидінь*²²³.

«Я стояв серед рівного поля, коли дружина звернула мою увагу на захід сонця. Глянувши туди, я подумав: «Як дивно, що я ніколи не бачив таких фарб». Потім мене осяяло: «Мабуть, я сплю!» Я не пам'ятаю раніше такої ясності і гостроти сприйняття – кольори були настільки прекрасні, а відчуття свободи – настільки п'янке, що я кинувся крізь прекрасне золоте пшеничне поле, розмахуючи руками і вигукуючи щосили: «Я сплю! Я сплю!». Раптом сон почав покидати мене, мабуть, я перехвилювався і швидко прокинувся. Осмисливши те, що сталося зі мною, я розбудив дружину, щоб повідомити її: «Я досяг цього! Я зробив це!» Я усвідомлював себе уві сні, і це залишиться зі мною назавжди. Чи не правда дивно, що це почуття може вплинути на людину таку дію! Я думаю, що здатність керувати своїм внутрішнім світом – це і є свобода» (Д. У., Елк-Рівер, Міннесота).

«Я готувався стати професійним музикантом, і мені хотілося б навчитися долати страх перед публікою. Кілька разів перед сном я, розслабившись, поринав у стан самогіпнозу. Я концентрував свою увагу на бажанні побачити сон, де б спокійно і без страху виступав перед великою аудиторією. На третій день цього експерименту я пережив усвідомлене сновидіння, в якому виступав із сольним концертом без акомпанементу в Оркестрі Хол у Чикаго (я, дійсно, виступав там якимось, але у складі оркестру). Публіка мене абсолютно не лякала і з кожною нотою я почувався краще. Я бездоганно виконав п'єсу, яку раніше чув лише один раз (і ніколи не намагався зіграти), а влаштована овація додала мені впевненості. Прокинувшись, я швидко записав зміст сну і музичну п'єсу, яку я виконую. Наступного дня під час репетиції я практично бездоганно

²²³ Лаберж С. Осознанное сновидение. Практика осознанного сновидения. К.: София, 1996. 288 с. ; Лаберж С. Практика осознанного сновидения. К.: София, 1996. 288 с.

зіграв цю п'єсу з аркуша. Через два тижні (після кількох виступів у стані усвідомленого сну) я без помилок виконав свою партію в 5-й симфонії Шостаковича, вперше не відчуваючи нервозності» (*Дж. С., Маунт-Проспект, Іллінойс*).

«Я працюю менеджером відділу у магазині господарських товарів. У нас у відділі посуду точилася перестановка – переміщали прилавки, переносили на нове місце стелажі тощо. Тому ми з керуючим магазином та менеджером з оформлення вітрин вирішили трохи оновити відділ. Цієї ночі я прийшов додому, ліг спати і побачив уві сні, що перебуваю у своєму магазині. Я спробував зробити деякі удосконалення, наприклад, пересунув прилавки (уві сні це робиться швидко, буквально рухом пальця). Усвідомлюючи, що сплю, я почав шукати місце неходовому товару, який завжди важко виставити напоказ, і впорався з цим завданням. Я завжди запам'ятовую такі сні, які трапляються у мене досить часто» (*Дж.З., Лоді, Нью-Джерсі*).

«Іноді, до півночі промучившись з якоюсь важкою несправністю в своєму автомобілі, я кидаю все і йду спати. Уві сні я повертаюся до своїх проблем і, усвідомлюючи, що сплю, пробує різні способи їх вирішення. До ранку я завжди знаходжу вихід зі становища, який наступного дня вдало реалізую! Мені здається, що оскільки стан сну має нескінченну кількість вимірів, зосередження на проблемі відкриває у мене тунельне бачення» (*Дж.Р., Сіетл, Вашингтон*).

«Наприкінці 1986 року, вивчаючи хімію, я почав уві сні вирішувати завдання. Більшість з них являли собою молекулярні рівняння, що включали дві сполуки та 4-6 елементів. Я усвідомлював, що сплю і приступав до розв'язання задачі, зводячи молекулярне рівняння до іонного. Якщо вам доводилося вирішувати подібні завдання, ви зрозумієте труднощі, пов'язані з цим. Щоразу, коли результат був уже близький, картина починала розпливатися, і я змушений був реіндукувати стан усвідомленості, трясучись головою або вдаючись до обертання. Після цього я переписував завдання наново і вирішував його знову, цього разу вже швидше. Прокинувшись, я записував рішення та перевіряв його. У 95% випадків воно виявлялося вірним. Що чудово було у вирішенні завдань у такий спосіб, так це те, що щоразу я прокидався з

глибшим розумінням аналізованого процесу. Снів такого типу в мене бувало близько п'яти на тиждень» (*К.Д., Лодерхілл, Флорида*).

«Ще в середній школі я відкрив у собі здатність усвідомлено сновидіння, коли побачив, що вивчивши якусь складну тему з математики чи геометрії, можу після пробудження вирішувати завдання. Ця здатність спостерігалася і в коледжі, і в медичному училищі. У медичному училищі я почав застосовувати її у професійних проблемах. В усвідомленому сні я швидко переглядав питання, що виникли в мене вдень, і зазвичай отримував на них розумні відповіді або додаткові питання, здатні прояснити ситуацію (навіть зараз мені іноді доводиться прокидатися о 3 годині ранку і дзвонити в госпіталь, щоб замовити специфічний аналіз для важкого хворого, спосіб допомогти якому я знайшов у свідомому сні). З цієї точки зору, найкориснішим додатком стала моя хірургічна практика. Щоночі перед операцією я переглядаю уві сні всі подібні випадки і ще раз проводжу відповідні операції. В результаті я придбав репутацію вправного та досвідченого хірурга, чії операції не приносять майже жодних серйозних ускладнень. «Практика» уві сні дозволила мені досконало вивчити анатомію та відточити свою техніку, очистивши її від непотрібних рухів. В даний час я витрачаю на найбільш складні хірургічні процедури 35-40 відсотків часу, необхідного для більшості моїх колег» (*Р.В., Айкен, Північна Кароліна*).

«Коли мені було близько дванадцяти років, моя мати влітку водила мене та сестру на заняття тенісом. Позаймавшись чотири тижні, я дізнався про турнір, що намічався, з призом для переможця. Тієї ночі я уві сні зрозумів, що сплю, і вирішив оволодіти грою в теніс. Я пригадав, як грали люди у матчах по телевізору і спробував повторити їхні подачі, удари тощо. До кінця сну я чудово грав на прийомі та робив чудові подачі, адже подача м'яча – це базова техніка, яка весь час повторюється у процесі гри. Під час змагань я обіграв суперників усіх до одного та пішов додому з трофеєм. Тренер не міг повірити своїм очам, що я так добре грав, та й сам я теж не міг повірити в це» (*Б.З., Солт-Лейк Сіті, Юта*).

«Уві сні я разом з іншими людьми опинився на ковзанці. Ми грали у хокей, і я катався у своєму звичному стилі – як корова на льоду. Раптом я зрозумів, що сплю, і сказав собі, що зараз мої дії керуватимуться моїм найвищим знанням. Я повністю злився із процесом катання. Миттєво зник страх, зникли всі інші перепони, і я

ковзав по льоду, як професіонал, почуваючи себе вільним, як птах. Коли я вкотре став на ковзани, то вирішив спробувати цю техніку «злиття». Для цього я переніс пов'язані з нею відчуття зі сну в стан, коли я не спав. Немов актор, я «увійшов у роль» і знову став досвідченим ковзанярем. Я вийшов на лід і... ноги злилися з моїм серцем, залишивши мені лише почуття волі. Це сталося близько двох з половиною років тому, і з того часу відчуття свободи стало моїм незмінним супутником у катанні на ковзанах, як на звичайних, так і на роликових» (*Т.Р., Арлінгтон, Вірджинія*).

«Того пам'ятного вечора, так і не зумівши здолати нападника і кинути його на мат, я, трохи засмучений, пішов спати. Поки я засинав, ця ситуація щоразу проходила перед моїм уявним поглядом. Коли я захищався, то правильний балансуючий рух наштовхувався на внутрішній імпульс поставити жорсткий блок, таким чином, я постійно виявлявся незахищеним і стояв, як знак питання – безглузда ситуація, недостойна володаря чорного пояса. Тієї ночі я одного разу впав, замість того, щоб відкотитися. Вдень же я ставив перед собою завдання ставити собі щоразу в такій ситуації критичне питання: «Сплю я чи не сплю?» – таким чином я зрозумів, що бачу сон. Я попрямував до свого доджо і почав відпрацьовувати техніку самозахисту зі «сновидячим» партнером. Знову і знову я повторював цю вправу у вільному розслабленому стилі, і з кожним разом вона виходила все краще.

Наступного вечора я ліг спати, сповнений надій. Я знову досяг стану усвідомленості і почав працювати далі. Так тривало цілий тиждень, доки не розпочався новий період тренувань. Незважаючи на те, що я був повністю розслаблений, я привів інструктора на подив своїм майже непроникним захистом. І незважаючи на те, що темп поєдинку наростав, я не зробив жодної серйозної помилки. З того часу моє навчання пішло швидкими темпами, і за рік я отримав тренерську ліцензію» (*Тренер східних бойових мистецтв, США*).

7.5. АПРОКСИМАЛЬНО-АНАЛІТИЧНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Існує декілька теоретичних та практичних передумов щодо побудови таких методів²²⁴.

1. Використання сучасних комунікативних методів передбачає, що в освітньому процесі у якості викладачів беруть участь носії мови, а також педагоги, які гарно володіють ІМ.

При цьому цей процес постає резонансним, оскільки учні та вчитель виявляють психологічний резонанс. Нейронна організація мозку людини виявляє феномен резонансу, який реалізується у контексті «дзеркальних нейронів», який розробив нейробіолог Дж. Різолатті²²⁵, який показав, що в мозку людини функціонують нейронні клітини, які активізуються дзеркальним чином, коли людина спостерігає за діями інших людей.

²²⁴ Voznyuk O. V. Main aspects of approximative and transformative method of teaching foreign languages // Тези доповідей XII науково-методичної конференції / Житомир. військ. ін-т радіоелектроніки. Житомир, 2003. Ч. 2: Проблеми розвитку системи підготовки і перепідготовки військових та цивільних фахівців у інституті. С. 62-64. ; Вознюк О. В. та ін. До питання про апроксимально-аналітичний метод навчання іноземних мов // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. 1998. № 7. С. 246–254. Вознюк О. В. та ін. Основні аспекти апроксимально-аналітичного методу навчання іноземних мов // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. 1997. № 6. С. 153–160.; Вознюк О.В. Новітні й нетрадиційні методи викладання іноземних мов / О. В. Вознюк, Д. І. Квеселевич // Питання філології та методики викладання філологічних дисциплін : наук.-метод. матеріали / за ред. проф. Л. О. Пономаренко. Житомир : ЖВІРЕ, 2003. Вип. 13. С. 23-33.; Вознюк О.В. Використання феномена функціональної асиметрії півкуль головного мозку у викладанні іноземних мов // Питання філології та методики викладання філологічних дисциплін : наук.-метод. матеріали / за ред. проф. Л. О. Пономаренко. – Житомир : ЖВІРЕ, 2003. Вип. 13. С. 33-35.; Вознюк О.В. Мова як системно-синергетичне утворення: основні аспекти апроксимально-аналітичного методу викладання іноземних мов // Теорія та методика викладання філологічних дисциплін : наук.-метод. матеріали / відп. за вип. О. В. Вознюк. – Житомир : ЖВІРЕ, 2005. Вип. 14. С. 7-33.; Вознюк О.В. Новітні нетрадиційні методичні напрямки викладання іноземних мов // Теорія та методика викладання філологічних дисциплін : наук.-метод. матеріали / відп. за вип. О. В. Вознюк. Житомир : ЖВІРЕ, 2005. Вип. 14. С. 69-80.; Вознюк О.В. Теорія і практика апроксимально-аналітичного методу навчання іноземних мов / О. В. Вознюк, О. Р. Тичина. Житомир : Волинь, 1998. 183 с.; Вознюк О.В. Підготовка майбутніх учителів у контексті концепції нової української школи: методичний аспект // Методичний експрес: Теорія і практика навчання англійської мови в Новій українській школі: Навчально-методичний посібник для вчителів закладів початкової освіти та студентів педагогічних спеціальностей. Житомир: Вид. О.О.Євенок, 2019. С. 51-65.

²²⁵ Rizzolatti G., Arbib M. A. Language within our grasp // Trends in Neurosciences. 1998. № 21. P. 188-194.

Відтак, різні дії людини, які активізують певні структури клітин нейронів мозку цієї людини, активізують таку ж мозкову структуру нейронів іншої людини, яка спостерігає за цими діями.

2. Для освітнього процесу у контексті викладання ІМ може бути використаний апроксимально-аналітичний метод, що базується на феномені семантики-граматичної інтегральності мов світу.

Ця інтегральність реалізується у візуально-семантичних універсалиях різних мов світу, а також у мисленні людей, які розмовляють цими мовами.

Цей висновок випливає із досліджень Н. Хомського, який розробив універсальну граматику, яка здійснює трансформацію «поверхневих структур» (на рівні яких мови розрізняються) у «глибинні структури» (на рівні яких мови інтегруються та виявляють певну тотожність), що постають «уродженими», що дозволяє стверджувати про фундаментальну єдність мов світу, коли назви багатьох предметів навколишнього світу часто звучать схожим чином у мовах, які є неспорідненими²²⁶.

Так, науковці, що вивчили базовий лексичний набір з 100 найбільш вживаних слів 60% мов нашої планети, побачили: існує структурно-логічних зв'язок між назвами однакових предметів, коли їх назви звучать подібним чином навіть у найбільш віддалених мовах.

Як засвідчили дослідження у сфері звукового символізму, звуки людської мови семантичним чином мотивуються (коли можна скласти словник семантичної мотивації всіх слів тієї чи іншої мови), таким же чином дискретні візуальні елементи навколишнього середовища виявляють подібну ж мотивацію, тобто їх можна оцінювати у контексті вербальних характеристик, що складають шкали «ситість – голод», «слабкість – сила», «жорстокість – доброта» та ін.

При цьому така семантико-змістова мотивація візуальних та звукових сигналів є характерною не лише для візуально-звукової, але і тактильної сфери навколишньої дійсності.

3. Як показала когнітивіст Дж. Седивей (у книзі «*Language in Mind: An Introduction to Psycholinguistics*»), використання іноземної мови людиною дещо підвищує рівень її агресивності на підсвідомому рівні.

Відтак, соціально-психологічні експерименти дозволяють науковцям вивчати особливості людських моральних поглядів у контексті того, які морально-психологічні зміни мають місце, коли люди думають та спілкуються іноземною мовою, а також чому люди гостріше

²²⁶ Chomsky N. *Language and Mind*. N.Y.: Harcourt, Brace and World, 1968. 164 p.

відчувають емоційні стани інших людей, розмовляючи рідною мовою, засвоєною у дитинстві²²⁷.

За таких умов вчені виявили, що вживання іноземної мови певним чином змінює судження морального характеру учасників експерименту, підвищує певним чином рівень агресивності цих учасників.

Зазначимо, що поясненням цього факту може бути твердження, що відмінності в сприйнятті навколишнього світу між іноземними і рідними мовами пов'язані з тим, що мови нашого дитинства засвоюються та реалізуються з набагато більшою емоційно-психологічною інтенсивністю, ніж ті мови, котрі людина засвоює в академічних/шкільних умовах.

У цьому зв'язку зазначимо, що моральні судження (як і ціннісні орієнтації), сформульовані завдяки використанню ІМ, значно менше навантажуються емоційними реакціями, котрі легко актуалізуються в умовах, якщо люди використовують різну, засвоєну у дитинстві, мову. Відтак, мова дитинства, що опановується дитиною паралельно з яскравими психо-емоційними переживаннями/реакціями, просякнуті емпатійністю – глибокими емоціями.

Але мови, що засвоюються набагато пізніше в шкільному/академічному середовищі через використання технічних пристроїв, інтегруються у свідомість людини як звільнені від емпатійності/емоційності, яка відразу відчувається носіями цих мов.

Зазначений феномен пояснюється за допомогою концепції асиметрії півкуль головного мозку: оскільки людина опановує рідною мовою у дитячому віці у сфері правопівкульового емоційного, образного, ірраціонального психічних механізмів, то цей процес дозволяє сприймати світ щиро та відкрито, емоційним, емпатійним.

Іноземна ж мова засвоюється людиною, як правило, переважно у сфері абстрактно-логічній лівопівкульовій раціональній, що може перетворити людину на холодно-емоційну «шизоїдну» істоту.

4. Процес опанування дитиною рідною мовою відбувається у сфері двох психологічних рівнів, які є взаємозалежними – на абстрактно-логічному та емоційно-образно-практичному.

Процеси на першому рівні реалізуються у контексті мовних знань та вмінь, а на другому – у контексті базового комунікативного досвіду використання знань та вмінь, тобто у контексті системи досвіду щодо володіння певною мовою.

²²⁷ Sedivy Julie How Morality Changes in a Foreign Language // Scientific American, Sep 2016.

У зв'язку з цим вкрай значущими є експериментальні результати, що свідчать про таке: під час оволодіння ІМ поза сферою комунікативної взаємодії її носіїв формуються нові мовленнєві вміння і навички, у той час як базовий комунікативний досвід залишається практично несформованим.

У таких умовах нові, сформовані мовленнєві знання і вміння пов'язуються з комунікативним досвідом володіння рідною мовою. А це створює певний психічний конфлікт, який залежить від того, чим більш віддаленою граматико-етимологічно є рідна мова від іноземної.

Зазначений психо-емоційний стан може приводити до відчуження ІМ відповідно до феномену психічної симпатії. Це ж, у свою чергу, може приводити до формування психологічної установки на відкидання нової інформації щодо вивчення ІМ, а також установки на неуспішність.

А це погрожує погіршити людині її подальше життя, оскільки, як засвідчують психолого-педагогічні дослідження, життєвий успіх у людини пов'язується з тим, наскільки ця людина у дитячому/шкільному віці була успішною у грі, навчальній діяльності, взаємодії з дорослими, однолітками тощо.

За таких умов роздільність двох зазначених базисів володіння рідною та ІМ не дає шансів людині опанувати ІМ на досконалому рівні, оскільки для людини, котра у своєму житті пройшла період перших 2–5 років, коли формуються підвалини мовної інтуїції, мовного чуття та фундаментальний набір комунікативного досвіду володіння рідною мовою, вкрай складно сформувати новий комунікативний досвід володіння ІМ, подібно до того, як неможливо повернутися у дитинство з його щирістю, пластичною психікою.

Проаналізуємо *наріжні/базові питання/аспекти апроксимально-аналітичного методу викладання/вивчення англійської мови*, який, вирішує проблеми, зазначені вище, оскільки вивчаючи ІМ на основі рідної (а це складає сутність зазначеного методу), людина звільняється від проблеми роздільності комунікативного досвіду володіння двома мовами – рідної і іноземною. І якщо іноземна мова засвоюється яка рідна, то це знімає проблему агресивності, з якою стикається людина, яка засвоює ІМ поза комунікативним середовищем її носіїв.

Відтак, головна особливість зазначеного методу полягає у значному зближенні вербальних сіток ІМ та рідної мови до стану взаємного проникнення цих мов, коли слова іноземної – англійської мови – не сприймаються учнем як слова ІМ.

Навпаки, у лексичних одиницях ІМ починають знаходити знайомі лінгвістичні риси, притаманні рідній мові. Розглянемо деякі головні

способи/канали зближення вербальних сіток ІМ та рідної мови до стану взаємного проникнення.

1) Перш за все, це прямі фонетичні відповідності, коли ми маємо справу з міжнародними словами, які є прозорими для розуміння. Цей канал зближення вербальних сіток АМ та рідної мови є найбільш потужним та ефективним, оскільки ми зафіксували декілька тисяч міжнародних слів, наприклад, «class», «Internet», «caravan», «channel», «canal» та ін.

Зазначений канал містить і непрямі фонетичні відповідності, що характеризуються меншим ступенем прозорості і зрозумілості, коли відповідність слів АМ мають бути пояснені вчителем, оскільки вони мають різну морфологічну оболонку зі словами української мови, наприклад, «gigant» («гігант»), «banal» («банальний»), «banality» («банальність») та ін.

2) Другий канал охоплює так звані непрямі фонетичні асоціації, коли слова АМ можуть бути зрозумілими за допомогою використання певних асоціацій, наприклад, слово «pigeon» має асоціацію зі словом «піжон» і прийшло до англійської мови з французької мови, де ексцентрично одягнених людей порівнювали з «піжонами».

У цьому зв'язку можна навести і такі відповідності, як «dinner» – «диня», «monkey» – «манка» та ін.

3) Наступний канал охоплює прямі фонетичні асоціації. Наприклад, слово «brave» (що має низку похідних – «bravo», «bravado») може перекладатися як «бравий», тобто «хоробрий». Звідси маємо слово «хоробрість» («bravery»). Інше слово – «courage» («хоробрість») може бути зрозумілим, якщо ми згадаємо таке українське слово (яке за походженням є запозиченням), як «кураж», що означає «хоробрість», тобто здатність людини проявляти хоробрість. Однак слово «courage» включає в себе таке слово, як «rage» («лють», «гнів», «сказ», «шаленство», «раж»), а також має низку похідних слів («to encourage», «to discourage», «courageous», «courageously»).

При цьому важливо зазначити, що вивчення цих слів передбачає їх використання у певному контексті, коли асоційовані слова вживаються спільно:

A courageous man can encourage or discourage any person when he acts courageously.

4) Наступний канал – словозмінні трансформації на основі переусвідомлення лексичного значення слів – передбачає аналіз структури слів з наступним переусвідомленням лексичних значень частин слів, які входять до складу слів, що аналізуються.

Наприклад, слово «budget» (бюджет) можна розуміти у значенні певної потенції до зростання. У той час, як слово «bud» (брунька) можна розуміти у тому ж лексичному значенні, коли брунька може перетворитися на дещо більше. Інше слово «sweater» («светр») є предметом одягу, «в якому людина пітніє». Звідси маємо слово «sweat» («піт»), а також «wet» («вологий»).

Якщо ми спробуємо використати ці слова у єдиному контексті, то виходить таке речення:

A sportsman in a sweater doing his exercises sooner or later begins to sweat, and that makes this sportsman wet.

Тут маємо низку взаємопов'язаних як за семантикою, так і морфологією слів: «sweater – to sweat – wet».

5) П'ятий канал зближення лексичного складу АМ та української мови – це словотвірний аналіз. Якщо проаналізувати склад міжнародного і достатньо зрозумілого слова «basketball», то маємо такі його складники, як «basket» («кошик») та «ball» («мяч»). Подібним же чином слово «sock-tail» трансформується на слова «sock» та «tail» («півень» та «хвіст»). Таких слів в АМ велика кількість.

Відповідно, далі можна скласти речення з цими словами, а також розробити вправи, що дозволяють засвоїти ці слова. Як ми вже зазначали, для того, щоб запам'ятати слово, перевести його в активний словник, слід здійснити з ним не менше шістнадцять різних операцій у контексті певних завдань на всі види діяльності – читання, говоріння, аудіювання, письмо.

6) Наступний канал передбачає семантичну трансформацію, переусвідомлення як власних імен, так і географічних назв, а також реклами та ін. Наприклад, слово «Broadway» – вулиця у Нью-Йорку «Бродвей» складається з частин «broad», тобто «широкий» та «way», тобто «шлях». Відтак, можна скласти речення на кшталт: «The Broadway is a street in one of the cities of the USA. In fact it is a broad way».

Ім'я "Richard" складається з основи – «rich», тобто «багатий». Подібних слів в АМ велика кількість.

7) Сьомий канал передбачає асоціативні словозмінні трансформації, коли трансформуються слова, а з ними і їх лексичний зміст. Так, слово «corridor» є міжнародним і цілком зрозумілим. Це слово складається з частин – «core», що означає «серцевина» і «door», тобто «двері». Слово «competition» можна трансформувати на «common petition», тобто «змагання» як «загальна петиція». При цьому префікс

«com-» одначає «загальний», «спільний» («combine», «combination», «commune», «compatriot»).

Цікавим є аналіз слова «admiral». Якщо розуміти це тюркське за походженням слово як людину в «сліпучій-чудесній-дзеркальній, морській формі, яка достойна, щоб нею захоплювалися», то нам стать цілком зрозумілими такі слова, як «to admire» (захоплюватися), «miracle» (чудо, диво), «miraculous» («дивний»), «mirror» (дзеркало, дзеркальний), «mirage» («міраж»).

8) Наступний канал передбачає певне переусвідомлення семантичної мотивації слів АМ. Так, слово «compulsory» семантично можна мотивувати за допомогою його розбиття на структурні елементи та семантизації кожного з елементів. Тут «common pulse» («compulsory = com- + pulse») можна розуміти як «загальний пульс», тобто «загальнопульсовий» (compulsory) – всезагальний, обов'язковий для всіх і кожного. У цьому зв'язку речення «Education in our country is compulsory» стає таким, що легко засвоюється учнями.

9) Важливим є переусвідомлення омофонів. Так, слово «horde» (орда) можна пов'язати зі словом «to hoard», тобто «збирати», «накопичувати».

У цьому зв'язку наведемо такі конструкції:

Some soldiers *pray* not to be a *prey* to their enemies.

The *main* peculiarity about this *horse* is its white *mane* and *hoarse* voice.

10) Наступним каналом апроксимально-аналітичного методу є зміщення семантичної мотивації лексичних одиниць та її збагачення. Розглянемо один приклад. Англійське слово «qualification» перекладається як «кваліфікація».

При цьому слово «quality», що не є прозорим і зрозумілим, є семантично пов'язаним зі словом «qualification». Відтак, слово «quality», яке перекладається як «якість», певним чином пов'язане із словом «qualification», яке доцільно перекладати (і розуміти) як «якісність», тобто як певний якісний рівень ЗУНів, компетентностей людини, яка зайнята у певній виробничій сфері. Це дозволяє розширити наше уявлення про семантику поняття «qualification».

За таких умов, термін «кваліфікація» може розумітися як калька (тобто порожня форма), яка позбавлена глибинного семантичного підґрунтя. Відтак, слово «кваліфікація» у його традиційній конотації не характеризується прямим семантичним зв'язком зі словом «якість». І це створює певні труднощі для засвоєння і навіть впізнавання таких слів, як

«quality», «equality» (тобто «equal quality» – «рівна якість»), «to qualify» («кваліфікувати») та ін.

Як бачимо, тут інтеграція вербальних сіток АМ та української мови реалізується через розширення об'єму поняття «кваліфікація». Тут ми значно збагачуємо комунікативний досвід володіння і рідною – українською – мовою.

Наведемо ще один приклад. Слово «expert» («експерт»), яке є міжнародним, має бути пов'язаним зі словом «experience», тобто «досвід». У вправах, які розробляються для школярів, цей принцип щодо збагачення семантичної мотивації слів має бути врахованим.

11) Наступний канал пов'язаний із використанням рими, яка має відігравати роль певного асоціативного мосту між семантично віддаленими словами, оскільки наріжним фактором, який сприяє виникненню в учнів певної реакції на нові лексичні одиниці, які вводяться в обіг на уроці, постає їх ритмічна структура, тобто рима.

При цьому вчителю слід знати, що одним із провідних чинників актуалізації нервових часових зв'язків (друга сигнальна система) є ідентичність/подібність фонетичної оболонки лексичних одиниць.

Наведемо приклад:

Our angry *Alice*
Is a girl of *malice*
(«Наша зла Аліса
Є дівчиною злоби»)

Тут можна запропонувати також використання двомовної рими («експромт» – «prompt»).

12) Відтак, можна говорити про важливість враховувати подібність фонетичних оболонок лексичних одиниць, оскільки ця подібність постає наріжним фактором у процесі формування нервових часових зв'язків у сфері другої сигнальної системи. Розглянемо такий приклад, речення:

Florida is very rich in different flora. In Florida there are flowers everywhere, even on the fiftieth floor

Тут ми маємо таку низку слів, фонетичні оболонки побідні: («floor», «Florida», «flower», «flora», «fiftieth»).

Тут слід згадати напрям сучасної лінгвістики (мовознавство) – звуковий символізм, який показує, що окремі звуки слів смисловим чином мотивуються, коли експерименти засвідчили: кожен звук того чи іншого слова реалізує гаму певних якостей, таких, як глибина, сила, колір, динамічні характеристики та ін.

Так, виявляється, що в поетичних творах різних народів, виявили приголосні «м», «н» набагато рідше зустрічаються в "агресивних" поетичних творах, ніж у "ніжних". При цьому звуки «к», «т», «р» через особливості артикуляції превалюють в «агресивних» поетичних творах. Слід зазначити, що семантична/символічна характеристика звуків часто не усвідомлюється людьми повною мірою, оскільки «фонетичне почуття» щільно пов'язано з роботою правопівкульових процесів психіки людини. Тому вчителю слід приділяти увагу реалізації принципів звукового символізму.

Наведемо приклад. Звук «fl» в англійській мові несе значення легкості, а також рухової легкості, рух у рідинному, вогневому, повітряному середовищу:

flag, flame, flannel, flap, flare, flash, flea, fledged, flee, fleece, fleet, flexible, flick, flight, flinch, flimsy, fling, flip, flirt, flit, float, floe, flock, flog, flood, flop, flounce, flour, flourish, flow, fluctuate, flue, fluency, fluent, fluff, fluid, fluorescence, flurry, flush, fluster, flute, flutter, flux, fly...

13) Зазначимо, що використання здобутків звукового символізму передбачає, що в освітньому процесі початкової школи вживання лексичних одиниць слід в інтегральному мовному контексті. При цьому можна вживати слова в єдиному граматичному контексті – у сфері декількох частин мови.

Наведемо приклад:

They *water* the plants on their plantation with *water* using *water* pump that creates *watery* effects.

14) Наступний канал – це використання етимологічних рядів. Наприклад, лексичні одиниці «salvation» («спасіння»), «salary» ("заробітна платня") етимологічно походять від латинського слова «salt» («сіль»), що можна пояснити тим, що сіль як певна речовина зберігає («рятуює») м'ясо від руйнування. Звідси маємо слово «Salvador» («Спаситель»).

15). Тут вкрай важливим є використання так званих гніздових словників, де лексичні одиниці розташовуються за принципом словотворення, коли слова розташовуються у певних гніздах:

to propose – proposition – proposal – proposer – to dispose of – disposer – disposition – to predispose – predisposition – indisposed – indisposition – to interpose – to juxtapose – juxtaposition – to superimpose – to oppose – opposition – repose – to repose – repository – to compose – composer – composition – composed – composure – to decompose –

decomposition – to sympose – symposia – symposium – to depose – to superpose – to postpose – to interpose – to contrapose – to depose – to discompose – deposit – to expose – exposition – exposure – to impose – imposing – adipose – to suppose – supposed – supposition – to presuppose – presupposition – purpose – to transpose – position – to position – poise – to poise – poison – positive – to possess – preposition – prepositional – to preposses – prepossesing...

16) Суттєвим є те, що сприйнятті слів реалізується на рівні нейронних сіток головного мозку, де різні за змістом слова, які мають подібні звукові оболонки, сприймаються у нейронних зонах, які локально наближені одна до одної. Таким чином, засвоєння слів та оперування ними краще реалізується у спільних нейронних зонах, де слова фокусуються за принципом подібності їх звукових оболонок і де генералізується глибинний (багатозначний, нечіткий, правопівкульовий) зміст слів, який залягає глибше рівня звукової репрезентації.

Відтак, процедура реалізації розглянутих каналів зближення вербальних сіток АМ та української мови дає змогу семантично мотивувати величезну кількість лексичних одиниць АМ, котрі при цьому стають «прозорими» – тобто зрозумілими. Наприклад, лексичні одиниці «lucid», «to elucidate» не є зрозумілими для учнів (і навіть для деяких вчителів АМ), однак ці слова отримують семантичної прозорості завдяки відомому слову «Lucifer» («Люцифер», тобто «світлоносний», «світлий», «прозорий»).

Як можна побачити, апроксимально-аналітичний метод вивчення (викладання) ІМ дає змогу зблизити з рідною до 80-90 відсотків слів АМ.

Відтак, якщо проаналізувати практику використання апроксимально-аналітичного методу вивчення/викладання АМ, то можна дійти висновку, що є доцільним вивчення не окремих лексичних одиниць, але їх комплексів, що фіксуються/відображаються у спільних ланках нейронних сіток головного мозку, що реалізують нечіткі амбівалентні (асоціативні) правопівкульові семантичні ансамблі. Таким чином, робота над словниковим запасом учнів на основі гніздової побудови цього словника слід вважати набагато ефективнішим, ніж традиційні методи та прийоми запам'ятовування лексичних одиниць АМ.

Один з каналів – зближення словникового запасу щодо рідної і іноземної мов у рамках представленого методу є асоціативно-аналітичний. Він використовується при підготовці деяких новітніх авторських підручників, де фігурують інструменти полегшення

вивчення ІМ. Наведемо приклад, у підручнику І.Ю.Матюгіна і Т.Б.Слоненка «*Таємниці опанування англійськими словами*» ми можемо прочитати таке:

puddle [ˈpʌdl] – лужа.

ПАДаЛ в лужу.

Це є однією з найбільш ефективних асоціацій в арсеналі інструментів асоціативно-аналітичного каналу інтеграції вербальних сіток АМ та української мови, який, як свідчить досвід викладання ІМ а основі апроксимально-аналітичного методу, може значно полегшити засвоєння близько 4–5 відсотків слів АМ.

Але якщо цей канал/інструмент починають використовувати як головний у процесі полегшення вивчення слів АМ (тобто зближення лексичних одиниць), то тут іноді виявляються «притягнуті за вуха» асоціації, які не характеризуються прозорістю та очевидністю. Так, наприклад, у книзі згаданих вище авторів ми знаходимо асоціації, котрих варто уникати, оскільки вони можуть спрямувати читача до мнемонічно-асоціативних надмірностей і навіть перекручень, що не полегшує, а, навпаки, утруднює вивчення АМ:

crime [kraim] – *ПРЕСТУПЛЕНИЕ, ЗЛОДЕЯНИЕ,*

КАРАТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ УСТАВА.

КРАЙня Мера за *преступление.*

Як бачимо, слово «*crime*» асоціативно прив'язують до низьки образів, які створюються за допомогою словосполучення «крайня міра», однак зазначене слово легко витягується з міжнародного слова «*criminal*» (тобто, «кримінальний») → «*crime*» (тобто, «кримінальний акт», «злочин»). Відтак, можна побачити, що асоціативний зв'язок, побудований на словосполученні «крайня міра» постає зайвим, при цьому слово «міра» в АМ («*measure*» [ˈmeʒə]) є, у певному розумінні, наближеним до українського відповідника, і це слово не варто асоціативно прив'язувати до лексичної одиниці «злочин».

Наведемо ще кілька прикладів, взятих з підручника І.Ю.Матюгіна та Т.Б.Слоненко:

fun [fʌn] – ШУТКА, ВЕСЕЛЬЕ, ЗАБАВА.

ФАНаты Никулина любили его *шутки*.

Тут лексична одиниця «жарт» асоціюється зі словом «фанатик», що створює певну плутанину, оскільки в АМ це слово є міжнародним – «*fanatic*» («фанатик», «фанатичний») → «fan» («фан», «фанат», «фанатик»). Тут було б більш логічним та доречно асоціювати слово «*fun*» зі словом «*профан*».

Проаналізуємо ще один приклад із зазначеного підручника:

nasty [ˈnɑːsti] – ОТВРАТИТЕЛЬНЫЙ, ГАДКИЙ, СКВЕРНЫЙ.

НАСТпнуть *отвратительного* преступника.

Тут слово «огидний» автори підручника асоціативно наближають до процесу «наздоганяти злочинця», що є «огидним». Однак, можна знайти більш прозору й переконливу асоціацію, прив'язану до образу, що в російській мові має наступну конотацію «ненастье, ненастная отвратительная погода».

Наведемо такий приклад:

new [nju:] – НОВЫЙ, ИНОЙ, ДРУГОЙ.

НЬЮтон открыл *новый* закон.

Тут є незрозумілим, чому автори прив'язують слово «*new*» до «*Ньютона*», адже в АМ існує велика кількість лексичних одиниць, які безпосередньо пов'язані з цим словом за своєю семантикою: «*New-York*» → «*Нью-Йорк*», тобто «*новий* Йорк».

Ще один приклад:

net [net] – СЕТЬ, СЕТИ, ЗАПАДНЯ, ПАУТИНА, ПЛЕСТИ, ЗАБИТЬ.

В *сети* ничего **НЕТ**.

Нам незрозуміло, навіщо тут використовується негативна асоціативна конотація, оскільки в АМ фігурує відоме міжнародне слово «*Internet*» → «*inter+net*» → інтер (тобто, міжнаціональна, міжнародна) *мережа*.

І, нарешті, останній приклад:

place [pleis] – МЕСТО, ПОМЕЩАТЬ, РАЗМЕЩАТЬ.

Место для ПЛЕСкания.

Тут лексична одиниця, яка позначає «місце», незрозуміло чому прив'язується до процесу «хлюпання», однак етимологічно зазначене слово можна більш логічно пов'язати зі словом «плац» (*місце*, де військовослужбовцями виконуються строєві команди) і, таким чином, має асоціюватися саме з ним.

Таким чином, вельми доцільним є вивчення не окремих лексичних одиниць ІМ, а їх цілісних комплексів, які рефлексуються у спільних ланках нейронних констеляцій головного мозку людини та утворюють нечіткі, амбівалентні правопівкульові семантичні ансамблі.

При цьому апроксимально-аналітичний метод не претендує на те, щоб поставати універсальним й єдиним інструментом/засобом навчання/викладання АМ, він також не зможе замінити інші навчальні інструменти/ресурси. Він не є альтернативним методичним інструментом, який зводить нанівець традиційні дидактичні інструменти щодо вивчення ІМ.

Цей метод, як показала практика, може використовуватися в умовах недостаті комунікативного середовища носіїв АМ.

При цьому ознайомлення з апроксимально-аналітичним методом, на наше глибоке переконання, буде корисним для тих, хто вивчає АМ, оскільки цей метод може допомогти сформуванню принципово новий погляд на співвідношення та взаємодію ІМ та рідної мови.

Саме на ґрунті цього нового методу/підходу (ААМ), на наш погляд, може бути сформованим відповідний лексико-граматичний базис для досконалого володіння ІМ, який найбільш адекватно відповідає фундаментальній меті сучасної освіти – розвитку цілісно-багатогранної, творчо-креативної, гармонійної особистості.

Наведемо приклад уроку для 4 класу на тему «Спорт».

Lesson 1.

Sport.

About 80 words

(1)

Basketball – *баскетбол* → basket (*кошик*) → ball (*м'яч*).

Player (*плеєр, гравець*) → to play (*грати*) – playful = full of play
(*грайливий = "повний гри"*)

Hit (*хіт, вдаряти*) → musical hit (*музичний хіт*)

Accurate (*від «акуратний» – точний*) → accurately (*точно*)

Strong (*від Armstrong – Амстронг, американський астронавт*)
Armstrong = strong arm.

Gentleman = gentle man (*ніжний, шляхетний мужчина*),
gentility (*шляхетність*).

(2)

This basketball player plays basketball like a monster. (*Цей баскетболіст грає в баскетбол як монстер / потвора*)

He hits the basket with the ball like a monster. (*Він ударяє в кошик м'ячем як монстер/потвора*)

His hits are always accurate (*Його удари завжди точні*)

This basketball player likes musical hits (*Цей баскетболіст/ баскетбольний гравець любить/полюбляє музичні хіти*)

He plays guitar when he has playful emotions. (*Він грає на гітарі, коли він має грайливі емоції*)

This playful player is full of emotions (*Цей грайливий гравець сповнений емоціями*)

His emotions are positive, and he has strong arms (*Його емоції є сильними і він має сильні руки*)

(3)

This basketball player plays basketball like a monster.

He hits the basket with the ball like a monster.

His hits are always accurate

This basketball player likes musical hits

He plays guitar when he has playful emotions.

This playful player is full of emotions

His emotions are positive, and he has strong arms

(4)

The name of this basketball player is Peter. Peter, being a colossal basketball player, has playful emotions and gentle character, because he is a gentleman and is full of gentility. Peter plays basketball like a monster. He hits the basket with the ball accurately when he is full of

musical emotions. His emotions are positive and he has strong arms. Peter visits London academy of music and likes modern musical compositions – abstract music and musical hits. The name of his favourite musical composition is «A serene serenade». This serenade is full of serenity. The translation of this musical composition is «*Безтурботна серенада*»

Урок «Спорт» складається з чотирьох юнітів, він дозволяє засвоїти протягом заняття близько 80 ЛО.

Перший юніт відображає процедуру лексикалізації слів, який може вчителем значно модифікуватися та розширюватися через використання наочності та інших засобів.

Другий юніт містить речення, які складено на основі лексикалізований слів. Тут ці речення мають переклад на українську мову.

Третій юніт містить ці ж речення, але без перекладу. При цьому кожне речення записується в окремій строчці.

Четвертий юніт містить речення, які, по-перше, дещо модифікуються, тобто збагачуються. По-друге, вони записують у вигляді певного тексту.

Цей текст записується вчителем на певних носіях для того, щоб учні кожного для прослуховували цей текст.

Як засвідчує наша практика, учні можуть для цього використовувати свої телефони та відповідні гарнітури.

Зазначений процес лексикалізації може займати приблизно половину часу заняття з ІМ. Другу частину заняття вчитель може присвятити більш поглибленому опрацюванню теми.

Зазначимо, що у рамках ААМ нами використовувалися й інші методи, наприклад, *метод «конкретної поезії»*, який передбачає, що навчальний матеріал подається у наочній формі, яка будується із ЛО, які мають бути засвоєними.

Так, подамо зображення людини, що створене за допомогою слів, які позначають частини тіла.

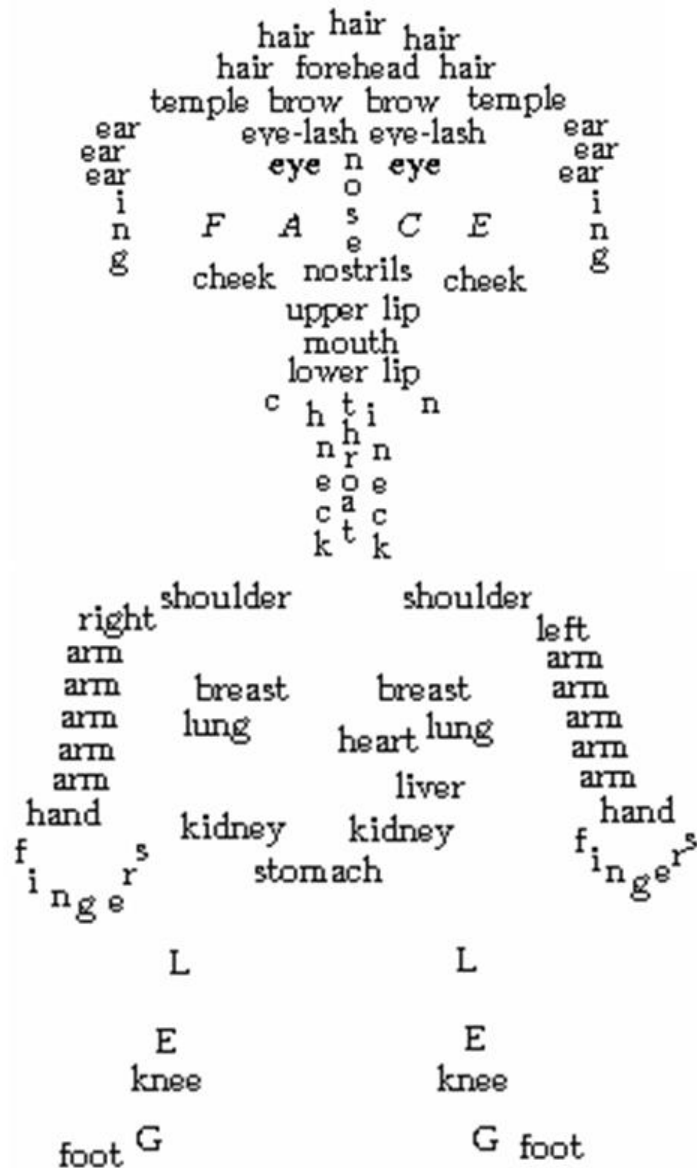

Рис. 3. Приклад використання методу конкретної поезії

Відтак, ААМ передбачає не тільки реалізацію процедур зближення вербальних сіток АМ та рідної мови, але й процедуру лексикалізації за гніздовим принципом.

Наведемо приклад. Слово «LONG» має багато пов'язаних із ним слів

(longer, longest, length, to lengthen, to prolong, prolongation, longevity = a long life, longitude, to belong, belongings, to long (for home), to linger, lingering, long-armed, long-headed, a long way, a long while, agelong, long ago, along the street, so long = good bye, link, leg, log, lean, lank, lanky etc),

які слід вивчати суцільно у цілісному контексті:

What a long life, what a longevity. My life is longer than yours and his life is the longest of all. My life belongs to me, this is my belonging, my link with my soul. The length of my life is 100 years. I want to prolong it, to lengthen it. I have such a long life because I have lived on the longitude of Kabul. I long for Kabul where I lived long ago for a long time. I want to come back to this city and I don't want to linger in New-York any longer from where there is a long way to Kabul. I hate this lingering and it seems to me I have lived in Kabul age-long where I would walk along the streets being lean and lank with my long-armed and long-headed girl-friend with legs like logs. This is the end of my story, so long, good bye.

Цей приклад, як бачимо, пристосований для учнів старших класів, але вчитель завжди може використовувати принцип лексикалізації за гніздовим принципом на уроках середньої ланки.

ВИСНОВКИ

... головна мета виховної діяльності у тому, щоб зробити вихованця уважним до серйозних моральних інтересів життя... Весь розвиток людини – розумовий і моральний – виявляється у напрямі її уваги. Збудьте в людині щирий інтерес до всього корисного, вищого та морального – і ви можете бути спокійні, що вона завжди зберігатиме людську гідність. У цьому й має полягати мета виховання і учіння... Якщо ваш вихованець знає багато, але цікавиться порожніми інтересами, якщо він веде себе чудово, але в ньому не пробуджена жива увага до прекрасного та морального, то ви не досягли мети виховання. ...Дитина, якщо можна так висловитися, мислить формами, фарбами, звуками, відчуттями взагалі, і той даремно і шкідливо спотворював би дитячу природу, хто хотів би змусити її мислити інакше.

...виховання має невтомно дбати, щоб, з одного боку, відкрити вихованцеві можливість знайти собі корисну працю в світі, а з другого – прищепити йому невтомну жадобу праці.

К.Д. Ушинський («Педагогічна антропологія»)

Антрополог запропонував дітям із африканського племені пограти в одну гру. Він поставив біля дерева кошик із фруктами і оголосив, звернувшись до дітей: «Той із вас, хто першим добіжить до дерева, удостоїться всіх солодких фруктів». Коли він зробив знак дітям почати забіг, вони міцно зчепилися руками і побігли разом, а потім всі разом сиділи і насолоджувалися смачними фруктами. Вражений антрополог запитав у дітей, чому вони побігли всі разом, адже кожен з них міг насолодитися фруктами особисто для себе. На що діти відповіли: «Обонато». Хіба можливо, щоб один був щасливим, якщо всі інші сумні? «Обонато» їхньою мовою означає: «Я існую, тому що ми існуємо».

Вивчення феноменів людини та Всесвіту дозволяє побудувати/вичленувати основний зміст холістичної парадигми освіти.

Універсальна парадигма розвитку конститує класичний трифазний діалектичний сценарій розвитку всіх речей у Всесвіті:

- (1) *теза* →
- (2) *антитеза* →
- (3) *синтез*.

Третій етап розвитку будь-якого предмета і виступає найвищою, граничною метою (змістом) цього розвитку. Ця методологія дозволяє легко виокремлювати цілі, а також окреслювати універсальний механізм їх досягнення, що полягає в синтезі протилежностей, оскільки третьою стадією розвитку завжди виступає синтез протилежних один до одного першої та другої стадій.

У цьому контексті стає зрозумілим сентенція С.Б.Церетелі про Істину як «єдність протилежностей», а також прояснюється сенс фундаментальної властивості мислення людини – дипластії як творчої здатності поєднання протилежностей, тобто здатності сприймати абсурд, інтегруючи в одній логічній площині несумісні поняття, речі, відносини.

Наведемо декілька прикладів. Визначимо мету та сенс діяльності людини. Для цього слід розглянути розвиток форм діяльності:

(1) *гра* (діяльність, що не спрямована на досягнення прагматичних цілей і що існує заради самої себе як суб'єкт-суб'єктний феномен, подібно до «мистецтва заради мистецтва») →

(2) *праця* (цілеспрямована діяльність, спрямована на досягнення певних прагматичних цілей, яка виявляє суб'єкт-об'єктний інструментальний характер) →

(3) *творчість* (суб'єкт-суб'єктний феномен – діяльність, що повторює гру, але на вищому рівні розвитку, оскільки вона має характеристики як гри – спонтанної, самодетермінованої активності, так і праці – активності, яка виявляє певний практичний результат – принципово новий продукт).

Як писав В.О.Сухомлинський, «без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості». Такий же процес спостерігається у контексті розвитку праці та дозвілля²²⁸.

²²⁸ Аргайл М. Психологія щастя: Пер. с англ., 1990. 336 с. С. 133.; Thomas K. Work and leisure in pre-industrial society // Past and Present. № 23. P. 145-159.; Pahl R.E. Divisions of labour. Oxford: Basil Blackwell, 1984.

Відтак, якщо гра постає *процесуальною* категорією, а діяльність – *продуктивною*, то творчість поєднує процес та результат, коли, відповідно до Е. Фромма, критерієм творчості постає не якість результату, а характеристики і процеси, що активізують творчу продуктивність.

Зазначена діалектична схема (*теза – антитеза – синтез*) відповідає принципу вікової періодизації Д.Б.Ельконіна як зміни провідної діяльності:

Таблиця 1.

Вікова періодизації, за Д.Б.Ельконіним,
відповідно до розвитку провідної діяльності

<i>Віковий період</i>	<i>Провідна діяльність</i>	<i>Система стосунків</i>	<i>Діалектична стадія</i>
Вік немовляти	Спілкування з дорослими	Людина-людина	Теза
Раннє дитинство	Предметна діяльність	Людина-предмет	Антитеза
Дошкільний вік	Гра	Людина-людина	Синтез
Молодшій шкільний вік	Навчальна діяльність	Людина-предмет	Теза
Підлітковий вік	Спілкування з однолітками	Людина-людина	Антитеза
Юність	Навчально-професійна діяльність	Людина-предмет	Синтез

Гра та творчість постають спонтанною активністю, умовою для якої, як пише Е. Фромм, є визнання цілісності особистості, коли різні сфери її життя сполучаються в єдине ціле. При цьому головна складова такої спонтанності, як вважає Е. Фромм, – це любов, яка передбачає не розчинення людського «Я» в іншій людині і не володіння нею. Любов має бути добровільним союзом з оточуючим світом на основі збереження своєї особистості. Саме у цій полярності і полягає динамічний характер любові: вона зростає з прагнення подолати окремість і веде до єднання, але не знищує індивідуальності.

При цьому іншою частиною спонтанності постає праця, але не вимушена діяльність з метою позбавитися самотності і не така дія на природу, при якій людина, з одного боку, панує над нею, а з іншого – приклоняється перед нею і поневолюється продуктами власної праці. Праця має бути творчістю, що сполучає людину з природою в акті

творіння. Таким чином, спонтанність, затверджуючи індивідуальність особистості, в то й же час сполучає її з людьми і природою. Основна суперечність, властива свободі, – народження індивідуальності і біль самотності – вирішується спонтанністю всього життя людини.

Відтак, як пише Е. Фромм, «у акті спонтанної діяльності індивід поєднується зі світом. Але його особистість не тільки зберігається, вона стає сильнішою, оскільки особистість є сильною через те, що вона є діяльною, коли привласнення певних об'єктів, маніпулювання ними теж не підсилюють особистість: якщо ми щось використовуємо, воно не стає нашим тільки тому, що ми його використовуємо. Нашим є тільки те, з чим ми істинно пов'язані своєю творчою діяльністю». Звідси випливає орієнтальний висновок, що важливою є сама діяльність, а не її результат.

У нашому суспільстві, як пише Е. Фромм, «прийнятим є протилежне переконання: ми виробляємо цінності не для задоволення конкретних потреб, а для абстрактної мети продати свій товар; ми переконані, що можемо купити будь-які матеріальні або духовні блага і ці блага стануть нашими без творчого зусилля, пов'язаного з ними. Так само наші особисті якості і плоди наших зусиль ми розглядаємо як товар, який можна продати за гроші, за престиж або владу». При цьому центр тяжіння зміщується із задоволення творчою діяльністю на вартість готової продукції; і людина втрачає єдине задоволення, при якому могла б відчувати справжнє щастя, – насолоду процесом творчості. «Людина, таким чином, як пише Е. Фромм, полює за примарою, за ілюзорним щастям на ім'я Успіх, який кожного разу залишає її розчарованою».

Висновок Е. Фромма такий: якщо індивід реалізує своє «Я» в спонтанній активності і таким чином пов'язує себе зі світом, то він вже не самотній: індивід і навколишній світ стають частинами єдиного цілого: людина займає своє законне місце в цьому світі, і тому зникають сумніви щодо сенсу життя. Ці сумніви виникають з її ізольованості, зі скутості життя; якщо людина може жити не примушено, не автоматично, а спонтанно, то сумніви зникають. Людина усвідомлює себе як активну творчу особистість і розуміє, що у життя є лише один сенс – саме життя²²⁹.

Цей висновок має великі освітні наслідки, оскільки спрямовує розвиток людини на досягнення творчого рівня життєвої активності та допомагає з'ясувати сутнісні ознаки творчості, яка як надситуативна, спонтанна сутність постає парадоксальним феноменом, що виявляється у контексті синергетичного механізму реалізації руху та розвитку.

Відтак, *становлення й розвиток особистості* також розглядається

²²⁹ Фромм Э. Бегство от свободы, 1989. 272 с. С. 217-219.

дослідниками як процес зміни трьох фаз – адаптації, індивідуалізації, інтеграції. Тут адаптація реалізується як інтегративний процес, індивідуалізація – як процес розщеплення соціальної цілісності, а інтеграція – як повторення початкової фази, але на більш високому рівні розвитку.

У зв'язку з цим відзначимо, що, як писав Л.С.Виготський, в дитячому віці свідомість дитини характеризується недиференційованістю і несамостійністю психічних функцій, що є у зазначений період залежні від сприйняття, в контексті якого вони і діють (пам'ять у формі пізнавання; мислення у формі афективно забарвлених вражень, в яких ще не диференціюються предмети навколишнього світу; емоції немовляти тривають лише до тих пір, поки подразник, що їх викликає, знаходиться в полі сприйняття). Потім, у процесі онтогенезу на зміну сприйняттю послідовно розвиваються інші психічні функції, спочатку пам'ять, потім мислення. При цьому функція, що виокремлюється, у певному сенсі підпорядковує собі інші функції, визначаючи як характер інтеграції, яка розгортається у цьому віці, так і системну будівлю дитячої свідомості.

Отже, як писав Л.І. Божович, «Формування особистості має йти таким чином, щоб пізнавальні та афективні процеси, а тим самим і процеси, контрольовані і неконтрольовані свідомістю, виступали б у деякому гармонійному відношенні один до одного. Отже, є підстави вважати, що формування особистості не може характеризуватися незалежним розвитком якоїсь однієї її сторони – раціональної, вольової або емоційною. Особистість – це дійсно вища інтегративна система, деяка непорушна цілісність»²³⁰.

Відтак, *індивідуально-особистісна динаміка* набуває такої схеми. Як пише М. І. Стеблін-Каменський, «процес становлення особистості, тобто поступовий розвиток від первісної нерозчленованості «Я» і не-«Я» до все більш чіткого протиставлення суб'єктивного об'єктивному, духовного фізичному, нематеріального матеріальному – це, звичайно, і є генеральна лінія розвитку людської свідомості».

Проведений аналіз дозволяє не тільки сформулювати триадну модель розвитку багатьох явищ, але й виокремити закономірності розвитку цих явищ та провести узагальнення в певних предметних площинах.

Наведемо розроблені нами деякі моделі розвитку.

²³⁰ Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе // Вопросы психологии. 1979. №4. С.23-24.

Таблиця 2.

Триадні моделі розвитку людини та суспільства

<i>Феномен, що розвивається</i>	<i>Перший етап розвитку – теза</i>	<i>Другий етап розвитку – антитеза</i>	<i>Третій етап розвитку – синтез</i>
<i>Аристотелівська діалектика</i>	енергія	можливість	ентелехія
<i>Розвиток логіки у контексті півкульової динаміки</i>	Права півкуля, багатозначна парадоксальна логіка древніх, що поєднує буття і мислення	Ліва півкуля, однозначна, класична (абстрактно-логічна) логіка	Півкульовий синтез, парадоксальна (діалектична, багатозначна, «сутінкова» й ін) холіс-тична логіка, в якій сполучаються гносеологія, логіка і онтологія (А.А.Зінов'єв)
<i>Етапи наукового пізнання</i>	Чуттєво-конкретний	Абстрактно-логічний	Духовно-конкретний
<i>Етапи розвитку науки як форми суспільної свідомості</i>	Синтетичний, який видобуває багатозначний смисловий контекст	Аналітичний, який видобуває однозначний смисловий контекст.	Синтетичний (парадоксальний) на якому інтегруються досягнення перших двох етапів
<i>Розвиток індивіда (за Д.Б. Ельконіним)</i>	Мотиваційна сфера, діяльність з орієнтації в системі відносин	Операційно-технічна сфера, діяльність з орієнтації у способах використання предметів	Інтегральна, творча діяльність людини
<i>Розвиток особистісного самосвідомого початку</i>	Злиття людини і космосу на рівні внутрішньоутробного (ембріонального) розвитку.	Формування людського «Я» як особистісного принципу волі і самосвідомості.	Трансценденція «Я», подолання буттєвої сфери, злиття з Абсолютом
<i>Розвиток особистісного начала людини</i>	Розвиток особистісного начала проходить від людини як цілісної соборної людської істоти примітивних спільнот (де внутрішнє і зовнішнє є в силу феномена психізації дійсності єдиним цілим) до	індивіду, представнику соціумів нового часу, а від нього до	особистості – цілісної людської істоти, інтегрованої в своє соціо-космопланетарне оточення, яке інтегрує людину як представника Homo sapiens і індивіда як володаря унікальної індивідуальності.

<p><i>Розвиток творчих здібностей людини</i></p>	<p>На першому етапі цього процесу виявляється стан обдарованості, що характеризується функціями правої півкулі головного мозку, які актуалізують багатозначне, емоційно-образне відображення дійсності, високу афективно-перцептивну сензитивність, що є ознаками саме обдарованості – того правопівкульового розвивального потенціалу людини, який на</p>	<p>другому етапі свого розвитку повинен сублімуватися в лівопівкульові інтелектуальні (аналітичні, абстрактно-логічні) форми психічної діяльності.</p>	<p>На третьому етапі розвитку людини інтеграція право- і лівопівкульових функцій виявляє психо-фізіологічну базу для творчого (парадоксального, діалектичного) мислення та освоєння дійсності. Таким чином, півкульова динаміка (відомо, що права півкуля в генетичному відношенні є більш древньою, ніж ліва) недвозначно говорить нам про генетичну та структурну субординації розглянутих категорій</p>
<p><i>Соціогенеза</i></p>	<p>Цілісний симетричний стан суспільства, що оперує міфологічним мисленням; рівномірний розподіл соціального багатства і влади, єдність дозвілля та праці, виробництва і споживання, переважно матриархальна гендерна матриця суспільного ладу.</p>	<p>Стан соціально-економічної стратифікації, поляризація багатства і влади, дозвілля та праці, виробництва і споживання, зниження рівня соціальної синергії, переважно патріархальна гендерна матриця.</p>	<p>Відновлення стану соціальної симетрії, підвищення соціальної синергії, рівномірний розподіл влади і багатства на новому виткові розвитку, синтез матриархального і патріархального гендерних принципів організації соціуму.</p>
<p><i>Розвиток освітніх стратегій</i></p>	<p>У примітивних спільнотах превалювало виховання, а навчання реалізовувалося у формах технологій соціальної ініціації та практичної магії.</p>	<p>У сучасних спільнотах на перший план виходить навчання як комплекс спеціалізованих технологій, що реалізуються в навчальних закладах.</p>	<p>У суспільстві недалекого майбутнього виховання (а точніше – синтез виховання і навчання) знову превалює, в той час як навчання в силу розвитку суттєво-резонансних освітніх методів відсувається на задній план. Це – холістична парадигма освіти.</p>

Відтак, холістична парадигма освіти та розвитку людини є методологічною основою для комплексного вчення про людину в єдності її психофізіологічного, етико-аксіологічного, когнітивно-світоглядного, соціально-політичного, культурно-історичного, соціоприродного, космопланетарного вимирів.

Отже, холістична парадигма будується на міждисциплінарних дослідженнях та синтезує зазначені виміри людського буття, а в її межах інтегруються навчання та виховання, наука та світогляд, моральне та фактологічне, дійсне та розумне.

Особливо важливо відзначити, що холістична парадигма освіти, спираючись на феномен трансцендентальності як головна умова та мета формування особистості, розглядає людину як актуалізатора (творця) космосоціоприродної реальності. При цьому формування особистості (вільної, самодетермінантної, ідентичної лише самої собі сутності) передбачає розвиток трансцендентної позиції людини, що виявляє її здатність до граничного рівня абстрагування – сходження до найбільш абстрактного конструктору – Абсолюту – всезагальної категорії, яку виробило/виявило людство і в Якому ґрунтується вищий зміст буття: «людина живе, думає і діє лише в реляції до Абсолютного, лише маючи на увазі Абсолютне, це суттєве припущення Абсолютного, без якого немає людини і, по суті, немає нічого, можна назвати «релігійним актом», властивим будь-якому «Я», будь-якій свідомості, будь-якого духу» (Б.П. Вишеславцев).

Для досягнення цього доцільним є розвиток творчого, парадоксального, метаморфозного мислення, освоєння дійсності та стилю діяльності, що передбачає певні психолого-педагогічні висновки, один з яких свідчить: вища форма розвитку людини реалізується в її здатності до парадоксально-діалектичного, нечіткого, «сутінкового», багатозначного, медитативного способу розуміння навколишнього світу.

Таким чином, освітня проекція загального сенсу існування людини, що реалізується в Абсолюті, передбачає, що метою освіти, а також основною функцією школи як соціального інституту є процес «приведення дитини до Бога», концептуалізацію та технологізацію якого має забезпечити система психолого-педагогічних наук, збагачена міждисциплінарними дослідженнями, що передбачає значного розширення її предмету і методології своїх досліджень.

При цьому докорінно змінюється одна з сучасних цілей освіти (формування у учнів матеріалістичного світогляду, що відповідає

класичній науковій парадигмі), яка тепер має орієнтуватися на формування в учнів діалектико-містичного, творчого світогляду, що відповідає постнекласичній науковій парадигмі.

Для обґрунтування адекватної педагогічної теорії слід вийти за межі теоретичних побудов педагогічної реальності та сучасної наукової мови педагогічної теорії (К. Гьодель), застосовувати парадоксальне (багатозначне, поліфонічне, діалектичне) мислення у процесі аналізу педагогічних явищ, спираючись на новітні постнекласичні результати та методологію наукового дослідження.

Подолання теоретичних обмежень педагогічної теорії передбачає сходження до загальних філософських і системних закономірностей, що здійснюється за допомогою результатів аксіоматизації сучасної науки як форми суспільної свідомості, які, у свою чергу, походять з філософських принципів (єдності світу, всезагального зв'язку явищ, тотожності буття та мислення тощо) та законів діалектики (єдність та боротьба протилежностей, перехід кількості у якість, заперечення заперечення).

ВИСНОВКИ

ПРОЄКТ «ТЕХНОЛОГІЯ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ»

Теоретико-методологічні та методичні здобутки авторів монографії у практичному аспекті знаходять втілення в проєкті «*Технологія безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов*», який було розроблено і втілено у життя. Розглянемо цей проєкт, що реалізує висновки монографії.

Актуальність проєкту: Значне поширення світом англійської мови як мови міжнародного спілкування. Посилення глобалізаційних процесів. Підвищення ролі вчителя іноземної мови в Україні та світі.

Мета: розробити технологію безперервного професійного розвитку як лінгвометодичного ресурсу модернізації парадигми сучасної іншомовної освіти.

Обґрунтування проєкту складається із таких положень:

1. Необхідність оновлення змісту та методів лінгвометодичної підготовки вчителів іноземної мови в умовах докорінної трансформації системи освіти України;

2. Необхідність інтеграції ІКТ в практику навчання іноземних мов в умовах інформаційної освіти та входження людства у суспільство знань;

3. Зміна та розширення діапазону ролей сучасного вчителя іноземних мов.

4. Феномен напіврозпаду сучасного фахівця, коли знання та вміння, набуті фахівцями (майбутніми вчителями) у процесі професійної підготовки, застарівають протягом 10-15 років.

Мета – розробити технологію безперервного професійного розвитку як лінгвометодичного ресурсу модернізації парадигми сучасної іншомовної освіти.

Завдання:

1.Провести 4 дні професійного розвитку.

2.Провести круглий стіл «Проблеми мотивації вчителів іноземних мов до безперервного професійного розвитку».

3.Провести всеукраїнську науково-практичну інтернет-конференцію «Інноваційні стратегії безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов України та за кордоном».

4.Підготувати та видати збірника наукових праць за результатами конференції (електронна версія).

5. Підготувати та видати навчально-методичний посібник «Актуальні проблеми професійного розвитку вчителів іноземних мов в дошкільній та початковій освіті».

6. Створити та організувати два вебінари з актуальних напрямів професійного розвитку:

1) «Особливості навчання англійської мови он-лайн»;

2) «Самооцінювання як мотиваційний засіб професійного розвитку».

Цільова аудиторія: викладачі англійської мови навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка; вчителі англійської мови базових ЗЗСО м. Житомира; студенти магістратури за освітніми програмами Початкова освіта та англійська мова, Дошкільна освіта та англійська мова.

Тривалість проєкту – 1 рік.

Результати проєкту:

1. Ефективний професійний розвиток вчителів іноземної мови у контексті індивідуального професійного розвитку, професійного взаєморозвитку та колективного професійного розвитку.

2. Створення школи професійного розвитку для всіх учасників проєкту.

3. Сприяння реалізації проєкту з боку місцевих органів освіти.

4. Налагодження співпраці педагогічної спільноти м. Житомира з Волонтерами Корпусу Миру США в Україні та консультантами Британської Ради в Україні.

5. Встановлення професійних контактів із зарубіжним університетом із пропозицією співпраці у зазначеному напрямі.

6. Розширення цільової аудиторії через зацікавленість та залучення представників освітніх закладів з інших регіонів.

ПАРТНЕРИ ПРОЄКТУ

Назва організації	Участь в проєкті
Базові ЗЗСО м. Житомира.	Делегування вчителів на Дні професійного розвитку.
Керівники департаментів освіти м. Житомира та Житомирської області.	Надання дозволу ЗЗСО на делегування вчителів англійської мови для участі в Днях професійного розвитку.

Адміністрація університету.	Надання аудиторного фонду та дозволу на використання обладнання.
-----------------------------	--

МОДЕЛЬ 7 START

Запитання	Відповідь
Для чого проєкт?	Для розробки технології безперервного професійного розвитку як лінгвометодичного ресурсу модернізації парадигми сучасної іншомовної освіти.
Де ми робимо проєкт?	На базі Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.
Що саме ми робимо?	<p>1. Аналіз суттєвих здобутків у педагогічній теорії та практики щодо безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов в Україні та за кордоном;</p> <p>2. Розробка інноваційної програми безперервного професійного розвитку викладання англійської мови Житомирського державного університету імені Івана Франка, вчителів англійської мови базовим ЗЗСО та студентів магістратури за освітніми програмами Початкова освіта та англійська мова та Дошкільна освіта та англійська мова;</p> <p>3. Обґрунтування таких напрямів роботи:</p> <p>1) Інтеграція ІКТ в практику навчання іноземних мов;</p> <p>2) Впровадження інноваційних технологій раннього навчання іноземних мов;</p> <p>3) Науковий супровід творчого пошуку вчителів іноземної мови початкової ланки;</p> <p>4) Вдосконалення професійно спрямованого володіння англійською мовою вчителями початкової ланки.</p>
Коли і як довго ми будемо робити проєкт?	З 01.01.22 – 31.12.22р. Термін виконання 1 рік.

З ким (цільова аудиторія)?	Викладачі англійської мови Навчально-наукового інституту педагогіки, вчителів англійської мови базових ЗЗСО та студентів магістратури за освітніми програмами Початкова освіта та англійська мова та Дошкільна освіта та англійська мова.
Хто (наш персонал)?	Вознюк О.В., Гуманкова О.С., Деньгаєва С.В., Зимовець О.А., Кравець О.Є., Кулак В.І., Михайлова О.С., Самойлюкевич І.В.
Як (будемо впроваджувати проект і наша поведінка в процесі)	<ul style="list-style-type: none"> - Проведення 4 днів професійного розвитку (лютий, квітень, вересень, листопад 2022р.). - Проведення круглого столу «Проблеми мотивації вчителів іноземних мов до безперервного професійного розвитку» (травень 2022р.). - Проведення всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Інноваційні стратегії безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов Україні та за кордоном». - Видання збірника наукових праць за результатами конференції (електронна версія) (листопад 2022р.). - Видання навчально-методичного посібника «Актуальні проблеми професійного розвитку вчителів іноземних мов в дошкільній та початковій освіті». - Створення та організація двох вебінарів з актуальних напрямів професійного розвитку: <ol style="list-style-type: none"> 1) «Особливості навчання англійської мови он-лайн»; 2) «Самооцінювання як мотиваційний засіб професійного розвитку». - Наші функції у реалізації проекту: аналітична, організаційна, фасилітативна, презентаційна.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ ПРОЕКТУ. SMART-АНАЛІЗ

Метод опису цілі	Відповідь
Specific / Чіткі	<p>Стратегічна мета – розробити технологію безперервного професійного розвитку як лінгвометодичного ресурсу модернізації парадигми сучасної іншомовної освіти.</p> <p>Тактичні цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Організація та проведення днів професійного розвитку; - Організація та проведення круглого столу; - Організація та проведення днів професійного розвитку; - Організація та проведення всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Інноваційні стратегії безперервного професійного розвитку вчителів іноземних мов Україні та за кордоном»; - Підготовка та видання навчально-методичного посібника «Актуальні проблеми професійного розвитку вчителів іноземних мов в дошкільній та початковій освіті»; - Організація та проведення двох вебінарів з актуальних напрямів професійного розвитку: 1) «Особливості навчання англійської мови он-лайн»; 2) «Самооцінювання як мотиваційний засіб професійного розвитку». - Підготовка та видання збірника наукових праць за результатами конференції (електронна версія).
Measurable / Вимірювані	4 дні професійного розвитку, 1 інтернет-конференція, 2 вебінари, 1 круглий стіл, 1 навчально-методичний посібник.
Achievable / Досяжні	<p><i>Робоча група проекту має досвід:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - проведення системи заходів безперервного професійного розвитку кафедрою англійської мови з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті з 2012-2019, які залучали вчителів базових ЗЗСО м. Житомира, студентів магістратури за освітніми програмами Дошкільна освіта та англійська мова і Початкова освіта та англійська мова та викладачів

	<p>англійської мови Житомирського державного університету імені Івана Франка;</p> <ul style="list-style-type: none"> - багаторічної співпраці з Волонтерами Корпусу Миру США в Україні, які залучалися до проведення методичних майстерень для вчителів та викладачів англійської мови на регіональному та національному рівнях; - організації та проведення стажування майбутніх Волонтерів Корпусу Миру в Україні на базі кафедри англійської мови з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті (2016-2019); - участі викладачів кафедри англійської мови з методиками викладання в дошкільній та початковій освіті в міжнародних проєктах: <ul style="list-style-type: none"> • Спільний проєкт Британської Ради в Україні та МОН України. • Шкільний вчитель нового покоління (2013-2018); • Українсько-польський проєкт «Нова українська школа-2» (2016-2018). • Українсько-фінський проєкт «Використання драматико-педагогічних технологій у процесі навчання англійської мови» (2016). • Українсько-польський проєкт «Навчаємось разом (діє з вересня 2021 року по вересень 2022 р.)».
<p>Relevant / Релевантні</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Необхідність оновлення змісту та методів лінгвометодичної підготовки вчителів іноземної мови в умовах докорінної трансформації системи освіти України. - Необхідність інтеграції ІКТ в практику навчання іноземних мов в умовах інформаційної освіти та входження людства у суспільство знань. - Зміна та розширення діапазону ролей сучасного вчителя іноземних мов.
<p>Time-Bound / Обмежені в часі</p>	<p>з 01.01.2022 по 31.12.2022</p>

SWOT-АНАЛІЗ ПРОЄКТУ

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1.Актуальність для педагогічної спільноти.</p> <p>2.Наявність практичного досвіду щодо участі у проєктній діяльності.</p> <p>3.Сприяння налагодженню співпраці між ланками вищої та середньої освіти.</p> <p>4.Кореляція теми проєкту з темою науково-дослідної роботи зареєстрованої в УкрІНТЕІ (номер державної реєстрації 01124007620, строки виконання 01.2013-01.2023.</p> <p>5.Посилення інтегруючої ролі університету як освітнього хабу безперервного професійного розвитку в галузі навчання іноземних мов.</p>	<p>1.Ризик недовиконання всіх завдань проєкту.</p> <p>2.Ймовірні проблеми з технічним забезпеченням вебінарів та інтернет-конференції.</p> <p>3.Ймовірність виникнення проблем и щодо ефективної координації діяльності членів робочої групи проєкту, які працюють у різних освітніх закладах.</p> <p>4.Вірогідність випадків психологічної несумісності учасників проєкту.</p> <p>5. Перевантаження членів робочої групи та цільової аудиторії проєкту за основним місцем роботи.</p>
Можливості	Загрози
<p>1.Створення школи професійного розвитку для всіх учасників проєкту.</p> <p>2.Сприяння реалізації проєкту з боку місцевих органів освіти.</p> <p>3.Залучення засобів масової інформації до популяризації проєкту на регіональному рівні.</p> <p>4.Можливість залучення волонтерів Корпусу Миру США в Україні та консультантів Британської Ради в Україні.</p> <p>5.Встановлення професійних контактів із зарубіжним університетом із пропозицією співпраці у зазначеному напрямі.</p> <p>6. Можливість розширення цільової аудиторії через зацікавленість та залучення представників освітніх закладів з інших регіонів.</p>	<p>1.Обмеження, пов'язані з коронавірусною пандемією.</p> <p>2.Недостатня вмотивованість щодо безперервного професійного розвитку деяких вчителів та викладачів англійської мови.</p> <p>3.Недостатня підтримка реалізації проєкту з боку адміністрації базових шкіл.</p> <p>4.Недостатній рівень розвитку цифрових навичок в учасників проєкту.</p> <p>5.Виникнення інших (непередбачених) форсмажорних обставин.</p>

СТРАТЕГІЯ РОБОТИ ЗІ СТЕЙКГОЛДЕРАМИ

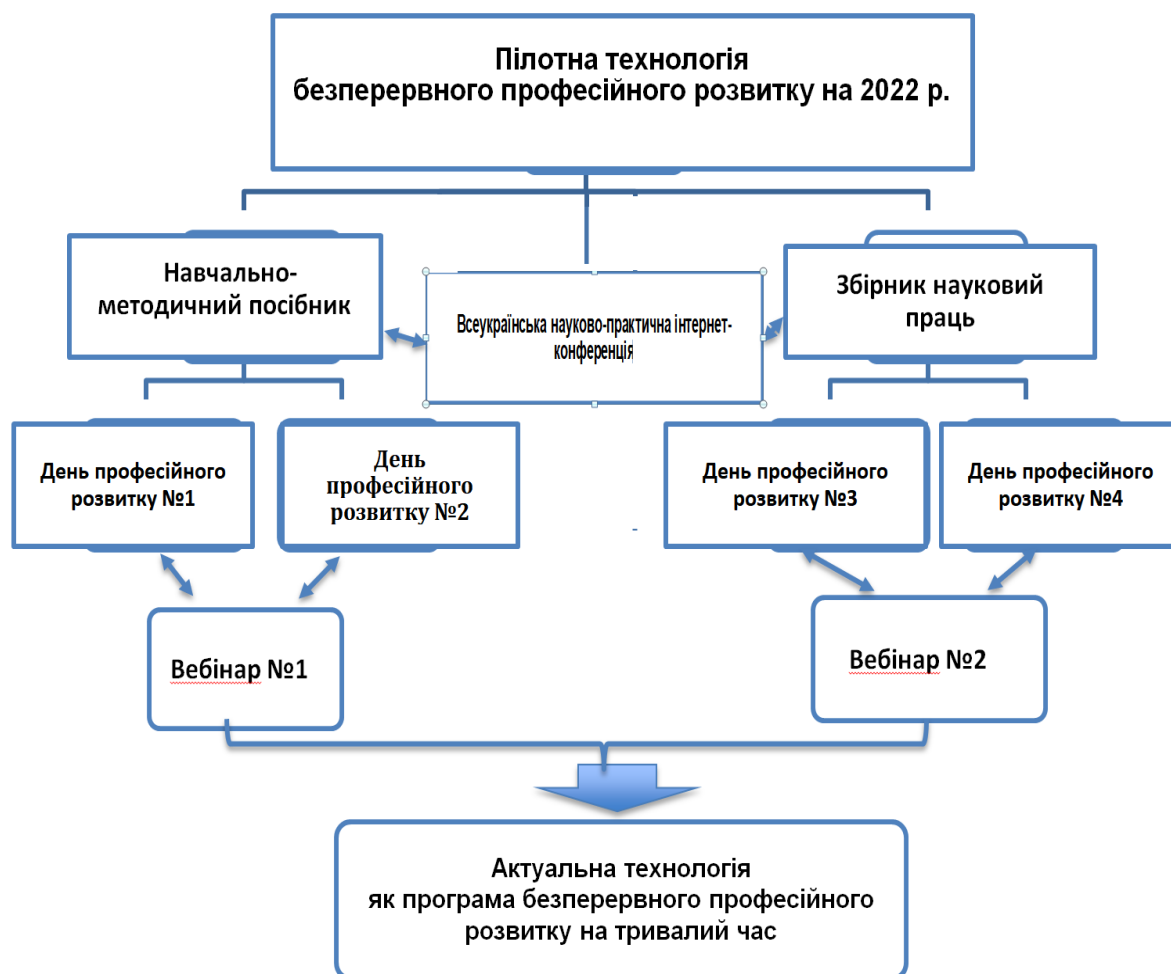
Стейкголдер	Сила впливу / зацікавленість	Інтереси, мотиви	Стратегія роботи
Спонсор	5/4	Результат, репутація	ЗМІ, Влада, ГО
Керівники департаменту освіти/області	4/3	Перепідготовка освітян; Підвищення ролі вчителя у суспільстві.	Лист-сприяння, Укладання угоди про співпрацю
Університети	5/5	Підвищення професійного рівня науково-педагогічних працівників та якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти	Узгодження графіку роботи з адміністрацією університету. Розповсюдження інформації про проєкт через офіційний сайт університету та соціальні мережі.
Журналісти	3/2	Новини в галузі освіти	Інтерв'ю, Статті в газети та на інтернет-портал міста
Педагогічна спільнота	5/4	Зацікавленість у підвищенні професійного рівня сучасного вчителя	Запрошення до участі у проєкті. Приєднання за умови заповнення аплікаційної гугл форми.

ЩОМІСЯЧНИЙ ГРАФІК ЗАХОДІВ

Місяць (тиждень)	Запланований захід	Відповідальна особа
Лютий	День професійного розвитку №1	Самойлюкевич І.В.
Березень	День професійного розвитку №2	Деньгаєва С.В.
Квітень	Вебінар №1	Гуманкова О.С.
Травень	Круглий стіл	Вознюк О.В.
Червень-Липень	Підготовка навчально-методичного посібника	Всі члени робочої групи
Вересень	День професійного розвитку №3	Михайлова О.С.
Жовтень	День професійного розвитку №4	Зимовець О.А.
Листопад	Вебінар №2	Кравець О.Є.
Грудень	Інтернет-конференція	Кулак В.І.
Грудень	Збірник наукових праць	Вознюк О.В.
Грудень	Видання навчально-методичного посібника	Самойлюкевич І.В., Михайлова О.С., Вознюк О.В.

ІЄРАРХІЯ СТРУКТУРИ РОБІТ (ІСР)

ПЕРСПЕКТИВИ. ЖИТТЯ ПІСЛЯ ПРОЄКТУ

Дата	Перспективи
1 рік	Моніторинг процесу безперервного професійного розвитку цільової аудиторії проєкту за маршрутом актуальної технології як програми безперервного професійного розвитку.
2 рік	Самостійна реалізація безперервного професійного розвитку учасниками проєкту за маршрутом актуальної технології як програми безперервного професійної технології.
3 рік	Створення авторських технологій безперервного професійного розвитку учасниками проєкту.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Вознюк Олександр Васильович, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. *Розділ VII.*

Гуманкова Ольга Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. *Розділ II.*

Денгаєва Світлана Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. *Розділ III. Вступ, Висновки.*

Зимовець Олена Анатоліївна, викладач кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. *Розділ V.*

Кравець Олена Євгеніївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. *Розділ 4.*

Кулак Владислав Ігорович, викладач кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. *Розділ VI.*

Михайлова Оксана Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. *Розділ I.*

Наукове видання

Колектив авторів:

Вознюк Олександр Васильович,
Гуманкова Ольга Сергіївна,
Деньгаєва Світлана Вікторівна
Зимовець Олена Анатоліївна,
Кравець Олена Євгеніївна,
Кулак Владислав Ігорович,
Михайлова Оксана Сергіївна

БЕЗПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ ***Монографія***

Комп'ютерна верстка і набір: О. В. Вознюк
Дизайн обкладинки: Горохова Анастасія Сергіївна
agorohova700@gmail.com

Надруковано з оригінал-макета авторів

Підписано до друку 24.04.23. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 21.2. Обл. вид. арк. 20.2. Наклад 300. Зам.4 .
Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
Свідоцтво продержавну реєстрацію:
серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua